

MIKSZÁTH KÁLMÁN
ÖSSZES MŰVEI 56.

MIKSZÁTH KÁLMÁN ÖSSZES MŰVEI

SZERKESZTIK:

BISZTRAY GYULA

KIRÁLY ISTVÁN

56. KÖTET

CIKKEK ÉS KARCOLATOK

VI.

1879

1987

MIKSZÁTH KÁLMÁN
CIKKEK ÉS KARCOLATOK

VI.
1879. jan.—jún.

1987

Sajtó alá rendezte:
NACSÁDY JÓZSEF

Lektor:
DOLMÁNYOS ISTVÁN

Magy. i. t. 3.
89,625.

© Akadémiai Kiadó, 1967

A kőtésterv Csillag Vera munkája

A kiadásért felel az Akadémiai Kiadó igazgatója
Szerkesztésért felelős: Somogyi Béla Műszaki szerkesztő: Fülöp Antal
A kézirat beérkezett: 1967. V. 7. Példányszám: 5900 Terjedelem: 22³/₄ (A/5) iv + 3 melléklet
67.63689 Akadémiai Nyomda, Budapest — Felelős vezető: Bernát György

TÁRCAK

(KARCOLATOK, NEKROLÓGOK, RIPORTOK STB.)

VAN DER MEERE GRÓFNÉ

Van der Meere grófné jelenleg Szegeden van, s kedden a színházban a »Linda de Chamonnin«-ból, a »Rigolettó«- és a »La Manolita«-ból fog énekelni egy-két áriát.

A grófnő ritka jó énekesnő és ritka szép asszony, kiről igen szívesen fecsegnek egész Európában a szalonokban, de holsem beszéltek róla annyit, mint 1875-ben, mikor még a szép grófnő egyszerűen csak »Bogdani Vanda kisasszony« volt.

Bogdani Vanda kisasszonyt már a természet is grófnőnek alkotta: értett az adósságcsináláshoz.

Midőn a bécsi színpad királynője volt, egy csomó adósságot csinált — s oly könnyelmű adósságot, hogy midőn jónak látta a hitelezők elől Lembergbe utazni, a fenyítő bíróság által letartóztatott.

S szegény szép Vanda kilenc hónapig szenvedett a vizsgálati fogságban. Oh, csúf vizsgálati fogság!

Van der Meere gróf, e szép szőke arisztokrata, ki jelenleg Szegeden át kíséri európai körútjában, már ekkor halálosan szerelmes volt Vandába, s egy brosúrárt írt arája szenvedéseiről, melynek címe: »Wanda de Bogdani ou Quatre Mois de Provention en Autriche« par le Comte van d. Meere.

Van der Meere épp oly érdekes, mint neje. A gróf túlságosan fiatal, szőke, mint Gretchen és lágy, mint a heilbronni Kütchen. Az egész férfi nem egyéb, mint egy könny, egy sóhaj, ahol pedig keserűvé lesz, ott sír.

Pelscr bécsi államügyész lefoglaltatá e könyvet, mert gondolta, hogyha a férfiak sírnak, az sokkal veszedelmesebb a szitkozódásuknál.

A könyvnek két része van, elseje Lembergben, a második Bécsben játszik. Bogdani kisasszony épp vendégszerepelt

Lembergben, midőn — 1875. január 8-án — az elfogatási parancs megérkezett.

Az elfogatási parancsban az elfogató oka megnevezve nem volt. A lengyel hatóság, miután nem ismerte az elfogató okát, a lakonikus táviratból azt vélte kiolvasni, hogy itt egy súlyos büntényről van szó, és Bogdani kisasszonyt, úgy mint volt, utcai toalettkabátban börtönbe zárta, anélkül, hogy bármi csekély kedvezményben részesítette volna. Az elfogató, mint tudvalevő, óriási feltűnést keltett és általánosan azon hit volt elterjedve, hogy a szép szőke énekesnő legalábbis gyermekgyilkosságot vagy más valamely ocsmány büntényt követett el.

V. d. Meere gróf olvasnunk engedé azon jegyzeteket, melyeket menyasszonya lengyel és későbbi bécsi fogságában tett. Mindezek természetesen a vőlegényhez intézvék. A lengyel fogdában a következő panaszra fakadt.

»Én Istenem! mit vétettem, hogy oly keservesen büntetsz? Fogoly vagyok mint egy nagy bűnös! Én senkinek sem tettem semmi rosszat és mégis oly szerencsétlenné legyek!

Minő borzasztó fogház! Semmi sincs benne, mint egy faág, és a világosság is csak egy rácsozott üregegen tör magának utat.

A bíró gyertyát bocsátott rendelkezésemre, én tehát írni akarok önnek.

Aludni nem bírok!

Iparkodom nyugodt lenni, azonban minő éjet kell töltenem, megőrülök! Elmém tévelyeg. Lázam van — oh, miért hagytam el Franciaországot?

Ön mindent el fog követni megszabadításomra, nemde barátom?

Én fádom.

A Megváltó nevében esdek önhöz, intézze, hogy a szállodában helyezzenek el, csak itt ne!

Tizenegy óra. Nem bírok aludni! Ah, mint forog körülöttem minden! Nem, nem, arra nem kényszeríthetnek, hogy itt maradjak!

Két óra éjfél után. Menjen ön M. . úrral az államügyészhez. Azt csak megengedhetik, hogy a szállodában legyek.

Ezen borzasztó hörtönben nem lehetek. Telve van ez patkányok- és egerekkel. Nincs joguk engem itt tartani. Oh, mit kell szenvednem! Istenem, légy irgalommal irántam! Minő éjszaka!

Hat óra van reggel. Minő zsvuj! Az egész folyosó nőszemélyekkel van tele, kik minden lehető vétséggel terheltek. Hogy lehetett engem ezen uszonyok közé zárni? Miért?

Kérem önt, bürgönyözzön és tudakozódjék, mivel vagyok vádolva, és kövessen el mindent, nehogy itt kelljen maradnom!

Ekkor szóm önnek Károly, az én helyzetem iszonyú. Kövessen el mindent, hogy a szállodába jöhessenek. Hisz' ajtóm elé rendőrt állíthatnak.

Istenem, mily beteg vagyok!

Azonban Bécsből nem jött fölvilágosítás, a lemergi hatóság pedig az ideiglenes szabadlábba helyezésért 8000 forint biztosítékot kívánt. Ezen összeg azonban nem volt előteremthető. Van der Meere gróf ezután így folytatja elbeszélését.

Két nap múlva sorsa megkönnyebbült.

Börtönből kivéttéven egy irodában helyzetetett el, hol hat héten át, legalább egy kis pamlagon aludhatott. — Ezen irodában naponkint esti 8 óráig három-négy tisztviselő dolgozott.

Kora reggel föl kellett Bogdani kisasszonynak kelni, hogy ezen urak munkájukhoz láthassanak. S így kellett hat héten át ezen rossz dohány füstjében bűzhödt helyiségben élnie. Torka ilyképp megtámadva, nyaka pedig földagadva és gyulladtan, azt kellett hinnie, hogy hangját veszti.

Végre, mikor már súlyos beteg volt, megengedték neki, hogy kórházba menjen.

Itt legalább nem volt kénytelen látni a nyomor legborzasztóbb képeit, melyeket a mindennapi élet föltárt előtte. Elképzelhetők morális szenvedései egy fiatal nőnek, ki a jobb társaság élményeihez van szokva és most hat héten át volt kénytelen tanúja lenni oly jeleneteknek, melyek egy jólnevelt hölgy gyengéd kedélyére borzasztóan hathattak. Tolvajok, részegek, gyilkosok és a társadalom legalsóbb osztályából származó nők kihallgatásának lenni napról-napra kényszerített tanúja.

Végre két hónap elmúlt. Bogdani kisasszony egészsége helyreállott annyira, miszerint útra kelhetett egy rendőrtisztviselő kíséretében Bécsbe.

Április 7-én érkezett az osztrák fővárosba. A pályaudvarban dr. Hönigsmann ügyvéd és országgyűlési képviselő várta, ki mint földije és gyámja a legszeretetre méltóbb modorban ajánlá föl jogi szolgálatait neki.

Dr. Hönigsmann úr egyáltalán egy par excellence jótévő, ki egy leves- és teaosztó intézet alapításánál sem szokott hiányozni.

A pályaudvarból az állami törvényszékhez vitetett. Itt azt remélte, hogy kihallgatása után azonnal szabadlábra fog helyeztetni. Azonban nem úgy történt. Továbbra is fogóságban tartatott.

Ismét írt vőlegényének. Azonban még sokkal keserűbben és kétségbeesettebb hangon, mint Lembergben.

»Barátom!

Itt még borzasztóbbakat kell eddigi szenvedéseimnél el-
tűrnöm. — Ez iszonyú! . . .

Egy cellába zártak, hol még 'tizenöt' más nő van a társadalom minden rétegéből (des plus grossières). Borzasztó bűz tölti be a helyiséget.

Megfúlok!

Fekhelyemül egy prices szolgál undok szalmazsákkal, telve mindenféle rovarokkal.

A lemergi fogház ehhez képest paradicsom volt.

Könyörüljetez rajtam, miért kell így szenvednem!

Nem, engem ilyképp szenvedni hagyni nem emberi dolog és végre is, mi lesz belőlem.

Az éj beköszöntött.

A padon ülve fogom tölteni.

Úti bőröndömet is elvették tőlem, még egy zsebkendőm sincs, amivel könnyeimet fölfoghatnám.

Mentsen meg ezen börtönből. Mi büntényt követtem el, hiszen tudniok kell, hogy ártatlan vagyok!

Miért büntetsz engem ily iszonyú módon, én Istenem!

Óh, ezen nők!

Ha ön engem egy társaságban látna velük, véres könnyeket sírna fájdalmában!«

De iszonyú társasága is volt ez a nőknek, kikkel egybe csukták.

A szegény énekesnő ismét beteg lett és a vizsgálati fogda kórházába vitetett.

Ezen kórházból a következőket írja:

»Egek, minő lealacsonyítást kell vala eltűrnöm!

Megfosztottak ruházatomtól és rabköntöst kelle fölvennem.

Ezzel vége reményemnek. Most már elítélnék.

Ha elítélnék, megölöm magam. Mérget veszek, mert megbecsztelenítve nem szabad élni!

Ma az orvos ezeket mondá:

Ha önnek hosszabb időt kellene itt töltenie, elveszti egészségét és hangját, mert torka a legnagyobb mérvben van megtámadva. — Önnek üde légre van szüksége!

Láthatja mindezekből, szeretett barátom, hogy el vagyok veszve!»

Május hó 10-ét, vagyis azon napot, melyen Bogdani kisasszony az esküdtek elé lépett, három héttel megelőzőleg a vádlott ügyvédjének azon ajánlat tétetett, hogy védence biztosíték mellett szabadlára helyezhető — és midőn Bogdani sírva hivatkozott megrongált egészségére és összetett kezekkel esdett könyörületért, egyike az uraknak (van d. Meere gróf nem nevezi őt művében meg, de mint beszél, Pelser államügyész lett volna) azt felelte neki: »Kisasszony, kegyed már tizenhárom hét óta tűri e sorsot, még ezen három hét sem fogja megölni!»

Végre ütött a megszabadulás_órája. Május hó 11-én az esküdtszék fölmenté.

Van der Meere így végzi könyvét:

Bogdani Vandának minden lehető lealacsonyítást kellett eltűrnie, társnői egy hónapon át bukott nők és fegyencek voltak; kénytelen volt a borzalmas fegyenc öltönyt viselni; elviselte őreinek és börtönmesterének minden zsarnokoskodását; több könnyet hullatott e négy hó alatt, mint egész életében, és miután mindezt elszenvedte, kitarult börtönének ajtaja és őt azzal bocsátják el: »Távozzék, ön ártatlan!«

Nincs-e Bogdani kisasszonynak joga kérdeni:

»Hogyan, önök engem elzártak akkor, midőn oly szerződés volt, mely lehetővé teszi vala nekem adósságaim egy részét kifizetni.

Négy hónapon át tartottak fogva, miáltal nekem hatezer forintnyi kárt okoztak.

Önök az elfogatás által kényszerítették ügyvédet fogadni, kinek 500 forintot kellett fizetnem.

Önök kényszerítének kiadásokra, akadályoztak pénzt szerezni, és mindezen morális és anyagi szenvedések után megelégsznek azzal, hogy nekem azt mondják: 'Távozzék, ön ártatlan!'? Nem kötelesek önök engem kártalanítani? . . .«

Ezen kérdésre a felelet nem soká késett: a munka elkozztatott.

Bogdani Vanda férjhez ment, s boldogul él férjével, Meere gróffal, ki meghasonlott inkább atyjával s mégis elvette Vandáját; apja többszörös milliomos, s mégis inkább választá a szegénységet.

A HÉT »NAGY ESEMÉNYE«

Hogy végre már megvirradt a füleknek is! Ez a hét a füleké volt. S fül az bőven van Szegeden. Öröm volt látni, e lenézett testrészek uralomra jutának annyi idő után, s nagy tekintélyükben, fontosságuk öntudatában, mintegy kipirulva mosolygón hirdették az emberi ábrázatokon, hogy »ma mi vagyunk az urak«.

Aki nem kóztolta Bogdani Wandát, az okvetlenül meghallgatta Joachimot. Oh, de édes volt mind a kettő!

Mikor nemrég itt Szegeden volt Szalay Imre képviselő, ki most a »sárga-fekete republikánus« címét viseli, egy felsőemeleti páholyból néztük a színielőadást.

Szalaynak az a szokása, hogy a »ház«-ban szeret sok egyébről beszélni, de nem a politikáról, míg ellenben a házon kívül örökké a politikáról elmélkedik.

— Lássá ön — mondja halkán —, minket magyarokat az fog tönkre tenni, hogy nem szeretjük a pénzt.

— Én bizony szeretem . . .

— Szereti, de csak azért, hogy mielőbb túladhasson

rajta. Addig hiába beszélünk mi a miniszteri gazdálkodás ellen, míg magunk is takarékosukká nem válunk. Nekem erre nézve van egy tervem . . .

— Nekem is — vágtam közbe hirtelen.

— Halljuk először az önt.

— Az igen egyszerű. Az aranyokra és a bankjegyekre a király képe helyett a Borcsáét kell veretni.

— Ki az a Borcsa? Aztán mi lenne akkor, ha az ő képe jönne a pénzekon.

— Hát az lenne, hogy a férfi ember a világért sem adná ki kezéből a fotográfiját . . . fősvénnyé lenne mindenik

De hát a nők?

Azok pedig úgy eltennék a bankót, hogy sohasem lásson napvilágot, nehogy még inkább forgalomba hozassék a férfivilág előtt páratlan vetélytársnőjük.

No, az ön terve elég bolond —, mondja Szalay Imre megnyugodva, mert már szörnyen meg volt ijedve, hogy a jövőendő idők pénzügyminiszterével diskurál.

— Most már hadd halljam én az ön tervét . . .

— El kellene törülni a gondviselésnek az öt érzék közül egyet, és pedig a — hallást. A magyar embernek ez kerül a legtöbb pénzébe.

— Nem a látás?

— Nem. A látásnál még a tapintás is költségesebb.

A fejemet ráztam, s nem hittem el egész tegnapelőttig.

Hiszem már, mióta a Joachim hegedűje megszólalt a Lloyd-teremben mélabúsan, mint a fájó szerelmi ábránd, szilajan, mint a csapkodó láng, viharosan, mint a háborgó tengerár, halkán, lágyan, mint a kifáradt fájdalom elhalóban . . .

Hogy érti az az igénytelen fekete ember játszani a szívekkel! Kimuzsikálná az, ha akarná, még az egyiptomi alkirály utolsó forintját is a zsebéből.

Az édes hangok mint a szikrák röpködtek szanaszét a hosszú, közönséggel zsúfolt teremben, és meggyújtották a szemeket és a szíveket mindenfelé . . .

Mindenki jobb lett, mint mikor belépett. A zene templom-má tette a termet, és közel hozta az istent.

Egyik ismerősöm hozzám fordult s így szólott:

— Nem értem, milyen csoda esett ma. Itt vannak teljes számmal a hitelezőim, s mind oly barátságos képpel néznek rám szegények, mintha ők tartoznának nekem.

— Hát ezeket bizony a zene jobbította meg.

Szent Dávidot úgy ismerjük, mint a legjobb muzsikust (mi magyarok pláne nagyon ismerjük szent Dávidot, mert sok mindenünket elhegedülte már), de hát micsoda még szent Dávid Joachimhoz képest!

Ez nem hegedül a mennyországban, hanem lehegedüli a földre a mennyországot.

Kár, hogy ez a mennyország csak vagy másfél óráig tartott. Joachim punktumot csinált, bepakolta a hegedűjét, az angysereg kivonult a garderobe-ba, s ott bundákba és nagykendőkbe temetkezve szétszéledt hazafelé . . .

Izgékony természetemnél fogva, mivel a mennyországban sem tudnék békén ülni egy helyen, elvetődtem a hangverseny alatt a különböző rétegek közé.

— No Kukac! — mondom a »próféták« az ajtóban szájatva álló udvari muzsikushoz —, mit szól kend ehhez a Joachimhoz?

— Az a mondásom van csak kérem alásan, . . . hogy akárhogy vesszük is, a hegedű az oka, abba van benne a mestersége, de hát mit ér az? — mikor ő mégiscsak nímet.

Erdélyi Náci leverten járt-kelt a közönség között, magasodó homlokán kidagadtak az erek, s ő is, aki olyan jól csinálja, szinte szégyenkezve süté le szemeit a tarka-barka közönség előtt, melyet ha meglát vala itt egy csoportban Napóleon herceg, ki Budapestet »szép nagy falu«-nak nevezte, bizony-bizony eltéveszti, hogy valahol Párizsban van, ha nem is a Saint-Germainben, hanem legalább a Quartier-Latinben.

Hanem azért valami mégis emelhetette az Erdélyi Náci szívét is, mert nagyokat bólíngatott közbe, aztán úgy oda-tapadtak szemei a Joachim vonójára, hogy tán le is pörzsölték volna a lószórt róla, hahogy nem úgy állna a dolog, amint Gilagó mondja, hogy az óperenciákon túli boszorkánykirály legkisebbik lányának patyolat-selyem hajából van az a vonó kifundálva: s fülemilék aranytepsiben kisütött zsírja a kenőgyantája.

Könnyű azzal aztán a bolondnak is muzsikálni!

A »proféták« is kirukkoltak teljes számmal: az aranyifjúság nem hiányozhat sehonnan. Domború mellét ott fessegeti Pál, János kacér bajusza szinte kétfelé látszik szelni a termet. A fiúk kebliben azonban nagy az elégedetlenség amiatt, hogy bele nem szólhatnak a muzsikába. Látszik rajtuk a türtőztetés és a kényelmetlen önmegfékezés, amint erőszakkal kapaszkodnék belőlük kifelé a hetyke szó:

»Most mög hadd gyűjjön az én nótám!«

Minden szegedi műértő jelen van, még az is, aki valamely mellékes oknál fogva műértő, mint például Kamaczy Ferkó, akinek a nagybátyja volt zeneértő; a Czeklesz-kisasszonyoknak egy ócska zongorájuk maradt egy szabadkai nagynénjük után, ennek a révén vágnak okos, bíráló ábrázatokat a Joachim művészi futamaihoz. Özvegy Kubik-Pirinyó Borbála egyik fiatalkori kedvesének volt egy zenevirtuóz barátja, minélfogva ő is hivatva van arra, hogy véleményének nyomatéka legyen.

Nagy Pista, a színház tenoristája egy oszlopnak dől, onnan hallgatja a száraz fa tündérrívását, s teljes meggyőződéssel mondja a szomszédjának:

— Mégsincsen az világon semmi szebb, mint az embernek az hangja.

Az ajtónál egy kereskedő kiált föl lázasan:

— Djönörű!

— Micsoda Kóbikám? — A mozsika?

— Ej, dehogy Móric, dehogy! Hanem a szerszám, a hegedő, aki echt von Cremona és megéri 30 ezer florin.

Végre elhangzanak a ropogós magyar csárdás utolsó akkordjai is. Fölriad a taps, s utána egy nagy káoszába gomolyodik a tömeg, lármával, zajjal tódulva le a sötét lépcsőkön.

— Egészen megfiatalított ez a zene, súgja egy őszülni kezdő férj, felesége muffba sülyesztett karját a magáéba öltve . . . *Másodszor szerettelek meg ma* e bűvös hangok hatása alatt, kedves pipikém . . .

— Ah! — sóhajt a nő szánakozólag nézve végig a hozzá-símuló alakon, mintha mondaná:

»Szegény bolond! Teneked fog hát legtöbbbe kerülni a Joachim hangverseny.«

FARSANGI GONDOLATOK

Mikor réges-régen búcsút vettem ifjúságomtól örökre, bizony nem hittem, hogy még egyszer valaha összekerülünk Szegeden. Fölkeresett, rám akadt ez a régi jó barátom, s megint megvagyunk együtt. Az igaz, hogy átkozottul néz ki; négylovas hintón járt, mostan gyalog lépked, s a tarisznyájában, mely tele volt színing virággal, most csak a virágok csutkája zörög még.

Régi jó barátom csak lassan ismert rám —, szinte megcsodálta, én vagyok-e vajon, aki eltaszítottam; arcának aranyos mosolya elbágyadt, amint felé nyújtám reszkető kezemet . . . vonakodva ölté a magáéba.

Hát csak megint karöltve járjuk végig a farsangot, a bálokat.

Csakhogy milyen mogorva lett azóta ez az én hajdani pajtásom, nem beszél már édes suttogva titkos, homályos gyönyörökről, a báli éjek tündérbirodalmáról, angyalok röpi-lését nem festi elem élénk képzelete, hókeblek pihegését nem hallom többé, lelkem nem fürdik bűvös mosolyok aranyos sugaraiban, szemem nem ittasul meg elandalító női képeken, arcom nem lesz pirosabb, homlokom nem lesz forróbb, szívem nem dobog sebesebben . . .

Minek kerültünk már mi össze?

De ha már összejöttünk, s te nem bírsz szólani többé a régi hévvel a régi hangon, ha ostobán unalmas lettél, hát akkor hallgass el . . . hadd, én beszélek neked a bálokról:

Hiszen te végtelenül megcsaltál engem. Azóta már megjártam az életet, s rájöttem, hogy *hazudtál*.

Milyennek mutatad be nekem a bált azelőtt? Szívár-ványszínek, virágillatnak, pillangószárnyak hímporának hittem, ami nem volt csak szemkápráztatás, aranyvárakat építettem arra, ami nem volt egyéb csak levegő, hegyről-hegyre vágytam, s amint odaléptem, a hegy nem volt más, mint — füst. Te festetted azt hegynek!

Most már én mondom el neked, mi a bál.

Hetven font piros festék, nyolevan font fehér festék (vulgo rizspor), tizenkét mázsa csipke és tüll, kétszáz mázsa emberi hús, egy lat szellem.

Mintegy öt év előtt nagy álarcos bálra készültünk Balassagyarmaton; éppen azon ismertem a fejemet, milyen kosztümben menjek, hogy *rám ne ismerjenek*, mikor Dessewffy Elek azzal a tanáccsal szabadít ki emésztő töprengésemből:

— Tisztítsd ki pajtás két forintért a fogadat, s az ördög sem fog rádösmerni.

Ez a jó tréfa, mint hírhedt fekete fogaim hiteles attesztátuma, akkoriban még a Borszem Jankóba is bekerült, s engem igen olkosított, mert meg voltam győződve, hogy most már nem kapok széles e hazában feleséget — ezekre a fekete fogakra.

Hogy változnak az idők! Még csak öt rövid év fordulója, s most azon töprenkedem, hol vegyek a farsanghoz olyan kosztümöt, *hogy rám ismerjenek*. Hol vegyem a pezsgő jókedvet, a benyomásokra fogékony kedélyt?

Ki tisztítja le szívevről azt a rozsdát, melyet öt hosszú óv rója hullatott?

Mire a nyájas olvasó idáig jut e sorok olvasásában, bizonyosan meg fog botránkozni, hogy minek rontom én a fiatalság örömeit, aztán mit beszélem én itt a magam dolgát, minek szólok agyon a mamák reményét, s diszuszválom a házasulandókat. Hagyjam a világot a maga útján . . . semmi közöm hozzá, ha kivettem a magam részét.

Önöknek egészen igazuk van, ha fölületesen nézik a dolgot, ámde ha meggondolják azt, hogy:

1-ször egy újságíró még tréfából sem beszél igazat soha;

2-szor, ha netalántán mégis igaz szó vetné ki magát a tolla alól, nyomban úgy elcsavarja, hogy nagyító üveggel kell benne az igazi célzatot keresni.

akkor önök rájönnek, hogy talán azért is festettem olyan sivárnak kedélyállapotomat, hogy elrettentő példának beleugrasszam az ifjúságot a házasság szent aktusába.

Pedig nem azért tettem.

Én igazán gyűlölöm a nőket és bálokat, s be is tudnám bizonyítani mindazt a rosszat, amit csak elképzelek róluk, -- *ha nem volna ez az átkozott fekete fogam*.

Sokan kérdezték már tőlem, kik jobban ösmernek, s kik tudják e két-három év óta folyton erősbuló ellenszenvet, hogy — hát miért dicsóítem mégis irkafirkámban a nőket.

Hja —, mert fekete fogam van.

Ha nem volna fekete fogam, akkor nem kellene attól félnem, hogy a nők ki nem állhatnak.

S ha attól nem kellene félnem, hogy a nők ki nem állhatnak, akkor szabadon el merném mondani felőlük a véleményemet.

El merném pedig mondani azért, mert senki sem vehetné szememre, hogy »ebből is a fekete fog beszél«.

*

. És most már vedd úgy nyájas olvasó, hogy végig-olvastad a tárca cikkét, s mikor a föntebbi három csillaghoz érsz, állj meg, s gondolkozzál, hogy milyen célzatot értettél hát ki belőle.

Kitaláltad-e, hogy azért írtam mindezt, hogy a »haza hálájának« visszautasításáért eszkuzáljam magam.

Kitalálod-e, hogy 77 piripócsi, 19 szilasbalhási, 26 pity-mándi és 46 baglyaslajtai »zártkörű« bálban lettem beválasztva rendezőnek. 100 ezer embert kellene megsértenem, ha egyszerűen azt hajtom: nem fogadom el.

S ahelyett mind a százezer meghajlik a hatalmas argumentum előtt, hogy: »Nagyon sajnálom . . . nem tehetem . . . hanem ne volna csak fekete — fogam! . . .«

És mégsem találtad ki, nyájas olvasó!

Mondunk mi újságírók olyan okos dolgot néha, hogy saját magunk is csak harmadszorra találjuk meg benne a nagy okosságot.

Semmi sem igaz, amit mondtam.

Amire legkevésbé számított az olvasó, erkölcsi irányú cikk akar ez lenni a fiatal lányoknak, kik ma mennek először a bálba, s kiken a nyájas bók, a behízelt szó olyan hirtelen fog, mint a lehelet a késpengén.

Hallgassanak hát ide, tisztelt kisasszonyok! Legelőször is engedjék meg, hogy per tu legyünk. Így hamarabb beveszik a jó tanácsot.

Tehát . . .

Mikor ott fogtok táncolni a színházban, jusson eszetekbe, hogy a *színházban* vagytok, s mikor nem a színházban, ha-

nem valahol egyebütt lesz a bál, akkor is jusson eszetekbe, hogy a színházban *vagytok*, s mikor imádótok édes, csábító szavakat suttog a fületekbe, jól megvigyázzátok, nincs-e fekete foga.

Mert fekete az néha, ha fehérnek látszik is.

SZERELEM — A LÁBAKKAL KIFEJEZVE

A XVI. században Coligny és a hugenották nagy gyűlölettel viseltettek a tánc iránt, tiltották s becsmérelték. —

Mire aztán egy katolikus barát (servus bruder!) azt az argumentumot hozta föl a tánc mellett, hogy »az általa előidézott mozgás előnyösen hat a testre és a táncnál a párok észrevolhotik, hogy egészségesek-e, hibátlan testűek-e, mi a házusalandóknál fölötte fontos dolog (lám a selyma!) és végre egymásnak vérmérsékletét is kitanulhatják«.

Helyes gyerek volt ez a barát, jól is okoskodott, de csupán akkorra, mert most már éppen ellenkező dolog a bál; itt ismered meg tulajdonképpen a nőknek azon tulajdonságát, hogy teljességgel kiismerhetlenség, az ipar udvariasan kipótolja mindazokat a hiányokat, amiket a teremtés otffejtett. Ami pedig a vérmérsékletet illeti, e szende szűzek ártatlanok itt, mint a liliom, gyöngédek, hajlékonyak, mint a kúszó folyondár, szerények, mint az ibolya, tökéletesek, mint az ideál.

De hát azért mégsem ítélem el a táncot.

A diplomata nyelve — mondják — arra való, hogy gondolatait leplezze vele; a tánc arra való, hogy a szellemtelenség palástja legyen. Minden élvezetek között a legnagyobb a társalgás, értem a szellemes társalgást. Tág mező, a végtelenségig érhet benne a gyönyör, királyok sem kóstolhatják fenékgig, ők is csak sejtik magaslátát, *mely sehöl sem végződik*.

A kincsek csillogása, mik az emberi szellemben vannak olrejtve, vakító fényű, mely arcul vágja a képzeletet, megkápáráztatja a butaságot, és megfinomítja a lelket; a napfény ez, melynek sugarai megaranyoznak. . nem, igazi arannyá változtatnak mindent.

De hát, én istenem, elvégre is szellemes társaságot összehozni nehéz. Az egész országban lehet vagy kétszáz szellemes ember, és feleannyi egészen szellemes nő. Ki az ördög keresné azokat össze! S hol jöhetnének azok együvé, mikor az egyik herceg, a másik tán író, a harmadik meg talán valami prókátor valahol.

Az emberiség nem lehet különb, mint amilyen, annak ezért ismerkedni és szaporodni kell; és a tánc erre a közvetítő. Mint ilyenre, szükség van az államban.

Aztán, ha az egész világ valami bolondot csinál, az akkor egészen okos dolog; márpedig az egész világ csinálja a bolondságot, hogy táncol: a komoly angolnak ott van a nemzeti tánca a »contredance«, a könnyűvérű franciának kettő is jutott, a »menüett« és a »gavotte«, Skótországnak az »ecossaise«, a németnek a »Walzer« és a »Ländler«, a muszkáknak a »goluber«, a románnak a »hora«.

Adja isten, ne éljem meg, hogy a szegedi teátrumban, például valaha a »golubert« táncolják — de, ha mégis megesik, milyen jó lesz az akkor a hölgyeknek, ha a muzsika tisztekkel diskurálhatni foghatnak a lábak útján — mikor mi jámbor politikusok, akik végig tanultuk a világ minden bölcsességét, egy mukkot sem fogunk nekik mondhatni muszkául.

Az ember sohasem tudhatja, mi mire jó, s hol vesszük hasznát valamelyik tulajdonságunknak, hol melyikkel nyerjük meg a kört, amelyben mozgunk.

A tiszteletreméltó Rohan bíbornok, hogy a XVI. Lajos neje, a szép Maria Antoinette kegyét megnyerje, egy udvari bálon félretéve mindennemű dekórumot, egyszer nekiindult, és úgy eljárta a királyné kedvenc táncát, a »sarabande«-ot, hogy egy muskétás hadnagy sem nagyobb animóval.

De különben is, a tánc nem kis szerepet játszott a világon, vagyis más szóval, a világ mindig bolond volt. Ott van a »térdszalag rendje«. — Ha a kis köpcös Salisbury grófné nem táncol Eduárd királlyal azon a bizonyos estén, s ha kék harisnyakötője le nem csúszik a titokzatos lábikrákról, melyekre Eduárd király őfölsége is kíváncsi volt, és ha Eduárd király mintegy önkénytelenül föl nem emeli egy kissé, lehajlás közben, midőn a harisnya-szalag után nyúlt, a grófné gránátpiros szoknyáját, sohasem hangzott volna el a »Honny soit qui mal

y pense« és sohasem lett volna Angliának olyan kevély rendjelo.

Magammal is történt már egy csodálatos esemény megyei utjegyző koromban, amely egy stáncon« fordult meg. Főispánunk bátyja, gr. F. A., aki azelőtt kancellára volt Magyarországnak, s ki jelenleg képviselő, behívatott egyszer a főispán szobájába.

Be van e minden ajtó csukva — süvité szokott érdes hangján — Üljon le. Akar-e úr lenni?

A gróf öröklő röviden beszélt, de ilyen kurtán egyszer nem. Épő, szatirikus mosollyal néztem rá, mintha azt akar-nám tudtára adni, hogy én még nem csináltam mésaliance-ot, mint ő. Elkértette.

Úgy értem, akar-e gazdag ember lenni? Nagyon gazdag!

Azt hiszem, kegyelmes úr, hogy akarok.

Ön holnapután már házas ember lesz.

Kit veszek el?

Egy lengyel haszonbérő leányát, Z. kisasszonyt.

Még ma elutazik ön Bécsbe.

A szájam nyitva maradt.

Engedelmet kérek kegyelmes úr, de sehogysem bírom megérteni, mikor, hol szeretett belém az a bizonyos kisasszony.

Oh, oh — nevetett a gróf —, milyen naiv ön! Az ön poléja nem jött itt számításba. Ez egy magasabb üzleti dolog. Az a leány sohasem látta önt. Én embert akarok önből faragni, s először megteszem gazdag emberré; — de jól értse meg, nem az ön kedvéért, hanem a saját érdekemben.

Igazán lekötelez kegyelmességed, ha világosabb lesz.

— Jól van hát, nyílt leszek. De számítok arra, hogy ön nemes ember.

A gróf csak arra nem számított, hogy valaha újságíró lesz belőlem.

A dolog azon alapszik — mondá —, hogy Z. haszonbérő egy üzletet akar kötni az állammal, a pályázat holnapután este lejár, s aki pályázni akar, magyar honpolgárnak kell lennie. Nos, érti ön már?

Nem én.

— Országos balek ön! Az üzlet több millió forint körül forog, — tehát nem lehet elszalasztani; holnapután délig meg kell az esküvőnek történni, ha török, ha szakad. Ha az a leány az ön neje lesz, azonnal magyar honpolgárrá válik, s az köt üzletet az állammal, annak a nevében megy az ajánlat.

A dolog elég kalandos volt. — Azt mondtam a grófnak:

— Itt a kezem. Hánykor utazom?

— Hohó! Még valami föltétel is van.

— A vallás?

— Nem: a nyelv. Tud ön angolul?

Nem.

A gróf összeráncolá homlokát.

— Ez nagy baj. Az ön leendő ipjának az a kívánata, hogy főleg angolul tudjon, mert Angliában kívánja vejét foglalkoztatni.

— Ez igazán nagy baj, mert én nem megyek Angliába a herköpáternek sem.

— Nos, ezen még segíthetünk. Az öreget lebeszélem; lehetőleg engedni fog, mert égető szüksége van egy magyar családtagra.

— Az ördögbe is, kegyelmes úr, most veszem észre, hogy én igen könnyen föl is süllhetek abban a kalandban. Hátha az én feleségem apropó, szőke vagy barna?

— Quelle question! Ön igazán gyerekes. . . hát nem mind-egy az, akármilyen?

— Igaz, mindegy. . . hát mondom, az lesz az országos blamázs, ha mikor én már elveszem, és az árenda meg lesz kötve, akkor fogja magát az a lengyel família és válópört indít ellenem.

— Az bizony meglehet. De mit árt az? Önnek akkor megmarad még egy elegáns juksz emléke, egy kellemes kis stikli.

— Helyesen. Elfogadom.

— Ohó! Még hátra van a leány föltétele. *Tudja ön a mazurt táncolni.*

— Nem én.

A gróf fölkel, egy-kettőt ásított, végigment a szobán vagy háromszor. Azután megállott előttem.

— Igazán nem tudja ön a mazurt?

Igazán.

Ez esetben legyen ön szíves, kérem, beküldeni a másodlaggyzót: az talán tudja.

Fölkeltem, kimentem a szobából, s igen sajnáltam, hogy én nem tudom a mazurt.

»BÁRCSAK MINDIG SZOMBAT ESTE VOLNA . . .«

(A jelmezbál stb.)

Agyon ne liss, tiszteletreméltó anya és főleg apa, amiért azt kívánom, hogy mindig szombat este legyen, nem a te kedvedet szorgalmazom óhajításommal, mert énmiattam alsó-azoknyáiban is küldheted leányaidat, ami engem az egész bálból mulattat, az nem a leányaid kosztümje, hanem a »pörbe este« és azon édes tudat, hogy ma az emberek le nem felelnek, azon boldogító érzés, hogy nem kell örökké attól félnem, hogy a kompánia föloszlik, s magam maradok a Jánossal.

Lapunk báli referense egész rideg szárazsággal mondja el a »Karnevál« rovatban, hogy a jelmezbál várakozáson fölül sikerült.

No, hallja az úr, ha kend csak ennyit tud mondani erről a bálról, akkor kendnek nincs szíve.

Nem látta kend az »Ámor«-t, a szebbik »Zsoké«-t, a pillangót, az ördögöt az ő arany szárvaival, meg a »Kisasszony feleségünk«-et Fanchette-nek.

Báró Eötvös József azt mondja a bálokról, hogy azoknak a társasága olyan, mint egy halomnyi kulcs-csomag: mindenik más-más zárba illik be otthon, míg itt harmóniában zörög össze valamennyi.

Meglehet, hogy Eötvösnek igaza van, s ez esetben nagyon szeretném tudni, hogy melyik volt a társaságból az én kapukulcsom, mert a valóságosat szépen otthon hagytam, hogy még ha akarnám se jöhessenek haza az éjjel.

No, de nem is akartam, mert igazán mulatságos kis bál volt. Nem említem a csinosan földíszített termet, melyre még a saját édesapja, Aradi sem ösmert rá, kinek homlokáról

váltig csurgott az izzadság, mikor elgondolta, hogy ez az óriás közönség, ha most innen egyszer hazamegy, sosem jön vissza többé így: szerette is volna valami csodakészülék segítségével eltenni *mindennapi használatra*.

Nem említem a szebbnél szebb kosztümöket sem, mert hát bizony pénzért lehet venni még szebbeket is, hanem amiért nagy dicséret illeti a bál háziasszonyait (az izraelita nőegylet vezérhölgyeit), az azon szellem megteremtése, mely a bált átlengte; az igazi szívélyesség, a fesztelenség verőfénye süttött keresztül a gázsugarakon, sokkal fényesebben azoknál. Mintha egy családi estélyen lett volna ez óriási közönség, hol még az idegenre is ismerősen mosolyognak, hol rangban az az első, aki az akar lenni.

Ez a demokratikus érett szellem még engem is fölbátorított, aki eleinte, egyszerű nemesember létemre, alig mertem mozogni a fényes thüringiai Ritterek, a spanyol grandok és francia hercegek között. Attól féltem, hogy lenéznek.

Csak mikor elgondoltam, hogy ennek a »kék vér«-nek nincs ám nyoma a »Gothai Almanach«-ban, de még a »Nagy Iván«-ban sem, bátorodtam föl annyira, hogy bevonuljak — az étterembe.

Ott aztán igazi nemesemberek közé jutottam, akik tán szinte nincsenek benne a »Nagy Iván«-ban, de akikkel egész reggelig iván, be kellett ösmernem, hogy az ivodalom terén nincsenek rangomon alul; de én se vagyok kisebb perszóna, dacára annak, hogy ez estén a jelmezbál iránti kötelesség-érzetből »németnek« voltam átöltözve.

Folyt a bor, gyűltek a palackok az asztalon. . . valamennyi ideáljaim közül *Luhi Margit* hiányzott, t. i. a Luhi Margit vízforrás savanyú vize, de hát becsületes ember olyat iszik, amilyen van s mi ott mindnyájan becsületes emberek voltunk, még azon értelemben is, hogy mindenkinek felesége is volt — kivéven engem.

De éppen ebben a körülményben rejtett a veszedelem.

Már t. i. nem abban, hogy nekem nincs feleségem, hanem abban, hogy a többinek van.

Három vagy négy csinos nő folyton ott settenkedett a férje körül, vigyázó és mégis hódító szemekkel. Aki tudja, hogy milyen jámbor jószág a férfinép, az elképzelteti, mennyi-

re lankasztotta e körülmény a kompániát. A férjek zsenírozva voltak, az asztal, mihelyt a szépnem is körülülte, ha nyert is szépségben, de vesztett fényben, amennyiben a férjek nem mertek kedvök szerint inni, s az én szemeim is habozva tekintettek hol a palackokra, hol a három szép asszonyra, mintha azon gondolkoznám, mi nyújt nagyobb élvezetet, nézni a másét, vagy élvezni a magamét.

Végre is győzött bennem a józan gondolkodás, s elhatároztam, hogy föláldozom az ital és a kompánia érdekében jó hírnevemet, s szétrebbentem a szépnemet.

Nem tudom, hogy szándékozik-e nekem valamikor Szeged városa szobrot emelni, de annyi bizonyos, hogy ezek a férjek buzdó gyűjtőim lesznek — mert sokat tettem értök.

Elkezdtém tettetni, hogy be vagyok marva. Sikerült. Nem vagyok dilettáns ebben a szerepben. Félrevágtam fejemen a klakkot, betyárosan fölkaptam egy boros üveget s úgy tettem, mint aki nagyon haragszik valamiért erre az egész világra, s elkeseredésemben — mintha véletlenül esnék — odavágtam az üveget az asztal közepére. Csörömpölve zúzódott össze ezer darabra, s üvegforgácsai a világ négy vége felé pattogtak szét.

Az asszonyok még csak a szemüket sem hunyorították.

Nem volt szabad csüggednem. Megint egy poharat adtam át a mulandóságnak olyanféle mozdulatokkal, mintha dülködő kedvemben a falhoz akartam volna vágni, de útközben kifordult kezemből.

De már erre csakugyan megijedtek, s egy szempillantás alatt üres volt tőlük az asztal. Nem is láttam azután egyiket sem; kivévn a bálteremben a bál vége felé, hol nagyon különös szempillantásokkal tiszteltek meg.

Észeltem János* mint valami eleven billet correspondence, folyton beszaludgált egy kis szíverősítőre, s elmondta a legújabbban történeteket a bálból.

Nagy baj van — kiáltja lelkendezve, amint berohan.

Mi történt? Meggyulladt a színház?

Több. Hazament Rónaszékyné.

* Nehogy valaki a fejét törje rajta, kijelentem, hogy ez a János köpzelt alak.

— Igaz? — kérdem áthajolva a szomszéd asztalnál ülő Pistához.

— Igaz, mondja szomorúan.

Majd a »Próféták« közül, kik Enyvári Sarolta udvarát képezték, jött be valaki.

— Mi újság odabenn? — Ki a legszebb?

— Nekem az ördög tetszik legjobban

— Pedig szarvai vannak . . .

— Bagatelle, azok csak *ideiglenesek*.

— Vigyázz, hogy ne a te homlokodra kerüljenek *végleges*en.

— Ne félts engem, vigyázok rá . . . hogy ne szorítsák nagyon.

Új alak jó egy kvaterkára: szemei villognak, a nyakken-dője le van csúszva.

— Hát önnek mi baja?

— Hüh! szörnyű melegem van. Egy délolaszországi nővel táncoltam. Uram, milyen lábak! Milyen lábak!

— Nem mutatott önnek fület?

— Oh, nem, nem! Mindjárt megfúlok a nagy melegtől!

— Meneküljön ön valami hidegebb svájci nőhöz.

Nemsokára előcsörtet László is, gondosan fésült feje az órát mutatja: hogy még fiatal az idő.

— Dili! — kiáltjuk neki messziről.

A »dili« annyit tesz cigánynyelven, hogy valakinek a fejét nagyon megzavarta valami szép arc, minélfogva hűtlen lett az ivókompániához.

— Mi újság a bálban?

— El vagyok ragadtatva, ki vagyok vetkőztetve magamból.

— Ez csak előnyére válhatik.

— A szép zsoké.

Tehát a zsoké zavarta meg. De melyik? mert kettő van.

— Hát a szebbik.

— Vigyázzon, hogy ne tegyék lóvá.

— Űgyis ott van a nevem utolsó szillabájában.

— Meg aztán együtt jár ez a sporttal.

Különben nem kívánom itt visszaadni a párbeszédet,

melyek Szegeden nem lehetnek bizonyos nagyon fontos okokból túlságosan szellemesek, s melyekkel be lehetne tölteni egy egész kötet könyvet is, csupán azt akarom megjegyezni, hogy engem is visszacsábítottak a bálterembe az élénk leírások.

Itt folyton a jókedv pezsgott. Páczai is derekasan csinálta. A »dilit« is ott találtam éppen egy zsoké oldalánál.

Bosszankodva intettem félre:

— Hát maga miért bolondítja az embert?

— Mivel?

— Hát 'iszen nem ez a »szzebbik« zsoké.

— De bizony ez a szzebbik.

— No már nekem a másik a »szzebbik«.

Sajnálkozva mosolygott rám, én szinte sajnálkozva őrá.

Sokáig nem bírtam a nők közt megmaradni. Udvarias kalauzokkal tudományos fölfedezésekre indultam el *szomjtól* (már t. i. tudomány-szomjtól) vezetve, az öltöző helyiségekbe.

Ott föl is fedeztem két elrejtett ivóbarlangot, hol vidám pezsgő-durrogás vegyült bele az átszűrődve belopódzó zenébe. A pezsgő nem volt jó, s csakhamar elálmosított. Elhatároztuk, hogy hazamegyünk.

A ruhatárban valaki megszólított.

— Hogy mulatott?

— Félig jól — mondtam neki.

— Hogy tetszik a bál?

— Egészen jól.

— Nincs rá semmi megjegyzése?

— Az, hogy *egy személlyel »több« volt jelen, mint kellett volna, s egy személlyel »kevesebb«, mint kellett volna.*

*

És ez egészen jellemezte a mai bált *az én szempontomból.*

Hanem hát. . .hó . . .ha én még ilyen okosat tudok mondani, akkor még nem megyek haza. Menjünk a főlsvárosi kaszinó-bálra.

Körülbelül négykor értünk oda; ott már a vége felé járták. Jánosnak úgy kellett küzdeni, mint valami oroszlának, hogy táncosnét kerítsen a távozókból.

S mivel igazi kincs volt itt táncosnőre szert tenni, én is megkívántam; egy szőke hölgyecske jutott osztályrészemül, aki tánc közben megkérdezte nevemet.

— Engedje meg nagysád, de nem mondhatom meg.

Faggatott, miért.

— Nagysádnak bevallom; odaát Erdélyben egy kicsit agyon találtam ütni egy embert — mondom neki sűgva —, most itt a rendőrség elől rejtőzöm, nevemet mélyen eltitkolva.

A kis gerlice sápadt lett, mint a fal, s midőn a helyére vezettem, alig egy szempillantás alatt híre-hamva sem volt.

Szétnéztünk. Üres volt a terem. Magunk maradtunk négyen és Kukac.

Az ott állt a banda élén, mint a cövek s angol flegmával kérdezte.

— Tartsuk-e még, kérem alásan, a bált tovább is?

A MI URAINK, A PINCÉREK

— Báli-referáda-féle —

Újra a felsővárosi kaszinó sarokszobájában virradt rám a péntek. Valaha a jó Letorieres márki a könyvtáblákban boros palackokat rejtegetett. Mindig ezt a benyomást teszi reám a felsővárosi kaszinó könyvtára, mely a sarokszobában van fölállítva, szemeim keresik a pajzán márkit, s nyájasan pihennek meg a mogorva könyvtáblákon, mert tudom, hogy azok csak hamis külszín, s unalmas lapok helyén mosolygó palackok rejtőznek . .

Az én kedves vármegyémbe, melybe bárhonnan is visszaszáll a szívem, s gondolatom viszi . . . volt egy mogorva, hatalmas főispán, akitől az egész vármegye reszketett. De a derék főnemesben mégis volt egy szeretetreméltó vonás minden keménysége mellett, mindig arra vigyázott, valami baja ne essék a két vizenótáriusnak, mikor éjfél után berugva hazakerült.

Egyszer egy tégladarab hevert a vármegyeház udvarán. Rákiált kemény, pattogó hangján a várnagyra:

— Szedesse föl onnan azt a téglát, barátom, mert meg talál benne valamelyik nótáriusom botlanil!

Hálás pillantást vetettem a grófra; azóta sokszor csendülnek meg szavai fülemben, és még többször jut eszembe, hogy bár mindig lenne valaki, aki félrerakassa előlem a tégladarabokat, amikben meg lehet botlani.

S bizony nem rakja félre senki.

A mi uraink, a pincérek is annyi mindent összehoztak erre a bálra, hogy az embernek a lelke bizony nagy kedvet érzett megbotlani. Eddig már vagy négy bált láttam Szegeden, de hiába, mégis csak a pincérek bálja volt a legvígabb.

Ezek az emberek, akik egész áldott esztendőben minden nap látnak bennünket mulatni, annyira eltanulják azt, — hogy mikor aztán rájuk kerül a sor, háromszázhatvanöt nap visszatartott széles jókedvét teszik egyrakásra és olyan urasan vágják ki, hogy az szinte több már, mint a polgári elit-bálak: úgyszólván mágnásos íze van egy kicsit.

Urasabb a légkör, bár szögletesebb a modor: mert a polgári elem megtanulja utánozni külsőségeiben az urakat, kiket csak külsejük után ismer, de azokra, akik oly közel állnak az urakhoz, hogy közvetlen szolgálják, ráragad valami a belső tulajdonokból is.

Szapáry Gyula, a mostani belügyminiszter szokta mondogatni: »Wenckheim Bélánál csak egy gavallérbab embert ismerek Európában, s ez a — komornyikja.«

No, a pincér-bál sem engedett gavallériában egy hajszálat sem a többi bálnak. — Sőt volt egy karakterisztikus úri vonása is, amit eddig még itt Szegeden nem láttam. Majd minden belépő vendég odajárult a lady-patronesse-hez, hogy megérkezését nála bejelentse, s esetleg bemutassa magát.

Azonfölül a kotilionnak volt egy szépen pónérozott figurája, ami még XIV. Lajos fényes udvarából került ki, s ami magán hordta a francia esprit bélyegét; a táncosné két okéjo járuló táncos közül az egyikkel egy-két tourt tett, s a másikat, akinek kosarat adott, megkínálta egy pohár pezsgővel.

De különben nem is lehet valami szebb harmóniát elképzelni, mintha egyforma emberek mulatnak együtt, kiket nem választ el a rang- és foglalkozási különbség, kik meg

vannak magukkal elégedve és nem utánoznak senkit, hanem a saját bőrükben mutatják magukat.

Agai Adolf azt a jó viccet csinálta egy budapesti pincér-bábra, hogy mikor a »kredenben« valami vendég erősen talált csengetni, a négyest táncoló pincér-sereg mintegy önkénytelenül egyszerre eleresztette a táncosnőjét, s eszeveszetten rohant be.

Ez a jó tréfa azonban csak tréfa marad; most a pincérek voltak az urak, s oda sem hederítettek a csengetésnek. Sőt inkább mi jártuk az ő vezényszavuk szerint, s a kis »Fridolin«, kit még csak tegnapelőtt szidtam össze cudarul, amiért hidegen hozta be a rostélyost, most szigorúan rendreutasított, amiért ott mászkálok nem táncoló létemre a slepek között, s egyáltalán alkalmatlanságára vagyok mindkét nem beli ifjúságnak.

Bámulatos az, hogy a pincérkedés nem előkelő foglalkozás az európai társadalomban. Pedig hát ezekből az emberekből lesznek a szállodatulajdonosok és a vendéglők bérlői. Ezeknek az embereknek (és nem a királyoknak) kezében fekszik jövőnk és összes boldogságunk. Az úr és pincér együttvéve érnek valamit. Olyanok, mint az érem, írás az egyik, kép a másik oldala. Mi lenne az úrból, ha nem volna, aki engedelmeskedik neki, s mi volna a pincérből, ha nem lenne senki, aki parancsoljon vele? Az úr és a pincér fogalmát nem lehet egymástól elválasztani. Egyik a másiktól kölcsönzi fényét.

A megboldogult Kákay Aranyostól (aki külön ember volt ezeknél a mostaniaknál) azt kérdezte egyszer az egri érsek, hogy ugyan milyennek képzei ő a mennyországot.

— Igen szép szobalány, igen jó konyha és *nagyon pontos szolgálat*.

Az ország legszellemdúsabb emberének e nyilatkozata már magában véve nagy súly a társadalmi állások mérlegelő serpenyőjében, de ha hozzávesszük azon sok apró szekatúrát és zsarnokoskodást, melynek a pincérek részéről ki vagyunk téve, igazán el lehet mondani, hogy azok a mi uraink, akiknek kezéből csak a halál szabadít meg — vagy a házasság, ami körülbelül egyre megy.

De mit beszélünk mi itt a halálról! mikor az innen most olyan messze van, míg a házasság olyan nagyon-nagyon közell!

Hetven csinosabbnál csinosabb pár járja benn a kotilont. Hány lehet ezekből tavaszra boldog menyasszony s vőlegény?

De hát honnan támad ez a sok szép leány gomba módra? Hiszen ezeket még én sohasem láttam!

Eredjünk kissé szóba a háziasszonnyal, aki talán tudni fog adni fölvilágosítást némelyikről. Nem nehéz a háziasszonyra ráösmerni. A rendezők az ő arcképét hordozzák jelvényeiken, s a terem az ő ruhájának színei szerint van díszítve. (Kellemes figyelem és udvariasság a rendező bizottságtól.)

— Ön nem táncol? — mondja a háziasszony szemrehányólag.

— Gyászom van, nagysád.

— Mióta?

— A mohácsi vész óta . . . De hagyjuk ezt, kérem . .

Inkább mutassa meg nagysád, melyik a legszebb kisasszony.

— Az ördög ismeri a maga gusztusát.

— Nohát akkor kérdezzük meg magát az ördögöt.

Az ördög, kiről minden bálra járó becsületes ember tudja, hogy a kedves háziasszonynak a húga, éppen akkor hódítgat ismét sebes tánc közben egy veszendő lelket, minél fogva egy olyan halandó bolond emberrel, akit már meghódított, szóba sem áll, s utoljára is a háziasszonyon marad a kellemetlen tisztség, hogy mint lapreferensnek bemutatgassa a szépeket.

— Ott van az a szép szőke lány. Látja?

— Látom. Gyönyörű! Ki az?

— Az a *Ninuszka* a Hungáriából.

— Hát az a barna, piros ruhában?

— Az a *Katica*.

— Engedje meg, hogy följegyezhessem, mert elfelejtem holnapig.

Mintegy harminc nevet diktált föl jegyzőkönyvembe.

Fájdalom azonban, ma reggel valahol kirántottam a zsebemből a cédulát; most, hogy le kellene írnom a bálkirálynékat, egyetlen leány sincs meg a harmincből.

No, ne is maradjon esztendő-ilyenkorig a harmincből egyetlen egy sem, már t.i. — *leány*.

MÉG NÉHÁNY PIPATÜLL

A korcsolya-bálról

Írígylem azokat az író társaimat, kiknek a múzsája fönn az Olimpuszon lakik, mert sohasem találkozhatnak vele. Az én múzsám csak félig istennő, félig meg földi lény, aki például most a korcsolya-bálban is jelen volt, abban a rózsaszín ruhában, amelyikben a legszebb, s egész éjjel kerülnöm kellett, hogy valahogy olyan helyzetbe ne jöjsek, hogy hacsak egyszer is, hacsak egy quadrille figurája képpen is a kezét kelljen megfogni, mert mint a nibelungi köd, szét fog foszlani belőle az istennő, s marad csupán belőle a földi.

Pedig nem szeretném *elveszíteni* azáltal, hogy *megtalálom*.

De mert ott volt a múzsám . . . az ő szép mosolygása bearanyozott mindent, megszépített mindenkit.

A bálteremben forró délövi nyár volt . . . az ódon padozatból — tán mert hamisan odanézett — virágbokrok nőttek, s hűsítő vízszugár szökött föl. S amerre járt, valami olyan zsongásszerű zene támadt körülte, mintha a levegő atomjai rezdülnének össze édes, elolvadó harmóniába . . . A csillárok halaványabbak lettek, mikor az ő délceg alakja suhant el alattuk, s az éj, amint tolakodón benézett a leeresztett ablakredőnyök hasadékaiban s meglátta, nem tudott többé *sőtét* lenni.

Ohó ni! Kölcséyyvel kell fölkiáltanom: »Hevem elragadtott!«

Elcseppentem hát tollamról azt a nemes nedvet, melyet az író önön szívéből hoz föl, mert íme, most jut eszembe, hogy ezúttal alárendelt helyzetben nyúltam tollamhoz, csak báli referádát írok vele.

Ide pedig jó a közönséges tinta is.

Mint *bálreferensnek* tudnom kell, hogy a délövi virágokat a lady patronesse gondos keze varázsolta oda, azonképpen a szökőkutat is, mely tán csak azért nem volt szökőkút, mert nem jutott esze ágába sem, hogy azon a kedélyes bálon szökni is lehessen.

Nem is szökött el senki. Ha Makónak meg volt az a privilégiuma addig, hogy őhózzá közel esik Jeruzsálem,

Szeged ezen az estén, ahelyett hogy fölment volna a mennyországba, lehozta magának a mennyországot a felsővárosi kaszinó termébe.

Ott volt, s szebb volt az igazi mennyországnál is, csak hogy egy nagy hátránya volt. Míg ott fön a népek fantasztikus hite szerint »egyetlen szem« örködik némán, fönsegesen, addig itt hetvenhét gardedám szúró tekintete szelte szét a boldogság kenyérmorzsáit még apróbbakká.

Hanem azért mégiscsak ez volt a legszebb bál az idén. Elegánsabb volt a torna-bálnál, vígabb volt akármelyiknél, *hosszabb* volt valamennyinél, s mégis olyan *rövid*, hogy az ember megegyszer akkorának óhajtotta.

A vidámság korlátlanul csapkodott ide-oda a táncoló párok fejei fölött. — Morpheus úr odakint dörömbölt a kaszinói terem vaskos tölgyfaajtóin, de nem juthatott be; a rendezőségben volt annyi taktika, hogy nem küldött neki meghívójegyet.

Különben ha már a meghívójegyekről van szó, elmondok itt egy jellemző esetet, amely látszólag a korcsolya-bál gyengén stilizált meghívó-biletjeire vonatkozik, de amely tulajdonképpen mégis a bált jellemzi, s *megkönyíti* az én *föladatomat*.

A báli meghívókon ugyanis azt láttam, hogy egy úr a rendezők közül megtéetett nemesembernek. Miután a nemesség-adományozás joga tudtommal a fejedelmet illeti, kíváncsian kerestem a rendező bizottság névsora közt *őfelségét a királyt*.

Nem volt ott. (Mert *Salamon*, mint tudjuk, elvesztette trónját még 1110-ben.) Csodálkozva csóváltam fejemet egész a bál estéjéig, amikor a rendező bizottság közt nem leltem meg ugyan a királyt, hanem találtam helyette egy egész csomó *királynét*, a valódi királyné színeivel, a bajor kék és fehérrel díszítve.

Most már világos lett előttem, hogy ennyi királynőnek több hatalma kell legyen, mint egyetlen királynak. Egyszerre royalista lettem nyakig: IV. Lászlónak emléke járt által. Jó király, Kun László, ha te föltámadnál, s ha te most itt volnál, megegyszer meg hagynád magad öletni az asszonyokért.

Azt mondja Virgil vagy Horác, hogy »dulce est⁷ pro patria mori«. Lehet; de jótállok arról is, hogy Virgil és Horác urak sohasem voltak Szegeden bálon, mert ám mennyyivel szebb az asszonyokért halni meg.

Én csak néhány hónapja vagyok itt, s már e rövid idő is *állandó hidat* állított szívem és Szeged közt. (Íme, kisül hát, hogy mégis lesz Szegednek *állandó hídja*.)

Mint báli referensnek az volna kötelességem, hogy leírom, milyen szépen muzsikált Páczi, milyen ízletesen volt díszítve a bálterem, milyen impozánsan nézett ki összevissza kúszó liliomaival a bál háziasszonya, (egyike a főtebb érintett királynőknek, nyilván a Bourbon-házból). Le kellene írnom továbbá egyik rendező bemondása szerint, hogy a harmadik négyest száztíz pár táncolta, hogy a mulatság reggel hétig tartott, amit pedig saját tapasztalatom után állíthatnék, mert én reggel tíz órakor jöttem haza, még akkor is hagyva ott nálamnál különb embereket. Konstatálnom illenék, hogy a kotilion ha nem volt is valami elmésen rendezve, megfelelt az igényeknek, hogy a rendezői jelvények míg egyrészt ügyesen jelképezték a korcsolyázást, másrészt élénken ijesztgették a nemes ifjúságot a házasságtól, amennyiben memento morinak a korcsolyáknak alapul szogáló papucskok kandikáltak kifelé a kék-fehér csokorból.

(Milyen ügyesek ezek a nők! A papucskormány rém-ideálját szegezik a férfiak elé. Perszo tudják, hogy a lepkék éppen a gyertya lángjába szeretnek beleröpülni.)

Le kellene rajzolnom a jókedvet, a fesztelenséget, ki kellene emelnem, hogy a korcsolya-bál az idén emelkedett ki a többi bálak közül a legelsővé, ami főképp a háziasszony érdeme, ki némileg az előkelőség zománcát kölcsönözte *ugyanannak* a közönségnek, mely más bálokon, hol nem volt háziasszony, vele együtt kevésbé volt előkelő.

De én mindezekről nem írok; mert restellem a báli referádákat, melyek csak sztereotíp jellegűek lehetnek, mert melyik bál nem hasonlít az előtte való és az utána következő bálhoz? S főképp Szegeden? Hol csak egy közönség van mindenütt —, mindössze legföljebb más ruhában.

Még a bál szépeit kellene elősorolni.

De hát azok is nem mindig ugyanazok-e?

A szőke Mariska (egy idő óta a legpickánsabb társalgó), ki most rózsaszín ruhát viselt, a másik — menyecske — Mariska —, ki szinte rózsaszín ruhába volt öltözve himzett mell-betéttel (vagy mit tudom én, minek híják?), azután ott volt most is a jövő év egyeduralkodó bálkirálynője, a klaszrikus szépségű barna kisleány (kit — mint a tornabál tudósítója mondta — csak egy alsó színházi páholyból ösmertünk eddig), és ki (mint egy jó ismerősöm mondja, mert én nem merem állítani) kék ruhát viselt (én csak egy ismertető jelt toldok még e homályos körülíráshoz, azt, hogy a mamája is még szép asszony és sokat táncolt).

Ott láttam halálos ellenségemet is. (Ha nem csalódom, a tornabál tárcaurójával, K. I. úrral táncolta a kotiliont.)

Volt egy szép és nagy föltűnést okozott barna kisasszony a vidékről, kinek görögös arcu nagyon jól illik a szinte görögös »Natalie« névhez.

Néhány új arc is akadt: egy szép szőke fiatal hölgy volt még nagy figyelem tárgya, kit csak ma láttam először bálban. (Ugyanabban a páholyban szokott ülni minden másodnap, ahol az előbb említett szép barna.)

Majd elfeledtem a szép, ritkán látható Fodor Minkát s a »kis Súrikat«, ki pedig talán csak maga képviselte a literatúrát. A menyecskék közül is jól esett látnom a legszebbet (fájdalom, hogy szőke), és a másik legszebbet (bosszantó, hogy az is szőke). A vacsoránál is egy asztalhoz került mind a kettő a könyvtárszobában. Bezzeg kapós is lett az az asztal, ahol ültek! Én föl is szóltam e centralizáció ellen: persze akadt elég »védő«-jük.

Még egy menyecske gyakorolt kiválóan élénkítő hatást a társaságra, akit a jégen és a jelmezbálon láttunk utoljára, és aki a legkellemesebb pillangó a sok közül, kik valaha hódítottak férfi szíveket, hogy azokat aztán eldobják.

De ki győzné mind elszámlálni. —

Igen szép volt egyik derék iparosunk leánya, kinek a legarisztokratikusabb arca volt. Lucus a non lucendo. — De mégis szebb volt tán a jellemző frizurájú Ilonka; ki örökké nyugtalan fejcskékjével s szép kék szemcivel egyik jó barátunk szívét mozgatta meg erősen, kinek az a híre, hogy »két véka briliántja« van.

Előkelőségben fölülmulta talán még »halálos ellenségem«-et is a harmadik szép Mariska, akit csak azért választok el e megemlítés alkalmával nővérétől (valami léhűtő jámbor vidéki levelező mindig együtt szokta említeni a »Főv. Lapok«-ban, persze a névsor *végén*), mert a nővéréről már föntebb volt szó.

Most veszem csak észre, hogy mennyit kellene még fölmlítenem, akiket nem ösmerek, és akiken semmi jellemzőt nem figyeltem meg, akiket csak megmutatni tudnék, ha itt volnának, mert a neveket sem tudom.

De mire való is lenne az?

Az én véleményem és az én ízlésem úgyis csak egy ember ízlése és véleménye.

S az az egy ember már kiesett a sorból. Ne adjon rá senki semmit.

Aztán a dolog tulajdonképp, akárhogy hímezzem is hosszúra, mégiscsak oda megy ki, hogy az egész bálból ma már nem maradt meg egyéb kézzelfogható praktikus dolog, mint — *néhány darab pipa-tüll*.

Azért az egypár pipa-tüllért pedig nem érdemes ilyen hosszan vesződni.

Tüll dolgában rólam is gondoskodott egy jóbarátom. Ma reggel elküldte levélben az ideálom ruhájából szakított tüllt. Kedvesebb ajándékot alig kaphattam volna. Most midőn e tárcát írom, azon keresztül szívom a verpeléit: s amint a fehér rostás szöveten át, mely a ruha alsó bélése lehetett még tegnapelőtt, fölfelé szállong a haragos szürke füst, tűnődve gondolom el: minden csak füst füst . . füst.

VIDÉKI ÁLARCOSBÁL

Az én tisztelt barátom, Solymossy Elek, a »Címnélküli könyv« szerencsétlen írója bő tanulmányokat tehetett volna tegnap Szegeden is az álarcosbálban.

Igazi provinciális álarcosbál volt az, hol az álarcok nem fedtek érdekes rejtélyeket, hol a rébuszok senkit sem érdekeltek, s hol az járt legrosszabbul, aki egyet-egyét kitalált.

Azt mondják, hogy az álom mindenféleképpen jó; ha életem álmodik az ember, pompásan telik el az a kis ideje, amíg az álmóvilágban igaznak hiszi, ha ellenben rosszat álmodott, ártal neki, ha felébred, hogy nem igaz.

Hát az álarcosbál is jó volt; mindenki meg van vele elégedve, az aki nem volt benne, azért, hogy nem volt ott, az, aki ott volt azért, mert már nincs ott, s azok, akik rendezték azért mert egy tapasztalattal lettek gazdagabbak, az az hogy provinciális városban az álarcosbálok nem sikerülhetnek addig, míg valaki ki nem sűti, hogyan lehet egy álarcosbál teljesen zártkörű. Csakhogy ennél könnyebb föl-
találni a pertpetuum mobilét is.

Igen báj a szívennek, hogy az elmúlt korcsolya-bálról itt tárcsában csupa merő szórakozottságból kihagytam a báli szépek sorozatából a menyecskék közül azt, akit első helyen kellett volna említenem, a lányok közül pedig éppen a fő-fő kedvencemet, akinek egy mosolyáért akár egy kötet könyvet be szívesen írok, ha tudom, hogy egészségesebb és pirosabb lesz utána. Miután mondom, átkozott szórakozottságom miatt nem bízhatom teljesen emlékező tehetségemben, s miután mindössze is csak kétszer mentem végig tegnap a bálteremben, — nem merek vele megpróbálkozni, hogy elősoroljam a szépnem közül azokat, akik a legszebbek voltak.

Mert hogy voltak »legszebbek« is, az nem szenvedhet kétséget.

Hunem hogy mégis meg legyenek a báli tárca sztereotipikus tulajdonságai, a férfiak közül fogom a legszebbeket elősorolni.

Ott van az I. Napóleon-arcú úriember, ki nem sokkal kisebb hódító annál; egy kékruhás maszk után vetette ki vágynit. Nem tudom, Marengó lett-e a dologból, vagy Waterloo?

Ott láttuk Szeged legékesebb ifját is gondosan fésült fejjel; fumigatív lejtette végig a termet, vagy egy páholyba ment, s onnan nézte a »canaille mulatságot« olyan fizionómiával, mintha éppen ezelőtt egy negyedórával szállt volna le kocsijáról, mely az udvari bálból hozta.

Persze, hogy nem is hiányozhatott az a bizonyos hosz-
zúkás frakk sem, melynek előrésze annyi diadalokról beszél-

hetne, ha megszólalni tudna; ... hol a gombostűszúrások egész rostát alkottak már, deli hölgyek keze, mikor a kotilion-ordót odatűzte, be sok édes nyomot hagyott ott már ... isten ellen való véték ezt a frakkot kefélni. A frakkban benne volt a gazdája is. S a gazdában benne volt a szerelem. S e szerelemben benne volt az epedés.

— Látod-e azt a barna maszkot?

— Látom! — mondja sóhajtva.

— Nohát tudd meg, hogy az a szép Y. kisasszony.

Y. kisasszony ugyanis előkelő leány, aki a korcsolyabálon általában elismertetett a legszebbek egyikének is.

— Lehetetlen. Én nem hiszem.

— Bizonyosan tudom.

A fönt vázolt frakk gazdájának szíve hirtelen lobbott vetett, utána iramodott a maszknak.

— Fölsimertem nagysádat ...

— Ah igazán? ... Ne bolondozz!

— Nagysád oly végtelenül szép így!

— Ne bomolj, picikém.

— Igen, igen, így szólíts engem, édes imádoztam ...
legyek én a te »picikéd« örökké!

Egy idő múlva ismét találkoztam a frakk érdemes tulajdonosával, arca sugárzott a boldogságtól.

— Barátom — mondja lihegve — szeret végtelenül szerelmes belém.

— Ki?

— Ej, hát Y. kisasszony!

— Vagy úgy! Boldog ember vagy.

— Hanem barátom, egy nagy skrupulusom van.

— Mi az?

— Erővel haza akar kísérni. Amiből azt kell gyanítanom, hogy tán mégsem Y. kisasszony.

— Nem bizony; mert azóta biztos forrásból tudom, hogy — a színházi sűgő.

Különben az egész bálról nem érdemes sokat írni. Hanem ha arra is akadt ánglius, aki a bolha köhögéséről két kötet könyvet bocsásson világgá, nekem is be lehet tölteni akkor négy tárca-hasábot akármivel.

Aztán úgy vagyunk azzal, hogy *semmi sem nagy* arra

nézve, még a királyi korona sem, hogy az ember neveltség tárgyává tehesse; és *semmi sem kicsiny*, hogy komolyan foglalkozhassék vele.

Irjuk hát le komolyan.

A páholyok mind el voltak kelve, a maszkok száma lehetett vagy negyven, a legnagyobb föltűnést három fehér dominó csinálta, kik igen sokukat szólítottak meg, s igen jellemző dolgokat mondtak el sokuknak. Többnyire karöltve jártak a teremben föl a alá; sehogysen lehetett megtudni kiketeket.

A páholy homlokzatok freskós képekkel voltak díszítve. Nehogy a rendezők azon hitben haljanak meg, hogy ezek a freskó képek talán elmések voltak, ki kell jelentenem, hogy azok szelenségek valának, éppen olyanok, mint a »Denevére« elmű bíli újság; kár a papirosért, melyet ilyen egyszerűséggel nyomtatnak tele. A »Denevér«-t különben a színház népszerű »Jutká«-ja árulta olyan parancsoló hölgyi szövegnek kíséretében, hogy még Rikkantó Istók is elszánta magát az idén öt garast áldozni a literatúrára. Mert hát hiába, a szellem is megkívánja a táplálékot, éppen úgy, mint a borjú vagy a malac.

A menetek nem értek sokat, mert kevés volt a maszk. Éjtel táján a demaszkírozás alkalmával azoknak is elment egy része, amikor a publikum is széledni kezdett, mert bíz ott halálös veszedelem fenyegetett mindenkit: minden percben harminc-negyven száj nyílt meg ásításra, s e tátongó szájuk közt fegyvertelenül mozogni — nem volt éppen kellemes.

A bálról azonban mégis van két nevezetes fölemlíteni való.

Az egyik Szeged érdekes vendégének, Nikó Lina asszony-
nak jelenléte; a másik a Jánosunk távolléte.

Hogy miért nincs János a bálon; e kérdés lebegett mint ossziáni köd a teremben szanaszét. Ezt látszottak kérdezni a suluk, ezt a Kukac szomorú ábrázata, s egyszóval minden.

Végre rájöttem, miért nem mert János eljönni.

Azt hitte, hogy a bálon jelen lesz a híres óriás Csing-Csing Yui Péter.

Az amilyen ember, ha ránéz és kedve szottyán tréfálni, hát szimpliciter lenyeli.

S akkor aztán kire maradnak a szegedi lányok?

János nélkül nekem sem esett jól a mulatság. Egy óraker bementem az étterembe, megittam búcsúzóul egy meszely bort. Hazaballagtam; s itthon még, hogy helyre üssem a bor okozta rossz ízt, szép szomszédnémtől, mivel egyéb inni valója nem volt készletben — egy kis ecetet kértem.

S ez aztán kibékített némileg az álarcosbáli borral.

A SZÍNHÁZ-LÁTOGATÓK

— Fotográfiaiak —

Bevezetés

Akinek három év óta magára vállalt kötelessége minden este a színházba menni, s ott végighallgatni a százszor megunt komikus drámákat és szomorú vígjátékokat, az körülbelül úgy érzi magát székén, mintha a »Ráday-bölcső«-ben ülne.

Még Budapesten csak megjárta, mert ott volt némi változatosság; az első fölvonás alatt bementem a Nemzeti Színházba, onnan átmentem a Népszínházba, míg ott el nem untam magam — s átrándulván az Arénába, éppen odaértem az előadás végére. (A jövő ősszel, ha isten éltet, úgy osztom be, hogy az Arénában kezdem, a Népszínházban folytatom és a »Nemzetiben« végzem.)

Mennyivel rosszabb itt Szegeden, hol nincsen miben válogatni, hol az ember nem úgy mulat, ahogy akarja, hanem ahogy lehet. Mennyivel rosszabbak itt a halhatatlan szerzők művei, hol mindig ugyanaz a közönség nézi őket, és mégis, ez a közönség mennyivel mulatságosabb a halhatatlan szerzők műveinél.

A nagy városok lakosára nézve már abban is valami szokatlan varázs van, hogy ugyanazon arcokat sokszor látja. Én legalább sohasem emlékszem rá, hogy Budapesten valaha megnéztem volna a közönséget egyéb szempontból, mint-hogy a lapban konstatálhassam, kongott-e a ház, vagy zsúfolva volt. Budapesten semmire sem kíváncsi az ember. Leg-

följebb az arisztokrácia néhány kiválóbb tagját kereste föl szemem családi páholyaikban, és az irodalmi notabilitásokat néztem meg, ki van itt közülök.

Általában a fővárosban három osztály uralkodik társadalmilag; a mágánok, az írók és az állumfőrfiak. — Ami azontúl következik, az a semmi, az a »canaille«. Csakhogy a három osztály is mindenik külön egy-egy societas és a többi kettőt fanyagatva veszi.

Kik voltak a színházban? — kérdik Adrienne kontesszel, ki csak egy fölvonást néz végig a zsúfolt házban adott »Pál ou Virginie«-ből.

Senki veritablement . . . De mégis . . . úgy rémlik magamnak, hogy ott láttam az Andrrássyak egyik cselédjét karzaton.

Míg ellenben Adrienne kontesszel egész ellenkező és mégis egyforma véleményen van Szana Tamás, ki így kiált föl, midőn »Oodipust Kolonosban« 25 ember előtt játszák:

»Ott volt az egész világ . . . Gyulai, Vadnai és tőlem kezdve le egész Prém Józsefig. Pompás multság ez a színház-bajjárás! . . .«

Szegeden nincsenek osztályok; az ember mindenkit szeretet, senki sem esik hozzá közel, és senki sincsen tőle távol.

Én részemről nem állanám ki a színházbajjárás fáradalmait, ha a megszokott publikum nem volna, melyben gyönyörködhetem, melyen mulathatok, s melyen annyi érdekes megfigyelni való van.

Azon írók közé tartozom, kiket érintetlenül hagy a természet szépsége, a csillagos égbolt, a rengetegek homálya, a puszták délibábja s több efféle bolondság, egyetlenegy könyv van, amelyet szívesen lapozok át, s ez az emberi lélek, egyetlenegy tárgy, amellyel szívesen játszom, amelyet szívesen s figyelemmel nézegetek meg, s ez az ember.

A »Szegedi Napló« páholya a színház baloldalán van, — ott nem állhattam ki sokáig, mindig bosszantott az, hogy nem látom azokat, akik alattunk ülnek; Aradi úr úgy segített aztán rajtam, hogy a túlsó oldalon is adott helyet, hogyha az innenső oldalon elunom magam, átmehelek a túlsóra, de ott meg az volt a baj, hogy azokat nem láttam, akik fölöttem ülnek.

Végre is megint az Aradi úr leleményessége segített, ide adta a 105. sz. székét is a földszinten, ahonnan mindenüvé belátni. — Most már három helyet bitorlok, de még mindig fáj a szívemnek, hogy a karzaton nem lehetek, ahol a legnaivabb publikum közt az őseredetiség forrása buzog.

A három hely birtoklása kötelez arra, hogy háromféleképpen írjak a színházról, s háromszorosan többet szidjam Aradit, mint más ember. De én nem ezt teszem. Mindig jószívű ember voltam. — A hála most is arra késztet, hogy a törzspublikumot lefotografírozzam neki apró képekben, hadd vihesse magával a nyári szezonra.

És ezen unalmas bevezetés után, im áttérek a fotográfiaikra.

I. A »Katak«

Valami sajtóságos nyüzsgés támad odalenn a Jánosék körül. A két fehér gukker, mely a kompánia összes színházi hadikészlete, egyszerre kapós kezd lenni. Ez is, az is kéri.

A kompánia szemei csodálatos összhangban egy pont felé irányulnak s, mint »Buda halálában«, szól az ének szájról-szájra, hogy »itt van Kata«.

Aki azonban azt hinné, hogy ez a Kata valami személy, annak igaza lenne, és mégsem lesz igaza.

A Kata személy ugyan, de nem bizonyos meghatározott személy. — Kata mindaz, akinek elég csinos arca van ahhoz, hogy Kata legyen, s aki szegediesen kacabájt hord és selyem kendőt a nyaka körül, s ugyancsak selyem kendővel van a feje bekötve. A Kata rendszerint takaros viganót hord és módosan tud mosolyogni, ha a »finum férfi nép« szeme reá tévelyedik.

A Katak faját János fődözte föl, s mint Linné a nagy természettudós, egész rendszert alkotott osztályozásukra.

A derék férfiú halhatatlan fáradozásait siker követte, s ma már a vasárnapi színházi esték fő-fő érdekét a Katak képezik az »arany ifjúság« szemében.

De lássuk hát őket közelebből.

*

Aki még emlékszik a »*Színházlátogatók*« című tárcámra, az tudja, hogy a Katáknál hagytam el, s hogy már eddig mit mondtam róluk, aki pedig nem emlékszik, az úgysem érdemli meg, hogy még egyszer elmondjam.

A Katának az is egyik főtulajdonsága, hogy ki van fúrva a füle. Ez a Rubikon! ez különbözteti meg a többi sültparaszttól. A Katák közt aztán ismét azonszerint megy a rangfokozat, amint vagy ezüst, vagy arany fülbevalót hord, mint ahogy az intelligens társadalomban az ötágú koronán kezdődik a delnő s tart egészen a tizenegyig.

Ha a societas elméleti tanai szerint »kicsiségekről lehet fölismerni az előkelő úrnőt«, egy gombról, egy hajtűről, valami zsuzsuról, a cipősarokról vagy a cipőorról, a Katát legbiztosabban arról ismerni meg, hogy a színházban a pad szélére vált jegyet, hogy először: minél jobban látható s hogy másodszer: minél jobban hozzáférhető legyen.

A kompánia fehér gukkerei a Katát kétszerre szebbnek mutatják, mint más istenteremtését, mert ki ne vonzódnék a népieshez, mikor ez az irány hódít ma irodalomban, zenében s mindenütt, még a királyi udvarokban is.

(Fölséges nép! látod milyen divatba jöttél!)

A Katák azonban meg is érdemlik, hogy divatban legyenek; igen derék, szánakozó teremtések. A darabok szomorú jeleneteinél előkeresik a fehér keszkenőt, melybe délelőtt az imádságos könyvük volt beletakargatva, s mely estére le fogja törülni a csókok nyomait, miket a férj háta mögött idegen férfiak ejt meg rajtuk orvul, és elsiratják a színpadon szereplő hősök balsorsát.

János ilyenkor kedvtelve néz végig rajtuk, s kokett bajuszát megsodorva, hősiesen dörmögi:

— Mégis genge az vászonceléd.

Aradinak a Katák a leghálásabb közönsége; ahol nevetni kell, homéri kacaj harsan föl, ahol borzadni, kígyószerű fölszisszenés emeli a hatást, mikor a komikus, Rónaszéky lép be, az örvendetes meglepetés nesze fut végig a Katapadokon.

Mikor Jágó bevádolja Desdemonát Otellónak, a Kata mérges pillantást lövell a hazudozó gazemberre, s aztán meg nem állhatja, hogy ott nyomban hangosan le ne becsmérelje a férjét:

— És hisz neki a vén számár! Ez is olyan nagy tökfilkó, mint az én férjem . . .

A darab végeztével a Kata rendesen meg van izzadva az élvezettől; csurom víz hóna alatt az ingváll. Szemei át vannak nedvesülve a könnyektől, s csak e könnyeken keresztül ragyog át egy-egy hamis mosoly János felé.

A függöny legördül, Kata egyet erősít a selyemkendő bogján, mely hófehér álla alatt megereszkedett, megillesztgeti mideres derekán a kendőt, s a módos szoknya takaros ráncait festői csoportozatba tereli, s úgy lépked ki riszálósan a tömeg között, mint a pávamadár.

Visszagondolva a szomorú történetre, mely itt lejátszódott, még egy keresveset sóhajt az ajtónál, s aztán megnyugodva dűnnyögi:

— Hiszen talán nem is volt az egészen igaz. Talán csak úgy kigondolta azt valaki.

Még egy utolsó pillantás Jánosra, s vége a vasárnapi élvezetnek, a Kata kilépett a foyerbe, s ott hirtelen elnyeli a sötétség.

János mellén keresztbe tett kezekkel bámul egy darabig, utána lábai legyökereznek, s mikor nem is lát már semmit, még akkor is ott áll némán, mozdulatlan, a »Próféta« felé irányzott lába megtagadja az engedelmességet.

— Mi bajod János? Mit állsz itt? Miért nem jössz már?

Megint megsodorja kokott bajuszát.

— Hogy miért állok itt? Hüml mert nem bírok innen elmozdulni, mert . . . mert mégiscsak *nagy az ereje* a fehérnépnek.

II. A Maecenas

Ki ő? fogjátok kérdeni, pedig valamennyien ösmeritek. Ott ül a zártszéksorok elején, s áhitattal csüggnék szemei a színpadon.

Azt hinnétek, bolondja a színirodalomnak, s ösmeri, imádja az írók gondolatait. Pedig nem: ő nem hallgatja a darabokat: ő csak *nézi*.

A Maecenas bizvást bedughatná füleit gyapottal, neki csak szemére van szüksége; a mi Maecenasunk nem az, aki

a római költőké volt, őt nem az írók gondolatai hozzák a színházba, hanem a saját gondolatai.

S a saját gondolatai nem arra valók, hogy kifecsegyem . . . mert fájdalom, vagynak férji fülek.

Egykor a pajzán La Motte herceg, hogy a Quartier-Latin egy csinos szakácsnéját elhódítsa, egy közönséges muskétás ruháiba öltözött.

Hogy a mi Maecenasunk szívét elhódítsa valaki, ahhoz az szükséges, hogy a színpadon lássa azt a valakit. Neki mindent megszépít a színpad.

Velem esett meg, hogy egyszer az Erzsébet szállodában, ahol több évig laktam, a szobaleány más helyre akasztotta a tükröt.

Nekem az azért mindegy volt. Minden áldott reggel (kivéven azt az időt, amikor délután keltem föl) azon hely előtt tudtam csak nyakkendőmet mereven az üres falra bámulva megkötni, ahol régebben állott a tükör.

Az ő szívére is csak a színpad előtt bírja Ámor fölkötni a szerelem piros másliját.

Egyszer egy elvirulni kezdő színésznőbe volt halálosan szerelmes.

— Milyen isteni teremtés! — mondja éghasogató entuziazmussal. Szerettem volna ezelőtt öt évvel ismerni!

— Hát iszen ismerted — mondja egy barátja —, ügyvédjelölt korodban éppen a principálisodnál volt — szobaleány.

Ő maga is mondja, hogy ott volt: — Rémlik is, hogy láttam, de ott nem tűnt föl.

A mi Maecenasunk csak leszakítva szereti a virágot. Künn a saját szárán, ahol üdén nyílik, nem látja meg, hanem mikor üvegphárba teszik eléje, a bágyadt illattól elszédül a feje.

AZ ÖREG ZSEDÉNYI

Mintha a végzet is gúnyolódni akarna velünk, most, mikor két kézzel dobálják államférfiaink a milliókat, az egyetlen fősvény ember is meghal közülük. A vén Zsedényi nincs többé.

A »kopott excellenciás úr« annyira megijedt az új hitel megszavazásától, hogy itthagya a parlamentet, s abba a boldog hazába költözött, ahol se delegáció nincs, sem deficit.

Nagy veszteség érte halálával a nemzetet. — Az utolsó legjava volt az öreg, ki egyetlen szál kabátban ötven évig szolgálta hazáját becsülettel, híven, lankadatlanul. . .

Fekete kerettel jelennek meg a lapok, fekete lobogók hirdetik a mély gyászt. Zsedényi, a »lutheránusok pápája« halt meg. S a koporsójánál mégsem jut eszébe senkinek, hogy ő milyen vallást követett. Az egész ország halottja ő, és mégis minden emberé külön-külön.

Megérdemelné, hogy minden házban ravatal emelkedjék . . . ha nem tarthatnánk attól a legendai gondolattól, hogy amint ott fekszik mereven, mozdulatlan a nagy halott, megfordulna bosszúságában, hogy halálával annyi sok költséget okozott a polgároknak.

Szegény öreg! Olyan volt ő állami életünkben, mint a kerékkötő-lánc; a lejtőn rohanva guruló keréknek ő állott ki akadályul nem egyszer, ő tartóztatta föl a járművet, mely talán összezúzódtott volna azóta.

A legnagyobb eredetiség pusztult el vele.

Aki látta kopott, borzas cilinderében, mely úgy nézett ki, mintha este, mikor a gazdája leteszi, a tyúk hálna benne, s aki látta lábán a hegyes orrú, tépett csizmát, melyből kikan-dikált meztelen nagy-újja, a felső kaputot, mely rövidebb az alsónál, s melyen százesztendős zsírfoltok hirdetik főnnhéjázón, hogy mégis van valami állandó és örök e gyarló földi pályán, az megdöbbenve nézett a szegény »öreg koldusra«, kinek hosszú, ráncos keze reszketett, s széles, fanyar, rút arca még nyáron is fázott.

A rendőr gyanús pillantásokat vetett utána.

Az úriember óvatosan került ki, nehogy szennyes ruhája érintkezésbe lépjen az övével.

És senkinek sem jutott eszébe mégcsak gyanítani is, hogy ez Zsedényi Ede, Magyarország egyik leggazdagabb földesura, s a közélet egyik legjelesebb vezére.

Most már övele is szegényebbek lettünk. — Ha szerény-sége és egyszerűsége megengedi neki hinni, mennyivel szegé-

nyebbekké tesz halálával — merő *gazdálkodásból* meg sem halt volna talán.

Hetvennégy évet élt.

S ez a hetvennégy év munkássága mint három század magaslik ki történelmünkben. Három hosszú század! S Zsedényi mégis *keveset* élt. Egy Zsedényi sohasem élhet *eléig*.

Nem volt szeretetreméltó ember, de azért mégis szerették. Szigorú, igazságos volt, s néha kíméletlen. Kemény volt, mint a vas, nem fogta be semmi, csak egy kis rozsdá. S ő azt a rozsdát is szerette magán: nem engedte lecsiszoltatni.

Óltözékén nem változtatott, fehérneműt nem váltott néha hetekig, következetesen tűrte a lapok és barátainak rászórt élceit. Egy ízben Deák Ferenc is megtréfálta, midőn betegágyánál egy udvari ebédről visszatérőben megjelent, bár a szokottnál tisztességesebb, de mégis skandalózan gyűrött és kopott fekete ruhában. A búcsúzásnál, midőn a már végnapjait élő Deák kezét nyújtá, így szólott ismeretes flegmájával, melynek háta mögött némi elérzékenyülés látszott lappangani.

— Köszönöm, hogy eljöttél. Örülök, hogy egy régi, ötven esztendős ismerősömet ma színről-színre láthattam.

— Bizony, barátom — mondja Zsedényi —, mi már régen ösmerjük egymást.

— Nem téged értelek — mondja az ország bölcse mosolyogva —, hanem a *frakkodat*.

Az is egyik bogara volt a fölvilágosodott Zsedényinek, hogy a zeneakadémiára nem szavazott meg semmit, s Liszt Ferencet sokszor lebecsmérelte, *amiért nem tud magyarul*.

Most már a szegény öreg Zsedényi sem tud. Tiltakozó szava és komoly intelmei nem fognak többé hangzani a magyar parlamentben.

Most már még ez az egyetlen ember sem lesz a »Pazarlás« útjában, apró és (talán azért, hogy a csizmája talpa nagyon ne kopjék) tipegő lépteinek nesze nem fogja megháborítani a költségvetéseiket csináló minisztereket: nagy, krajcáros fehér ceruzája nem fog azokból törülni többé semmit.

De ott, hol haszontalanul ki fog dobálni, ha egy

forint is, legott megjelenik az ő halotti árnya, ha bárcsak emlékezet alakjában.

S emléke ezért is örök lesz.

*

Zsedényi Ede szül. 1805. március 18-án Lőcsén, evangélikus szülőktől. A Pfannschmied nevet viselte akkor, melyet csak később változtatott Zsedényire. — Tanulmányait Lőcsén kezdte az evangélikus gimnáziumban, a syntaxist és retorikát a debreceni kollégiumban, a jogot a pozsonyi katolikus jogakadémián végezte.

Tanulmányai befejezte után Detrich Miklós Bihar megyei főjegyzőhöz ment patváriára. Ekkor Tisza Lajos, a miniszterelnök atyja volt Bihar megye alispánja.

A hivatalnoki pályára 1829-ben lépett. Szepességben tiszti ügyész lett, 1831-ben kiküldték a kolera rémülete által fölizgatott határszéeli nép lecsendesítésére.

Szepes megye 1833-ban a kiváló tehetségű 28 éves fiatal embert megválasztotta követnek, és ő Deák Ferencsel majdnem egyidejűleg jelent meg a politikai küzdőtéren. A konzervatív pártban foglalt helyet; de míg többi pártfelei ritkán dicsekedhettek azzal, hogy lebilincseltek az ellenzéki többség és a hallgatóság figyelmét, Zsedényi, a maga ügyes szónoklataival mindjárt kezdetben kivívta magának a közbecsülést; a tárgyalásokon zseniális fölfogást, a közügyekben meglepő jártasságot, szép államférfiúi képzettséget tanúsított, a vitában kitűnt talpraesett, éles, de nemes hangú polémiái által. És a társadalmi életben is megkedvelték lovagias jelleme és ügyes modora miatt. Tisztelték benne a jellemet, és viszont ő is teljes méltánylatot tanúsított politikai ellenfelei iránt.

Ő a kormánypártiságot nem abban látta, hogy a haladás eszméitől csökönyszerűen el kell zárkózni, hanem abban, hogy mérsékelni kell a rohamos haladást, és az erre célzó törekvésekkel szemben támogatni kell a természeténél fogva konzervatív kormányt.

Csakhogy igen kevesen voltak az akkori kormánypártban, kik a konzervatív párt föladatát úgy fogták volna föl, mint ő.

Az országgyűlés végeztével Zsedényi a magyar udvari kancelláriához, mely akkor a legfőbb magyar kormányhatóság volt, titkárrá neveztetett ki; az 1839—40-i országgyűlésen ily minőségben vett részt, 1842-ben a budai helytartósághoz tanácsossá neveztetett ki; 1843—4-ben Szepes megyét képviselte a követek tábláján; 1845-ben az udvari kancellária referendáriusa lett és az 1847—8-i országgyűlésen mint referens működött.

1848-ban Zsedényi, mint udvari tanácsos, Eszterházy Pál, Ófelsége személye körüli miniszter mellé neveztetett ki. És midőn Ferdinánd király az egész udvarral a bécsi zavarok elől Innsbruckba vonult vissza, Zsedényi is követte az udvart — mint az Ófelsége személye körüli minisztérium tagja.

Batthyány ekkor leginkább Zsedényit tisztelte meg bizalmával, amit ez tiszta jellemével, hazafiságával, fényes diplomáciai tehetségével igazolt is, nagy bizalmat helyezett Zsedényibe és ez időben mintegy 40—50 levelet intézett hozzá.

Midőn *Eszterházy* azon gyanús magatartás miatt, melyet az udvar Jellasics ügyében követett, lemondott állásáról, akkor Zsedényi is követte e példát, s szintén visszavonult.

Az 50-es évek alatt Zsedényi Lőcse melletti draveci birtokán tartózkodott, s államgazdasági, pénzügyi tanulmányokkal foglalkozott.

Visszavonultságából az 1859. szeptemberi pátens hívta ki. A protestánsok közt e pátens, mely a protestáns autonómiát meg akarta semmisíteni, nagy izgatottságot keltett, s Zsedényi, ki a tiszai egyházkerület ülésén, mint a szepességi egyházmege követe vett részt, a mozgalom élére állt.

A protestáns autonómia ügye nemzeti ügy lett, az egész ország úgy fogta föl a protestánsok küzdelmét, mint első csatározást az alkotmány visszavívására.

A késmárki kerületi ülésen Zsedényi ajkain hangzott föl az első ébresztő szózat, az első tiltakozás az erőszak ellen. Merész, váratlan szó volt és a kormánykörök is sejteni kezdték a veszélyt, mely őket fenyegeti.

Zsedényinél házmotozást tartottak, őt és az egyházkerületi gyűlés 116 tagját perbe fogták és a Landesgericht elé állították. Zsedényi vállalta el a védelmet összes társaiért, és a négy napig tartó tárgyaláson fényes beszédekben védel-

mezte az ügyet. — Természetesen hasztalanul. A Landesgericht négy havi fogságra ítélte őt és társait.

Az Oberlandesgericht még súlyosbította az ítéletet 8 havi fogságra, megfosztotta Zsedényit a nemességétől, az udvari tanácsosi címtől és nyugdíjától.

Zsedényi meg is kezdte a fogság szenvedését a kassai börtönben, — de a fejedelem hallgatott a jog szavára, 1860. május 15-i kéziratával visszavonta az 1859-i pátenst és visszaadta Zsedényinek a szabadságot.

A tiszai egyházkerület főügyelővé választotta, és ő a tiszai kerület ülésein mint elnök, a legnevezetesebb nyilatkozatokat tette, amellett folyvást tekintélyes összegeket áldozott egyházi célokra.

Az 1860. május 15-i kézirat az alkotmányos éra hajnalát jelezte. Az októberi diploma után Zsedényi udvari tanácsosnak neveztetett ki báró Vay Miklós udvari kancellár mellé, de midőn Vay lemondott és Forgách állíttatott a kancellária élére, Zsedényi is lemondott hivataláról.

Az 1865—8-i országgyűlésen Zsedényi a szepes-szombati kerületet képviselte, nem csatlakozott a szélső jobbhoz, hanem teljes lélekkel, minden hátsó gondolat nélkül *Deák Ferenc* zászlaja alá esküdött.

És hogy az alkotmányos korszak alatt mily kiváló szerepet játszott alkotmányos életünkben, hogy mily tekintéllyel bírt pénzügyi kérdésekben, hogy ő a pénzügyi bizottság elnöke, mily Sparmeisterre volt az országnak, az sokkal ismertebb, semhogy azt e biográfiai vázlatban részletesebben kellene ismertetnünk.

Az is élénk emlékezetben van még, hogy Zsedényi, midőn 1875-ben a magyar evangélikus egyházegyetem világi elnökének választatott, 20 000 frtos alapítványt tett egyházi és nevelési célokra. — Király Őfelsége ekkor bokros érdemei elismeréséül belső titkos tanácsosnak nevezte ki.

*

Zsedényi január 13-án hagyta el utolszor szobáját, azóta folyvást betegeskedett, de nem kellett folyvást ágyban lennie. De 8 nappal ezelőtt hirtelen annyira meggyengült, hogy kény-

telen volt lefeküdni és azóta nem is hagyta el többé az ágyat. Orvosa, Korányi Ede egyetemi tanár konstatálta, hogy Zsedényi Ede májrákban szenved, oly betegségben, mely ellen az orvosi tudomány még nem ismer gyógyszert.

Zsedényi erős testalkata sem bírta a halálos betegségnek ellentállni. — Négy nappal ezelőtt álomkóros állapot fogta el, csak hébe-korba tért magához, de még ekkor sem látszott megérteni, hogy mit szólnak hozzá. Unokaöccse, Okolicsányi ügyvéd, ennek sógora, Malet úr és Zsedényi régi szolgája, Poput János virrasztottak a beteg ágya mellett.

Tegnap délután beállott a halálos küzdelem, a beteg igen nyugtalan volt, de nem nyerte vissza eszméletét. — Ma reggel 9 órákor kissé nyugodtabb lett, a rángatózó mozgalmak megszűntek, a lélegzet meggyengült, de ez már a halált megelőző nyugalom volt és 9 óra 45 perckor a nagy hazafi megszűnt élni.

Délután lesz a halotti kémszemle, s ezután meg fognak tétetni a temetés iránti intézkedések.

VAHOT IMRE BÁCSI

Szegény Imre bácsi, hát már magából is csendes ember lett! Sohasem találkozunk többé egy kvaterkára a »Kümmerling«-nél, ahol úgy szerette a »tavalyi sillert«. (Már t.i. minden évben a tavalyit.) Hiába fogom keresni ezentúl, ha a budai oldalon végigmegyek, guruló, gömbölyű alakját. Sose fogja többé elmondani kedvenc szavajárását, hogy »Úr vagy, öcsém, a palóc beszédeddel«.

A nagy prémes gallérú deák-köponyeg, melybe olyan jól illett bele Imre bácsi, gazda nélkül marad ezentúl, s a Császárszínház fürdői kápolna-palota márvány kövezetén sohasem fognak többé visszhangzani csoszogó léptei.

Az 1877-i telet együtt töltöttük a Császárszínház fürdőben. Lauka Guszti bátyám, Vahot Imre és én. — Egész írói kolónia volt együtt. Pesti barátjaink át-átrándultak s ilyenkor aztán vidám vég koronázta a napot. Kivált midőn a tél vége felé Zubovics Fedor is odacsatlakozott hozzánk lakónak, a kápolna-palota szinte virított a pezsgő élettől.

Zubovics »Nógrád« nevű lovát, melyet én neveztem el »Gumi-guminak«, trenírozta ott a Duna átúszására. — A Fedor lova mindnyájunk kedvence volt: szinte éreztük, hogy nagy dicsőség vár a Gumi-gumira, — ki most a debreceni ménesben tölti megérdemelt nyugalját.

Volt akkor egy közös ideálunk a — Borcsa. Imre bácsi fődözte föl; mi meg ketten Fedorral beleszerettünk.

A Borcsa nem tartozott a társadalom elitjéhez, egy korcsmárosnak a lánya volt, de a legköltőibb teremtés mind-azok között, akiket csak ösmertem.*

Az öreg Imre bácsi igénytelen demokrata ember volt, de azért nagy büszkeség lakott szívében, keveset szólt, de sokat gondolkozott.

Különösen az fájt neki nagyon, hogy az irodalomból ki-öregedett, s hogy mi fiatalabbak őt, ki a dicsőség tengerében nyakig úszott egykor, fölülhaladtuk az írói mesterségben.

— Mit ér a próza? — szólott egykor mérgesen —, aki beszélni tud, az azt le is tudja írni, amit beszél... Korhadt a szívetek. nincs benned egy garas ára poézis. Verset írj, ha ember vagy .. én azt is tudok.

— No jó, írok hát verset is... ha Imre bácsi is ír. Akié a rosszabb lesz, fizet a másiknak tíz liter bort.

— Áll.

— Ki lesz a zsüri?

— Az Ágai Adolf lapja, a »Magyarország és Nagyvilág«.

— A terminus?

— Egy egész óra.

— Most állapítsuk meg a tárgyat — szóltak barátaink.

— Pompás tárgy lesz — mondja Zubovics —, ha a Borcsa kisaaszonyt légyottra híjjátok...

Belenyugodtunk.

Egy óra múlva készen voltak a versek.

Először jött az Imre bácsié (s valószínűleg ez volt az utolsó szépirodalmi műve).

* Ez az a Borcsa, akiről olyan gyakran megemlékszem, s akit vidékies ízetlenséggel hibásan azonosítanak Szegeden élő, s előttem merőben ismeretlen egyénnel; csupán azon okból, mert azok talán véletlenül éppen ilyen keresztnevet viselnek.

M.K.

A légyott

Oh Borena angyal, mint imádlak én,
Óreg vagyok, de szívem még legény,
Sok ember szereti igazán a telet.
Oh angyali Borena, szoross hát engemet.
S ha szeretesz, ne szőgyeld galambom magadat,
Gyertyaváltás után lopd meg alvásodat,
Jövel ki a kertbe, hol cpedve várlak,
És forrón dobogó kebelemre zárlak.

Hirtelen tekintett szét szegény Imre bátyánk, mikor
a versét fölolvasta.

No, ugye emberül csinálom még most is Most
már te jössz gyerek! Hadd lássam . . .

Most már nekem kellett előrukkolnom. Íme, hadd álljon
itt első és valószínűleg utolsó versem is, melyet a »Magyar-
ország és Nagyvilág« 50-ik számából híven lemásolok:

A légyott

A kertbe várj, ha jó az alkonyat
Sötét ruhát öltvén, mely alatt
Tovább szövődhet az édes titok.
A kertbe' várj. — Kicsiny virágaid,
A jázmin-bokrok megszólítanak ott,
Suttogva lágyan, mintha mondanák:
Sorsunk közös, mi is, te is virág,
Egy kéz lép gyöngéden, édesem . .
Szébb tájra visz; a szív mellé teszen.
Vizsgáld meg a csukott virágkehelyt,
Hol a kifáradt méh tanyát talált
És szívja a méz édes mámorát.
Vigyázd a lombot, a fa ágiról
Elszállt madár után hogy integet:
Szólítsd meg végül a természetet,
Az majd kinyitja titkos lapjait
S ott minden sor szeretni is tanít

S ha ott lesz ő, — természet, légy szelíd,
Jó puha fű, tompítsd el lépteit,
Kis lábnyomán üdébb, zöldebb leszesz.
Takard el éj, ki nálam boldogabb,
Körülölelve karcsú termetét.
A képbe halsz, mert nem lehetsz *setét*
Patak, míg én jövök, regélj neki,
De óvakodj, nehogy partidra csald,
Mert ám ha rádtekint, elbűvölend,
Vizcd megáll, őt nézni: *tó leend*.

A két költemény közül persze az enyém volt a jobbik, ami Imre bácsit fölötte bosszantotta, s nemegyszer töltötte ki rajtam a mérgét egy-egy szellemi oldalbavágással.

Az öreg úr különben igen szelíd, békés hangulatú ember volt, s ami az íróknál igen ritka dolog, nem szeretett magáról és a saját műveiről beszélni. — Pedig lett volna rá oka: a »*Huszárcsíny*« és a »*Farsangi iskola*« ügyes alkotásai.

Nagyon jellemző az, hogyha dicsekedni akart, mindig azt hozta föl:

— Én neveltem föl Petőfi Sándort. Azért éltem én. Az az én dicsőségem. A sors engem választott ki eszközül arra. Petőfi sohasem lett volna az nélkülem, amivé lett.

Félve őrizte azokat az adatokat, amiket Petőfiről tudott. Számtalanszor kértem, mondja el, mindig megtagadta.

— Csak azt lesd, hogy én megmondjam. Szeretnéd ugye az újságba kiírni? Abban ugyan nem vásik a fogad. Jó az nekem vidéki fölolvadásokra; a halálomig oda nem adom közprédának.

Szegény Imre bácsi! Ő nem is gyanította, hogy azok az adatok mind ösmeretesekek, mert az utóbbi évtizedben már nem is olvasott egyebet, mint a 3 krajcáros »*Pester Journal*«-t.

Mindössze egy adat van, amit Petőfi életírói még eddig föl nem jegyeztek, s amit az öregúr sem tartott valami rendkívül fontosnak, mert sokszor elmondta.

Petőfitől 100 forintért vette meg »*János vitéz*« című költeményét. A 100 forintot nyomban ki is fizette neki. Azonban alig két nap múlva már benyitott hozzá Petőfi

(munkatársa), s 8 pengő forintot kért előlegnek a havi fizetéséből.

Imre bácsi szó nélkül adta át a kért összeget, de nem állhatta meg, hogy meg ne kérdeje:

— Sándor öcsém, hát már tisztában vagyunk a 100 forinttal?

Mi köze hozzá — mondá Petőfi durván.

Vahot a fejét csóválta meg: no ez jó mákvirág, gondolta magában, ennyi pénzt dorbézolni el két nap alatt, ritka virtuóza mutat.

Könnycsepp embernek is hitte valami két hétig: míg aztán minden napvilágra jött.

Egy reggel egy kék abaposztóba öltözött öregember egy selyemkendővel átkötött fejű öregasszony nyitott be Imre bácsi szerkesztői irodájába.

Mi tetszik? — kérdé Imre bácsi.

A Sándor fiunkat keressük — mondá mély tisztelettel az öreg.

Tán biz a Petrovics Sándor szülei?

Igenis, kérem alásan.

Isten hozta, kedves asszonyoném és urambátyám. Tessék helyet foglalni. Sándor nincs itthon, de rögtön jön.

A »legszeretetteb anya és atya« félenken foglaltak helyet a selyem pamtagon, s reszketeg, fátyolozott hangon szólalt meg a »jó öreg kocsmáros«.

— Ha meg nem sérteném, tekintetes uram, ugyan miként viseli magát ez a mi rossz fiunk?

— Sándor nagy ember lesz — mondá Imre bácsi.

— Csak ne volna olyan csúnya mestersége.

— Ugyan... ugyan, vágott közbe az anyjok — még meg találod sérteni, apjok, a tekintetes urat.

— No, csak úgy értettem — hímezett-hámozott az öreg —, hogy annak a firkálásnak kevés hasznát veszi az ember, nem lehet abból megélni.

— Dehogynem, kedves bátyám — mondá Vahot Imre —, most nemrégén is csak egy verséért 100 frtot fizettem.

Az anya szemei fölcsillogtak.

— Látod... ugye látod! — szólt az öregasszony szemrehányólag tekintve férjére — s te még gyanúsítottad Sándor-

runkat, hogy tán nem is becsületes úton szerezte azt a 100 forintot, amit a múlt napokban küldött, s ami olyan jól esett, mint a falat kenyér.

Imre bácsi szemeiből egy könnyecsepp gurult ki. Most kezdte megösmerni Sándort egész valójában.

De nem szólhatott. A következő szép jelenetet vétek lett volna zavarni. Sándor éppen akkor lépett be a szobába, s meglátva szülőit, karjaikba rohant, átölelte őket s hosszan csüggött nyakukban némán, »*mint gyümölcs a fán*«.

*

Imre bácsi valaha igen csinos ember volt (sokkal csinosabb Vahot Sándornál, a költőnél), még most öreg korában is daliásan járta a csárdást. Rá is gyújtott nemegyszer bizalmas körben, s néha úgy megforgatta a szép Borcsa kisasszonyt, mint valaha húsz éves korában.

Szabad idejében emlékiratain dolgozgatott, bár az öregúr emlékező tehetsége az utóbbi években igen meggyöngült, s különösen a szóbojsége annyira megfogyott, hogy alig tudta magát kifejezni. Emlékei leggyakrabban Lisznyai Kálmán és Sárosy Gyulához vezették vissza. E »víg fiúk« halála árvává tette Imre bácsit. Elszakadt nemcsak az irodalomtól, hanem az íróktól is.

Azontúl elvonult életet élt, neje, egy szőke szépség halála után kedélye sokat veszített ruganyosságából, s humora, mert volt az is benne (habár csak kismértékben), végképp elenyészett.

Ritka ember előtt volt olyan bizalmas, mint előttem; kitárta sokszor szívének keserűségét, mert a Dessewffyek útján közeli rokonságban volt a feleségemmel. Vahot a Vahotfalvi Vahotok előkelő családjából származott, s a negyvenes években, dicsősége tetőpontján, jelentékeny családi vagyonnal rendelkezett.

Valahányszor találkoztunk, következetesen mindig elbeszélte, hogy milyen pajkos kis leányka volt a feleségem.

Mintegy 14 évvel ezelőtt látta gyermeknek a petődi kastélyban. — Hat éves lehetett. Egy inas volt melléje adva, aki mulattassa.

— Fordítsd föl az asztalt! — mondá az inasnak parancsoló hangon.

Az ipam, aki nagyon szerette, intett az inasnak, hogy tegye meg a kedvét.

— Fordítsd meg mind a bútorokat.

Az öreg újra intett, hogy hát csak nem szabad a »kis kedvencel« ellenkezni, föl kell minden bútort fordítani a teremben.

De Ilonka még most sem fogyott ki a kívánatokból.

— János — selypíté türelmetlenül — moszt már fordícd meg nekem kívülről az *egész házat*.

Az öreg János (aki még mai napig is él) katonásan fordult ipam felé, int-e még ennek a kívánságnak is. Mert különben, amilyen legény volt, nyomban fölfordította volna a »Mimike« mulattatására ezt a vén petői kastélyt mind a négy tornyával egyetemben, hogy úgy állt volna meg ott az anyaföldön, mint egy lábasserpényő.

Ez volt kedvenc elbeszélési tárgya, ha velem találkozott (mert mindig elfeledte, hogy már elmondta), és egy stiklije, amit úgymond, teljes életében szégyellni fog.

Egyszer Lisznyai Kálmánnal B.-Gyarmaton voltak 1860-ban, ahol éppen az újon kinevezett alkotmányos főispán, gr. Zichy Ferenc (jelenleg konstantinápolyi nagykövet) instellációja volt.

A megye rendei kedvetlenül fogadták a muszkaizú grófot, kinek azonfölül egy muszka hercegnő a neje is.

Lisznyai Kálmán az instellacionális banketten szomorún hajtogatta a poharakat.

— Mi bajod, Kálmán?

— Nincs pénzem.

— Az a legkisebb.

— De én nagyon is nagynak találom . pedig kellene . sok kellene.

— Meglesz. Mondj egy toasztot a gróf Zichy hazafiságáról.

— Nem én, egy millióért sem.

— No, hát mondok én . . .

Imre bácsi fölkel, s úgy eldicsérte gr. Zichyt, hogy még Hunyadi János is vékonyabb magyarnak látszott mellette.

— Zichyn fogott a szép szó — beszéli Imre bácsi. — Másnap ezer forintja bánta meg, hanem azóta, hidd meg öcsém, örökös lelkiismeretbeli furdalást érzek. S ha az újságokban olvasom a nevét (mert most már igazán nagy hazafinak tartják), mindég egy fájdalmasat nyilallik a szívem. Ha ezer forintom volna, mindjárt visszaküldeném neki.

Imre bácsinak három gyermeke maradt, két leány és egy fiú. Az öregúr nagyon szerette őket, s valahányszor valami baja támadt, mindjárt a fiáért küldött, kivel szívélyes bizalmasságban élt.

Végso éveiben szűk anyagi viszonyai dacára is még folyton segélyezett másokat, nálánál szegényebbeket. — Jó szíve volt: semmit sem tudott megtagadni senkitől.

A Császár fürdőhöz makacsul ragaszkodott. Sokszor mondta:

— Már én csak itt végzem be életemet a kápolna épületben. Úgy érzem, hogyha innen elmegyek — meg fogok halni.

Egész tavalyig ingyen lakása volt a fürdőben. Tavaly azonban, hogy a fürdőbérlet a Simonyi Simon úr kezeibe került, megtagadta tőle az ingyenlakást.

Nagyon nehezen vált meg az öreg az ismerős, befüstölt falaktól. S igaza lett. Nem bírt megélni a Császár fürdőn kívül sokáig.

Most már ott van ő is a maga helyén — ahol jó barátja, Lisznyai Kálmán és Sárosy Gyula. A nemzeti kegyelet ráismer, megtalálja akármerre van is, mert nem az ő hibája, hogy *kelleténél tovább élt*.

A HARAGOS TISZA

Különös dolog az, hogy az a szép kanyargó folyam, mely itt születik, itt hal meg, mely mint ezüst paszománt szegi be a rónát, olyan nagyon-nagyon meg tud haragudni.

Zavaros vizéről példaszó beszéli, hogy aki egyszer issza, nem válhat meg tőle, mint a szép leány csókja, visszacsalogatja a világ végéről; méla füzeseit képek örökítik, bús, lassú folyását költők énekelik, iszapos partjait a regék tündéreinek

picike lábai tapossák, vize fölött az ábránd borong és a nap mosolyog; az ezüst, az arany színeket vegyítve méla tükörébe.

És mégsincs megelekedve a Tisza. Haragszik, dühöng. Hátát fölborzolja. Sima képe földagad és komor ráncokat vet.

S ilyenkor nem nézi barátait, halálos ellenségévé válik azoknak.

Szilajon nyargal át a rónán, mintha démonok korbácsa űzné, szakít, zúz útjában, mintha örült volna, barnás hullámai esetlenül hánykolódnak, mint a terhes lelkiismeret, mint a fekete szándék.

És hiába nézzük szomorúan, nézzük megdöbbenve, mint a lázas beteget, nem áll meg, nem csendesedik el, fut, vágat megriadva, szakadatlan! Zúgva, csapkodva saját ágját, hol törhetné ki annak oldalát.

Lázás, beteg folyó! Érzed-e, hogy itthon vagy? Érzed-e, hogy azokat akarod megölni, akik legjobban szeretnek? Vagy csak egy hazug lidércálmom bőszt irtózatossá haragodba, mely elhitegeti veled, hogy valahol Csehországban folydogálsz? S ezen annyira elkeseredel, annyira megharagszol, hogy elfutsz onnan, s rakoncátlan dühökkel, bosszúálló hullámaiddal megfenyegeted ott az idegeneket. .

Hiszen a Duna sem jobb. Az is fölháborodik olykor . . . de hát a Duna csak félig a miénk, aztán ott pihen fenekén korallok, színes csigák között hármaskoporsóban Attila hun király, és a nyargaló hullámok haragos zúgásában az ő szilaj lelke beszél népéhez szemrehányón, büntetéssel fenyegetően. onnan alulról, ide fölülré.

De hát a Tiszából ki szól hozzánk így? Mi zúdul föl? Mi kavargott ott misztikus borzadályt gerjesztve?

Talán az a néhány könnycsepp, amit a bujdosó Rákóczi, két századév előtt Tokajnál a Tiszába hullatott, mikor megsiratta ezt a szép országot?

Talán az a vér, mely Bodrogkeresztúrnál omlott bele 48-ban szabadságért küzdő hősök sebeiből?

Attól örül meg évenként, attól szilajodik meg a Tisza; attól a könnytől, attól a vértől. .

S miként a lepedős kísértet, addig jár föl sírjából a szörnyű »szemrehányás«, míg az a kétszázados könny megszűnik

keserű lenni a hullámoknak, s míg azt a vért végképp nem szí-
ja onnan föl a nap . a szabadság.

*

Hanem hát félre most a költői gondolatokkal . . . Beszél-
jünk gyakorlati dolgokról, védgátról, töltésekről, a percsorai
gát megtarthatásáról, Kende Kanutról, akivel úgy akar most
a budget-szavazás után kvittelni a kormány, hogyha odaát
Pesten annyi ideig őt regulázta Tisza, itt Szegeden majd hadd
regulázza ő a Tiszát.

És Kende bizonyosan meg is regulázná, ha a Tisza olyan
volna, hogy mikor ki akar önteni, azt előre bejelentené őnagy-
ságának a Hungáriában, mire aztán Kende Kanut tartana
neki (ad kaptam: országházi folyosó) egy kapacitáló beszédet,
hogy az isten szerelméért, csak még most az egyszer türtöz-
tesse magát, s ne csináljon bajt a magas kormánynak, mikor
úgyis annyi a baja, hogy azt se tudja, mit csináljon. (Példa
rá, hogy Kende Kanutot nevezi ki *vizi** kormánybiztosnak.)

Különben a folyammérnöki tudományhoz nem kell tuda-
mány. E szakmában éppen olyan otthonos volt Chudák Gyuró
Árva megyei drótostót, mint Kende Kanut, azaz, hogy éppen
úgy nem tudott semmit, s mégis nevezetes dolgot művelt e
téren.

Chudák Gyuró ugyanis egyszer a Duna forrásához ért a
Fekete erdőben, ahol az éppen olyan kicsiny, mint más cser-
mely forrása.

Gyuró agyát nagy gondolat világította meg.

— Teremtette! — mondja magában — csináljunk egy
kis tréfát a pestiekkal. Ha én most ezzel a nagy kalappal,
hogy ím itt járok, bedugom a Duna forrását egy negyedóra-
ra, holnap nem fog folyni egy negyedóra a Duna a fővárosban,
s a lakosság ugyancsak törni fogja a fejét, hogyan történhe-
tett ez.

Csodálom, hogy Kende Kanut nem a megtaposott nyo-
mokon indult, s ahelyett, hogy a Tisza fakadó forrásához
utaznék, hogy azt simpliciter bedugja vagy két hétre, s ezáltal

* Nem azt a *vizi*-t értem, ami a ferbliben van.

minden veszedelem elejét vegye, egyszerűen csak tizenötezer forintot kért a nemes várostól.

Mivel hogy hát Kende Kanut már megtanulta azt mame-
luk környezetében, hogy pénz kormányozza a világot.

S a világban benne van a Tisza is.

Különben nem igaz az, mintha Kende Kanutnak nem
volnának gyakorlati tervei a Tisza megzabolására.

Nevezetesen, kilene mázsá spanyolviaszkot akar hozatni
a fővárosból, s elkérni a törvényszék pecsétjét, hogy azzal
körül pecsétoltatassa a partokat.

Am ha még akkor is kiönt a Tisza, ő lássa; *bírói zártörést
követ el.*

*

Engedje meg a nagyméltóságú kormány, hogy mindezen
jelen ideők és magas bölcsességű intézkedések dacára is csak
a jó szorongásban s önmagunkban bízunk.

A sors nem büntetheti meg Magyarországot annyira,
hogy Szegedet tönkre tegye. — A sorsban van annyi becsület,
hogy egy rókáról ha két bőrt nyúz is, *legalább nem nyúzatja
két vargával.*

Két Tiszát nem mér ránk egyiptomi csapásul: elég nagy
kereszt nekünk az az egy is.

Szeged polgárai nagyon jól tudják, hogy nem számíthat-
nak a kormányra, és éppen ezért nem is csatlakoznak benne:
önerejük az egyedüli mentő eszköz. S ezt jó tudni. — Mert e
tudat megmenti őket a céltalan ide-oda kapkodástól. —
Minden kéz munkához lát. A szilaj folyó is megérzi ezt az
erőt, megjuhászkodva szelidül meg veszett dühöngése után, . . .
s néhány nap múlva ismét csendes lesz, mint ezelőtt, s szelí-
den, locsogva suhan el a költői füzesek között.

Megszelídítik *»a mi kezeink«*!

S nem fog megváltozni semmi egyéb, csak a Kende Kanut
érdemei, melyek ismét szaporodnak eggyel; mintha már lát-
nám a kormánypárti lapokban, hogy:

„Nagy veszedelemtől mentette meg Szegedet Kende
Kanut *»erélyes keze«* stb., stb.”

FŐVÁROSI LEVÉL

(A főváros hangulata. — Egy adoma a királyról és Lukács kormánybiztosról. — A «huszonöt forintok» és a miniszterelnök)

Itt még mindig nagy az érdeklődés Szeged sorsa iránt. Ha a lapok már nem közölnek is hasábnyi tudósításokat a szerencsétlen városról, a nép részvéte még nem hűlt ki, s hihetőleg még sokáig nem is fog kihűlni. Kávéházakban s mindenütt többnyire ez a beszélgetés tárgya, s még a Madarász-féle gyilkosság sem bírta azt leszorítani a szőnyegről csak igen kevés időre.

Csodálatosabbnál csodálatosabb történetek keringenek közszájon, amiknek persze fele sem igaz, a borzalmas históriák gyártói elemükben vannak. Mindenki hallott valami újat, valami csodálatosat és borzasztót.

Legérdekesebb azonban hallani a köznépet, melyre szinte nagy benyomást tett Magyarország metropolisának elpusztulása. Itt egész regekor képződött a város szerencsétlenségéből merítve anyagot, legkiváltképpen pedig a király látogatásáról.

E népies anekdoták egyik legcsinosabbika így szól:

Midőn őfelsége megnézte volna Szeged városát csónakon, könnybe lábadt a szeme, s elérkezve a számára készített sátorba, ebédelni kezdett. Ebéd végeztével eképpen szólott a kormánybiztoshoz:

— Mondja meg nekem az úr, ki az oka e szörnyű vésznek, hogy fejedelmi haragom sújthassa azt, aki bűnös!

— Maga a város az oka, felséges királyom — mondá a kormánybiztos.

— Nem dolgoztak a gáton polgárai.

A király haragosan ráncolta össze szemöldökeit, s a város urai felé fordult.

— Igaz az? — kérdé szomorúan.

— Nem igaz, felséges uram. A város megtette kötelességét. Tisza Kálmán az oka minden bajnak — felelének a város urai egyhangúlag.

Király őfelsége haragra lobbant.

— Hogy tudjam hát most meg az igazat? Kit büntessek?... Ti Tisza Kálmánt okoljátok, s a kormánybiztos benneteket. Kinek higgyek?

Ekkor egy százesztendőös ősz pap lépett a király elé s odajárult az ezüst asztalhoz, melyen Ófelsége ebédelt, s egy színarany tányért vón kezébe, melyen egy rakás dió volt, mert a szegény városban csak dió és kenyér jutott királyi ebédül.

— Uram király! — szólott rezgő, töredezett hangon — ím itt e dió, ez térsen igazságot a vitázók között... Hallgasd meg szolgálád tanácsát, s engedd, hogy a polgármester egy diót kiválasztva föltörjön, s ugyanakképp tégy magad is egy másik dióval. Ha a polgármester kezében lévő dió férges lesz, akkor e város a hibás, ha ellenben az általad választott lérsen egészségtelen, akkor a te szolgálád, Tisza Kálmán a hibás.

A király gépiesen megfogott egy diót s tulajdon kezével feltörte, és íme, a dió egészséges volt.

A kormánybiztos ujjongva kiáltott föl:

— Látod, felséges úr, hogy a város a hibás!

— Majd kitudódik —, mondá a király, mire a polgármester is föltört egy diót. Az olyan egészséges, fehér volt, mintha most szakították volna le a fáról.

A pap keze reszketni kezdett az örömtől, s kezeiből kihullott az arany tányér, csörömpölve gurult végig a földön, s a sok dió szétszóródva ugrált a sátorban. Egyik valami kőbe vágódva, mint valami gumilabda, a kormánybiztos ölébe pattant.

A király azonnal parancsolá, hogy azt a diót törje föl a kormánybiztos. S íme, amint a hivatalnok hozzányúlt, az egyszerre négy darabra vált s megfeketedett magvát mutatta, melyben számtalan apró féreg tanyázott.

— Te vagy a hibás! — mennydörgé a király s a rossz sáfárt, mihelyt székvárosába ért, elmozdítatni parancsolá.

Íme, látod, tisztelt olvasó, egy egész ókori szabású regét gondol ki maga a nép, mely ha nem is történt meg, az igazsággal éppen nincs nagyon ellentétben. Ez a történetke

Dunántúl is el van terjedve a jó magyar nép közt, melyhez Szeged gyásza oly hamar elhatott.

Legkevésbé őszinte e gyász (minden jel azt mutatja legalább) a magyar miniszterelnökben.

Csinos kis történetkét beszélnek arról a képviselőházi kulisszák közt.

A megindult adakozások óta az egész ország kíváncsi volt, hogy vajon Magyarország dúsgazdag miniszterelnöke mennyit fog adózni a jótékonyosság oltárára, midőn szegényebb polgárok nagy összegekkel járultak a nemes célra.

És sokáig kellett kíváncsinak lennie az országnak, mert napok jöttek, napok múltak, Tisza neve csak nem bukkant elő sehol.

A geszti nagy úrnak is, tudom, sok álmatlan éjszakát szerzett e kínos dolog; érezte, hogy nem vonhatja ki magát, és mégis fájt a szíve a kínos gondolattól, hogy neki jót kell cselekedni, mégpedig úgy, hogy pénzébe kerül.

A Harpagon kidülledt szemekkel, remegő ajakkal és borús homlokkal tépelődött éjt-napot egygé téve, hogyan vegye ki magát, s hogyan főzze le Szegedet akképp, hogy a becsület látszatja amennyire-annyira mégis megmaradjon.

S végre is eszébe jutott egy terv. (S vajon mikor ne jutna Tiszának, amikor rosszban töri fejét?)

S amilyen ravasz, e stikli méltó volt ahhoz. A hazafiság és részvét jellegét viselte magán. Rákényszeríté a képviselőkre, hogy »hozzunk áldozatot Szeged szerencsétlen sorsának, mondjuk ki, hogy minden rang és kivétel nélkül 25 forintban adóztassék meg Szeged javára minden képviselő, s ez összeg fizetéséből levonassék a képviselőházi pénztárnál«.

A mamelukok megéjlenezték a Tisza nagy tervét, ki még a saját mamelukjai fölött is zsarnokoskodik Szegedért, s ki hivatalosan rájuk oktrojálja a részvétet.

Tisza pedig a markába nevetett. Ő is képviselő. 25 rongyos forinttal csúszott ki ebből a kellemetlen dologból.

S mikor aznap a tükörbe nézett, édesdeden mosolygott ott a saját énjének másolatára, mintha mondta volna:

»— Dicsérem az eszedet, Kálmán; te nagy politikus vagy, s bolonddá teszed a világot!«

ISTEN NEKI — MÉGEGYSZER A BORCSA

Két szegedi árvizes ember találkozása mindég szomorú találkozás, de néha vannak komikus oldalai is, aminek legnagyobb bizonyossága Kubikos János uram összejövetele Czinke Péterrel.

— Hogy van kend, János sógor?

— Hát így, *mint a kisújjam*.

— Könnyű hát akkor kendnek beszélni, az én sokkal nagyobb bajommal szemben, mert én is úgy maradtam, mint a *kisújjam*.

(NB. az volt a különbség, hogy a János sógor kisújja toliden tele volt aranygyűrűvel, míg ellenben a Péter sógoré valami fehér rongyba volt pólyázva.)

S ez jellemzi a különböző árvízkárosultakat Szegeden, mert hogy mindenki árvízkárosult, az az egy egészen bizonyos. Árvízkárosult az ügyvéd, kinek klienseit vitte el a víz, árvízkárosult a kereskedő, ki vevőit veszttette, s árvízkárosult maga óméltósága, az általam igen tisztelt Herrich tanácsos úr is, ki elvesztette abbéli reményét, hogy a szegedi töltésekől még tovább is hasznot húzzon.

Árvízkárosult vagyok magam is, mert kilenc műzsám közül csak kettő maradt meg, s azok közül is az egyik, a Mariska, annyira elszokott a szárazföldtől, hogy valószínűleg beállott vízi nimfának.

Egyszóval árvízkárosultak vagyunk. A puszták fényes városa romokban hever, s a romok alatt szomorú titkok fekszenek.

Fekete könyv e szörnyű katasztrófa: a végzet írta; minden lapja sötét. Még nem jutottunk az utolsó lapokig. Vajon mi lesz azokra írva? Egy-egy halott-e minden betű?

Hanem hát a természetnek örök logikája van, a fán még alig szárad meg a virágszirom, midőn már hatalmasan nyomja el onnan a növényélet egy új fázisa, a képződő gyümölcs. A természet sohasem hazudik, és sehol sem.

A fecske fészket minden ősszel lerontják a csintalan gyerekek, s a fecske minden tavasszal újra fölépíti.

Hát miért lennének az emberek gyöngébbek a fecskemadárnál?

Míg a könnyező szem szomorogva nézi a tégladarabot a házromok között, féligmeddig már avégből nézi, ha ugyan használható lesz-e az új házhoz?

S amint végig evez a szegedi ember a hullámok ezüst hátán, ott hol még nemrég városrészek álltak, míg alulról vadul csapkodják lélekvesztőjét a gyűrűző habok, ő maga bent arról ábrándozik, hogy milyen szép parkok, paloták lesznek valamikor itt, ezen a helyen, hol most a víz bomlik.

Az újjáteremtés nagy gondolata tolja magát kifelé mindenünnen, a megviselt házak repedéseiből, a szíveken ütött sebekből. Ebbe szakad bele a fájdalom fölkiáltása, s a kifakadt könnyesepp itt törik meg, s amint ide le hull, rózsaszínbe játszik. . .

Minden visszatér lassan a régi medrébe. Amit óhajtanak az emberek, azt el is képzelik, s örömet hiszik el, még ha nem is igaz. Szeretője arcát látja a lány ott is, ahol nem láthatja. Megnyílnak a sírok minden éjjel az aluvó előtt, ha kedves halottat takarnak, s kilépnek belőle mindazok, akiket szeretünk, kiket visszakérnének, ha szóba állhatnánk azzal, aki elvitte. Ha szóba állhatnánk?

Főlépül a város képzeletben minden utcájával, minden kunyhójával; látjuk zsi bogni benne az életet, s zemeink előtt ott fekszik minden zege-zuga; a kopottas járdák, az alacsony házak járdák mentében, a gyaloghidak, a cifrázott kapuk, a különféle színű zsaluk és kerítések. . . és olyan nehéz elhinni, hogy ebből semmi sem igaz — hogy mindez csak »volt«.

S olyan édes, ha elbolondítjuk magunkat, hogy ez »mind megvan még«.

A »Szegedi Napló«-n is az volt a baja a közönségnek, hogy mégsem egészen az, mint régen, még mindig van valami rajta olyan, mint a halottas lepedőn, ami folyton emlékezetbe hozza a gyászt. Pedig milyen jó lenne, ha már az is megszűnék, ha egészen a régi lenne, — hogy szinte beleringatná a közönséget a »hajdankorba«.

Sőt, többi között még olyan bolond is akadt, aki kijelentette, hogy ő addig, de bizony nem bízik, hogy megegyeszen Szeged a régi Szeged lehessen, míg ismét vissza nem tér a régi tárca; de még az is a régi kedvenc tárgygyal, Borcsával.

De már akkor aztán megadja magát, mindent elhisz.

Mikor még a katasztrófa előtt Lukács György szürke csíkos kaputrokkjában, melyen fölületes megolvasás után tizenkilenc zsebet láttam (hát még a Herrichén mennyi zseb lehetett?) s e zsebek valamelyikében bizonyosan tudtam már, hogy ott van a statáriumot elrendelő miniszterelnöki irat lepecsételve, még magam is sürgettem a statárium kihirdetését — hanem bezzeg mennyire megijedtem, mikor aztán a statáriumot ki is hirdették a gyilkosok, rablók és gyújtogatók ellen. . .

Micsoda? a gyújtogatók ellen? No hiszen, szépen vagyunk. Most már menthetetlenül oda a Borcsa! Csak ne tudják meg, hogy valahogy létezik, s hogy ő a legveszedelmesebb gyújtogatója a szíveknek.

Először vitt rá a lelkiismeretem, hogy bűnpalástoló legyek. Mélyen hallgattam róla. S valahányszor kezem rávetemedett, hogy leírja nevét, a Bor. . . szótagnál már keresztül törültem s más térre küldtem el képzeletemet, nehogy elérje a Tisza Kálmán rendelete.

Volt különben azon szomorú eshetőségre, ha mégis tetten éretnék a gyújtogatáson, egy kész javaslatom, melyet Lukács György óméltóságának nyújtottam volna be, legfőképp azon célzásból, hogy Borcsát a statáriumtól megmentsem. E javaslat túlságos okos dolog ugyan a tisztelt miniszteri tanácsos úr eszéhez, de mindazonáltal, hiszem, elfogadta volna, mert hát megcsik véletlenül, hogy a miniszteri tanácsosok is *belátnak* valamit. Én ugyan még sohasem vettem észre, de hát mondják.

Teljes életemben fumigáltam az okos embereket (azok őrizték a percsórai töltést is); hanem ennek az egy bolondnak szót fogadok.

Ha neki erőnek erejével a Borcsa kell, megteszem azt az örömet mégegyszer. Eddig sem valami fősvénységből vontam meg a tisztelt közönségtől a Borcsa-literatúrát (más szóval *szépirodalom*), hanem csupa merő félelemből.

E javaslat így hangzott:

1. §. Borcsának egy üveg, minden oldalról belátást engedő, pavilont kell emelni a töltés egyik legmagasabb pontjára: s az egész férfivilág parancsszó nélkül megy ki a töltésekre, hogy láthassa.

2. § A helyi sajtót a Borcsa értesítse a kormánybiztosi rendeletekről: az ő szájából szelídebben fognak azok hangzani, s kedvesebben fogadtatni.

3. § Ha az ár szilaj haraggal áttörni készül a töltést, Borcsa felkérendő, hogy hamisan mosolyogva tekintsen egyszer-kétszer végig a hullámozó ártéren: áspis kígyóvá váljak, ha úgy el nem bővöli a vizet, hogy az bámultában megáll, s nyomban tóvá leend.

Milyen javaslat volt ez! Napokig hordoztam a zsebemben. Lukács sokszor nézett rám mereven, fürkészőleg, mintha sejtette volna, hogy nálam van a sikeres védelmi műveletek kulcsa.

Néha vettem is észre valami olyanszerű mozdulatot nála, mintha bizalmasan félre akarna híni, hogy tőlem is tanácsot kérjen.

Bezzeg ha megtette volna — most már a Lipót-rend nagykeresztje lóbálózhatnék a sokszobú szürke kaputrokk gomblyukában.

AZ ALFÖLD — FIUMEI VASÚTI TÖLTÉS KÖRNYÉKÉN

A szerdai viharnek számtalan nyoma van az ártéren még ma is. Piloták, hajóroncsok, gazdátlan talpak úsznak a város felé. Az egyikken egy fehér galamb ül, szelíden illegetve tollazatát aranyárga csőrével. Bár már a Noé galambja lenne, mely szárazföldet jelent.

Ehhez azonban kevés remény van. A víz szembetűnően megszorodott, s bent a városban néhány házfödelet elvitt hajdani helyéről, s egy-egy utcát egészen eltorlaszolt. A barrikádok miatt csak igen kevés utcán mehet át a csónak.

A töltési munkálatokon ejtett csorbák tegnap, tegnapelőtt helyreállítottak. Ott áll szilárdan az az egész fehér deszkavonal, mely kétfelé vágta a roppant tengert. Messziről olyannak tűnik föl, mint valami óriás vadaskert újonatúj kerítése.

A cölöpözés körülbelül már be van fejezve, s május 10-ig hihetőleg elkészült volna a földmunkálat, valamint a töltés-koronák is, ha a szerdai vihar be nem üt. Magában a munkála-

tokat jelentéktelen kár érte, a cölöpöket csak imitt-amott döntötte ki a hullámverés, a kijavítás alig vett volna igénybe 24 órát, ha nem omlanak le a cölöpverő gépezetek, ha nem süllyednek el a hajók, a munkáslaktanyák, s össze nem szaggattatnak a lápok.

Most ilyeneket kell hevenyészni előbb, mintsem a munkálatokhoz hozzálátnának a nagyon természetesen leolvadt számú munkásoknak. — Nagyon természetesnek mondom e körülményt azért, mert a szerdai nap nagyon sokaknak elvette kedvét az ilyenemű veszedelmes munkától, s azonfölül mint egy munkás panaszlá, ki a vízkifogott »Grille« nevű kis propeller helyreállításával foglalkozott, nem is fizettetnek a munkások pontosan. Ez irányban a panasz különben is általános, de az korántsem a vállalkozó pénzzavarában találja magyarázatát, hanem azon mesterséges presszióban, mellyel a visszatartott bér által azokat a további munkálatokra kívánja erőszakolni.

A munkásokra kellemetlenül hat a dolog; s emiatt egész zavargás ütött ki köztök csütörtökön.

— Volt-e sok kár? — kérdém a kis csavargózós tatározóját.

— Bizony elég volt. Hanem hát annak döglük, uram, akinek van.

— Hogy érti ezt, földi?

— Úgy, kérem alásan — mondá kenetteljesen —, hogy így jár minden ember, aki a szerencsétlenségből akar nyereszkedni. Meg is érdemli.

— Hát kend hol volt a nagy viharban?

— Egy pilotára kapaszkodtam föl végkétségbeesésemben, a Makkos-erdőhöz nem messze. Kutya pozíció volt, uram. A hullám áthajigálódzott a pilotákon, s olyanokat lökött rajtam, mintha ezer éles bicskával hasítanak a bőrömet. Később ehhez is hozzászokik az ember. Hanem a kezemet nézze meg jól az úr, amint végerővel a pilotához fogódtam, lement róla a bőr. Ezer szerencse, hogy mindössze hat óráig voltam ebben a helyzetben; egy katonatiszt levéttettem onnan, s pontokba rakott vagy ötvenünket.

(E derék katonatiszt Bubna alezredes úr volt, ki általában dicséretes buzgalmat fejtett ki úgy az árvíz előtt, mint utána.)

A készülő töltés mentében lázas hévvel csinálják most a laktanyákat, melyek izmos lápokra emeltetnek. Tegnap mintegy ezer munkás dolgozott mérnökök és fölügyelők élénk lármái közt.

A diplomáciai nyelv ott künn a német; soha annyi idegen szó Szegeden. Sebesebb fordulókra a »Blocksberg« nevű liliputi hajót használják, melynek semmi baja nem történt.

Egy mérnök szerint, kivel néhány szót váltottam, a vállalkozót igen elkedvetleníté a szenvedett kár és a munkások hiánya. A végzett munka most már minimó kalkuló kilencszázezer forintba fog kerülni még akkor is, ha egész végig szép napok lesznek. A vállalkozó és a minisztérium közt erős sürgönyözet folyik, mi annak magyarázható, hogy a szenvedett kár alkudozások tárgya lett. Nagyon kíváncsi voltam kitudni, ha vajon a vállalkozó és Herrich között van-e valami összeköttetés — min véleményem szerint nagy súly fekszik — de semmit sem tudhattam meg.

Miután az ártérről írok, lehetetlen, hogy föl ne említsek egy eredeti »vízi csárdát«, mely a Rókus-város romjai között virágzik. Jellemzi ez a szegedi élelmességet és találékonyságot is. Azonfölül úgy tűnik föl, mint egy víg gondolat a halálban, mint egy mosoly a gyászfátyol alatt.

Hát ez a csárda bizony kényelmetlen hely és valaha csak egyszerű házfödél volt, de mivel hogy Szegeden annyira fölvitte az isten a házfedelek dolgát, hogy kirugatván a víz által alóluk a házat, megtette őket földszinti (vagyis inkább *vízszinti*) helyiségeknek, és a házfedél is megváltván a falaktól, leült a víz színére, s német flegmával várta, hogy vajon mi fog történni vele.

Hát bizony az történt, hogy Csíkos uram (így híják a leleményes korszárókat) kivette árendába a nagyhivatású házfedelet, összevert körülötte lápokat, azokat odaerősítette a fákhoz, asztalokat rakatott a lápokra, s meglett Szeged legnagyobb nevezetessége, a vízi csárda.

Egészséges siller bort mérnek benne, s a csolnakokon utazók szívesen állapodnak meg a »Betekincs«-nél; s még tán jobban ízlik nekik itt a bor, mint egyebütt, mert sehol sincs nekik annyira alkalmuk megutálni a vizet, mint éppen magán a vízen. Egyszóval az üzlet egészen virágzó; tegnap is, hogy

arra jártam, mintegy négy csolnak állt kikötve válogatott közönséggel. Még úri hölgyek is voltak ott, mint hajdan XIV. Lajos alatt a szép Nannon csaplárosnénál, melyet Simontoin márki hozott divatba, s hol gyakran megfordultak a pajkos királyi hercegnők is.

Pedig hát az még nem volt olyan érdekes csárda, mint a Csíkos uramé. Ezt azonban nem azért írtam itt meg, hogy a finúnc úr »accissal« valahogy nyakára menjen, mert ezekre nézve van Csíkos uramnak egy olyan süllyesztő készüléke a lúpon, hogy nem jó lesz megpróbálni, hacsak valaki meg nem kívánta azt az állapotot, hogy magát a vízbe fúttak lajstromában lássa a »Szegedi Napló«-ban.

A REIZNER-ÜGY A FEGYELMI BIZOTTSÁG ELŐTT

Már kilenc órakor ott voltak a bizottsági tagok mindnyájan, a főispán, az ősz Vadász Manó, Muskó Sándor, Brüll póttag és Magyar. Csupán Fodor István hiányzott a hosszú zöld asztalnál, hol még Novák ügyész, Rosenberg vizsgálóbíró és a bizottság jegyzője, Vas foglalt helyet.

A főispán a szabályzat értelmében Brüll póttaggal pótolta a hiányzó Fodort, s elkezdődött a tárgyalás.

Komor ünnepélyesség ült az arcokon. Magán a főispánon is látszott a megilletődés a szigor mellett. Úgy érezte magát, mint Tell, kinek a saját fia fején kell megcélózni az almát.

Csak Muskó ült hidegen magas fekete bőrszékén és a ceruzáját faragta hegyesre . . . Vajon, kinek irányozza a hegyét?

Rosenberg Izsó volt az előadó. Egy nagy csomag akta kóklett előtte; volt legalábbis akkora halom, mint a »Kubinyi contra Darvas«. Ez az úgynevezett »Reizner-ügy«.

Lassú vontatott hangon vázolá Rosenberg, miként keletkezett a Reizner-ügy, miként nőtt mint a hógomoly, mindig nagyobbra, egészen addig a stádiumig, míg a közgazgatási bizottság elé került, hol ő bízott meg a vizsgálattal.

Aztán fölbontá a percsomót s hozzáfogott a jegyzőkönyvek fölolvásásához. Ekkorára megérkezett Fodor is, s Muskó mellett foglalt helyet. Én úgy képzeltem magamban, hogy ez a baloldal.

Tíz órától tizenkettőig tartott a vallomások fölolvastása, a Kalmár vádja, a Reizner védelme, a terhelő és a »koca« tanúk különböző értékű vallomásai. A tanúvallomások legnagyobb része a J-inek kiszolgáltatót éllelcikkek körül forgott. Ez éllelcikkek értéke summa-summárum 25 frt. Két fontos részlet magasodik itt ki azokon kívül, miket lapunk közönsége már ismer. Egyik a Reizner- védelméből az, hogy azért szolgáltatatta ki az éllelcikkeket ipjának a bizottság hozzájárulása nélkül, mert annak álszeméremből nehéz lett volna elfogadnia a szükséges éllelmet nyilvánosan, a másik Kalmár vallomásából az, hogy a Reizner elnöksége alatt álló éllelmezési bizottságnak nem volt semminemű szabályzata az éllellem kiosztására vonatkozólag. Még ehhez hozzájárul azon körülmény is, hogy Reizner az összes ellenkező vallomások ellenében az iratsomóhoz csatolt községi bizonyítványokkal igazolja, miszerint a vidékre is küldetett éllelem.

A vizsgálatot Rosenberg kitűnő pártatlansággal vezette, és oly kiterjeszkedőleg, hogy a legparányibb nyomot sem engedte át útvesztőnek.

Fölolvastása alatt, *mely némely helyeken láthatólag élénkebb, nyomatékosabb lett, szinte megelevenedni látszék az egész »Oroszlány kávéház«.* Alakról-alakra megjelentek az ottani stammgastok, hogy vallomásokat tegyenek ezen »kávéházi kriminális«-ban. Mint az ős Nibelungok kardjainak csattogása, úgy pergett le vallomásuk a Rosenberg ajkain. Szinte rá lehetett ismerni az asztalokra is. (Hiába, mégis legtöbbet ér a belső hosszú asztal! Ott az igazi politika!)

A »mondják«, »úgy hallottam« nagy szerepet játszik e kék aktában, melyekben néhol a rózsaszínű humor is fölcsillan.

Komikus például annak a hordó zsírnak eltűnése, mely a városház folyosóin várt gazdára. A vallomásokból nem tűnik ki, hogy ki vitte el a hordót, de az meg nagyon kitűnik, hogy nincs ott a folyosón. A harmadik vád pedig, mely a ruhakiosztás visszaélését is nyakába sózná Reiznernek, egyetlen figyelmet érdemlő szóban sem talál támogatást.

A bírák a legnagyobb figyelemmel hallgatták végig a jegyzőkönyveket. Elég tanulságot és gondolkozni valót

vetettek azok fölszínre. Vadász és Muskó szorgalmasan jegyeztet. Magyar nyugalmasan szíttá szivarát, hol gyengén, szelíden, hol pedig nagy füstmacskákat eregetve, amint a tényálladék egy-egy új vallomás folytán vagy erre vagy arra billent.

Végre az utolsó jegyzőkönyv szavai is elhangzottak, s a Novák főügyész indítványa következett.

Novák ügyesen gruppírozva a vallomásokat, három részre osztja föl a Reizner-ügyet, a ruhakiosztási, a zsír-elviteli és az élelmicikk-kiosztási visszaélésekre. A két első vádat a tanúk zürzavaros és semmitmondó állításait csoportosítva, merő alaptalanoknak tartja, az utolsó váddal szemben pedig, miután Kalmár beismeri, hogy a kiosztásra vonatkozólag nem volt semmi rendes szabályzat, szinte nem látja megállapíthatónak a hivatali visszaélést, de még a szabálytalanságot sem, minélfogva egyszerűen kéri az ügy megszüntetését és Reizner fölmentését.

A fegyelmi bizottság tagjai erre visszavonulnak, s félórai tanácskozás után, melyben élénk vita merült föl afölött, Brüll van-e jogosítva szavazni, ki Fodor helyettesének nyilvánított, vagy pedig maga az időközben megérkezett Fodor, végre Fodor István hozzájáruló szavazata mellett kihirdetik a határozatot.

A határozat az: Reizner ügye, mivel tényálladéka olyan vád körül forog, mely a büntető törvényszék hatáskörébe tartozik, mint nem illetékes helyről, a közigazgatási bizottságtól áttétetik a fenyítő törvényszékhez. Egyúttal kimondatik Reizner hivatalától való fölfüggesztése is.

Novák főügyész nem jelentett be fölebbezést a három marasztaló szavazattal kimondott végzés ellenében.

KÁVÉHÁZ AZ »ARANY OROSZLÁNY«-HOZ

Komoly méltósággal bámul le egy ódon tábláról a festett arany oroszlány az ajtó fölött. Szinte érzi, hogy órála nevezték el a mellékutcát is, melynek hátat fordít.

Szegény jó oroszlány, de alásüllyedtél te is a XIX-ik században! Hősök pajzsán voltál ékesség valaha, nemesek

címerében ragyogtál — most pedig kávéfőző. Szegény oroszlány!

Hanem azért mégis fényt árasztasz csekély szerepedben is. Az Oroszlány kávéház nem valami közönséges hely, hol a cikória szagon s föl-alá száguldó kellenerek lábdobogásán kívül nincs egyéb megemlíteni való: az Oroszlány kávéház történelmi nevezetességű hely, hol eszmék születnek, dajkáltnak és naggyá növekednek.

Ha már egyszer valahol abba a bűnbe estem, hogy megírtam a patikát, a tizenhárom mamelukjával (kik a következő fajokra oszlanak föl: törzs mamelukok, patent mamelukok, tenyésztő mamelukok, engedelmeskedő mamelukok és magvaszakadt mamelukok), bizony illő dolog, hogy a »tigrisek« tanyáját is fölkeressem az »Arany Oroszlány«-nál.

Nem is csoda, hogy mi, kik az Oroszlány tejével táplálkozunk, legalábbis tigrisekké leszünk lassankint, s hogy mint minden fenevad, némileg szomjuhozzuk a vért is.

Ha a régi Pestnek lehetett »Pilvax«-a, »Fillinger«-je, Szegednek is miért ne lehessen »Arany Oroszlány«-a, hol a szegedi politika mosdatlan állapotban, fésületlen hajjal, reggeli pongyolában jelenik meg a kávéfőző és ibrikék között, mely a virginiai kavargó füstjével összecsókolózva, felhő gyanánt ereszkedik a város fölé, beveszi magát a levegő atomjaiba, s mindenki azt szívja be.

Különben az Oroszlánynak már történelmi múltja is van. Az árvíz után itt tartotta Szeged városa első értekezletét, itt hangzottak el az első dikciók a megnemult városi atyák ajkain, bizonyítva a régi latin mondás mellett, hogy a »vízben van az igazság«. Továbbá itt élte le csecsemő korát a »Reizner-ügy« is, bizonyítva, hogy még *sincs igazság a vízben*.

Hanem hát mindez csak bliktri; az »Arany Oroszlány«-t tanulmányozni kell, ha valaki ösmerni akarja, hacsak részben is. Mégpedig különféle oldalról kell tanulmányozni.

Az Oroszlánynak két ajtaja van az Iskola utcáról. Az egyik a Tisza, a másik a Duna felől. A radikálisabb kávézó közönség a Duna felőli ajtót használja ki- s bejárásnak, ezek közül a republikánusok a biliárd melletti félasztaloknál ülnek le, kinézik, hogy az »Egyetértés« kinél van, s az »Egyetértés« felé szegzett szemmel foglalnak várakozó állást, míg

ellenben a mérsékeltbb radikálisok a kávéház tulsó hajójába menekülnek, s a »Pesti Naplót« kéri a pincértől. Ha az nincs, jó nekik a »Közvélemény« is.

A Tisza felőli ajtón leginkább öreg urak jönnek be, és tőkepenészek. Ezeknek nemigen van politikájuk, s nem is szeretik azt. Lehetőleg elvonulnak, s megelégszenek a »Hon«-nal is, melynek hirdetési (tehát legkorrektebbül szerkesztett) részét nézik át legelőbb, aztán az újdonságon rágódnak.

Általában az Oroszlányban reggel más közönség van, mint délután, s este ismét más.

Reggel a kávéház mellékszobájában az ügynevezett »zöld kabinet«-ben székel a politika, délután az udvaralcoven-ben üti föl sátrát a statusbölcesség. — Mégpedig két asztalnál, a kerek- és a hosszúnál.

A hosszú asztalnál üzetik a »telivér szegedi politika«, míg ellenben a kerek asztalnál, mely a »diplomácia asztalának« is nevezetik, a legmagasabb szempontból beszélgetnek meg ennek a tehetetlen Európának az ügyes-bajos dolgai.

A diplomácia asztalánál két nagy párt van, a »fekete párt« és a »kapuciner párt«. A kapuciner pártiak kevesebbet beszélnek, de semmit sem mernek.

Ami ezenfölül van, az már legföljebb »kotyel« beszéd, mely közel jár ahhoz a tudományos tanácshoz, hogy az átkos kormánynak az Alföldi Vasútnál épülő töltés deszkafalait vízhatlan vászonnal kellene bevonni, ha valami tökéleteset akar.

Nem akarom ezúttal elősorolni az egyes alakokat, kik közt sok eredeti van . .

Nem akarom említeni a nagyhangú szónokot, aki nyíltan enuniciálta, hogy ha az ő csizmatalpa beszélni tudna, külömb külügyi politikát vinne, mint Andrassy gróf.

Nem szándékozom pellengére hurcolni azon szakférfiú mértani ismereteit, ki csónakon mentette az árvíz után a holmiját, de miután a kelleténél többet rakott föl a kis lélekvesztőre, a csónak merülni kezdett, minélfogva kénytelen volt néhány nehezebb vastárgyakat kihányani belőle a Dugonics téren. Hogy el ne felejtse a helyet, ahova holmiját leteszi, azon irányban, amelyben a csónakról a vízbe lepotyogtatta, a bicskájával egy jegyet rótt a csónak bordáján. Hogy meg-

találta-e aztán ezen rendszer szerint a holmiját bizony fordulókor, nem merem állítani, annyi azonban bizonyos, hogy az Oroszlányban a rekonstrukcionális vitáknál úgy szerepel, mint matematikai talentum.

Egyáltalában nem szándékozom személyeket hozni előtérbe, még csak Jánosomat sem említem meg, aki minden politikai intézmény közül csak a török nemzetnél lát egy becsületre méltót: *a sokfeleség tartást*. Mert hát hiába, öszterinte »ha gyenge is a vászoncseléd, mindazonáltal ez a fundamentuma az erőnek«, márpedig csak az erős nemzet lehet erős nemzet.

Ami pedig oly megcáfolhatatlan állítás, hogy még a »vágatva lovagló doktor« sem merne talán ellene disputálni, pedig ő a világ teremtésére nézve is módosítási javaslatokat hurcol az agyában. Kár, hogy most utólag már nem lehet érvényesíteni.

Mielőtt a legközelebbi tárcában bővebben visszatérnék az Oroszlány jellemzésére, meg kell említenem, hogy sohasem volt az »Oroszlány« unalmasabb, mint most, mivel most minden asztalnál egyforma politika foly: az elégedetlenség a kormányval szemben, s az apprehenzió Tisza ellen.

Tisza most a legnépszerűtlenebb Szegeden, amikor tulajdonképpen legnépszerűbbnek kellene lennie, mert éppen Szeged érdekében dolgozik; egyik törvényjavaslatot a másik után nyújtva be a »Ház«-nak.

Csodálatos jel a nép szívében — melyet csak én magyarázhatok meg egy kis történetkével.

Múltkor találkozom a Marcsámmal egy deszka-járdán.

— Adok magának egy virágot — mondom neki egy száll rózsabimbót nyújtva át.

A legnagyobb dühvel behajította a vízbe:

— En magát gyűlölöm. Ne kísérjen .

— Jól van, jól. De hát miért nem fogadja el legalább a virágot?

— *Azért, mert múltkor egy egész galyat vett el tőlem.*

S az a politika, melyet az én Marcsám velem szemben követ, egészen kifejezi Szeged politikáját a Tisza Kálmán törvényjavasolataival.

JÓKAI SZEGEDEN

Nagy regényírónk végre meglátogatta Szegedet. A tegnap déli vonattal jött, s mindjárt délután megnézte csolnokon a vasúti töltési munkálatokat.

Mikor a csolnak végigsuhant a rókusvárosi romok és dűledékek közt, Jókai arcán a megatottság látszott.

— Ilyen nagy pusztulásról fogalmam sem volt.

— Szebben van már ez leírva — mondtam a »Kárpáthy Zoltán«-ban és az »Új földesúr«-ban.

— Ellenkezőleg; csúnyább pusztulás ez a leírottnál, s éppen ezért sokkal szebb.

Midőn a csónak a vasúti hirheft új töltés mellett járt, a szádfalon túl az éppen akkor kerekedett szélben ölnyi hullámokat hányt az ár. Jókai csodálkozva jegyezte meg, hogy a Balatonon még a legnagyobb viharban sincs ilyen hullámverés.

A töltési munkálatokkal meg volt elégedve, amit egy kormánypárti képviselőnél, aki még azonfölül Tisza Kálmánnak személyes barátja, nem lehet rossznéven venni. Visszafele jövet, mintegy három perc alatt, lerajzolta albumába az Illovay-féle malmot.

Az Illovay-féle malom leginkább ragadta meg figyelmét.

— Ha jó kép lesz — szolt az első egy-két odavetett vonásnál —, hazaviszem a Róza leányomnak, ha ellenben nem sikerül, jó lesz a képeslapomba, a »Népvilágba«.

Mivel azonban Jókai ügyes rajzoló (valamikor festőnek készült), olyan szépen oda teremtette a regényes dűledéket a papírra, hogy bármely művésznek tisztességére válnék. A szomorú malom minden legkisebb részlete is híven kidomborodik a képen, mellyel hihetőleg nemsokára találkozni fognak a »Népvilág« olvasói.

Estefelé megnézte a többi látnivalókat, a töltéseket, a szivattyúzást. Leginkább a vasúthoz vezető töltésen levő barakkok érdekelték:

— Ezek itt nagyon rossz helyre vannak építve — mondtá Tisza Lajos.

— Nem is érdemli meg az ilyen tákolmány, hogy jobb kilátás legyen belőle — ha úgy sincs belőle semmilyen kilátás (t. i. a barakk-házaknak nincsenek ablakai).

Nagyjában a következőket jegyezte meg állapotainkra vonatkozólag Tiszának. Szeged ma sokkal kevesebb a semminél. Mert ha *csak* semmi volna, legalább nyomban lehetne építkezni.

Majd ismét így szólt a királyi biztosnak:

— Ne sokat törődj a házakkal, hadd legyenek a házak alacsonyak, szerények és kevésbé díszesek, csak a töltések legyenek magasak és erősek.

Az estét Jókai a »Hétválasztó« egyik szobájában tölté, hol a biztosi tanács tagjai közül is többen környezték (kikkel Jókai, mellesleg legyen mondva, nincs megalégedve). A városoránál Komjáthy Béla orsz. képviselő mondott rá toasztot.

Ma korán reggel a királyi biztos és tanácsosainak kíséretében az Őthalomra rándult ki a nagy író, de nem találta a helyet érdekesnek, talán azért — mint mondá —, mert ott egy tudós (Varázséji) mutogatta a tájékat.

Ebédre Tisza Lajos hívta meg: de nem fogadta el meghívását.

— Szívesebben ebédelek a fiúkkal — mondá —, mert félháromkor ügyi indulnom kell.

Ebéd alatt, mely három egyszerű ételből, gyümölcsből s itálnak az általa oly szépen megírt »Chateau Palugyai«-ból és Gieshübli vízből állott, derültebb kedélyhangulatba jött, mert Jókait kevés beszédű, komoly embernek lehet mondani, ki amily bőkezű szellemével, amikor ír, éppen olyan zsugori azzal, ha beszél.

Különösen a halpaprikás bájolta el; mégiscsak megérdemli ez a Szeged, hogy nagy város legyen, ha így lehet itt enni — hétköznap.

Ebéd után véletlenül megindult orromból a vér.

— Ugyan mennyibe kerülhet ebből a vérből, öcsém, egy liter? — kérdé tréfásan.

Két óra után kikisértük az indóházba, hol már az öreg Kemény bácsi várta a podgyászával.

— Milyen szép dolog mameluknak lenni — mondom Jókainak —, rendőr kíséri mindenütt, mint a cárokat.

— Az ilyen városban kevés annak a haszna, hol csak úgy esik lopás, ha maga a rendőr a tolvaj — tréfálódzék Jókai.

Körben álltunk az indóház udvarán, hol lassanként egész udvar képződött Jókai körül. A közönség özönlött, hacsak távolról is látni Európa egyik legnagyobb és legszeretettebb emberének arcvonásait.

Hogy a kíváncsi szemektől és a tolakodóktól megkímélve legyen, figyelmeztettem, hogy a vonat még soká nem indul, jó lenne talán, ha benn az ebédlőben leülnénk, legalább nem fárad ki az álldogálásban.

Jókai mosolyogva veté ellen:

— Még majd azt hinné a közönség, ha bemennék, hogy én önökkel rossz lábon állok.

A vonat elindulta előtt, miután megváltotta első osztályú jegyét (dacára, hogy ingyen jeggyel is utazhatna), Kemény bácsit megkérte, hogy vegyen neki az útra egy-két újságot.

Meg is hozta az öregúr a »Lloydot« és az »Egyetértés«-t. A »Pester Lloydot« átvette tőle Jókai, hanem az »Egyetértés«-hez hozzá nem nyúlt:

— Azt neked testáлом — mondá —; ilyenért nem adok pénzt. Mert hát engem cleget szidnak ingyen is.

SZEGEDORSZÁG

Ha valaki Bács vármegye beli ember ide vetődnék most, egész ámulatba ejtené ez az itteni alkotmány, hogyan csinált a víz Szegedből külön országot.

Ott székel az udvar a Zsótér-féle házban, s nem sokkal kisebb az, mint valaha teszem azt az Apafi Mihály uramé lehetett.

Egész fényében az udvar, sürgő-forgó udvaroncok járják a folyosókat, s benn a teremben a Nagyúr tanácsosai csoszognak, sugdosnak, szövetkeznek és marakodnak. Foly az udvari intrika is. A zárt ajtók mögött, a tükrök előtt mosolyogni tanulnak a hízelgők, s cselet szőnek a diplomáciára hajlandóbbak.

Ott látom Teleki Mihály uramat, Horváth Gyulában, Naláczy és Bánffy uraimék bontakoznak elő Végh és Komjáthyban. Valóságos Veér György Bakay Nándor. Csupán

őkegyelmét, Bélyd Pál uramat nem látom sehol sem. (A Bélyd Pálok most nem járnak a fejedelmi udvarokba.)

S künn a város is egészen a székváros alakját viseli. A várfalakon a festői hadi sátrak ülnek egymás mellett s pórere vetkőzött katonák köpködnek le a falakról. Látszik, hogy közel kell lennie valahol a fejedelemnek, mert rá sem hederítenek a kapitányra.

S maga a hatalmas fejedelem nem függ senkitől, és sokkal nagyobb úr, mint holmi fejedelmek. Háborút nem üzen neki senki, mert mások tartoznak őt megvédelmezni, adót nem szedet, mert azt is mások végzik helyette, parancsol mindenkinek és nem engedelmeskedik senkinek, uralkodik, ahelyett hogy kormányoznék.

Izgatottan jár-kei a szobában, ambíció feszíti mellét, gond üli arcát, kegyeket osztogat jobbra-balra, és mégis szerencsétlen, mert *nem tud aludni*. (Bezzeg boldog ember volt hát töltéstvédő Lukács György, ki ellenkezőleg semmi egyebet nem tudott, mint aludni.)

Nehéz volt nekünk ebbe az új állapotba beleszokni. Nekünk, akik megszoktuk már, hogy Zombory szenátor történeti nevezetességűvé vált kalapja alatt is hatalom van, fáj látnunk, hogy a főispánnak hatásköre is megcsorbult, s midőn a Nagyúr valamelyik szobájában meglátja óméltósága a tükörből a saját alázatossá vált ábrázatját, bizony nem csoda ha nem ösmer magára s kérdőleg eltűnődik: »Te vagy, te vagy jó öreg Dáni Ferenc?«

Bizony talán nem is ő az. Vagy ha ő, akkor úgy járt, mint Don Alcazo, a nemes spanyol lovag, kit szilaj paripája odavitt, ahova akarta, s kardja hegyén galamb ült, szelíden sutogó tanácsokat osztogató.

Reiznert kilötte alóla a közvélemény, kardját, hatalmi jelvényét kiütötte kezéből a biztosi intézmény; csupán a galamb maradt meg neki: s arról a galambról is kisült, hogy csak *szarka*.

Tünékeny minden e földi létben, s kivált ebben a nagy melegben könnyen olvad a nagyság és hatalom. De hát a hatalom elvégre is nem olyan, mint az idő, hogyha elröpül, vissza nem kerül. Lesznek még jó idők Szegeden, midőn elveszítjük monarchiális jellegünket, s visszakapjuk megint

a »jó öreg Dánit«, kivel ha tréfálnak is, kit ha kicsinyítünk is, mégiscsak szeretjük, mert visszatér vele az ős patriarkális modor, s mert ő mégiscsak a »miénk«.

Mindig kicsordul a könny szememből, mikor meghallgatom azt a szegedi epizódot, hogy a követjelöltet itt ekképp ajánlotta az illető párt vezérszónoka:

»Ajánlom pedig követünknek X. Manót. .

(Gyér éljenzés és vegyes ellentmondások.)

»Városunk jeles fiát . . . és . . . és

A szónok ekkor ránézett a karzaton ülő feleségére, ki a szemével bátorítá, s így fejezé be hirtelen:

»*És sógorunkat.*«

(Általános lelkes éljenzés.)

Isten ellen való vétek ilyen városba behozni a modern levegőt, hol ennyi oroginalitás terem. Nem valók vagyunk mi monarchiának. Nem az európai civilizáció talaja ez, hanem a magyar hagyományos fejlődésé. — Nem kellene ide nagy házak és nagy emberek. Ez a kisemberek és kis épületek házája.

Azok az alacsony viskók szerény födelükkel, vakolatlan falaikkal, melyek most sár és rom, azok voltak *Szeged városa*, s nem igaz az a bonmot, hogy Szegedből a falu dőlt el, s a város megmaradt. Szegeden a falu volt a város, s az igénytelenebb része volt értékesebb.

Azért is esik rosszul a benszülött gányónak, mikor a bizottság holmi európai értékfogalmak szerint becsüli meg — kárát, rombadólt háza helyén. Ki bírná annak a helynek az értékét meghatározni, ahol a nagyapa térdén ringatta az unokát? Nem fizeti azt meg a burkus király kincses kamrája sem!

Tisza Lajos, mint a hír beszéli, s mint gyönyörű beköszöntő beszédjéből is kilátszott, érzi is a közlő népszerűtlenség szelét.

Mondják, hogy ennek kikerülése sok aggodalmat okozott neki.

Egyszer állítólag meg is kérdezte volna Horváth Gyulát, hogy mit gondol, miként lehetne folyton népszerűnek maradnia.

— Hja, kegyelmes uram — felelte Horváth Gyula —, ha én azt tudnám, akkor én magam próbáltam volna meg már régen.

Akkor aztán egy kedélyes órájában ennek a titoknak a megoldásával bízta meg az egész biztosi tanácsot.

Izzadtak egy félnapig. Senki sem találta el. Mindössze Komjáthynak volt egy indítványa:

»Hadd járjon a királyi biztos mindennap feketézni az »Oroszlány«-ba, ott hangosan kérje a pincértől az »Egyetértést« és még hangosabban szidja Herrichet!«

A propozíció elég jó volt, de mégsem egészen biztos. Ilyet lehetetlen volt találni.

Végre is azon bizonyos helyen, ahol az a bizonyos tizenhárom mameluk szokott tanácskozni, egyszer csak véletlenül kipattant egy magvaszakadt mameluk fejéből a szikra:

Tisza Lajos okosan tenné, ha a segély kiosztásnál az utolsó forintot csak akkor osztaná ki, mikor már benn ül a kupében elutazóban innen. Így tán megmaradna népszerűnek.

A mameluk jól okoskodik. Ez az egyedüli mód népszerűnek maradni.

VEZÉRCIKKEK ÉS POLITIKAI CIKKEK

7. sz., január 10.

A FRANCIA VÁLASZTÁSOK

Az államok közt is, úgy látszik, annak megy legrendesebben a dolga, amelyiknek semmi híre nincsen.

Franciaországból, mely III. Napóleon alatt főszerepet játszott Európában, alig hallatszik valami, nagy háborúja óta.

Ő, aki nélkül ezelőtt semminemű intrika nem fordulhatott elő az európai udvaroknál, csendesen meghúzódva él a viharos keleti bonyodalmaknak közepette.

Az újságírók, kik csak öt-hat évvel ezelőtt megszokták, ha valami előkerült a világ színpadán a »cherchez la femme« helyett ezt kiáltani föl: »cherchez la France«, ma úgy ismerik Franciaországot, mint a »legcsendesebb földet«, mely kevés zavart okoz a világnak, s kevés bajt nekik.

A világkiállítás óta csak most fordult a figyelem a »gloire« földjére, a szenátorok választása alkalmából. Mac Mahon elnök jellemét elég ismerni, hogy az ember a köztársaságot komolyan féltse, s minden parányi dolognak, mely azt erejében növeli, őszintén örülhessen.

Az új választások a köztársasági párt fényes győzelmével végződtek. 82 szenátori állás volt betöltendő, s ebből hatvannál több jutott köztársaságinak, minélfogva a köztársaságnak ezentúl 57 biztos többsége lesz a szenátusban.

A nyert kerületeknek csak egy kisebb része van a monarchistáktól hódítva, a legnagyobb rész a bonapartista kerületekben vívott győzelmet. [!]

Úgy látszik, a bonapartista remények — kezdenek halványodni Franciaországban, ami éppen rosszkor jön, s nemigen kedvező dolog az éppen leánynézőbe járó Napóleon herceg terveire.

A választási eredmény örömteljes hatást keltett Párizsban, mely a szószoros értelmében köztársasági érzelmű.

Ily meglepő eredményt nem várt még a jóakarát sem. — Gambettát ovációkban részesítették mindenfelé, amint hogy a mostani győzelem igazán az ő győzelme is.

A francia köztársaság sohasem prosperált volna annyira, sohasem jutott volna ily konszolidált helyzetbe Gambetta nélkül, ki okulva a nagy Thiers példáján, mintegy örökének tekinti a higgadtságot és mérsékletet. Az országra ez hatott jótékonyan, megnyitotta szívét teljesen a köztársasági eszméknek, a nemzet ipara, kereskedelme fölvirágzott, úgy, hogy most mint megint hatalmas, rendezett, gazdag állam foglal helyet Európa országai sorában.

Hisszük, hogy most már, miután újra elfoglalhatja ama helyet, mely rang szerint megilleti, Franciaország sem marad tétlen nézője az európai államalakításoknak. Hogy ő is beleszóljon a világot foglalkoztató kérdésekbe, minden szabadságszerető ember óhajtja, mert Franciaország szava csak a szabadságnak állhat szolgálatában, s annak érdekeit fogja iparkodni előmozdítani.

Ha a belbéke által megizmosodott köztársaság ismét kiáll azon térre, hol a politikát csinálják, az orosz-német szövetségnek elvész fenyegető jellege, s mi magyarok rögtön szabadabban lélegzünk.

A Loire partjáról mindig olyan szél fútt, mely nekünk is kedvező volt, Franciaország szívdobogása mindig megdobogtatta a mienket is, bizalommal és örömmel nézzük tehát, amint napról-napra erősödik a nemzet; az ő ereje némileg a mi biztonságunk is.

Gambetta külügyi politikájáról sokat beszéltek az utóbbi időkben, beszéltek és írták, hogy Gambetta Elzász és Lotaringia megvétele, s esetleg visszahódítására igyekeznek, *de ez nem volna tőle helyes politika.*

Rebesgetik azt is, hogy Bismarck herceg egy francia-orosz szövetség lehetőségét hiszi, s tart attól, — de mindez csak léha beszéd. Gambetta eddigi mérsékelt magaviselete megmutatta, hogy e nagy államférfiú átérzi nemzete föladatát.

S ez nem lehet a bosszú politikája, ez nem lehet személyes sérelmek kicsinyes visszatorlását célzó reváns, mely elhamarkodva csap le, apropó anélkül is.

Franciaország eléggé okulhatott a saját kárán, ismeri erejét, érzi méltóságát és magas föladatát, mely vezéri szerepénél fogva önkényt kijelöli útját, mely az általános emberi érdekek védelmében előtte áll, s melyen a zászlót neki kell vinnie.

10. sz. január 14.

AZ ÚJ KÖLCSÖN

Eddig még minden magyar pénzügyminiszternek abban feküdt a tudománya, hogy amikor kiürült az állampénztár (s ez mindig kiürült), akkor kezdett azon gondolkozni, hogy honnan szerezzen pénzt, s mindenik előd, úgy mint utód, egyformán találta ki, hogy új pénzt úgy lehet legbiztosabban szerezni, ha *valahol kölcsönzik*.

Gróf Szapáry elméjében is megszületett a magasröptű gondolat, bekopogtatott tehát találékonyan ugyanazon az ajtón, ugyanazon személynél, hol elődei, t. i. a Rothschild-konzorciumnál, s néhány napi vajúdás után éppen úgy, mint elődei »lefőzte« a jámbor konzorciumot.

Hogy hány milliónyi kölcsönt vett föl Szapáry? fogja kérdezni a kíváncsi olvasó. Nos, éppen abban fekszik a virtus, hogy ezt nem lehet tudni. Szapáry gróf e tekintetben többre vitte elődeinél. Ő in infinitum kötött kölcsönt oly összeg erejéig, mely elegendő leszen az 1879-i okkupációt födözni Magyarországra részéről.

Ezen különös eljárás annál föltűnőbb, mert Szapáry grófnak tudnia kellene, mily összegre van szüksége az államnak, hogy ezidei kiadásait födözhesse, azonfölül a deficitet is számokban tüntette ki a benyújtott költségvetésben. Miért vesz hát föl mégis határozatlan mennyiségű összeget kölcsön?

Ennek csupán egy oka lehet, ha mind az ez évre szóló szükségletet, mind a deficitet tudja, akkor a fixírozatlan összeg azt jelenti, hogy az 1879-i okkupáció költségeit nem tudja.

S ez a legelszomorítóbb. Mi fog velünk történni? Mit akar még Andrássy tenni? Milyen hátsó gondolatot rejteget még?

Így volt a boszniai okkupációval is. Andrássy legföljebb 25 millióval képzelte azt végrehajtani s íme, hány millió

s mennyi vér pusztult el. Egy külügyminiszterben, ki ab in visis megy neki a legfontosabb dolgok végrehajtásába[!], bízni bűn. S a delegáció mégis bízott benne.

Benne, ki maga sem bízik önmagában, ki midőn most Novibazart szándékozik okkupálni, nincs tisztába [!] az összeggel, melyre szüksége van, nincs tisztában a teendő lépésekkel, s nincs tisztába [!] talán a célokkal sem. Csak homályosan lebegnek szemei előtt, mint az álmodozó előtt a látott képek, s mint a tudatlan előtt a látott dolgok.

Az új kölcsön és különösen annak fölvételi módozatai tisztára bizonyítják, hogy Andrássy azon mondata, midőn kijelenté a delegációban, hogy »az okkupáció addig tart, míg a keleti kérdés«, azt jelenti, hogy annectálni fogunk.

Az annexió az a »*kimaradhatlan*« non putarem, amelyhez szükséges, hogy a Rothschild úrék fiókja nyitva álljon Szapáry s illetve Andrássy gróf számára.

Bámulatosan kedvez a szerencse Andrássynak egyben, s ez az, hogy Tiszát sikerült magához kötnie élet-halálra. Ilyen Mefisztóra volt szüksége vezetőnek a pokolra. Csak egy Tisza volt képes arra, hogy terveit olyan mértékben segítette elő Magyarországon, s még »alkalmas« pénzügyminisztert is faragjon, olyat, ki még tréfából sem gondolkozik a saját fejével.

De hova fog ez vezetni, előre látható. Andrássynak éppen Tisza lesz a megölő betűje, s Ausztriának az Andrássy politika ássa meg sírját, mert ez a politika Törökország végkép-peni fölosztásához vezet.

Andrássy gróf hihetőleg Gorcsakovval előre főzte ki ezt, így azonban némely dolgokat még azon esetre is, ha elég botor volt föltétlenül bízni a csalóka ígéreteken, melyek muszka részről tétettek, kifeledett a számításból. — Nevezetesen azt, hogy ha a berlini szerződést is kijátssza, elveszti egész Európa bizalmát, s ezáltal minden alap kiesik politikája alól.

Olaszország az annexió szelére máris szervezkedik, s szinte kihatítani készül a maga részét a török birodalomból. Vajon gondolt-e erre Andrássy?

De hát Andrássy bizonyosan nem gondolt semmire. Az »esetről-esetre« politika emberének az a jelszava, hogy: »Sors bona nihil aliud.«

S a »sors bona« mellé, ha még odakerül a határtalannak nyitott hitel is a Rothschild konzorciumnál, akkor mein Herz, was willst du noch mehr.

17. sz., január 22.

SZEGED, JANUÁR 21.

A törvényhozás termei újra megnyíltak, az egyesült ellenzék újra a küzdelem sorompóiba lépett a mameluk had-dal szemben, mely jól van bedresszírozva arra nézve, hogy ne legyen semmi reményünk a jövő iránt, minélfogva az új ülésszak nemhogy valami biztatót nyújtana, inkább ellenkezőleg, sok aggodalmat kelt minden gondolkozó, jó hazafiban. Mert oly előzmények után, aminők történtek, nem lehet fölteni, hogy parlamentünk az eddigi külügyi politika folytatását meg bírná és meg akarná akadályozni. Nem, ezt a legvérmesebb reményű ember sem tételezheti föl azokról az emberekről, kik a választási urnáknál mint majoritás kerültek ki, s kiknek nagyrésze a saját zsebe és haszonleső célok szolgálatában áll.

Megyünk tehát a végzetes úton, a romlás felé, napról-napra sebesebben.

Szomorúan festik a viszonyokat gróf *Apponyi* Albert szavai tegnapi interpellációjában, melyet a magyar miniszterelnökhöz intézett Bosznia- és Hercegovinának a közös minisztérium által szervezett alakbani kormányzása tárgyában.

Két tartományt okkupálnak anélkül, hogy erről az illető parlamenteket tudósítanák. S most e két tartományt birodalmunkhoz csatolják anélkül, hogy ezt a parlamentektől megkérdezzék. — Mire valók hát ezek a parlamentek? S mire való az alkotmány?

Gróf *Apponyi* Albert helyesen mondotta, hogy oly kérdésben, mint Bosznia—Hercegovina közigazgatási szervezése, huszonnégy óráig sem volna szabad az országgyűlést megjegyzés és földerítés nélkül hagyni, különösen akkor, midőn az összes európai sajtóban oly hír kering, hogy a közös kormány ez új közigazgatási szervezetet se most, sem ezután

nem is szándékozik a törvényhozó testületekkel közölni, hanem a saját szakállára hozza azt be az okkupált tartományokban.

Nem tudjuk, mit fog Tisza felelni az interpellációra, de annyi bizonyos, nem olyat, amely bárkit, még a saját pártját is kielégíthetné. Itt már most nem fog használni semmi frázis, mert mint legújabban értesültünk, a közös minisztertanács azt határozta el, hogy mivel *csak a magyar képviselőházban lehetne alkotmányos többséget szerezni az új közigazgatási tervezetnek*, az osztrák Reichsrathban azonban nem, ennél fogva jobb lesz alkotmányos formák nélkül hajtani végre.

Hanem hát kár afölött búsulni, hogy immár mi magyarok lettünk a bécsi miniszterek engedelmes birkanyája, s hogy a németek váltak rebellis vérű, alkotmányt szerető néppé. Kár sajnálnunk, hogy nem disputálhatjuk ki magunkat kedvünkre azon vidám téma fölött, milyen legyen a két okkupált tartomány közigazgatása; ha ezt nem is bízzák ránk, se baj, ott majd nem csinálnak nélkülünk semmit, ahol a közös kormány által kifundált közigazgatás költségeit kell megfizetni.

Máris folynak Bécsben a közös miniszteri értekezletek, minő új hiteljavaslat terjesztessék be a két tartomány kormányzási költségeinek fődözésére. Denique, mindennek fizetés a vége.

De ez még nem volna olyan nagy baj, mint így, hogy az eleje is fizetés volt, eddig kétszer 60 millió forintunk siratja, most az utolsó 60 milliót előjáróban még meg akarják toldani, azután folytatásul 23 millió megszállási költséget megszavaztatni a mamelukokkal, s végre a közigazgatási költségeket az új tervezethez, melyhez a két törvényhozó testületnek semmi köze.

Ha önrzet lenne e törvényhozó testületek fizető gépezetében, a delegációban, úgy hátat fordítana a kölcsönjavaslatok előterjesztőinek, mint Szent Pál az oláhoknak. Pedig az oláhok nem voltak ilyen alkatlan [!] emberek, s nem viselték magukat olyan cudarul.

Csakhogy a jámbor apostolban nem volt annyi keresztényi türelem, mint a delegációkban, melyek a teherhordás

mesterségében túltesznek azokon a bizonyos állatokon is, kik legalább megérik előre az esőt.

A delegációk nem érzik meg a véresőt; pedig lesz még az is, s ők segítik hozzá csinálni a felhőt.

20. sz., január 25.

KERESD AZ ASSZONYT?

A pokolbeli sátánnál csak a Tisza Kálmán rosszabb, Tisza Kálmánnál csak még egy rosszabb van, az — asszony.

Magyarország nyomorának előidézésében e *kettőnek* jut nagy szerepe.

Hiába szórjuk a frázisok mennyköveit a kormányok ellen mi, akik a közélet megfigyelői vagyunk; az ezerszeresen megítkozott közösügy, a könnyelmű és bűnös kormányférfiak csak *félíg* okai azon szomorú állapotnak, melyben a szegény ország vergődik kínosan.

Tagadhatatlan, hogy a magyar kormányok cselekedetei mindig olyanokra fordultak, hogy az ország anyagilag szenvedett miattuk; félíg tudatlanság, félíg lelkiismeretlenség és meggondolatlanság volt e cselekedetek szülő anyja — de a legtöbbet ártott önmagának — önmaga a nemzet.

Szatíra az, hogy egy gróf Szapáry Gyula, aki semmihez sem ért a világon, vezeti pénzügyeinket, s egy Kemény Gábor a kereskedelmi miniszterünk, aki az »egyszeregy«-en kívül egyebet ugyancsak nem tud a kereskedelemügyről — de hát »amilyen a vármegye, olyan a vicispánja«; a legbűnösebbek, a legkönnyelműbbek mi magunk vagyunk, s ülne bár a miniszteri székeken a földkerekség legnagyobb karaktere és lángelméje, az sem segíthetett volna rajtunk, az sem gátolhatta volna meg, hogy anyagilag folyton alá ne süllyedjünk.

Mindennap híret vesszük száz még száz alakban egy-egy új családi tragédiának; majd ennek licitálják el a birtokait, majd ismét egy másik ismerősünk pusztul el, egy harmadik elvál nejétől, mert nem képes födözni a nagy háztartást, s az asszony »nem élhet meg« a fény nélkül, és így tovább-tovább; a végzet mindennap kisorsol egy-két tekintélyes nevet a »megbukottak« közé.

S az így támadt úr évről évre nagyobb. A fényűzés Molochja mohó étvággal fogyasztja az embereket. Csak nemrég járta be a lapokat a szegény Mosch esete, s ma már egy hirhedt vörhenyes szépségről suttognak a fővárosi körök, ki összes vagyonát pénzzé tette, hogy gavallérja becsületbeli tartozását kiegyenlítse.

Hová fog ez vezetni?

Azok, akik pusztulnak, többnyire derék magyar emberek, kiket a születés a jobb társadalmi körökbe helyezett, s kik ott szellemi tulajdonaiknál fogva is megállták helyüket.

Más államokban, például Angliában az egyes családok pusztulása csak olyan, mint a fogzás; egy fog kiesik s új nő helyébe — a csorba nem látszik meg sehol.

Nálunk végzetes szerencsétlenség a középosztály pusztulása, mert nyomába haszonleső idegenek lépnek, akikben nincs öröm.

A magyar faj pusztul társadalmilag, s a kór sokkal komolyabb, mintsem azzal ne volna kötelessége a sajtónak a legfőbb helyen foglalkoznia; nemzeti létünk oszlopait, a középosztályt emészti az ölféreg.

Az arisztokrácia néhány év óta bizonyos tapintattal viseli magát. Sopánkodnak rajta, mért hagyja el a főúri osztály a fővárost, pedig azt az arisztokrácia helyesen teszi. Ha Budapesten él, okvetlenül fényűzést kell kifejtenie, ami rengeteg pénzbe kerül, minélfogva visszavonul falura.

Sőt ha a fővárosban marad is egyes mágnás család[!], nem fejt ki egy idő óta nagyobb fényt.

Az arisztokrata nők akkor brillíroznak mindössze teljes fényben, ha főúri szalonban vannak; de az utcákon s a nyilvános helyeken való fényűzést elegáns körökben »nyárszolgári ízléstelenségnek« tartják. S mondhatjuk, hogy az arisztokrata nő, ki maga foltozza a kis gróf ruhácskáit, ma nem tartozik a ritkaságok közé; de maholnap a kissé kiválóbb polgári körökben fog az ilyesmi a ritkaságok közé tartozni.

S ezzel elértünk oda, ahol el kell ismernünk annak a mondanak az igazságát, mely akkor szokott fölmerülni, midőn valamely család társadalmi bukása jó szóba, hogy »keresd az asszonyt«.

Nem speciális női fényűzésről van itt szó, bár már maga az is sok férfit tett tönkre, ehelyen azonban inkább társadalmi betegségnek állítjuk e bajt, s azt találjuk, hogy a nagyzás, a szertelen költekezésnek, a jövővel való nem törődés s a bölcs előrelátás hiányának oka sok részben a nők fölületes neveltetésében rejlik.

A fölületes világnézet a nőről elterjed, mint a ragály, az egész családra, s míg az anyák a serdülő nemzedék lelkébe nem oltják a kötelességek komolyságának tudatát, addig hasztalan minden intés, minden vezércikk és mindenféle kormány

A magyar faj pusztulni fog mindig nagyobb-nagyobb mértékben.

30. sz., február 4.

MAGYAR SZÁJKOSÁR

A kormánypárti és félhivatalos lapokat kihozta a sodrúkból a »Magyarország« szenzációs híre az országgyűlés fölösztatásáról.

A német szájkosár-törvényjavaslat idején még Tisza leghívebb sajtó-bérszolgái is a megbotránkozás hangján nyilatkoztak azon a parlamentárizmus és a szólásszabadság ellen intézett merénylet fölött. Verték a mellüket, mint a farizeusok és hálát adtak az úrnak, hogy ők nem olyanok, mint azok a németek. Boldog magyar nemzet, őrzi szabadságodat Tisza Kálmán!

Pedig ha egy kissé tanulékonyak, okulhattak volna a múltból. Megjegyezhetnék volna, hogy ha látnak és hallanak reakcionárius tettekről, jól vigyázzanak, mit mondanak, mert bekövetkezhetik könnyen azon eset, hogy amit elítéltek ma, mert Bismarck tette, kénytelenek lesznek dicsérni holnap, ha Tisza Kálmán cselekszi.

A német szájkosár-törvény korlátozni akarja a szólásszabadságot és megtámadja a képviselői mentelmi, illetőleg sérthetlenségi jogot, mert felelősségre vonja a képviselőt azért, amit az országgyűlésen mond. De a német birodalomban az alkotmányos rend eddig is hazugság volt. A német császár

koronáját isten kegyelméből bírja és azt *saját kezeivel* tette fejére, mert még jelképileg sem vélte elfogadhatni élő embertől. A német alkotmánynak nincs történelmi múltja, az fejlődési donáció. Az ajándékot visszavenni, vagy később megnyirbálgatni, bizonynyal rút és nemtelen tett; de nem annyira gyalázatos, mint egy nemzetet ős jogaitól megfosztani, és a századok által szentesített alkotmányából prókatori griffekkel kiforgatni.

A német szájkosár-törvény végre oly törekvések ellen van irányozva, melyek tényleg az állam és társadalom létét veszélyeztetik, és legalább opportunitási szempontból, ha nem is menthető, de megmagyarázhatók.

Mik ezek azon merénylethez képest, melyet Tisza és Andrassy a magyar alkotmány ellen elkövetni szándékoznak?

Kiszámított alattomosággal eltávolítják a tanúkat, mint a tettét gondosan előkészítő gonosz; elnémítják a nemzetet, hazaküldik fönségének helytartóját, az országgyűlést, és úgy fogják folytatni azon keleti kalandot, mely ellen számtalanszor tiltakoztunk, melynek árát most számolta föl Szapáry Gyula 117 milliós kölcsön követelésében.

A kormánypárti sajtó mindezeket természetesen tagadja. De ki törődik még azok dementírozásaival? Ki lenne elég naiv, hogy hinne nekik, mikor ugyanazok százszor dementírozták a boszniai okkupációt, százszor hazudták el a rechstadti megállapodások tartalmát? Mikor pedig hazugságaik napfényre kerülnek, szemérmetlen mosollyal bevallják — tévedésüket.

Fölsorolja az »Ellenőr«, mily teendők halmaza vár az országgyűlésre. Ki tudná megmondani, mikor lesz ez mind elvégezve? Melyik komoly ember, vagy pláne komoly politikus foglalkoznék ma már az országgyűlés föloszlatásával?

Ezen csavart dementi csak annyit mond, hogy abszurdumnak tartja az »Ellenőr« ma már a föloszlatással foglalkozni. De a »Magyarország« és vele a legtekintélyesebb ellenzéki lapok nem adnak semmit az »Ellenőr« cáfolatára, fönn tartják megbízható forrásból eredő híruket.

Mi valószínűbb, mint hogy Tisza a novibazári vagy szaloniki expedícióra készül politikánk útjából eltávolítja

az alkalmatlan parlamentáris ellenőrzési apparátust? Bízik Tisza mamelukjaiban. Jól tudja, hogy azok megszavaznak neki mindent. De a minapi tizenkettős szótöbbség ijesztő kicsinysége valóban félelmissé tette előtte az ellenzék szám szerinti és szellemi erejét. A bevégzett tények előtt meg fognak ismét hajolni a mamelukok, Tisza nélkülözhetetlenebb lesz, mint valaha, és az ellenzék hatály nélküli deklamációkra lesz kárhozzátva. Az ellenzékiesség így meddővé válik, és a nemzeti közöny továbbra is meghagyja az uralmat kezeiben.

Ezen politika annyira illik Tisza jelleméhez, és a múltat tekintve annyi természetes valószínűséggel bír, hogy azt a kormányajtó hiába cáfolja.

Lehet azonban, hogy mivel az alattomos terv idő előtt kitudatott, hiányozni fog a bátorság annak kivitelére. Ez esetben a sajtó nagy veszélytől mentette meg Magyarországot.

35. sz., február 9.

SZEGED, FEBR. 8.

A szélcsendet, mely a politika terén uralgott, s mely hasonlított a temető csendjéhez, egyszerre élenkebb hullámmás váltja föl.

A pénzügyminiszter túlságos követelései fölkaavarták az elfásult kedélyeket, melyekben mélyen el van rejtve az elégedetlenség magva, és Tiszának nagy erőfeszítésre volt szüksége, hogy süllyedező hajóját, melyen itt-ott lyuk támad, fölzárt tartsa. A kormányzavazatok gyűjtettek mindenfelől, s mégis 8 szavazó miniszter és 3 államtitkár dacára is csak 14 szavazattöbbséget bírt kiszorítani a képviselőház tegnapi ülésén.

E helyzet előjele a válságnak. A kormánypárti többség úgy néz ki, mint egy hógomoly, amelyen csillámlik az olvasztó léh; gr. Lónyay támadásai, s egyáltalában a pártonkívüli képviselők magatartása fenyegető jelleget ölt a Tisza-kabinetre nézve; maga a »P. Llod« is kezd maliciózus lenni. Élénk nyüzgés vehető észre a pártéletben.

Apponyi szokatlan hévvel beszélt; a pártonkívüliek erélyesen hozzálátnak szervezésükhöz; s ez nem nélkülözi a tapintatos taktikát. Eddig 36 képviselő jelentkezett az új klubban, s még több fog jelentkezni ama kijelentése után, hogy a klubba lépés senkit sem kényszerít valamely programvallásra, a belépés csak eszmecsere céljából történik.

Egyszóval mindennap várható a jelekből, hogy új meg új disszidensek támadnak, s a kormánypárt közel áll a fölbohlási processzushoz. Tisza napjai meg vannak számlálva; ennyi elodázhatlan következménynek látszik.

De hát mi lesz ebből? Bizony semmi örvendetes. A személy változik, de a rendszer, az irány marad. S ez irányban nem nyertünk semmit.

A pártok állása oly szerencsétlen hazánkban, hogy a legkevesebb remény sem kecsegtet az állapotok jobbrafordul-tával. Az egyesült ellenzék maga is ellentétes elemekből alakult, s bár ebben rejlik a legtöbb garancia az értelmiség azon kontingensénél fogva, melyet magába felölel, nem remélhet ez idő szerint, ha széteszlik, oly többséget összehozni, mellyel kormányozni lehessen, amint azt e férfiak politikai reputációja megkívánja. A pártnak tehát, mely uralkodni fog, legyen az bármelyik, a pártonkívüli elemekkel kell szövötköznie, s ezek közül egyik sem tudja, mit akar, s többnyire mindnyája csak azzal van tisztában, hogy mit nem akar.

A ház tegnapi ülésének lefolyását tekintve, legfőbb oka van a nemzetnek megbotránkozni Ghyczy Kálmán képviselőházi elnök viselete fölött. Eddig még ezen helyről, melyet a pártatlanság szentélyévé emelt a nemzeti szokás, s azzá tette a törvény, azzá az eddigi elnökök hatalmas tekintélye és méltósága, eddig még e helyről nem hangzott oly mértékben pártoskodás, mint aminek tartja az agg, érdemekben megőszült férfiú a képviselőházat. S minek a méltóságot, melyet visel? Komédiát úz a legszentebből is?

Hova legyünk, ha még olyan férfiú is a korrupció eszkö-zévé törpül, aki legmagasabban állott a nemzet becsülésében?

Ghyczy taktikához nyúlt. S keresztülvitte, hogy nem az elhalasztási indítvány, hanem a kölcsönjavaslat fölött történ-jék a szavazás, s mert a halasztási indítványt több olyan

képviselő is elfogadta volna, ki a kölcsönt nem utasítja vissza föltétlenül.

Ghyczy tehát elérte azt, hogy kisebb lett az ellenzéki szavazat, de nem érhetette el azt mégsem, hogy a kormány ne szenvedjen érzékeny vereséget, mely talán léte és nem léte fölött határozott.

S e szegyenítő vereségből most már nagy rész illeti Ghyczyt is, kinek ugyan van mit pazarolni a régebben becsülettel szerzett érdemeiből, de még sincs annyi pazarolni valója, hogy soha el ne fogyjék.

17. sz., február 23.

SZEGED, FEBR. 22.

Amint mindjárt gyanítottuk, a költségvetési vita nem folyik oly simán és hullámtalanul, amint azt a kormány óhajtaná. Megindult a hosszú szónoklatok áramlata, s dacára a közmondásnak, hogy »sok beszédnek sok az alja«, hallottunk oly véleményeket és higgadt szavakat, amelyek mélyen gondolkozóba ejthetik a nemzetet s megmozdíthatják a Tisza Kálmán lelkiismeretét — ha van neki.

Különben vegyesen váltakoznak a szónoklatok, ki-ki a maga pártállásából látja a dolgokat, panaszos biztatás, kárhoztatás, védelem, bírálat és szépítés egymás mellett. Eddig még nem volt erősebb poénje a vitának.

Pártunk részéről még eddig alig történt fölszólalás; szónokaink bevárják, míg a mamelukok kibeszélik magukat, hogy junctim a kormány-gazdálkodással az ő érveiket is tönkre tehessék, a kapacitások e várakozó helyzete a kormányt hasonló taktikára csábítja. Új tagjait állítja oda előre a csatátűzbe — ami arra is jó, hogy hirtelenesen oda értetődjék ódium dolgában, ahol a régi kormánytagok állanak.

Eddig Szapáry beszélt, s amit eddig elmulasztott a vita előtt, most mondott valami expozé-félét. Az rá a véleményünk, hogy »ki erejénél többet mer — nevetségessé válik«.

A másik vadonatúj miniszter is e napokban fog szólani, miután már az egész világot tele boldogította programokkal, a képviselőház is kap belőlük egy kis ízelítőt.

Vajon mit fog mondani?

Valószínűleg azt, amit a pénzügyminiszter. — A pénzügyminiszter pedig adófelemeléssel biztatott. Egyéb módot nem tud az állami bevételek szaporítására. (No, de ennyit ugyan mindenki tud.)

Pedig az egyenes adók: föld —, ház- és keresetadók emelésének lehetetlenségét be nem látni annyit tesz, mint észre nem venni a kocsisnak, mikor a szekeret húzó ló lerogy útközben. Be is ismerte ezen lehetetlenséget Szapáry úr, s ezen beismerése igen érdekes, mert valóságos magaviseleti bizonyítvány a kormánynak.

Szapáry úr azonban csak az egyenes adók emelésének lehetetlenségét ismerte be, a közvetett adókét még nem. Itt még lehetséges a srófolás.

Excellenciás szemeit, ha jól gyanítjuk (mert ő egy szóval sem mondta), a fogyasztási cikkekre vetette tehát, s azokat fogja erősebben megadóztatni. Csakhogy ezzel meg a kereskedelemügyi miniszternek csinál kárt. (De ezt talán nem tudja.)

Sőt, minden jel oda mutat, hogy azt sem tudja, miszerint a Tiszáék által Ausztriával kötött gazdasági kiegyezés elvette tőlünk a jogot, hogy közvetett adóinkat, az ő beleegyezésük nélkül emelhessük.

Azonban ha mindezt sikerülne is kieszközölnie, s ha az általa számított 12 millió be is jönne évenként a tervbe vett indirekt adókból, — még akkor is — 16 millió állandó deficitel találkozánk a nemzet ő excellenciája költségvetésében minden áldott esztendőben.

Hát ezzel a 16 millióval mit akar tenni? Ezt szerettük volna tőle hallani.

De erről ő nem szólott. Hallgatott szerényen és önérzétesen.

Ha azonban szólott volna is, szava bizonyosan ez lett volna, hogy e tizenhat milliócskát kölcsönök útján fogja toldani, foldani. Mert hát a mi pénzügyminisztereink nem tudnak egyebet, mint kölcsönöket kötni, s ezáltal folyton szaporítani az államadósságokat, ahelyett hogy tisztáznák.

SZEGED, MÁRCIUS 1.

Az egészséges embernek száz apró baja van, de mihelyt komolyan beteg, elfelejti a kisebb vagy kevésbé égető szükségseit, s csak attól az egy nagy bajtól kíván szabadulni.

Ezen a helyen a politikával szoktunk foglalkozni, meg szoktuk vitatni országos bajainkat, megtámadni a bizalmunkat nem bíró kormányt és föltárni hibáit s mulasztásait.

Mindezekről ma nem lehet szó. A politikai események egyelőre jelentőségüket veszítik, az egész országgal közös panaszaink elnémulnak azon veszélyvel szemben, mely szerezett szülővárosunkat fenyegeti. Nem kérdezzük, hány szervezettöbbséggel fogadtatott el a költségvetési előirányzat, hanem hány hüvelykkel áradt a Tisza. Nem bánjuk, bukik-e, marad-e Tisza és Andrassy, hanem állhatnak-e a töltéseink. Nem nézzük a gabonaneműek és tőzsdék árfolyamát, hanem a Maros vízmércéjéről szóló tudósításokat.

Minden gondolatunkat, minden tevékenységünket a városunk védelmére kell fordítanunk, mert akkor, de csakis akkor van alapos reményünk a nagy veszélytől való menekülésre.

A főkapitányság által a vízvéd-bizottság nevében közzétett fölhívás városunk polgárai előtt egész nyíltsággal és *minden túlzás nélkül föltárja* a helyzetet. A hatóságnak nem szabad palástolni a veszélyt, mert minden polgárnak tudnia kell, hogy mire legyen elkészülve és mennyiben van szüksége az egésznek az egyes polgár közreműködésére. De rémíteni sem szabad. Mert a rémület szüli a kétségbeesést, a fejvesztést, a fatalizmust. A fölhívás eltalálta a helyes középút hangját, és nem kétkedünk, hogy az egész polgárság kipróbált áldozatkészsége követni fogja a hatóság szövegét.

Nagy a veszély, de nagy az erőnk is. Hatalmasak az elemek, de az emberi kitartó akarat legfényesebb diadala azok lebilincselése. És mi nem állunk védtelenül szembe az ellenséggel, mely holnap ismét barátunk lesz, kinek hátán gazdagon megrakott hajóink hozzák és viszik a kincseket.

A városi Tisza-parton húzott körtöltés hatalmas védbástyánk, melyre nemhiába költöttünk százezreket. Azzal

kapcsolatban erősen áll a szeged — percsórai társulati töltés, mely 1876-ban kiállta a vízpróbát és ma is részben *Váradi Ignác* mérnök úr ismert erélyes és önfeláldozó fölügyelete alatt van, részben *Novák József* városi főügyészünk és *Szeckerke József* polgártársunk gondjaira van bízva. Jobb kezekbe nem is lehetne. Bízhatunk, hogy sem veszély, sem nélkülözések nem tántorítják el az elvállalt kötelesség teljesítésétől, és mint a hős katonák a csatában eleshetnek, de nem hagyják el a rájuk bízott pontot.

De ha bekövetkezik a legrosszabb is, amitől a gondviselés óvjon meg bennünket, ha szakad a percsórai töltés, vagy ha áthágják koronáit a tomboló hullámok, még akkor is áll városunk második védvonala, melynek 30 lábára való fölemelését a Szillér-baktói részében elrendelte tegnap a vízvédbizottság.

Hol van a nép, mely földmunkában vetekedhetnék a mienkkel? Nincs. Hazánkban, sőt még annak határain túl is keresett a szegedi »kubikos«. E nép győzni fog az elemek elleni tusájában, és ha elvennie a vad Tisza árja földjét is, meg fogja menteni legalább házát, tűzhelyét és családját az árvízirtóztató pusztításai elől.

Bizonyos tehát a védmunka sikere, ha mindenki teljesíti kötelességét, ki-ki ötet illető hatáskörében.

A hatóság élén álló férfiak a hazának és városnak kipróbált hű fiai.

A polgárság és a nép munkaképes és nagyszámú.

Itt tehát csak tevékenység, éberség és jó vezetés kell, és meg lesz mentve Szeged városa.

56. sz., március 6.

SZEGED, MÁRCIUS 5.

A veszedelem, mely *megfenyegetett* bennünket (mert isten mentsen meg, hogy ránk tegye kezét), komoly gondolkozásra hív; ez már talán a harmadik intő szó, amely elmosódik, mint a repedt hangcsőbe belehelt kiáltás. A balszerencse végre is megunja annyiszor ránk kiáltani a jóakarató »vigyázatok« szót; a pusztulás démona maga alá gyűr anélkül, hogy elugor-

hatnánk előle; a szeszélyes folyam kitör, »tabula rasát« csinál, s csak a könyvek fogják beszélni a jövőendő századoknak: hol feküdt Szeged valamikor.

Azt tartja a néphit itt a Tisza tájon, hogy amely családnak jegenyefája és pávamadara van, okvetlenül elpusztul. Gyönyörű tropus, mely odamutat a költséges luxus eltörlésére, mert a jegenyefa a parkot föltételezi, a páva madár pedig a költséges főúri háztartást. Milyen költőileg kombinálta azt ki a nép! .

De hát nincsen-e Szegednek is egy ilyen jegenyefája és páva madara — a Tiszában; nem-e lesz kénytelen vagyoniilag elpusztulni e nagyjövőjű város lassan-lassan? A Tisza folyam mint a hitrege molochja, mindenét megeszi, s mikor már semmije sem marad, megeszi magát a várost is mindenestül.

Pénzügyileg megrongálva bizakodhat-e önerejében Szeged s hagyhatja-e magát az idei veszély után is ily kétséges bizonytalanságban még tovább?

Már pusztán a veszély eshetősége kiszámíthatatlan károkat okoz a városnak s fejlődésének. Nem elég, hogy pénztára folyton üresebb lesz, a házak és földek értéke is csökken, s a kereskedelem és ipar emelkedésének e főtényezői, a természet-szerű terjeszkedés helyett összébb zsugorodnak. — Idegen megtelepedése, e szükséges fölkeverése új elemekkel a kereskedelmi városoknak, eddig is jelentéktelen volt, ezután még annyi sem lesz, sőt még tanintézeteink látogatottsága is csökken, s végre is az leszünk (dacára mindazon attributumoknak, melyekkel bírunk nagy város alkotására), ami századok előtt valánk: egy veszedelmes fekvésű *nagy falu*.

A töltések, védgátak, melyeket emelünk, a pillanatnyi veszély elodázásának ideiglenes és sok pénzbe kerülő eszközei. — A vízveszélytől örökre megmenteni Szegedet gondolni sem merünk, mert milliókat igényel a Tisza megzabolázása, s milliók nem telnek ki tőlünk, mert az ezereket ideiglenes védelemre hajigáltuk el. Ennek két oka van.

Először a saját élıhetetlenségünk és könnyelműségünk, a »vis inertiae«, melyet megtörni nehéz; az élıhetetlenség, mely nem bírja fölhasználni és fölkeresni a kínálkozó tényezőket, s a könnyelműség, mely a buzgalom tüzét, mihelyt a vész elmúlik, nyomban eloltja.

Másodszor oka a kormány, mely bűnös telhetetlenségében tartományokat meggy hódítani a nemzet pénzén, s itthon lomhán nézi fél Magyarországnak évről-évre megújuló halálvergődését.

Csupán egy mód van Szegedet megmenteni s átadni hivatásának, ha a tiszaszabályozás és Szeged vízvédelmi ügyét a kormány, az ország teszi magáévá az állam pénzén.

Szeged az országhoz fordul, s az országtól kéri megmentését, mert joga van a megmentéshez, s az államnak kötelességei vannak saját maga irányában.

De hát mikor a szegény Szegednek még szószólói sincsenek! Nincs egyetlen férfiú sem, ki befolyásánál fogva hatalmas odafönt, s ki szívénél fogva hozzánk van kötve.

S mi nem is igyekeztünk soha szorosabb kötelékkel hozzánk fűzni egy ilyet.

Sőt inkább az az elv látszott Szeged polgárságát vezetni minden olyan esetben, midőn alkalmá volt magát nagy befolyásos államférfiúkkal képviseltetni, s ezáltal összeköttetésbe lépni a hatalommal, hogy képviselője »helybeli« ember legyen, s abból a fészekből kerüljön ki, mely e város lakosságának zömét teszi.

Nem tagadom, hogy ez az elv tiszteletreméltó, s megfelel a demokrácia követelményeinek; de rossz politikára mutat.

Az olyan városnak, melynek szüksége van, hogy a hatalmat maga részére megnyerje, nem szabad ignorálni azt az utat, mely a hatalomhoz vezet.

Különös politika az, ha valaki szívre ható panasza elmondását erőnek erejével hebegő emberre bízza. S ha valaki gyenge embert keres az erők meghódítására.

Mert mondják ugyan, hogy a kapanyél is elsül — ha az isten akarja.

Mondják — *de még sohasem láttam elsülni.*

A VÁLÚTON

(Eredeti tudósítás a Alf. vasúti töltésről.)

Az Alföld — fiumei vaspálya töltés az utolsó védmű, melyben még bizakodhatunk. Ezer meg ezer ember dolgozik e töltésen, de fájdalom, nem olyan buzgalommal és odaadással, amint az várható most a »tizenkettedik« órában. Munkások tán nagyobb számmal is vannak, mint kellene, s úgyszólván egymást akadályozzák a munkában, de a fölügyeletben sok hiány észlelhető; ahol van is elegendő fölügyelet, a fölügyelő közegekben sincs meg a kellő erély és szigor, mely e »bábel tornya-építés«-szerű munkába bizonyos rendszert hozzon be. A munkások legnagyobb része pénzen fogadott proletár elemekből áll, s ezek nem azonosítják magukat a veszéllyel, hanem kitöltik a napszámot, ahogy lehet.

A kétségbeesés és a buzgalom szapora munkája helyett immel-ámmal mozgó ember-rajjal találkozunk itt. Szegedet megmenteni csodára van szükség: s az odaadás és ragaszkodás a szülővároshoz csodákat képes művelni.

De ennek nem látjuk nyomait a töltésen.

Egy tekintélyes városatya, ki a védmunka vezetésében oroszánrészt vesz, elborult arccal mondá nekem:

— *E nép vesztét érzi most.*

Távolabb, hol a katonaság dolgozik, derekasan foly a munka, mutatva, hogy mennyire egészen más dolog a fegyelem.

Négy órakor jelentem meg az indóház udvarán. Éppen akkor gurult ki a gőzkocsi a pályaudvarról, telerakva innen menekülő ismerősökkel, gyengébb idegzetű nőekkel és gyerekekkel. Nem egy tekintett ki kupéjából szomorúan a távolban fehéredő házakra, melyek nemsokára víz alatt lesznek, úgy lehet. Sok hagyta el szülővárosát azzal az aggasztó kínos gondolattal, hogy kérdés, vajon viszontlátja-e többé »úgy«, ahogy itthagya.

Szegény Szeged! Büszkesége minden magyarnak, tehát ennyire jutottál! A mérnökök gondterhes arccal járnak-kelnek a töltések mellett. Néha összesúgnak ketten, mintha tanakodnának a nehéz beteg sorsa fölött. Megél-e, nem-e? Szegény Szeged!

Az indóháznál ott volt Dáni főispán, a percsórai kormánybiztos, Kende Kanut, akire valaki azt jegyezte meg:

— Kende már eljátszotta gyermekjátékait. Az a töltés már elszakadt. Ő már nyugodt.

Ezenkívül is több tekintélyes vízvédelmi bizottsági tag, Fodor István, Kovács Albert stb. jár-kele ott elkomorodva; koronkint új arcok jönnek; valamennyin az aggodalom tükröződik vissza. A föl s alá járó emberek úgy néznek ki, mintha valakinek a temetésén volnának.

A törvényszéki elnök is meglátogatta a töltéseket és annak szükségét látta be, hogy a telekkönyv és a levéltár őrizetére tíz katonát kérjen Lukács kormánybiztostól.

A munkások és a szegény nép egész flegmaticus beszél a veszélyről. Valaki éppen akkor jött jelenteni, hogy a víz már a gyártelepnél van.

E rémhír alig költött szenzációt a föld népénél; egy paraszt egykedvűen kérdezte:

— A töltésen innen, vagy a töltés lábánál?

Legérdekesebb volt Gaisner Károly ezredesnek megérkezése a veszély színhelyéről, ki Dáni főispánnak azt jelentette, hogy a rettentő elem, a Baktó-macsikási víz *egy ember menésének sebességével közeledik városunk felé.*

A főispán igen dicsérőleg nyilatkozott az ezredes felől, ki köteles szolgálatán kívül is, ügybuzgalommal, fáradtságot nem kímélve, dolgozik és dolgoztat katonáival.

Ezalatt a városban szájról-szájra jártak a rémhírek.

Egy bizottsági tag, ki most érkezett meg a töltésekről, azt mondta állítólag, hogy két nap múlva egy ölnyi víz fog az utcákon hömpölyögni. E rémhír villámhirtelen járta be a várost, s nagy szenzációt költött mindenfelé, pedig talán nem is mondott az illető bizottsági tag semmit.

Általában rossz eljárás a népet ijeszteni: a biztatás szavaira van itt szükség!

S azoknak, kik a vízvédelmi műveletek élén állnak, éppen leginkább fekszik érdekeikben, hogy biztassanak, s ne engedjék meg, hogy a nép fejét veszítse.

Mert ha önbizalmunk is elvész — mindenünk elveszett. Így állottak a dolgok délután hat órakor.

SZEGED, MÁRCIUS 18.

Ott esett ki a toll kezünkéből, mikor a halálos elem kiütötte. És gondolkoztunk rajta, hogy fölvegyük-e még valaha?

Nem-e lenne jobb eltemetni a »Szegei Napló«-t is abba a sírba, ahol annyi minden van mélyen eltemetve, hogy még a király szava is csak óhajítás számba megy: enyhítő, de gyógyító biztatás?

Hét napja már a végzetes éjnek, midőn megnyerte ellenünk a csatát a végzet. Ő lett az erősebb: legyűrt és agyontiport.

És ez a hét nap mindenik órája egy egész történelem a szenvedések, szerencsétlenségek láncszem-hálózata, tragédiák, mik a lázas képzelet szörny-álmainak tűnnének fel, ha nem volnának olyan szomorúan igazak.

Az úszó házfödelek, a düledező romok, a megfeketedett hullák, miket az ár mikor már megfojtott, kidob, nem az elpusztult, nem a megfúlt emberekről beszélnek *csupán*, azoknak a szerencsétlenségét is mutatják, akik még élnek; mindmegannyi tükör, hol a megtört szívek, földúlt családi boldogságok megdöböntő képe van lefestve, híven feketén . .

A vészharang, mely ama szomorú éjen megkondult, csak azért nem kong már ott az úszó toronyban, mert mindenkinek a szíve csak harang; s bármerre fut is a menekülő, mindenütt magával viszi e szörnyű, idegrázó kongatást.

De hova is fut?

Talál-e egyebüttl nyugalmat a szegei ember? Hajléka nem maradt — mondjuk — mit keressen itt tovább?

Da hát az a *hant*, mely *ide köt*. A nagy sír, melyben mindenkinek van egy halottja. A közös szerencsétlenség, mely megszentelt itt minden porszemet, minden vízcsöppet.

Nem visszavágyódna-e ide a világ végéről is?

Kossuthnak az fáj, hogy halottjai három világrészben nyugosznak. Nem lehet sírjaiknál egyszerre. Mariusnak Karthágó romjain esett jól magát kisírni. III. Napóleon halálos ágyán mondá, hogy ott szeretne meghalni a sedáni síkon, ahol mindenét veszlette.

Aztán nem gyöpesednek-e be a sírok? Tavasszal zöld fű női be, s piros virágok nyílnak rajtuk.

Aztán ha nem lenne is elég a király szava, nincsenek-e szegediek elegenden!

Azon hely, hol hetvenezer magyar van, még ha csupán egy pocsolya is, *mindig egy nagy darab Magyarországból.*

S ez az, ami minket arra a meggyőződésre vezet, hogy Szeged ezentúl is lesz, s hogy Szegednek most van csak igazán szüksége egy helyi érdekeit támogató napilapra.

Ha kisírtuk magunkat, a könnyek háta mögött a munka vár ránk. S ez óriási munka kell hogy legyen.

A víz elborította utcáinkat. Ki fogjuk heverni.

Most egy másik halálos ellenség áll a kapunál — a »csüggedés«.

Védjük magunkat ellene; mert ez még veszedelmesebb.

73. sz., április 17.

KIRÁLYI AJÁNDÉK

Szeged városának e nehéz napokban is lehet egy nagy vigasztalása, hogy a magyar király együtt érez vele. Az Árpádoktól, Hunyadi Mátyást kivéve, le napjainkig, nem fedett a mostaninál magyarabb királyi szívet a bíborpalást.

A király érzi, hogy sokat felejtettünk; s mint igaz király, ő maga még többet felejtett nálunknál. -- Király és nemzet szíve egy ma; nemcsak atyja ő Magyarországnak, hanem oktató mestere is, ki megtanítja a honszerelemre.

A király látta Szeged pusztulását, látta népét nyomorában. A királyi szív megindult, s könnyei vegyültek könnyeink közé.

De míg a közönséges halandók könnyei csupán a szenvedés mély barázdáit szántják az arcokon, a királyi könnyek nedve, mint kelet legdrágább írai, sebeket gyógyítanak.

A király könnyezett. De nemcsak azért, mert szenvedő embereket látott, hanem azért, mert ezen szenvedők *magyarok* voltak. Mert tudja, hogy a magyar oroszlán trónjának leg-hívebb védője, királyának áldozatkész fia. Mert tudja, hogy a magyar imádja szabadságát és alkotmányát, de azok örül

tekinti a »legelső magyar embert«, a koronás királyt, s szereti őt éppúgy, mint szabadságát.

A királyi szeretet melegítő sugara szárítja könnyeinket. Ismerte a király Szeged régi óhajtasát. Láttá, hogy a váracs Szegednek kell. S mivel kétszeresen ád, ki gyorsan ád, máris teljesítette kérelmünket, mely alig néhány nap előtt terjesztett számolyai elébe.

A váracs helyén egy új, fényes városrész fog emelkedni: Szegednek fénypontja. Azon házakba lerakott kövek mind-egyike hirdetni fogja a nagylelkű király jóságát, minden egyes ház egy-egy századokat átölelő emlékoszlopa lesz dicső uralkodásának.

De a porladozó kövek és mulandó emlékeket túléli azon örök hálaérzet, mely Szeged népében élni fog megmentője és regenerátora iránt.

Büszkén és elégedetten tekinthet a király közelgő negyedszázados ünnepén országára és népeire.

Országá Európában nem a leggazdagabb, s népe nem a legnagyobb. De ő a legboldogabb király, s népe a legboldogabb nép.

Mert míg nagyobb államok s számosabb népek fölött uralkodó fejedelmek remegve néznek szenvedések és szenvedélyek által a kétségbeesésig felháborodott alattvalókra, a magyarok királya hatalmasabb népe szívében, mint a zsoldosok szuronyai által.

Amit a király tett Szeged városáért, polgárait örök hála kötelezi. Ma a hálaérzetnek csak szegény szavakban adhatunk kifejezést.

De ha — ne engedje a Gondviselés — a haza és a trón veszélyeztetve lesz, e város polgárai nem fognak beszélni.

Ők tudni fognak a királyért és a hazáért meghalni.

A KÖZPÁLYA — A REIZNER-ÜGY — S A KÖZVÉLEMÉNY

I.

A régi római írók jöttek rá arra, hogy: *»akit az istenek gyűlölnék, megteszik tanítónak«*; kétezer év óta még kegyetlenebbek és okosabbak lettek az istenek, s most már akire megharagudnak, *»megteszik municipiális tisztviselőnek«*.

Megteszik tisztviselőnek, olyannak, aki a népek parancsoljon, s akinek a nép is parancsoljon, akitől a nép megkívánja, hogy tekintélye legyen, s ugyanakkor száz kézzel vágkáljon a tekintélyében a nép, akinek elengedhetetlen kelléke, hogy önálló legyen, de akinek egyszersmind az is kötelessége, hogy száz urat túrjon a nyakán.

No, már aki ezt is kibírja diadalmasan ilyen anomáliák mellett, annak okvetlenül szükséges, hogy legalább az ördög-gel álljon összeköttetésben, s elégetendő mint a szegedi bo-szorkányok.

Azt kívánná a nép, hogy a tisztviselő tekintélye és becsülete olyan legyen, mint a verem, mely, *minél többet vesznek el belőle, annál nagyobb.*

Hanem hát abból nem lehet semmi: s az ilyen dolgok csak arra vezetnek vissza mind, hogy a municipiumok ellenségei a köztörvényhatósági autonómia utolsó rongyait is széttépve arcába vágják a szabadságnak, melynek propria motu mi magunk kezdünk egy idő óta hátat fordítani.

Szeretem a népet: nekem a nép a királyom; én az ő nemes fején látom a koronát; de ritkán meri fölteni, s akkor sem viseli elég méltósággal.

Amióta ez a szomorú Reizner-ügy merült föl, s *amiként fölmerült* a közvéleményben, azóta mindig eszembe jut az az ember, aki a lopott kalapot csak alattomban, éjjel merte a fejére fölteni, s úgy csukott ajtóknál sétálgatott benne kevélyen.

A mi szegedi közvéleményünk is körülbelül úgy viseli magát, mintha valami lopott hatalmat akarna fitogtatni; nem mer nyílt lenni, s mert az *nem mer lenni*, nem válhatik *igazságossá* sem.

Nem lehet fejtegetés tárgya többé a Reizner-ügy, legalább egy ideig nem, míg erre vagy arra dől, de már eddig is nagy és kellemetlen tanulságokat vetett föl magával, mint a szemét, melyen még penész is van.

Nem fejtegetjük, lesz-e, nem lesz-e alapja a vádnak, hanem azt az egyet megírhatjuk máris, hogy a gyanú, a vád nem tisztességes alakban jelent meg, s nem volt méltó a néphez, amelynek nevében született és nőtt meg.

Szeged város mai sajátságos viszonyainál fogva nem alkalmas arra, hogy a közpálya iránt valami különös tiszteletet és vonzódást ébresszen a kedélyekben; az ambíció nem lángol úgy, mint egyebütt közhivatalért, és ez onnan van, mert Szeged városának nincs arisztokráciája, mely a közpályán tündököelve, aspirációk és vágyak tárgyává tenné a közéjük való fölemelkedést.

De ha nincs arisztokráciája, hát akkor hadd lenne legalább igazi demokráciája (mert ez fölér az arisztokráciával, ha igazi), mely meg tudná érteni, hogy a municípium hivatalnokaiiban a municípiumot kell tisztelni, s hogy a tisztelet, mely a hivatalnok felé irányul, visszaszármazik a népre, — s mire visszazáll, minden szálból bokor lesz .

Mert van egy logikai circulus viciosus, melyet nem dönt meg a világon semmi, s ez az, hogy bolond vármegyének bolond a vicispánja is, és viszont: ahol a nép választja a tisztikart, az többé-kevésbé mindig hasonlatos ahhoz a néphez, az a tisztikar mindig a nép tükre, mindig a saját arcát látthatja meg benne, s úgy jár sokszor a közvélemény, mint az öreg Harpagon, ki oktalan gyanújában maga-magát fogja meg tolvajul, s azt a tükört veri be öklével, ahonnan az ő arca fog most kiríni ferdén.

A közvélemény népek ereje, királyok réme; nem szabad hát egyszerű csizmának használni, mellyel el lehet taposni talán a füvet, szét lehet rúgni talán a rögöt, — de amelyet be is lehet piszkolni annyira, hogy nem marad semmi értéke.

Nem kívánom eltitkolni, hogy kiválóan a szegedi közvélemény képe áll előttem, s hogy annak nyilvánulásait kívánom megbeszélni e cikkben.

A szegedi közvélemény sokszor mutatta már meg, hogy hatalmas, s hogy amit akar, keresztül viszi. S két legközelebbi

követválasztás többségre vergődött zászlói a közvélemény lobogói voltak.

Nem ezek alá a zászlók alá tartozom; de a két ízben rájuk kötött pántlika a közvélemény diadala volt, s a közvélemény diadala minden magyarnak győzedelme.

Annál szomorúbb, ha az a közvélemény, mely mint mesebeli hadsereg fegyverben, vértetetlen pattan ki a síkra, most mint tétovázó árny jár-kél, hol a cél előtt, hol a cél mellett, hol a cél hátamögött.

Majd elmondom holnap, hogy miért.

88. sz., április 23.

II.

Csak nemrég arcába vágta a népnek helyi laptársunk, hogy ne ítéljen Lukács fölött, mert már ítelt fölötte, mikor bizalmat szavazott neki 1876-ban. — Ez a bizalmi szavazat hozta neki vissza Lukács Györgyöt; hát már most tessék nyugodtan viselni az ítéletet.

Aminthogy van is benne valami kis igazság.

Azonfölül le lehet vonni belőle azt a tanulságot is, hogy a közvélemény gondolja meg amikor nyilatkozik, hogy *miért* nyilatkozik: királyok szava kötelező, népek szava se legyen kevesebb.

De ha úgy bánik a közvélemény a saját szavával, hogy maga sem becsüli sokra, hogyan kívánja, hogy az mégis becsültessék?

Mire való volt a legközelebbi közgyűlésen Tisza Kálmán-nak bizalmat szavazni?

Azt mondják a féltudósok, hogy a népeknek éppúgy, mint a diplomatáknak nem árt a ravaszság néha-néha, s az ilyen bizalmi szavazás jó hatást tesz majd a miniszterre; amiben főleg az a jó, hogy a városnak éppen nem kerül semmibe; a közgyűlés megszavazza, a jegyző megkomponálja, s a főispán elküldi.

Hát hiszen az igaz, hogy nem kerül semmibe, csak éppen a közvélemény *méltóságába*, — ami pedig annak a közvéleménynek *mindene*.

A másik kérdés, ha vajon használ-e valamit? Hát bizony nem használ semmit, mert jegyezzék meg azt a népek, kik a miniszterektől tanulnak rafinériát, hogy a rafinéria olyan, mint a ragadós betegség, aki megkapja valakitől, *bár egészen megkapja*, mégsem visz el belőle semmit, mert azért annak a valakinek is megmarad egészen.

Ha a nép ravasszá lesz, azért a miniszter nem válik ám még naivvá. Tisza Kálmán meg van akkora okos ember, hogy megösmerje a Bakay Nándor és a Kállay Ödön kerülete bizalmi szavazatának igazi értékét. S vagy eldobja ezt a bizalmi szavazatot, mely hidegen hagyta, mely nem igazi arany, vagy fölhasználja, mint ahogy a talmi ékszer szokták *valakinek az elbolondítására*.

S jaj akkor nekünk, ha erre használja föl. (Pedig csak erre alkalmas.)

Tagadhatatlan, hogy Tisza egy idő óta úgy tesz Szegeddel szemben, mint aki hirtelen valami jóra határozta magát, gyors eljárása a vár megszerzése körül, a boldogtalan töltészesi munkálatok forszírozása, a törvényszék visszajövetelének sürgetése, s két utolsó beszéde az alsóházban és a Múzeumban, mind azt látszanak mutatni, hogy végre megeredt benne is a jószág forrása, melynek a nyílását hiába kutatgatta eddig a sajtó és a közérzület.

És a Tisza kegye valóban örvendetes városunkra, mert akinek semmije sincs, az hajítsa el a politikáját is; azzal bizony már nemigen lesz szegényebb. A fenyegető gesztikuláció nem illik az adomány után kinyújtott kézhez. Érdeklünk, hogy Tisza minél többet tegyen értünk. S mert ez az érdek, ellenzéki érzelmeink előtérbe hozása ildomtalanúság lenne, — de azoknak a megtagadása hitványság.

Ezt nem kívánhatja Tisza Kálmán. Minek volt hát neki az a bizalom-szavazat?

De ha még lehetne is egyébként indokoltsága, milyen ügyetlenség az igyekező katonának előre kiadni az obsitot az érdemrenddel együtt, hogy ne vágyakozzék már több semmi után, s hogy ne legyen semmi, ami ösztökélje, ami lankadó erejét növecsze

Száz szónak is egy a vége: tapintatlanság volt Szegedtől ilyen módon kellemeztetni magát Tisza előtt; kárát vall-

hatja még, — mert nehezen lesz abból a lányból menyasszony, ki még az esküvő előtt odahajlik a legény ölébe . . .

Ezek azon vargabetűk, melyeket a szegedi közvélemény tett, s melyek máris csorbát ejtettek jó hírnevén: ott, ahol és amint a Reizner-ügyet fölvetette, a gyanúsítás szennyes ruháját ölté föl, itt pedig a hízelkedés udvaronc mezébe hagyta magát bújtatni.

Hogy ennek demoralizáló hatása lesz, annyi bizonyos, az első esetnek a társadalmi, a másoknak a város politikai életére.

Íme a közhangulat nyilatkozásának kinövései: játéka a népszeszélynek, árnyéka a népfőnségnek, — foltok, mocsárba vesző sugarak . . .

E nézetek folytán joggal kérdezi az olvasó, hogy miért segített hát a »Szegedi Napló« is a közvéleménynek e nem dicséretes munkájában?

Mielőtt áttérnék a Reizner-ügy bővebb jellemzésére, a legközelebbi cikkben, talán holnap, erre felelek.

90. sz., április 25.

III.

Arra ígértem felelni legelőbb, hogy a »Szegedi Napló« miért járt elől a Reizner-ügy szellőztetésében, illetőleg a közvélemény istápolásában, ha annak nyilatkozását elítéli.

Hát erre bizony a legolcsóbb és legjobb felelet az lenne, hogy a »Szegedi Napló« az akar lenni, aminek minden jóra való lapnak lennie kell: a közvélemény tüköre, — ha a közvélemény rút arccal áll oda eléje, ő nem tehet arról, kötelességéhez képest mégiscsak a közvélemény arcát kell mutatnia.

Két hatalom van az államban: a király s a nép. A királyi hatalomnak ezer meg ezer keze van, a népnek pedig ezer meg ezer szája van. Mindenkinek a maga fegyverei. Az ezer kézre megosztott végrehajtó hatalomnak intézkednie, parancsolnia lehet, a millió szájú közvéleménynek pedig bírálnia, panaszkodnia szabad. Az újságlapok az új kor találmányai, s olyanok, mint egy ügyes gép, mely száz meg száz száját pótol a népnek.

Ebből azután világos az, hogy a szájaknak a panaszkodó és bíráló népet kell szolgálniok, nem pedig a kezeket. A lap-

nak, mely nem ezt teszi, nincs erkölcsi alapja; fogantatása bűn, létele szégyen, útja becstelenség, tanácsa áruslás.

Idézhetném még a »Szegedi N.« eljárásának indokolására Mirabeau híres mondását, hogy »a közvéleménynek, még ha téved is, igaza van«, ha már főntebb elmondott szavaim nem tennék ezt egészen fölöslegessé.

Mirabeau e mondása azonban jó, hogy már le van írva, mert mégis tartalmaz valamit; azt, hogy a *közvéleménynek tévedését ő is föltételezi.*

Valóban, a Reizner-üggyel szemben durva vonás volt a néptől egy jelentéktelen alapra oly megalázó gyanút építeni. A test, melyen egy túsúrás nyomban óriási mérvben terjedő gyulladásba válik, *nem egészséges test.* A közvélemény lassú, nehézkes, de szörnyű. A közvélemény nem piszkol, nem ingerkedik, de sújt. A közvélemény úr és nem nyúl a szeméttbe. A közvélemény bíró, mindent végignéz, mindent meghallgat, s akkor ítél. A közvélemény világosság; nem a sötétben bujkál, hanem letiporja az éjszakát. A közvélemény király, és nem vonhatja vissza, amit egyszer kimondott.

S én nem ösmerek rá a szegedi közvéleményre ez üggyel, valamint a bizalmi szavazattal szemben.

Pedig a szegedi közvélemény valamikor impozáns volt. Aki ragaszkodik a magyar alkotmányos és autonómiai élethez, annak jól esett látni, hogy Szegeden abból nem űznek (úgy mint egyebütt) játékot.

Én ezt egészen a nép szívósságának tudtam be: pedig csalódtam; ez némileg a Dáni főispán érdeme volt, vagy hogy jellemzőbb szóval éljek, a Dáni alkotmányos érzületének és jellemének kifolyása.

A dolog egészen tisztán áll. Dáni eleinte többször tett kísérletet, hogy a kormány és, mondjuk, pártja politikájának kötelelességszerűleg érvényt szerezzen Szegeden. Ellentállásra talált. Megadta magát. S ez dicséretre méltó dolog volt tőle. Mert a többi főispánok nagyon jól értenek a forszírozáshoz, az erőszakhoz, s Tisza Kálmán nagyon jól tudja őket ebben gyámolítani.

Dáni főispán így lőn lassankint félig kegyvesztett a miniszterelnök előtt: Tisza rossz néven vette neki, hogy a közvéleményt nem akarja, vagy nem tudja megmérgezni.

Dáni pedig még most sem nyúlt azokhoz a »bizonyos celra vezető eszközökhöz«, hanem beadta lemondását. Becsületesen cselekedett. Dáni főispáni kormányzásának sok hibáját lehetne följegyezni, de egyet mindig ki kell emelni e férfiú megítélésénél, hogy »prototípjé az alkotmányos főispánnak«.

Ezt pedig azért bocsátottam előre, mert konstatálni kívánom, hogy nem neki esik az hibául, miszerint most az árvíz után, midőn egyszerre a király is kegyében részesíti, ismét kedvet kapott magát a miniszterelnök kegyeiben is megerősíteni, s evégből egy bátor lépéssel a közvéleményt ismét megtapogatta, ha olyan izmos-e az most, mint azelőtt volt.

Hát bizony a közvéleménynek azóta nagyon lesoványodott a lapockája, most már szépen beadta a derekát, s elment a köszönő irat Budára. Dáni győzött, de becsületesen győzött, eljárásához nem fér rosszalló bírálat.

Hanem annál több fér a közvéleményhez, amiért elfoglalt pozícióját, melyben már alkalma volt megerősödni, ütközet nélkül adta föl.

Nem azért hozom ezt föl, hogy az ellenségeskedés magvát hintsem el a város s a főispán között. Nincs arra ok. A főispán is magyar politika érdekében dolgozik, a nép is. Ha nem is a mi lobogónk az övé; magyar címer van ráhímezve arra is. Aki az egyiket vagy a másikat megcsúfolja, magát is arcul üti vele.

Egy alkotmányos sakkjáték az egész. Most Dáni nyerte meg a partit. — Hiba volt, hogy meg hagyta nyerni neki az ellenzék; de már nem tehet róla, legfeljebb úgy, hogy jövőre jobban összeszedi erejét; ő legyen a megvert fél.

Ki tudja, nem-e szívesebben az maga is!

Ezekután nyugodtan térhetünk át a Reizner-ügyre, illetve ez ügy lényegétől eltekintve azon viszonylatok-, behatások- és reflexiókra, melyek közt e hírre vergődött skandálum született, s melyek vele szoros összefüggésben állanak.

Ha Reizner úr személye iránt nem oly pédátlanul általános az ellenszenv, mint amilyen, okvetlenül föl kellett volna merülnie két sarkalatos kérdésnek a botránny előidézése alkalmából.

Annak, ha vajon a nyilvánosság elé való-e e kérdés ilyen nehéz időkből vagy sem?

És annak, ha vajon jobban árt-e a tisztviselői tekintélynek, ha elfojtatik, mintha egészen napvilágra jön?

Mindenesetre szűkkeblű két kérdés, s nem méltó Magyarország szabad lelkű polgáraihoz sem az egyik, sem másik. Hála istennek nem is merült föl Szegeden, legalább komoly alakban aligha; de ha tán mégis fölmerülhetne, vágjunk eléje.

Itt sem kívánom a régi világból elkölcsönözni a »fiat justitia pereat mundus«-t, hanem csak azt mondom, amit a »Szegedi Hiradó« szokott az én perhorreszkált cikkeimre mondani, midőn fontos arccal jósolja, hogy azokat »nem szegedi ember írta« —; bizony én sem teszem föl szegedi emberről, hogy e városnak olyan kis helyet lásson szorítva az ország becsültetésében, miszerint egy ilyen Reizner-féle dolog, még ha igaz is, megrövidítse a részvétet, a közbecsülést iránta.

Én ugyan nem vagyok szegedi ember, de azért kereken tagadom, hogy a Szeged becsülete fényes acéllapján egy rohasztó lehellet látszó nyomot hagyjon. A mitológia följegyezte, hogy a Vénusz istenasszony arcán is támadt néha egy-egy rút pattanás, de azért ő mégiscsak szép maradt, s istenek térdepeltek lábainál.

Ostoba ember volna pedig, aki azt hinné, hogy Vénusz istenasszony bibircseit elfedendő, arcát elburkolta a világ előtt, és bizonyosan mondhatom, hogy Vénusz istenasszony csak úgy maradhatott szépnek, csodálatosnak, ha odaállott a hitrege valamely ezüst színű szelíd vízéhez, s annak a tükrében *kinyomkodta a rút pattanásokat*.

Ugyanez áll a municipium érdemes, derék tisztikarára nézve is. Elég sajnálatos, hogy ez a Reizner-ügy fölmerült, de ha már egyszer megvan, azt csak a nyilvánosság (és pedig minél nagyobb nyilvánosság, annál jobb) gyógyíthatja meg.

Szeged város tisztviselőinek becsülete kell hogy sokkal magasabban álljon, és magasabban is áll, mintsem azt egyetlenegy egyén felé irányzott gyanú érinthesse.

Aki azt tartja, hogy Szeged város és Szeged tisztikara viselt dolgaira nem szabad a mindent megvilágító napfénynek teljes erejével besütönni, *az gyalázza meg Szegedet*.

Nyugodtan írtuk meg tehát a Reizner-féle ügyet, és nyugodtan várjuk a vizsgálat eredményét: tartózkodás nélkül fogjuk azt minden oldalról megvilágítani — a legközelebb, — mert Szegednek nincsen szüksége a homályra.

Szeged elpusztult, de nem esett el, a világ idehulló könyvei . . . megannyi gyöngy, nem hull itt a szemétre .

A köd, mely vizeinkből fölkóvályog, csak a szerencsétlenséget takarja — és soha egyebet.

89. sz., április 24.

A KIRÁLY S KIRÁLYNÉ

És mikor a gödöllői ember odakünn a mezőn a kaszáját fenne nekiereszti tekintetét a regényes tájnak, s az országúton pora kavarodik délceg lovagló csapatnak, nyomban kiokoskodja belőle: »Nini, a királyék megint 'itthon' vannak.«

Legenda ez, rege ez — vagy igaz?

Hogyan juthatott ide hozzánk »haza« a király olyan messziről; nem tengerek feküdtek köztünk s közte, — hanem világok; s ő mégis idehaza van most itt!

Ki hozta, mi hozta ide csodának, valósággá lett vakmerő álomnak?

Az ő saját nagy szíve hozta? Vagy az a másik nemes szív, mely ma huszonötéve lett összekötve az övével?

E két forró szív elégette a távolságot, kiszáradtak hevéltől a tengerek, s most egész közléről, itthonról melegíti a nemzetet.

Zöld fű nőtte be a csatatéreket porladó csontok fölött odalenn . . . s az anyaföld elbeszélhetné az édes titkot más hant alatt, hol a nemzet nagy fia fekszik, egy könnycsepp is oda van temetve egy koszorún, összeragasztani a rögöket Budától Aradig.

A királyné szemének könnye.

Igen, a király és királyné otthon van minden házban, mert otthon van minden szívben.

Csak nálunk, házatlan szegedieknél nincs a király itthon, mert mi vagyunk otthon őnála.

Letette koronáját, mikor itt járt, fényt, pompát, jobbágyi hódolatot elutasított, elfeledte, hogy király; könnyek folytak le egyenruháján, eifeledte, hogy katoná. Csupán ember volt, egy nagyon, nagyon jó ember.

S mégis ekkor volt a legnagyobb — királynak.

Áldja meg az isten jártában-keltében; birodalma szélét nagy Lajos ékezze, fegyvereit ülje a Mátyás hollója — s homlokát öntse el Erzsébet királyné mosolyának fénye .

91. sz., április 26.

SZEGED, ÁPRIL 25-ÉN

Midón Viktória angol trónörökösnek először jelenték, hogy atyja meghalt, s Brithonnak immár ő a királynéja, a legelső dolga nem az volt, hogy sírva fakadjon (már vagy az örömtől, vagy a búbánattól), hanem amit eddig oly nagyon titkoltak tőle, azt kérte legelőbb is cselédeitől: »Hozzátok el nekem a Timest és adjatok egy csésze teát.« Csak midőn parancsára előhozattak a kért tárgyak, akkor hitte el, hogy ő a királyné, s könnyekre fakadva érintetlenül viteté vissza a szabadelvű lapot, s a párolgó, kellemes italt.

Így volt körülbelül Szeged is. Midón nagy szerencsétlensége után fölocsúdott fájdalomából, első szava ez volt: vigyétek el a kormánybiztost, s adjátok vissza autonómiámat.

Most azonban amint a kormánybiztos eltávozott, egyszerre rájött, hogy bizony ebben a nehéz napokban az autonómiának vajmi kevés hasznát veszi; nyugalmas, békés napokra s közönséges használatra való gép az, mely lassan mozdul, mint az ólommadár, s mely jobban illik ugyan magyar véralkatunkhoz, de nem való a rekonstrukció nagy munkájához.

Tisza miniszterelnök nyilatkozatától, melyet legutóbb az alsóházban tartott beszédében tett az autonómia fölfüggesztése iránt Szegedet illetőleg, ha találkozott is eleinte ijedt és bosszankodó ember, ma már nem fáj a feje senkinek. Mindenki egyetért abban, hogy ilyen nehéz munkát, ahova sok kéz kell, egy ember vezessen.

Csak az a fontos hát már ezentúl, vajon hogy ki legyen a fejnek a gazdája?

Mint lapunk is említé, gróf Zichy József volt miniszter neve hangzott Szegeden a legkellemesebben ez irányban. Nógrádi Szontágh Pált is sokan emlegették mint akinek európai műveltsége, országos tekintélye, egyénisége és modora elég garancia ez állásra.

Ha Tisza Kálmán úr nem volna haragot tartó ember, ki az orra alá tört borsot nemigen felejtí szívesen, ez esetben legelőbb is b. Simonyi Lajost kellett volna fölszólítania, ki a legnépszerűbb államférfiak egyike Szegeden a kiállítás óta, s ki sokat tehetne könnyen, pusztán neve varázsával, ami a királybiztosi tekintélynek sem fog mindenkor sikerülni.

Ehelyett azonban — Tisza örökké hű maradván magához — családi pionjait tolja előre mindenüvé, s hiteles forrásból a gróf Zichy Ferraris Viktor neve kezd kibontakozni. Zichy Viktor itt — Zichy Viktor ott — Zichy Viktor mindeütt!

De hát kicsoda az a Zichy Viktor?

Ha arról volna szó, hogy rendezzünk Szegeden egy elitbált ízléses pompával, hercegi fénnnyel, arra Zichy Viktor nagyon jó lenne — előtáncosnak.

Ha Phaeton leszállna az égből s nekünk földieknek négy prüszkölő paripával versenykocsizást kellene rendeznünk vele, akkor is jó lenne Zichy Viktor — kocsisnak.

Ha aztán még a Neptun isten is (aki ránk bocsátotta a vizet) véletlenül ide merészkednék, s ismét kihívná Szeged népét párbajra, oda is jó lenne Zichy Viktor — szekundánsnak.

De mit keres ott Zichy Viktor — ahol dolgozni kell?

Hogy juthat eszébe Tisza Kálmánnak a gödöllői park vörös frakkos vadászát ide küldeni várost építeni a semmin, igazságot osztogatni a nyomorúságnak, ezer érdeket kiegyenlíteni, bölcsességet mérni s mérget inni, számokkal veszködni, tudománnyal védekezni, erkölcsi tekintéllyel hajigálközni.

Nem gondolja meg Tisza Kálmán, hogy kedves rokona, a nemes gróf, aki olyan szépen játssza az ekartét, itt halálra unja magát?

Még csak erdő sincs, ahol vadásszon: Víz van ugyan, de vízi vadászat azon sincs . . . még csak kacsát sem lóhet.

Per associationem idearum azt tanácsoljuk Tisza Kálmán-nak, hagyja meg ezt a félhivatalos hírt a Zichy Viktor érdekében »hírlapi kacsának« — s nézzen körül más királyi biztos után; akinek tudománya és nemes ambíciója van a nagy föl-
adatokkal szemben — habár nincsen is grófi koronája, s miniszterelnöki rokona.

92. sz., április 27.

SZEGEDI ÁLLAPOTOK

Hat hete múlt, hogy a víz városunkban van.

Nem panaszkodtunk; hozzá van szokva a magyar ember a türelemhez; a remény, hogy lassan csendesen majd mindig javul a helyzet, megedzette a türelmet, s elvette fájdalunk élet.

A tétlenségre való kárhoztatás halálos ördöge a tevékeny embernek, s rossz tanácsadó; a kétségbeesésnek csak egy orvossága van: a munka.

S mi nem jutunk hozzá a munkához. S ez az, ami másodszor öli meg Szegedet.

A kormány cselekedeteiben nem lehet megtagadni a jóakaratot. De lehetetlen bennük meglátni az erélyt és az észszerűséget.

Óriási hanyagság az, hogy egy nagy város területe hat hete úszik a vízben, s hat hét óta hevernek az iszapban állati hullák és emberi holttestek. S a kormány nézi tehetetlenül. A kormány nem tud a bajon segíteni.

Vagy hát ne volna ez ellen segítség az emberi tudományban? A XIX-ik század bámulatos művei alatt esnek ezzel szemben, s valóban nincsen mód a szegedi bajok enyhítésére? Hanem hagyni kell isten haragjának, elemek pusztításának, örökös mocsárnak az ország egyik legkiválóbb városát.

Mert a Deutsch-féle vállalkozás roppant nagy dolognak volna mondható, ha nem kerülne 700 ezer forintba, minél fogva jobban illeti az a cím, hogy »szomorú dolog«. Miként nyerhette meg Deutsch úr (aki körülbelül szinte »hatvani«, ha ugyan nem »száznyolcvani« is) e vállalatot, s miként s kik ugratták bele ebbe a kormányt, érdekes lenne tudni, ha a

kíváncsiságot nem szelídítené azon körülmény, hogy Herrich urat még mindig állásában tudjuk, s az egész ügy az ő stílusára vall.

Nagyszerű jószág a mikroszkóp, mely a legsimább arcon is megmutatja a legrejtettebb bibircsókot, a legparányibb fekélyeket.

Ha nekünk olyan mikroszkópunk volna, mely ez ügybe engedne bepillantást, — tudom, elijednénk ettől a »hazafias« vállalattól, mely 700 ezer forintot ránt ki az ország zsebéből anélkül, hogy használna.

Ez is egy árvíz, egy 700 ezer forintnyi kárt okozó árvíz az országnak.

A kormány nem lehet bűnös ebben a dologban, a kormány csak laikus; ez a »hollók« dolga, kik rászállnak a temetőre, hogy kivegyék a maguk zsákmányát.

Az elkeseredés dühe tör ki belőlünk, midőn látjuk, hogy dacára a roppant áldozatnak, melyet a kormány hoz, hogy bajainkat enyhítse, ez áldozatnak semmi látszatja nincs.

Egy hét óta folyton árad a víz, s már majdnem elérte korábbi magasságát, s néhány nap múlva, úgy lehet, előnti Szeged egyetlen szárazon maradt utcáját is, s *akkor egészen megszűnik itt város létezni.*

Irtóztató helyzet ez.

Látni fokonkint, hogy állapotunk folyton meg folyton rosszabb, s a türelem mindinkább fogy. Azok, kik visszatértek, hogy újra sátort üssenek szerencsétlen szülőföldjükön, most ismét elköltözködnek, s talán vissza sem térnek többé, sokan azok közül is távoznak, kik mindvégig itt várták férfiasan a helyzet jobbrafordulását: most már elhagyta a remény; idegen tájakra szélednek szét foglalkozást, tűzhelyet keresni.

S a jobb helyzethez egyelőre remény sincs.

A petresi szakadáson még mindig nagyobb arányban foly be a víz, mint amennyi a Maty-éren kifolyhat. De hát ki törődik ezzel?

A kormány nyugodtan üli a piros székeket, mert »hiszen itt van Deutsch, most már nem is lehet baj Szegeden«.

S a város maga mit csináljon? Még csak panaszkodnia sem lehet. Hiszen már megköszönte Tiszának — *a semmit.*

SZEGED, ÁPRIL. 29-ÉN

Cívódó házaspárok is megérhetik az ezüstlakodalom napját, ha nem éri őket az évek hosszú során át oly csapás, mely elszakítja az őket lazán összekötő, elkopott szálát. Pláne mikor a házasságot nem az ifjú szerelem, hanem behálózó kerítőnének ravasz szorgoskodása szülte.

Ilyenféle házasságban éltek mai napig Szeged városa és a Pallavicini őrgróf. Eladták az arát a megvásárolt násznapgyok, és a mosolygó vőlegény nem bocsátotta ki többé karjai közül az ölelésével agyonszorongatott szépet. — A mézeshetek édes mámorát sohasem ismerte. Neki csak a meggyaláztatás keserű könnyei jutottak, s vigasztalásul kifizethette frigy-társának óriási számláit.

Ezen áldásos házasság tart még mindig, de csak azért, mert a válópör nincs megindítva.

A válópör gyors lefolyását elősegíti a felek kölcsönös beleegyezése. Sajátságos viszony. A férj is megunta az aszszony pénzét vesztegetni. Megsajnálta.

Eddig mily óriási összegekre megy a kótyavetye rendszer költsége! Szeged jövedelmeinek lényeges része, mely különben kulturális célokra szolgált volna, föl lett emésztve a Tisza elleni védelmi harcban.

Hogy részben még közvetlenül Szeged városának fő közlekedési erei, annak oka a Tisza. Hogy csatornázási rendszerünk nincs, s városunk levegőjét a nyílt csatornákból párolgó bűzök megfertőztetik a közegészség végtelen hátrányára, hogy nem bírtunk még szert tenni állandó hídra, nem építhettünk állandó színházat, hogy nem tudtuk gyermekeinket elegendő és megfelelő iskolahelyiségekkel ellátni, mindezekért okozhatjuk a percsórai társulattól ráncszármazott terheket.

De még ez nem elég. A múltat ha elviseltük, miből fizessük az óriási adósságot, melyért minduntalan fenyeget a végrehajtó, ki nemegyszer tényleg meg is zálogolta a várost.

Nem azért tartunk a férj-urunknak kukli-prédikációt, hogy vele zsörtölődjünk. Mit használnának a rekriminációk?

Épp oly kevésbé adják vissza elköltött pénzünket, mint a római császárnak az elveszett légiókat. — De a római császár sem küldte Varust többet Germániába, és mi is meg akarunk szabadulni ellenséges szövetségeseinktől.

Békét akarunk kötni, örök békét a Tiszával és gróf Pallavicinival.

Választassék el végzetes házasságunk, s mint barátok, mint egyenjogosult tényezők tudni fogunk megegyezni egyenlő alapon. A mostani alkuban mi is szabadok leszünk és nagykorúk, mert lezártuk az abszolutizmus gyámságát, s akarhatunk, mert alkotmányos jogunkkal élünk.

Tehát mire várunk még, hogy a kezdeményezést meg-
ragadjuk?

Oly mozdulatlan tömeggé fásultunk a bennünket ért szerencsétlenség által, hogy lökést várunk, mely mozgásba hozzon?

A kormány hajlandó most Szeged érdekeit méltányolni, a gróf maga is saját jóindulatánál fogva, vagy a világ részvéte által ráparancsolt dekorumból minden úton és módon könnyebbíteni fogja megegyezésünket.

Ne szalasszuk el a kedvező percet. Intézkedjünk az előmunkálatokról s megbízottakról, kiknek nemcsak tudományuk — és tárgyismeretükbe[!], hanem kiválóan *jellemükbe*[!] bízhatunk. Becsületes és eszes képviselőkre van szükségünk, mert mindkét tulajdonságuknak a tűzpróbát kellend kiállnia.

Mulasztások pótolhatatlan károkat okozhatnak, melyekért azok fognak felelni, kik elkövették.

95. sz., május 1.

SZEGED, ÁPRILIS 30-ÁN

A köztörvényhatóság fölfüggesztésével Szeged jobbadán megszűnik befolyást gyakorolni a saját sorsára; a kormány föl akarja adni a régi közmondást, hogy ki-ki a saját szerencsésének kovácsa; Szeged szerencsésjét maga a kormány veszi kezébe. Majd meglátjuk, milyen mértékkel telik tőle a jóból!

Annak pedig csak örülni lehet, mert jó nekünk nem lenni gazdáknak, amikor pénzünk nincsen; vigye a háztartást más; ne legyünk telhetetlenek.

Az az egy azonban bizonyos, hogyha van bennünk egy kis életfilozófia, akkor oda kell törekednünk, hogy úgy a köpenyeg alatt mégis beleszólhassunk magunk is minden dologba, mert bizonyos az, hogy a fájós lábú ember mégiscsak maga tudja leginkább, hol fáj legjobban, s hova kell a mustárt felkötni.

Igaz ugyan, híre jár, hogy a kinevezendő királyi biztos mellé hat tanácsadó fog rendeltetni, kik közé törpe minoritásnak mi szolgáltatunk két embert. Hanem az is igaz aztán, hogy az a két ember csak arra való lesz ott, hogy végigkönyökölje az asztalt, s az unalmas nyári napokon, ha már elunta nézegetni a királyi biztos ábrázatát, csendesdeden elszenderedjék a nagy zsibbadásban, mely reá fog nehezülni. Ha opponálni fognak, meg nem hallgatja őket senki, ha nem fognak opponálni, nem lendítenek semmit, s nem képviselnek senkit.

Más, egészen más közegre volna szükség, melynek útján átszűrődve a közvélemény és a közérdek tisztességes és, amennyire lehetséges, imponáló alakban lépjen mindannyiszor a királyi biztos tanácskozó termébe, ahányszor szükség.

Mert nem kell ám azt hinni, hogy Szeged gyorsan épül föl, s hogy a királyi biztosi hatalom egy-két hónapra terjed ki. Szeged rekonstrukciója éveket fog igénybe venni s a királybiztosi rezsím legalább egy évet.

Nem is volna jó, ha Szeged gyorsan teremtetnék újjá. A hamaros munka nem jó munka. Jól mondja Thiers szerint[!], az az igazi rendszabály, amit nemzedékek tapasztalata hoz, s amit évek érleltek meg.

Szeged igazi helyreállítása mindennap egy lépés a cél felé; oly sokat veszítettünk, hogy egy ugrással lehetetlen odaérnünk, ahol azelőtt valánk.

Szeged rekonstrukciója tehát hosszú ideig fog tartani, s mi hosszú időre leszünk a némaságra kárhóztatva, s a türelemre, hogy *rólunk nélkülünk* rendelkeznek.

E kilátással szemben hatalmas gondolatnak látszott az úgynevezett »városi kör«, mely Fodor István elnöklete alatt alakult, s mely eleinte úgy a helyi, mint az országos sajtóban létezésének több élénk jeleit adta. Úgyesen, habár

nem is teljes alapossággal volt itt megbeszélve a város minden dolga, mely azon rövid idő alatt fölmerült, míg e szalma-láng magyarosan ki nem aludt.

Tehát kialudott. Dehát énistenem, mikor tartott még a magyar ember tevékenysége, türelme, munkaszeretete és ambíciója sokáig? Buborék volt az mindig, melyet a lehelet söpört el.

Pedig csak ebben az egy esetben nem lett volna szabad buboréknak lennie, mert a szerencsétlenség próbálja meg az embert, ha talpig ember-e?

Városunkra olyan pillanatok következnek be nemsokára, amiket fölhasználatlanul hagyni vétek: az ebből következő mulasztásokat századok erőlködése sem pótolhatja, úgylehet.

Egy ideig szépen folytak a tanácskozások a »városi körben«. Szeged intelligensebb polgárai összegyűltek naponkint, hívatlanul, kéretlenül, saját nemes sugallatukból, az úgyszeretettől áthatva városunk jövőjéről álmodozva, ha nem voltak is lángelmék, mindenkinek volt azért egy-egy észrevétele, amelyik előbbre vitte a diszkussziót, a sok észrevétel lassan-lassan kiforrta magát, s okos, egészséges munkálattá izmosodott

S a város közönsége nyugodtan nézte, hogy vannak, akik szívükön hordják a jövőt, akik sokat gondolkoznak annak a szegény népnek a jólétéről, s bizonyosan kitalálnak valami bölcsességet.

S nem érezte magát senki sem olyan árvának, mint aminő valóban.

Néhány nap múlva azonban kezdett kihűlni a részvét; először csak egy ember maradt el a tanácskozásokból, aztán mindig több míg egyszer csak nem jött el a gyűlésekre senki.

Néha egy-egy ősz ember csoszogott föl a lépcsőkön a második emeletre, s mikor üresnek látta a tanácskozó termet, elborult arccal kérdezé önmagától:

»Hát már mindent, mindent elvitt a víz?«

Azt értette alatta, hogy a »közügy iránti érdeklődést« is.

Ne legyen ez ezután többé így!

SZEGED, MÁJUS 1.

A tavasz hó első napja az öröm és remény ünnepe. Az emberi kedély gyermek módra üdvözli a természet megújuló csodáit, s naiv boldogsággal minden fakadó bimbóban, minden zöldellő fában s bokorban a reményt, a jövőt s a gyarapodást látja.

Budapesten ilyenkor a Városligetben és a Sugárúton fogat fogatot ér, a »Rondeau«-ban mutatja a mágnás a »társaság«-nak új lovait, s a »firtli« híven utánozza mintáit, a valódi urakat.

A Lipót- és egyéb városrészek hiú nővilága először sétáltatja végig a korzón új tavaszi kosztümjét, s először költi el dideregve ozsonnáját a »Hangli«-ban. A hideg tavaszi nap pedig bölcsen mosolyog. Ha a természetben minden újra hajt és virágozik, miért maradjanak éppen az emberi badarságok meddőek?

Szeged is megünnepelte boldogabb időben a tavasz beköszöntését.

De milyen tavaszra ébredtünk most? Viharral köszöntött be, mely ránk zúdította az árvíz féktelen habját, mely elpusztította a védelmünkre és megszabadításunkra, bár ferdén és eredménytelenül emelt gátakat.

A tavasz ott ér bennünket, ahol elhagyott a tél.

Közel két hónapja, hogy városunk vízborította terület, — két hónapja, hogy Szeged népe, mely munkájából élt, s utánozta teremtési munkájában a természetet, alamizsnára szorult, s élelmezteti, ruháztatja magát, mint a gyermek, vagy a tehetetlen aggastyán. S ha bárkánkból kieresztenénk a galambot, még mindig nem hozna az zöld ágat, bár virulásra indítja már a tavasz a természetet.

Mi lemondunk már az örömről, vagy ha nem egészen, le az idén a tavasz öröméről.

Zöldellő fáink csak fokozzák búbánatunkat, mert tudjuk, utoljára hajtanak, s ha nem hazudnának, az idén fekete leveleket kellett volna hajtaniok.

A tavasz hírnökei, a dalos madarak rettegve kerülnek határainkat, s küldik helyettesekül a hollót és a fehér cerkót.

A fecske hajléktalanul marad, mint magunk, s néma fájdalma meghat még bennünket is, kik fölfoghatjuk, hogy mit vesztett.

A tavaszt oly nyár fogja követni, mely nem hoz sem árnyékos, hűs erdőt, sem viruló vetésekben a dús aratás reményét, sem éneklő madarak dallamos csevegését.

A tavasz nem nyújt reményt, mert az enyészet ütötte föl tanyáját a rideg tengerváros fölött.

De hogy mégse legyen az első májusunk a kétségbeesésig reménytelen, e napon hirdeti a kormány, amit tenni akar Szeged városért és népéért.

Azaz nem mondja meg, *mit* fog tenni, csak arról értesíti, hogy tenni fog, amennyiben a rombadólt város újjáépítését tárgyazó törvényjavaslatokat ma küldte föl a jószágos királyhoz jóváhagyás végett.

Azon törvényjavaslatokért cserébe adjuk szabadságunkat és önkormányzatunkat. Királybiztost fognak küldeni gyámnak, s egy tanácsot adnak mellé, osztani felelősségét. Csak a törvény által korlátolt hatalommal lesz fölruházva, s független a kormánytól.

Nagy felelősséget vállal a királybiztos, tehát nagy hatalom is kell neki. Hisz nem is lesz az biztos, az Szeged királya lesz.

Sokat áldozunk föl a magunkéból, midőn ép erőben és korban gyámság alá hajtjuk a fejünket. De meg is fogjuk jól nézni, hogy mit kapunk érte.

Szeged királyi biztosa nagy címet visel. Mert bentfoglaltatik az uralkodó neve, ki Szegedért érez, amit még értünk király nem érzett, de kiért a szegediek is éreznek, amit még királyért nem éreztek.

Úgy, mint a májusi fát régi időkben ujjongva körülhívták a népek, mint az újjászületés és fölszabadulás jelképét, úgy mi is szívünk végső reményképességével tekintünk a májusi törvényekre, és azoktól várjuk az újjáteremtést és a föltámadást.

Nagy ember lesz, ki elég ésszel és erővel bír a nagy föladat megvalósítására, s egy népet, egy nemzetet hálára kötelez. De ha a kormány rosszul választ, tudjuk jól, úgy végképp tönkre vagyunk téve.

Az országházban a pártok félreteszik a viszálykodást, midőn Szeged jövője szóba jön.

Kövesse a kormány is e példát. Nézzen körül e hazában, és a legmértőbbnek adja kezébe a szegedi királyságot.

Ha azonban ismét a régi hort önti régi tölcserékebe, akkor utolsó reményünk is megghiúsul.

98. sz., május 4.

SZEGED, MÁJUS 3-ÁN

Ma tette le a kormány a ház asztalára a Szeged rekonstrukciójára vonatkozó törvényjavaslatokat. Reméljük, hogy olvasóink azok tartalmáról mai számunk távirati rovatában már értesülhetnek. De ha nem is ösmerjük meg azok szövegét, tisztában vagyunk a kormány intencióira nézve, melyekből nem csinált titkot.

A kormány szándéka lehet a legjobb, s nem is akarunk abban kételkedni, habár sajtójában néha oly jelenségekkel találkozunk, mint az »Ellenőr« pénteki számának vezércikke; s az ily enunciaciók könnyen megingathatják az olyan ad hoc bizalmat, mely nem egyéb, mint biztosíték nélküli előleg.

Mióta bennünket a megsemmisítő katasztrófa ért, kerültük a rekriminációkat nagyban és egészben. Nem vetettük a kormány szemére, hogy miért engedte a Tisza-szabályozás műveleteit tovább fejleszteni azon végzetes irányban, mely végre elsodortatásunkat vonta maga után. Nem mondtuk ki nyíltan és leplezetlenül, hogy az ország tartozik azon károkat megtéríteni, melyet felelős kormányának mulasztásai bekövetkezni engedtek. — Pedig hivatkozhattunk volna egy legfelsőbb bíró szavaira, ki azt mondta: »Hogyha Szeged városa az ország ellen egy yankee bíróság előtt pört indítana, az elmarasztalná 20 millió forint kártérítésben«, mert csak annyira becsülte az illető bíró kárunkat.

Nem hallgattunk az elkeseredés sugallatára, mely ösztönzött volna a vétkesek méltó megbűnhődtetésére. Mi túrtünk és reméltünk.

De amit folyton hangoztattunk, az azon férfiak hatalmuktól való megfosztása volt, kikben Szeged, sőt jóformán az egész ország nemcsak képtelen embereket lát, de kiknek szándékai iránt is a bizalmatlanság mélyen gyökerez. Azon férfiak Szeged katasztrófájának előidézői, s azok mindedig nem vonattak felelősségre, s még mindig elfoglalva tartják magas állásukat.

Kell-e őket megnevezni? Hieronymi és Herrich urak dacolnak a közvélemény nyilatkozataival, s nem akarnak megválni az egyiptomi húsos fazekaktól. A sajtó eddig is hangoztatta a közvélemény ítéletét, de most már minden oldalról kéri, s ha szükséges lesz, *követelni* fogja, követelését *bizonylatokkal és adatokkal* ellátva.

De még a legrosszabb ügynek is van prókátora.

Az »Ellenőr« a katasztrófa óta Szeged iránt a meleg rokonszenv hangján nyilatkozott. Átérezte azon súlyos csapást, mely Szeged vesztében az államtestet és az egész nemzetet érte.

Mit jelentsen akkor pénteki fölakadt [!] szóalálása?

Az »Ellenőr« a szerdai viharról szólván, mondja: »Ha a szép alföldi várost emberfeletti, a lehetlent megvalósító, soha nem szünetelő, soha nem lankadó erőfeszítéssel meg lehetett volna is menteni a pusztulástól: az elemek tegnap diadalmaskodtak volna a titáni védelem fölött. A katasztrófa bekövetkezett volna tegnap, okvetlenül, habár a harmadfélhónapos harcban egy ország összesített munkaereje áll vala a résen! A kormány elleni vádak, mert a légből kapták azokat, már rég elhangzottak a légben. A tegnapi orkán dörgő szava azonban örökre elnémított volna minden vádaskodást.«

Azt állítja továbbá, hogy ami az Alföldön történik, messze túlhaladja a valószínűség és emberi számítás határait, s az ideihez hasonló vízmennyiség még nem áztatta hazánk völgyeit.

Ha már Herrich úr szavai szerint Szeged maga az oka veszedelmének, s megérdemelte azt, az »Ellenőr« állításai befejezik a szerecsenmosást, s minden felelősséget a természetre hárítanak.

De a természet szorította-e a Tiszát szűk töltések közé, a természet képezte-e ki a felső átmeteszéseket és zúdította a

völgybe az óriási vízmennyiséget, a természet szabályozta-e a Tisza mellékfolyóit, a természet »kotortatott«-e ezen a tájékon hasztalanul kidobott milliók árán?

A természet oly ágyba fektette szép folyamunkat, melyben megférhet rendes viszonyok közt, s rendelt mellé ártereket, hogy azokon hömpölyítse végig fölös vizét, ha rendkívüli körülmények rendkívüli vízmennyiségeket produkálnak.

Igen, szabályoztak más országokban, mint Olasz-, Franciaország- és Hollandiában is. De ott nem egyes oligarchák érdekei dobattak döntőleg a latba, hanem a közérdek, s tekintetbe vétettek a folyamok sajtáságos vízi- és a területek különböző földrajzi viszonyai.

A Tisza-szabályozás elkövetői félrelökték Paleocapa tanácsát, és követtek kevésbé tiszta forrásból eredő nézeteket, ők tudják, miért. De kár az »Ellenőr«-nek azon urak álláspontját elfoglalni, kikkel ma a *kormány sem identifikálja már magát.*

A kormány bevárja a külföldi szakértők ítéletét, s majd cselekszik. Azok verdiktjét pedig az »Ellenőr« elfátyolozott védelmi kísérletei nem fogják módosítani.

Mi pedig, kik eleget szenvedtünk és láttunk, mi már ítéltünk.

116. sz., május 27.

AZ ALCSÚTI HERCEG

Csodák történnek . . . a halottak megmozdulnak.

»*Ősapáink hazajöttek!*« — kiáltottak föl megilletődve a szegedi felsővárosiak, midőn egy reggelen a temető keresztjei, melyeket az áradat kidöntött, ott úszkáltak a házak között, az udvarokon. A vihar oda hajtotta őket a város kellős közepibe.

»Az Árpádok kezdenek visszatérni!« — kiálthat föl a nemzet, mikor a magyar királyra és József főhercegre gondol, s mikor egyenkint látja őket elsőknek a honszeretemben, s legbuzgóbbaknak a tettekben. — Le a kalappal magyar nép, mikor ezt a két nevet kimondjuk. Nem a királyról van itt szó, s nem vérrokonáról az alcsúti hercegről. A magyar nem-

zet elösmeri a királyokat, de nem imádja. A magyar nemzet csak a nagy emberekért tud lelkesedni és rajongani.

S ezek mind a ketten nagy emberek.

Még két évtized moha nem fődte be azt a napot, amikor bizonyos esemény érte a császárt, minélfogva kiadatott a rendelet, hogy a templomokban az ég áldásáért folyamodjanak.

Egy református főpap megtagadta ezt; még keményebben ráparancsolták, s bezáratással fenyegették. Ekkor a szószékbe lépett, s így kezdé imáját: *Felsőbb rendeletről* könyörgöm hozzád, Úristen!

S ez a főpap most egy lelkesült hangulatú költeményt írt a magyar királyra, tele rajongással, tele hódolattal, tele szeretettel. . .

Bizony csodák esnek. Bizony kezdenek visszatérni az Árpádok.

Mikor Szeged vérzett hegedetlen sebből, mindjárt az első napokban itt termett a király. Az ő hullatott könnyein át látta Európa a mi nagy gyászunkat, s az ő nemes példája, kimutatott szeretete hangolta felénk a közvéleményt, s ösztönözte a kormányt, hogy Szegedet gondjai alá vegye.

S most e napokban lejött az alsúti herceg is. Tudtuk, hogy eljön, éreztük, hogy a szíve közel van; vártuk; lehetetlenek tartottuk, hogy el ne jöjjön.

Elindult; éreztük közeledtét, mint a mesék óriásának. Messziről ide melegített. Székesfehérvári útja lobbanásra gyújtotta a szikrát, melynek nyomában az a szemrehányás járt, hogy miért nem olyan magyarok a mi mágnásaink, mint az osztrák főherceg? A Batthyányak, Eszterházyak, Zichyek messze mögötte maradnak Habsburg-Lotharingeni Józsefnek a magyar hazafiságban.

Ifjabb Károlyi István toasztja jókor jött. De a lecsüggesztő hatást, melyet az gyakorolt, elenyészteté a népszerű herceg, Magyarország első mágnása, ki úgy érez, mint a nép bármelyik szabadelvű fia, s hazáját olyan mélyen szereti, mint igen kevesen.

Kétszeres ünnep volt ránk nézve József főherceg ideérkezése. Tudtuk, hogy nem jön üres kézzel és nem távozik innen üres szívvel.

A könny, melyet szerencsétlenségünk szemeiből elővárszolt, gazdagabbakká tett bennünket, mint aminők előbb voltunk, s az ígérlet, hogy »Szegednek ő lesz a főkertésze«, sejtetni hagyta azon a lapokban fölhozott hír valódiságát, hogy József főherceg csakugyan építeni fog palotát Szegeden.

S ha József főherceg palotát épít Szegeden, akkor majdnem kétséget sem szenved, hogy a közeli vidéki főurak is utánozni fogják, s Szeged egy második fővárosa lesz Magyarországnak, hol az ipar, kereskedelmi- és gyári élet mellett ott fognak állani hosszú sorban az arisztokraták palotái is, fényes fogatokkal telnek meg az utcák, pompás kertek fognak elterülni a Tisza és a holt Maros mentén.

Íme, egy gyönyörű vízió a jövőből. S ez a vízió a főherceg egyetlen szavára mintegy valósággá látszik izmosodni. Már is emlegetik a fővárosi lapok, hogy gróf Csekonics és Pallavicini is palotát óhajt építeni Szegeden.

S valóban, semmi sem volna kívánatosabb, mint az, hogy Szegednek arisztokráciája is legyen. Enélkül minden európai város holt háztömeg. A fény és pompa, melyet az arisztokrácia kifejt maga körül, éltető harmatja az iparnak.

Büszkesége Szegednek, hogy polgárváros, s hogy mint ilyen állotta ki századok viharát, s hogy mint ilyen emelkedett, virágzott, de azért szívből üdvözlőné falai közt az arisztokráciát is, mert a magyar osztályok, a nép, a polgárság, a köznemesség és a mágnások sohasem lehetnek ellenfelek, hanem örökké kiegészítő részei egymásnak, s egyformán hasznos részei a közös nemzettestnek.

117. sz., május 28.

SZEGED, MÁJUS 27-ÉN

Az országgyűlés jövő hó 8-án elnapoltatik, s csak őszkor ül ismét össze.

A kormány meg lehet elégedve a sessió lefolyásával. Elzajlott fölötte a budget-vita, s megszavazták a Kassa—oderbergi vasút két millióját. Keresztülhajtotta az erdőtürvény javaslatot és meg lesz szavazva a kihágásokról szóló törvénykönyv.

Szeged pusztulása háttérbe szorította a politikai ellentéteket, és minden érdeklődése a törvényhozásnak összpontosult a pártkérdést nem képező Szeged rekonstrukcióját elősegíteni hivatott törvényjavaslatok megalkotásában.

A szerencse kedvez Tisza Kálmánnak.

Ő, ki ráerőszakolta a nemzetre a kárhozatos 1878-i kiegészítést, ki belevitte a boszniai kaland tömkelegébe, melyből többé nem található kivezető út, kit a nemzet ezen tetteiért meggyűlölt és kit Debrecen megbuktatott, ma — mi tagadás hatalmának tetőpontján áll.

Szerencséje annyira kedvez, hogy a helyzet kényszerűséggé kezére játszott a egész ház bizalmát Szeged újjáteremtésének ügyében. Egyesült ellenzék és szélsőbal nagylelkűen lemondtak a politikai harcról, s alkalmat nyújtanak Tisza Kálmánnak összekötni nevét, családjának dicsőségét ama történelmi nevezetességű alkotással, melynek neve a jövő Szeged.

A világ részvéte kísérte Szeged pusztulását, a világ bőkezűsége ellátja segélyfillérekkel a nyomorban sínlődőket. De a világ figyelme mellett megy végbe fölépülése is.

Tiszát elítélte a nemzet többsége, midőn megalkudott Ausztriával közgazdasági érdekeink föláldozásával; átkait szórta rá, midőn fiait Boszniában meddő halálharcba hajtotta. De a sors alkalmat nyújtott neki a nemzetet kibékíteni. A bizalmatlanságot és átkot áldás válthatja föl, ha sikerül neki a magyarnak egy második fővárost teremteni, ha képes lesz a romok helyébe egy virágzó várost emelni, mely hirdetni fogja a magyar faj városalkotó erejét, és kisugározza a mellette és körülötte lakó nemzetiségekre a magyar nemzeti kultúra melegítő fényét.

Dicső földadat, melynek megoldására azonban még alig tétettek az első lépések.

Az országgyűlés megszavazta a kisajátítási törvényt, meg a királyi biztost és a tizenkettők tanácsát. — Ezekon kívül még az ármentesítő társulatok és azoknak nyújtandó kölcsönre nézve tett némi intézkedéseket, melyek azonban se nem térnek el a régi rendszertől, se nem mutathatnak föl csak egyetlen egészséges új eszmét is.

Amiről azonban tanúskodnak, az a kormány jó akarata.

Ámde csupa jóakarattal nem lehet vizet szabályozni és városokat építeni. Oda eszmék kellenek és pénz.

Királyi biztosnak Tisza Lajos, a miniszter testvére szemeltetett ki; tanácsosai az ország és Szeged város bizalmát érdemlő és szakavatott férfiakból állítatnak össze. Ezek fogják a terveket, módokat és rendszabályokat megállapítani, melyek a rekonstrukció törvényeit képezik; ezek fogják a károkat becsülni, a segélyezendőket sorozni, és a segélyt és kisajátítást eszközölni.

Ezen hatáskört nyújtja a királyi biztosnak a törvény, s abból Tisza Lajos egy hajszálynit sem fog átengedni másnak, mert ő Tisza: És a Tiszák szeretik a hatalmat és féltik is.

Jól van. A sors annyira sújtott bennünket, hogy szívesen hajtjuk a fejünket a gyámság alá. De a törvényjavaslatok, melyek az országgyűlés által elfogadtattak, nem intézkednek a rekonstrukcióra szükséges eszközökről, nem az államsegélyről és építkezési kölcsönről.

Még a kormány sajtója is mélyen hallgat e tárgyról, s csak az »Ellenőr« lebbentette föl alkalmilag a titokszerű fátyolt, midőn egy bécsi lappal polemizált és egy külön rekonstrukciói célokra fölveendő kölcsönről tett említést.

E hallgatás alatt, nem tudjuk, mi lappang. De a titkolódzás ily kérdésben, melytől nyolcvanezer magyar jövője függ, aggodalmat, sőt bizalmatlanságot gerjeszt.

A magyar nemzet alkotmányos érzelmei elvből ellenkeznek a személyes abszolút hatalommal, mely egy királyi biztos uralkodásában kifejezést talál. Csak oly rendkívüli körülmények által indokolható ezen intézkedés, mint amilyen Szeged városé.

De akkor is helyesen intézkednék a kormány, ha a királyi biztos institúció elleni természetes averziót enyhíti a kiküldetés módja által.

Jobb ajánlattal pedig nem jöhet, mint a megszavazott segélykölcsönnel.

Az országgyűlés még együtt van, tehát még nincs késő a kormány intézkedéseire nézve.

Jöjjön tehát a királyi biztos, *de ne jöjjön üres kézzel.*

PÜNKÖSD NAPJÁN

A keresztény ünnepek mindenike, habár idők folytával egyre kisebb a nimbusz és a glória, mely környezi, valamely eszmét emel piederstálra. A karácsony képviseli az eszme fogamzását, a húsvét a keresztre feszített eszme diadalát. Kétezer éves kút, melyből a fogyatkozó hívek üdítő, hús italt merítenek folyton! . . .

Bizony, közel kétezer éve már, ahogy a hitrege szerint tizenkét apostolt tízes nyelvek alakjában megszállotta a szentlélek, hogy azok egyszerre tudni kezdtek mindent.

Talán ezért tervezte Tisza Kálmán a királyi biztos és a tizenkét tagú tanács kinevezését a püNKÖSDI ünnepekre, hogy ezeket is szállja meg a Szentlélek, s megtanulják mindazt, amivel e város ezer sebé, baját meg lehet gyógyítani, mert bizony nem sokkal kisebb dologra vállalkoztak, mint aminőt az apostolok vittek véghez hajdan.

Az apostolok csak abban fáradoztak, hogy a népet a paradicsomba vigyék, Tisza Lajoséknak nagyobb földat jut; magát a rombadőlt paradicsomot kell visszahozni a népnek.

Nem tudni még előre, minő lesz e munka, s milyen áldás fogja kísérni, annyi azonban most is mondható már, hogy bizonyos lankasztó lassúság jellemzi a kormány működését ez irányban, mely tagadhatatlan jóakaratóval éppen nem illik össze.

Ha már egyszer elhatározták a királyi biztosi intézmény föllállítását, s bajaink radikális orvoslását, miért késnek a legegyszerűbb dolgokkal, amik elé semmi akadályok nem hárulnak.

Miért nincs kinevezve a királyi biztos és a tanács még ma sem? Annak már régen itt kellene lennie.

De még előbb kellett volna készen lennie egy célszerű tervezetnek a fölépítésre vonatkozólag, mert hisz addig merő abszurdum a munkához fogni, míg rendszeres terv nincs kidolgozva. A kormánynak éppen itt nem volna szabad fukarkodnia, s egy pár száz aranyat kellett volna jutalomdíjul kitűznie már régen a legjobb építési tervre.

Városunk egy jeles fia a következőket mondta Tiszának: *»Szeged mostani szerencsétlensége az ő legnagyobb szerencséje a jövőre nézve, de csak úgy, ha várost fogtok ott építeni és nem falut.«*

A tervezetre pedig mégsem gondol senki, ámbár most, midőn jóformán tabula ráza minden, nagyszerű alkalom nyílik szép és egészséges várost építeni a Tisza partján.

Előbb kellett volna elkészíttetni, s vegyes országos bizottság által elfogadtatni a legcélszerűbb tervezetet, s csak azután állítani föl a kir. biztosi intézményt, mert a tervezet nélkül a királyi biztosi intézmény tökéletesen *idő előtti*.

A nagy hivatalnoki kar egyelőre nem mozoghat igazi *teendőjében*, mert sem az építkezésekhez, sem a terület-föltöltési munkálatokhoz nem foghat, amik pedig a leglényegesebbek, és pedig azért, mert a cél, mely kitűzetett, elsősorban az, hogy Szeged népe el ne széledjen.

Márpedig akkor okvetlenül a tél beállta előtt kell a város egy részét fölépíteni. S ez csak lankadatlan szorgalommal, cirkumspektus gyorsasággal eszközölhető. Ha valahol, itt legjobban áll az, hogy az, »ki gyorsan ad, kétszeresen ad«.

Itt nem szabad táblabírói *»egymásutánokat«* csinálni, hogy a sok teendő közül találomra hozzáfogunk ahhoz, amelyik legkönnyebben végezhető, például a kárfölbecsülésekhez, a kisajátításokhoz stb., itt életföltétel az, hogy mindezekelőtt és mindenekelőtt építkezzünk, s következőképp eltávolítva az építési munkálatok akadályát, lehetőleg gyorsan gondoskodjunk, hogy a város minél előbb meg legyen a néppel együtt, s ne később a város — a népe nélkül.

. . Piros pünkösöd napja, mely fekete gyászban találja Szegedet, hozzon tüzes nyelveket azoknak, akik a mi szószólóink, s világosítsa föl elméjét azoknak, akik a mi vezetőink.

123. sz., június 5.

A BIZTOSI TANÁCS

A kormánykörökbe eleinte akként terveztetett a szegedi királyi biztos mellé kinevezendő tanács, hogy az egy tekintélyes testület legyen, mely már külsőleg is imponálva emelje a biztos tekintélyét, s másrészt nagy nyomatókéjú tanácsaival

támogassa. Kilenc tag kinevezését a belügyminiszter tartotta fönn magának a törvényben. E kilenc tag kinevezését bizonyos rendszer szerint akarta Tisza eszközölni, ami egészen helyes alapon nyugodott.

Az országgyűlési pártok arányában hat képviselő kinevezése volt tervezve. Az úgynevezett szabadelvű pártból három, a függetlenségek közül kettő, s az egyesült ellenzék-ből egy. A három hiányzó hely pedig szakértőkkel volt be-töltendő.

Ez utóbbi terv méltó aggodalmakra adott ugyan okot, mert attól kellett félnünk, hogy maguk Herrichék, vagy az ő kreatúráik virítanak ki ismét e helyeken, — de elvben el kellett fogadni e tervezet helyességét.

Ha már a »helybeli emberek« kinevezése a tanácsba elejétől fogva elejtetett (és véleményünk szerint szükségsze-rűen), s okvetlenül idegeneknek kellett Szeged újjáalakításá-ban közreműködni, akkor csakis örülni lehetett, hogy ez idegenek a képviselőház tagjai és szakértők lesznek, mert a képviselők már állásuknál fogva is, mely a nyilvánosságé, több garanciát nyújtanak cselekedeteikért, s mert másrészt a szakértők elvégre is elkerülhetleneknek látszanak azon mű természetenél fogva, mely a biztosi tanácsra vár.

A miniszter ezt *eleinte* így akarta.

Hanem hát a miniszter tervez — de a piros székhez való ragaszkodás — végez.

Az pedig úgy történt, hogy a miniszteri szobákból csak-hamar kiszivárgott a fő- és almamelukok mindenféle táborai-ba, hogy a biztosi tanács tagjai tíz forint napi diurnomot fognak kapni.

Mint mikor a hangyazsombék mozdul, hirtelen forogni kezdett a bolygó valamennyi csillagzata. Az emberek emlé-kező tehetsége egyszerre kinyújtózkodott. Egyiknek is, másik-nak is eszébe jutott, hogy itt is, ott is van egy befolyásos nagybátyja vagy sógora. — Ez pártvezér, amaz mameluk követeket szülő vármegye főispánja, tehát lesz befolyása Tiszára.

S beállt az ostrom. A miniszteri előszoba megtelt taná-csosi aspiránsokkal, s a Tisza egészséges terve magát túlélte »pium desiderium«-má változott.

Legelőbb is szakértőkről mondtak le. Minek is az tulajdonképpen? A szakértők csak galibát csinálnak mindenütt! Aztán a szakértők többnyire félszeg emberek, akik vagy egyoldalúak, és akkor alig használhatók e sokoldalú munkánál, vagy pedig sokoldalúak, és akkor nem értenek a szakmájukhoz. Tertium non datur.

De mivel a szakértők helyére csak három sógort és atyafit lehet benyomni, tehát a képviselők közül is ki kellett hagyni néhányat, akik kombinációban voltak, akiket a közérdek kívánna a tanácsba, de akik maguk nemigen sürgetik.

De minek is ott az a sok képviselő? A képviselőnek a képviselőházban a helye. Mit szólnának az egyes kerületek, ha a képviselőjük hónapokig hagyja őket képviselet nélkül? A tanácsba megjárják más emberek is, akiknek semmi egyéb dolguk, s akik, ha maguk éppen nem is foglalkoztak semmivel, de bátyjuk, nagybátyjuk, apjuk gazdálkodással foglalkozott, s így félig-meddig szakértők is az ilyenmű föladatakban.

Így lőn, hogy a miniszteri biztosi tanács egészen más képet öltött lassankint, s most a kinevezés előtt kevés híján úgy néz ki, mint valami operettbeli király udvara. A névsorban alig látunk egy-két férfiút, ki tapasztalataival, eszével, tudományával nyereség lehet, a nagyobb része fiatal ember, akiknek legfőljebb iskolának lesz jó a biztosi tanács.

Csakhogy mi már nagyon sokszor megkeserültük ezt! A Tisza-szabályozást is rajtunk tanulták, a töltéseket azonképpen; jobban szerettük volna hát, ha azok a fiatal urak nem rajtunk tanulnak, hanem egyebütt! Hiszen annyi sok hely és alkalom van hozzá!

Ezen azonban már bajosan segíthetni, a tanács minden valószínűség szerint úgy lesz szervezve, miként annak hírét lapunk hozta legelőbb, önrendelkezésünk csupán a város által választandó három tagra terjed.

Tapasztalásból mondhatom, hogy a kormánykörökben Szeged úgy van föltüntetve komikusan, mint amely nem képes három ilyen beválható egyént sem összehozni: e lenéző becsmérlés pedig onnan származik, mert Szeged városa némelykor igen kevés súlyt fektet arra, hogy akik őt valamely ügyben képviselik, azok eszes, művelt férfiak legyenek mindekor, kik sem külső modorukkal, sem belső egyéni értékük-

kel szégyent ne hozzanak rá; Szeged szeret a szimpátiák, antipátiák, sógorságok és komaságok szerint indulni emberei megválasztásánál, s ez viselte meg annyira reputációját, hogy Tisza Kálmán a minisztertanácsban, midőn a biztosi tanácsba több szegedi polgár beválasztása jött indítványba, így kiálthatott föl: »Több szegedit! — de honnan?«

Három igaz ember azonban Sodomában is maradt, — nálunk is jut annyi, csak meg kell találni. Független embereket válasszunk, bátrakat, akiknek a küzdelem multság, szerényeket, akik az igazság előtt térdre esnek, kevélyeket, akik a presszió alatt fölemelik fejüket, s okosakat, akik nem arra iparkodnak, amit jó volna elérni, hanem arra, amit *lehet érni*.

S akkor aztán vagy érni fog valamit a biztosi tanács működése, vagy ha nem: mi vethetjük szemére Tisza Kálmánnak, hogy: »kinevezett ugyan kilenc tagot, — de honnan?«

Különben amennyire a jelekből s a készülő miniszteri utasításról kiszivárgó hírek nyomán ítélni lehet, a biztosi tanács befolyása (már az első terv szerint is kicsiny volt) s hatásköre folyton zsugorodik — a papíron is.

Végre megérjük, oda növi ki magát az egész tanács, hogy in praxi csupán egyre lesz használható.

A királyi biztosi ebédekre — Deszken.

S ennek a föladatnak, hiszem, meg is fog felelni.

126. sz., június 8.

A SZEGEDI KISKIRÁLYSÁG

Az 1879. évi XX-ik törvénycikk sohasem álmotta volna meg, hogy őbelőle valaha miféle miniszteri ukáz lesz.

Igaz, hogy a törvénycikk már mindjárt olyan anyagból látszott készülni, mint valami viaszgyurma, hogy Tisza könnyen olyan alakot adhasson neki, aminőt akar.

S mi azonnal meg is jegyeztük ezt a XX-ik törvénycikk-ről, melynél valami vázaltszerűbbet még képzelni sem lehet, mely tökéletes új variációja a megboldogult Horn Ede teóriájának, mely szerint: »ha egy ágyút akarunk, akkor vegyünk legelőször egy lyukat és azt öntsük körül rézzel.«

Tisza is egy olyan lyukat kért az országgyűléstől, s ezt ő most körülöntötte abszolútizmussal, bizarrsággal, s megvan a szegedi királyi biztosi intézmény, vagyis — a szegedi basaság.

A szegedi basa pedig nagyon nagy úr lesz a miniszteri utasítás szerint, mely most egész terjedelmében előttünk fekszik, nagyobb úr lesz, mint akár a nagyváradi, akár a budai basák voltak valaha.

Mi magunk is óhajtottuk a királyi biztosi intézményt és szigorúnak óhajtottuk azt, mert rendkívüli bajok orvoslása rendkívüli eszközöket igényel, de az semmi esetre sem lehetett a cél, hogy e város romjain egy kiskirály székeljen abszolutisztikus hatalmával és engedelmeskedő udvarával.

Mi nem úgy fogtuk föl a dolgot, hogy Tisza Kálmán egy passzionátus méltóságot teremtsen itt a fivérének; mi a város újjáteremtéséről *ábrándoztunk*. (Nem véletlenül használom éppen ezt a szót.)

Mi azt hittük, hogy a biztosi tanács szakavatott, jeles férfiaktól fog megalakulni, kik nemes szándékkal, ügybuzgalommal s lelkes hazafiassággal látnak föladatukhoz. Mi azt hittük, hogy e tizenkét férfi jelleme, akarata, tapasztalata és tevékenysége lesz a mi garanciánk. Mi azt hittük, hogy a királyi biztos csak elnöke lesz a tizenkétfelől tanácsnak.

S mindezek helyett kaptunk a tanácsban egy befolyástalan, megkötött kezű testületet, s kaptunk a királyi biztosban a »minden szegediek urát és parancsolóját«. Pedig jó lett volna nem tévesztenie szem elől a kormánynak, hogy »több szem többet lát«, s aztán a »cárok«-ból egy is elég ott, ahol van — Oroszországban. Nem »úrra« volt Szeged városának szüksége, hanem okos emberre.

A miniszteri utasítás szerint a biztosnak korlátlan hatalma van, mely mindenkire kiterjed. Az autonóm tisztviselők egyszerű eszközeivé törpülnek, minden ember úgy mozog, úgy tesz, ahogy a biztos rendeli, s a biztos esetleges hatalmaskodásai ellen nincsen orvoslás sehol, semmiben.

De mégis legszebb az utasítás e) pontjának a vége, mely szerint a királyi biztos a főispántól kezdve lefelé, mindenkit fölfüggeszthet hivatalából, s ezen fölfüggesztés után, ártat-

lan legyen bár az illető hivatalnok, még a miniszter sem hagyhatja meg tovább hivatalában.

Rettenetes, hogy lehetséges ilyen abszurdumot elrendelni a XIX-ik század második felében egy civilizált jogi államban!

Amennyire én a fölülről fújdogáló szellőt ismerem, az egész utasítás olyannak tűnik föl előttem, amelynek éle egyenesen Dáni főispán ellen van fordítva, kit őexcellenciája a belügyminiszter úr ilyen finoman akar megszékírozni.

De hát helyes-e azért megalázni, és így megalázni egy egész várost, és annak legjelesobb fiait, kiket a közönség a tisztviselői díszes székekbe ültetett bizalmával?

Hiszen a belügyminiszternek ezer más módja van Dániának tudtára adni a kegyvesztettséget, s ezer más módja volt a Reizner-ügyet, mely a belügyminisztert, mint biztos forrásból tudjuk, fölötte irritálta, akként intézni el, ahogy neki tetszik, ahelyett, hogy aprólékos politikával azt a királyi biztos szigorúbb széke elé terelje és ezért külön kifejezéseket szőjön be az utasításba és külön őt meg nem illető jogokkal ruházza föl a királyi biztos[t].

Reméljük azonban, hogy Tisza Lajos, ki a miniszteri széken mérsékelt, higgadt férfiúnak látszott, sok tekintetben nem fog visszaélni a hatalommal, mellyel testvére oly bőkezűleg elárasztotta. —

128. sz., június 11.

SZEGED, JÚNIUS 10-ÉN

Tisza Lajost a biztosi tanács beszédben üdvözölte, s a királyi biztos viszontbeszédet intézett tanácsához.

Szegedre érkezését megelőzőleg elmondta programját, mely oly szintelen, mint amilyenek szoktak lenni Tisza Kálmán nyilatkozatai is.

Beszédének alaphangja azonban rokonszenves. Átrezgi különféle változatokban a királyi szó, melynek megvalósítását föladataul kitűzi. De hogy milyen segédeszközökkel rendelkezik Szeged újjáalkotására, arról ő is mélyen hallgat, mint

hallgatott mindeddig bátyja. Pedig az érdekelne minket első-sorban.

Erősen hangoztatja, hogy a külföld kegyadományainak óvatos és meggondolt szétosztása azon indokok egyike, melyeknél fogva a rekonstrukció munkája »nem alárendel-tebb közegekre bízott«. Elismerjük szívesen azon nagy fele-lősséget, mely az adományok elfogadásával ránk nehezedik. Igaz, hogy a külföld nemcsak a szerencsétlen Szeged, hanem az egész magyar nemzet iránti rokonszenvének adott kifeje-zést, midőn eddig nem látott bőkezűséget tanúsít. Az ado-mányok igazságos elosztását jogosan ellenőrizheti az európai közvélemény. De oly tekintélyes apparátus, mint amilyennel rendelkezik a királyi biztosság, nem szolgálhat ilyen aránylag kis célnak. Ki is jelenti Tisza, hogy egy magasabb cél vezérli; ezen eszme Szegedet, »Magyarországnak a főváros után első városát« romjaiból föltámadni segíteni.

Horváth Gyula, a tisztelgő biztosi tanács szónoka a királyi biztos hazafiságába[!], nemes emberi érzületébe[!], szívós munkaképességébe[!] és fáradhatatlan szorgalmába[!] bízik. Viszont a királyi biztos teljesen viszonozza a tanács bizal-mát.

Elfogadván azon elvet, melyet Tisza Lajos beszédében is hangoztat, nem tekintjük Szeged rekonstrukcióját egyes politikai pártok missziójának. Nem tekintjük tehát Tisza Lajost mint a volt kereskedelmi minisztert, kinek kormánya alatt az elhibázott Duna-szabályozás történt, nem mint Tisza Kálmán testvérét és politikájának pártolóját.

Tisza Lajos politikai múltját feledjük és ítélünk szavai után, addig, míg alkalmunk lesz tettei után ítélhetni. Ezen szempontból nézve első beszéde kielégítheti Szeged polgárait. — Kielégítheti a meleg rokonszenv hangja, melyen szól az elpusztult városról, úgy mint a bizalom, melyet táplál föl-támadása iránt; bizalom, mely igen becses annak szívében, kinek kezeibe van letéve sorsunk és jövőnk.

Beszédének csak azon részét nem helyeselhetjük, mely-ben el nem maradható, múlhatatlan megtámadtatásokról szól. Szeged közönsége maga kívánta a királyi biztost. Átérezte hogy sorsát, jövőjét erélyes, egységes vezetésre kell bíznia. Úgy mint néha a veszélyeztetett köztársaság megmentésére

elkerülhetlen a diktatúra, úgy Szeged újjáteremtése is diktatúrát igényel.

A király nemes szavai bizalommal töltötték el szívünket. Aki a legjobb király nevében jön, elvárhatja tőlünk, hogy előítélet nélkül fogadjuk. Ha a királyi biztos működése méltó lesz megbízójához, úgy a szegedi nép hálája nem fog elmaradni.

A szerencsétlenség nem mérgezte meg népének érzését, se nem tette követelővé. Azonban értsék meg azt mindenütt, hogy tudja e város lakossága, mi okozta vesztét s honnan kell segílyt várnia. Az ország csak *kötelességét* teljesíti, midőn az átkos Tisza-szabályozás következményeinek elviseelésében segítségünkre van.

Ha a királyi biztos úr ezen körülményt mindig szem előtt fogja tartani, meg fog győződni, hogy e nép nem szerénytelen.

Szeged népe üdvözli a királyi biztosban a király képviselőjét, akarátának végrehajtóját.

Engedje a gondviselés, hogy Tisza Lajos megérkeztének napja e város történetében a szerencsések közé tartozzék.

137. sz., június 22.

MI, FEKETE HÁLÁTLANOK

A szivattyúk fiaskójáról szóló közleményünk, mely bejárta az egész magyar és osztrák ellenzéki sajtót, nagy dühre lobbantotta a kormány testőreit, és nevezetesen a »Hon«-t, mely lap tegnapi esti kiadásában nagy garral ránk és a fővárosi ellenzéki lapokra förmed.

És miért teszi ő azt? Mert állítottuk, hogy a szádfal és szivattyúzás az országnak másfél millió forintjába került, mely pénz ki van dobva és melyből álló-hídunk, körtöltésünk és szabályozott Tisza-partunk lehetett volna. Pedig mindez tiszta igazság.

A válogatott kormánypárti gorombaságokból, melyekkel lapunkat, a »Pesti Napló«-t és a »Magyarország«-ot illeti, íme néhány mutatvány:

De hát el lehet-e mondani becsületos, jó lelkiismerettel azt, hogy a töltésre és szivattyúkra kiadott pénz a vízbe van dobva haszontalanul? Hogy ezt mondhassa valaki, ahhoz óriási butaság vagy éppoly nagy adaga a nyomorult lelkiületnek kívántatik.

Azt mondja továbbá, hogy az ellenzék, s kivált a habarék lelkiismeretlensége annyira megy, hogy Szeged megmentésének ügyét rosszlelkűséggel ellenzéki fegyverül fölhasználja. A kormány pedig csak annyit tesz Szegedért, hogy érte *»csak maga az isten tehetett volna többet«*. És mi ezért a hála és köszönet?

A legimpertinensebb vádaskodás, a legalaptalanabb szemrehányások. Valóban nem képzelünk a föld hátán sivárabb, mizerábilisabb és perfidebb ellenzékot, mint aminő a mi habarékunk.

Ezen szeretetreméltóságokban osztozkodnunk kell a fővárosi pártlapokkal. De kedveskedik nekünk a »Hon« külön bókkaal is.

S hogy még a fővárosi habaréklapok csinálnak a katasztrófával politikai tőkét, bár elég kvalifikálhatlan és nemtelen dolog, még hagyján, de hogy az ott helyben, Szegeden megjelenő habaréklap is agitál, ez minden kritikán alul álló fekete hálátlanság.

Nem szándékunk a »Hon« impertinenciáira hasonló modorban felelni. Megszoktuk mi már azt, hogy a kormánypárti lapok az érvek hiányát gorombáskodásokkal, gyanúsításokkal és durva ráfogásokkal pótolják. De érdekes lesz közelebről szemügyre venni azon indokokat, melyek a »Hon«-t ezen támadásra bírták.

A »Szegedi Napló« közvetlen az árvíz után határozottan kijelentette, hogy a kormánynak Szeged rekonstrukciójára vonatkozó intézkedéseit és cselekményeit *nem tekinti pártkérdésnek* és azokat egész tárgyilagosan és függetlenül, tisztán Szeged érdekeinek szempontjából veszi bírálat alá. Ezen álláspontot foglaljuk el ma is.

Mi a királyi biztosi intézményt kedvezően fogadtuk. Mi magát a királyi biztost, Tisza Lajost, bár ő Tisza Kálmán testvére, kinek országos politikája ellen harcoltunk eddig és harcolni fogunk ezután is, míg az gyökeresen meg nem vál-

tozik, nem támadtuk meg pártszempontból. A biztosi tanács intézkedéseit tárgyilagosan ismertettük és faksiózus bíráló alá vontuk. Sőt Tisza Kálmán belügyminiszternek Szeged iránti jószándékaiiban bízunk, mert bízunk a király szavaiban, melyeket megvalósítani és akarátát végrehajtani Tisza van hivatva. Végre nemegyszer a kormány egyes intézkedéseire nézve (mint p.o. a pénzüzeteknek nyújtott segély), nyíltan hálás elismerésünknek adtuk kifejezést.

Mindezeket csak mint bizonyítékot, s nem mint védelmet, melyre nem szorultunk, hozzuk föl. Mint bizonyítékát annak, hogy ha megtámadtuk a szádfal-építést és szivattyúzást, azt nem mint *ellenzék*iek, hanem mint *szegediek* tettük. Tettük pedig azért, mivel jól tudjuk, hogy nagyon is megvan azon áldozatok nagyságának a határa, melyet az ország Szegedért hozhat. Végtelenül fájt az a szegedieknek, hogy az ország drága kincse kidobatik haszontalanul, hogy az áldozatot meghozza az ország, de annak gyümölcsét sem mi, sem az ország nem élvezi.

Ugyanerre nézve nincs pártkérdés köztünk Szegeden, bizonyítja a nagyon is kormányparti lapársunk magatartása. A »Sz. H.« a szádfalért és szivattyúzásért elköltött pénzt csak úgy deklarálta kidobottnak, mint mi. Ő tehát a »Hon« szerint alkalmasint kettős »fekete hálátlanságot« stb. tanúsított. Miért nem veszi a derék »Hon« azt észre? Miért szid csak bennünket, s nem őket is, és valamennyi »fekete hálátlan« szegedieket?

Megvan ennek a maga oka.

A kormány belátja maga is a szádfal és a szivattyúk fiaskóját. Tudja jól, hogy azért a megtámadtatás elkerülhetlen. A támadások sokkal mélyebb benyomást tesznek, ha nem szenvedélyek, hanem a tiszta igazságszeretet által sugalltatnak.

A kormányparti lapok tehát törekszenek a támadásoknak *pártszínezetet kölcsönözni, hogy a kormányparti képviselők független része előtt azoknak élét vegyék.*

De ez nem fog sikerülni. Mi a szádfalért most sem a kormányt támadjuk meg. A kormányt tiszta szándék és jóakarattal vezérelte. *De azon »szakértők«, kik Szegedet már egyszer fönkre tették, álcáztaassanak le, nehogy Szegedet és az országot*

mégegyszer a vész örvényébe sodorják. Nem a kormány a vétkes hanem rossz önérdék vezérelte tanácsadói.

Hogypedig a szádfal, mely *egymilliókétsházshuszonezter forintba került, nem felelt meg céljának, azt bizonyítják a már régebben elmondottakon kívül a következő hiteles adatok.*

Ha a szádfal céljának megfelelt volna, akkor az apadásnak a város területén sokkal gyorsabban kellene végbemennie, mint künn.

Éppen az ellenkezőjét tapasztaljuk. Folyó hó 25-én délután a külvíz tükre 25 centiméterrel volt magasabb a belvizi tükrénél. Ma délelőtt 11 órakor a X. szakasznál 21 centiméter volt a különbség. Tehát 5 és fél nap alatt a belvizi 19 centiméterrel apadt, míg a külvíz 23 centiméter apadást mutat. Ebből kitűnik, hogyha a szádfal nem volna a városban, a víz ma legfőbb[!] csak 10—12 centiméterrel volna magasabb, mint amilyen tényleg. Mert bár a X. szakasznál 21 centiméter különbség van, mely szakasz egyenes vonalban van a felsővárosi templom tornyával, lefelé az esésnél fogva a különbség bel- és külvíz közt mindinkább kisebbedik, tehát a városban is csak a 21 centiméter egy részét lehet mint színvonal emelő tényezőt számításba venni. De ezen különbség is rövid idő alatt el fog enyészni, mivel 5 és fél nap alatt a külvíz 4 centiméterrel többet apadt a belvizi-nél, s úgy 18—20 nap alatt bel- és külvíz teljesen ki lesznek egyenlítve.

A szádfal csak azon esetben tett volna szolgálatot, ha *elkészülhetett volna a zöldség előtt.* Ez lehetetlen volt, s úgy a szakembereknek azt kellett volna a kormánynak tanácsolni, hogy várja be a Tisza természetes apadását, mert lehetetlen ezelőtt Szegedet a belvíztől megszabadítani és az óriási költségek kidobottaknak tekintendők.

Azok a szakértők vagy nem *akartak*, vagy nem *mertek* így nyilatkozni. Mindkét esetben egyenlő mértékben elítélendők.

Egészen hasonlóan állunk a szivattyúkkal, melyekre nézve mai újdonsági rovatunkban részletes és hiteles adatokkal szolgálunk.

Állításunk, hogy a szádfal és szivattyúzás kidobott pénz, tehát igaz és való.

Elhisszük, hogy a kormánypárti lapok gyakran *hálados-ságból hazudnak*. Mi azonban kimondjuk az igazat, ha hálátlanoknak is deklarálnak bennünket. Már mi ilyenek vagyunk, mi szegediek.

Mi, fekete hálátlanok.

142. sz., június 28.

A MAKÓI KOMÉDIÁK

Alább közöljük tudósítónk levelét Lonovics József megyei főispán úr fogadtatásáról és beiktatásáról. Megvalljuk, szomorító hatást tesz az ránk, mert lealacsonyítónak tartjuk azt a sok komédiázást és hókuszpókuszt a közönségre vonatkozólag, melyet elkövet egy kormányhivatalnökká kinevezett mameluk úri emberrel szemben.

Mindig szívesen adtunk igazat a Makó és környékbeli intelligenciának, midőn az a népnek extremitásáért tett szemrehányást, de most már nagyon kvittek lehetnek. Szomorú intelligencia az, mely a talpnyalástól nem undorodik. De vajon nem-e hiba itt intelligenciát emlegetni, ahol csak obligát hivatalnoki karról lehet szó?

A főispánt lelkesedéssel fogadták, koszorút nyújtottak neki, elnevezték a megye legnagyobb fiának, fáklyákat raktak máglyába, hazafias zsolozsmákat énekeltek szent áhitattal tiszteletére s mindezt a XIX. század utolsó évtizedeiben.

S vajon miért lett ő egyszerre Csanád legnagyobb fia, miért dobbant meg fényes (?) nevének hallatára ezer meg ezer szív, s miért gyulladt lelkes zsolozsmára ezer meg ezer megyei torok?

Hát bizony csak azért, mert Tisza Kálmán úrnak tetszett Lonovics József urat egy szép napon egyetlen tollvonással főispánnak kineveztetni.

Mert ha Tisza Kálmán úr Végh Aurél, Füzéressy Kálmán, vagy véletlenül Kuszi Pistát nevezte volna ki főispánnak, akkor Végh Aurél, Füzéressy Kálmán vagy Kuszi Pista lenne Csanád legnagyobb fia, neki nyújtották volna a koszorút, s az ő fényes érdemeitől gyulladozott volna a »Szózat«.

Márpedig kár azt a »Szózat«-ot úgy csúffá tenni!

Egyébiránt adjuk az alábbiakban szó szerint rendes levelezőnk tudósítását.

II.

Azon kis megjegyzés, melyet tegnap a Csanád megyei főispán bevonulásáról szóló eredeti tudósítás elé tett a szerkesztőség, akként magyaráztatott ma, s hozatott föl nekem érdekelt helyről, mintha az Lonovics úr személye ellen lett volna irányozva.

Anélkül, hogy revokálnám a mondottakat, mert ez nem szokásom, kijelentem, hogy a Csanád megyei főispán úr személye nem eshetik kifogás alá; a főispánság különben is már-már alig egyéb, mint hogy a belügyminiszter egy megbízottját állítja a választott tisztviselők fölé mint saját közegét, tehát az majdnem egészen a belügyminiszter dolga, hogy ő kit állít oda a kormány közegének.

De különben is én Lonovics urat nem ösmerem sem személyesen, sem híreből. (S valószínűleg éppen az a tudat keserít el, hogy hazám nagyembereit sem ösmerem!) Csupán azóta tudom, hogy létezik, amióta főispán-jelöltként kezdték emlegetni. S azon idő alatt azt hittem, hogy bár jelentéktelen, de igen népszerű ember. Most azonban megvallom, mióta a hivatalos örömmaskarádék lefolytak, már azt sem hiszem, hogy népszerű — *mert ezekre nem lett volna* akkor szüksége.

Lonovics úrból kétségtelenül igen jeles főispánja válhatik a megyének valamikor, s én megengedem azt is, hogy nagy ember is lesz — de még nem az: s nem úgy kezdi, hogy az legyen, egy lejárt kormány, egy vaskezü miniszter rendeleinek végrehajtójául vállalkozván. Ez a kicsinyek hiúsága.

Mindamellet szívesen üdvözöljük Lonovics urat főispáni székén, mert hisszük, hogy azt jobban lesz képes betölteni mint sok más főispán, s mert Lonovics úr kinevezésében ismét új jelét látjuk a szakításnak ama szűkkeblű előítéletekhez, hogy a megyék élén csak igazi arisztokrata állhat.

Ami ellen kifogásunk van, az csak azon hűhó és imelygős [!] hajlongás, mely társadalmunk és politikai világunk erkölcsseit oly mélyen alásüllyesztette —, s mely olyan kórosan nyilvánult ezúttal Csanád megyében.

SZEGED PUSZTULÁSA

ELŐSZÓ

A szegedi árvíz, mely az Alföld legvirágzóbb városát dönté romba, egyike azon megrázó katasztrófáknak, miket sötét betűkkel fog följegyezni a történelem.

Illő, hogy mi szemtanúk addig is, míg az árvíz történetét a roppant anyaghalmazból gondos kezekkel nyomozva ki a selejtest és a tényeket, mihez hosszabb idő kell, valaki körülményesen megírná, könnyítsük meg feladatát, papírra vetve a benyomásokat, miket reánk tőn a szörnyű veszedelem, melyben e sorok írója elejétől fogva végig élénk részt vett, vázoljuk nagyban a képet, s a részletek közül azokat, melyek még élénk emlékezetünkben élnek.

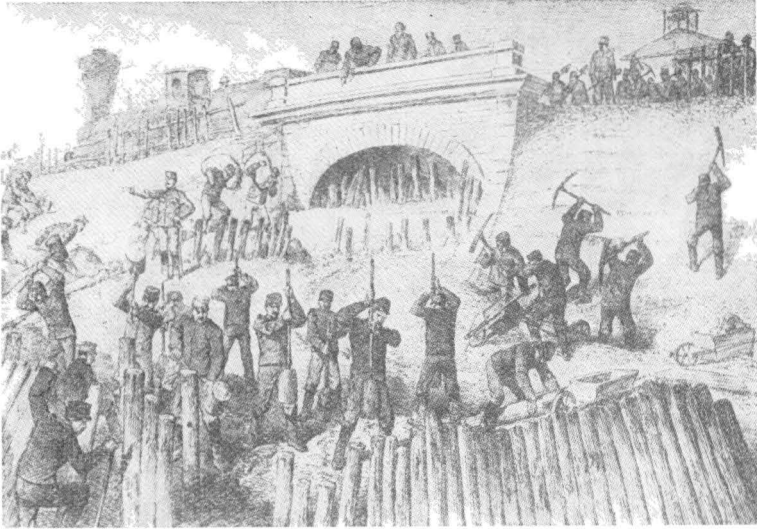
De még más célja is van e füzetnek.

Az árvízről, a mentési műveletekről, s általában e borzalmas katasztrófáról az időszaki sajtóban annyi ferdítés, annyi téves dolog lett megírva, hogy az érdeklődő, ki a lapokból olvasta a dolgok állását, sokkal többet most sem tud, mint amikor semmit sem tudott. A fővárosi sajtó a helyi viszonyokat nem ismerő referensei illetéktelen emberek által informáltatva sokszor olyan dolgokról írtak, amiken azok a személyek csodálkoztak legjobban, akikről azok a dolgok írtak. Ilyen a Glück kereskedő és családjának elpusztulása, kiket agyonütött a beszakadó ház, ilyen a zsinagóga összeomlása stb.

Legjobban jellemzi azonban az állapotokat két epizód. A március 17-én itt járt király ama szavai:

»A veszély sokkal nagyobb, — mint aminőnek a lapok mondják.«

S Lukács kormánybiztos azon közmegebotránkozást okozott, a veszélyt célzatosan kisebbitő jelentése, melyet öfel-

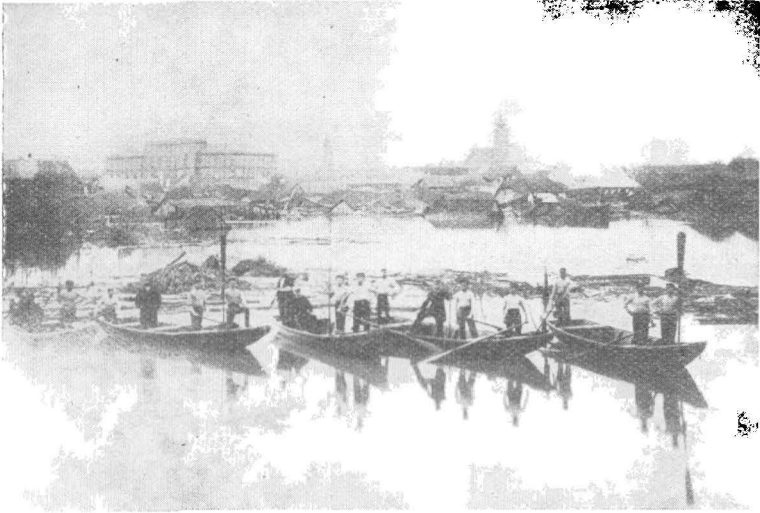

Védekezés az árvíz ellen Szegeden: a vasúti töltés erősítése

«Az Arany Oroszlánhoz» címzett szegedi kávéház egykori épülete a századfordulón

II

Az elöntött szegedi Belváros látképe

Az elöntött szegedi Alsóváros látképe

ségének kérdezősködésére adott a halottak számának be-
mondásában, midőn azokat *huszonnégyre* tette. De nyomban
utol is érte a nemezis az őfelségét is ámitó hivatalnokot, mert
egy derék pap rögtön sietett megjegyezni, hogy a veszély
első napján csak ő maga *több* egyént temetett el.

Ily részint téves, részint rosszakaratú, részint pedig fé-
lénken takaródzó értesítések helyreigazítása szempontjából
íratott e néhány ívnyire szorított története Szeged elpusztu-
lásának.

Azért pedig oly gyorsan — mert alapos reményünk van
hozzá —, hogy ha sokáig késleltetjük, egyszer csak azon
vesszük magunkat észre, hogy az elpusztult Szegednek íme
már semmi nyoma: egy új, fényesebb emelkedett helyette.

NÉMI ELŐZMÉNYEK

Gróf Széchenyi István lángelméjében támadt először
a gondolat, hogy a szép kanyargó Tiszát, mely zúgva, bűgva
töri szét néha a gátot, szabályozni kellene. Azonban maga
sem bízott a Tisza-szabályozás sikerében, 1846-ban lehozatta
Paleocapa Péter velencei mérnököt, ki mint európai tekintély
volt ismeretes a vízműépítészet terén. — Paleocapa meg-
vizsgálta a szabályozási tervet és műveleteket, s kimondá,
hogy a Tisza-szabályozás eddig elfogadott rendszere előbb-
utóbb Szegedet öli meg.

E szomorú jóslat lebegett Szeged fölött már harminc-
három esztendeje . .

S ez a jóslat teljesedett be rajta, dacára a sok millió
forintnak, mely bele lett ásva a Tisza töltéseibe a jobb- és
balpartján egyaránt.

Három évvel ezelőtt már komoly veszély fenyegette
Szegedet. Harminc év alatt hatalmas töltések készültek a
Tisza mellett, melynek 240 mérföldnyi csavargó medre az
átmetszések által egy harmadrésszel megrövidült. A természet
alkotta nagy medencék, az óriási árterek és öblözetek elzá-
rattak a Tiszától. Az áradat, melynek hullámai egykor három
hét múlva érték el Szegedet, most ide hömpölyögnek négy
nap alatt. A meder eliszapodása [!] folyton nagyobb lón.
A Felső- és Közép-Tisza szabályozva lévén, az ár ellenállha-

talánul mehet Szeged felé, miután az Alsó-Tiszával még négy kanyarulatokkal [!] kell küzdenie. Minél magasabbak lettek a töltések, annál magasabb lett a Tisza árja.

A legerősebb gát a Tisza felől védi Szegedet. Ezt maga Szeged emelte. S hasonló áttörhetetlen *körtöltéssel* akarta magát körülvenni az 1876-i vízveszély védelmei után, de a tanult, s főleg a hatalmas emberek másképp akarták. Az ő tanácsuk abból állott, hogy Algyón fölül a percsórai gátat kell fölépíteni, mert e gát lesz az, mely megmenti Algyót, Tápét, Dorozsmát és Szegedet, s ezek húsz négyszög mérföldnyi határát. Ha pedig a percsórai gát valamikor ketté szakadna, Szegedet megmenti északról a baktói-szilléri töltés, keletről az Alföld — fiumei vasút-töltés, délről pedig a Szent-Mihály-teleki és a Vöröskereszt melletti töltésvonal.

Ez a terv lett elfogadva és létesítve. Ez volt védelmi fegyvere Szegednek, midőn az emelkedő Tisza március első napjaiban fenyegetni kezdte.

KENDE KANUT
a percsórai kormánybiztos

Kende Kanut magas, szikár ember, őszülő hajjal és szakállal. Prototípjá az örök ifjúságnak. Csak valamivel komolyabb Beöthy Algernonnál, és csak valamivel kisebb mameluk Horváth Gyulánál.

Kende Kanut fiatal korában kitűnő bánásmódot tanúsított a nők körében és igen ügyesen kucsérozott, eleganciával tudott mulatni a cigánnyal, s ruháit az első szabónál varratta.

S ezért lett ő percsórai kormánybiztos.

*

Kende különben becsületes ember, s ő maga csodálkozott rajta legjobban, hogy ő miként jutott a vízműépítészeti tudományhoz. Dehát elvégre is azt gondolta, hogy az úr pokolban is úr, s már az magától beleszületik mindenféle tudományba. Így fogadta el a percsórai kormánybiztosi hivatalt, hihetőleg

a fizetés kedvéért, s így jutott Szeged kapuinak kulcsa gyenge és laikus kezekbe.

*

A kormány az első napokban, midőn a Tisza rohamosan áradni kezdett, nagy indolenciát tanúsított. Még Kendét sem küldte le, kinek szavazatára a költségvetés tárgyalásánál szükség volt. Ebbeli mulasztását csak az menti, hogy Kende úgy sem értett a dologhoz.

*

Kende iránt, dacára rokonszenves egyéniségének, elejétől fogva nem volt semmi bizalom, mert dilettantizmusát sem nem volt képes (s dicséretére legyen mondva), sem nem akarta takarni, már pedig éppen a szegedi szójárás szerint »a tanulatlan doktor kész hóhér«.

SZEGED ELŐBBI FEKVÉSE ÉS HELYZETE

Az Alföld e tősgyökeres magyar városa, a különben is lapos vidék egy völgyében terjed el nagy darabon, mintegy hetedfél ezer házzal, s alig van egy-egy pontja, mely magasabb a Tisza vízszínénél, az az áradás pedig, mely a várost megkerülte, két lábnyival magasabbra duzzadt föl, mint maga a folyam. A házak legnagyobb része vályog; legföljebb az alját képezi néhány téglasor. Még az erősebb kőházak sincsenek mély alappal építve, még az emeletes házak egy része is pince nélküli, keskeny, alacsony fundamentomon.

Maga a talaj pedig homok, mely átázik, laza lesz és gyorsan megroskad. A víz eláztat itt mindent. S már azalatt is, míg a víz az Alföld—fiumei vasúti töltésnél ólálkodott, bent a városban fakadó belvizek boríták el a legalacsonyabb pontokat.

Szegeden még eddig nem járt a Tisza árja, minélfogva gyarapodott, emelkedett és szépült a derék magyar város; nemcsak második lett népességre nézve az országban, hanem egyike a legszebbeknek, vagyonos vidék központja, hatalmas kereskedelemmel s olyan élénk iparral, aminő aránylag egy város sem. Azonkívül Szeged volt a magyarság védbástyája, a nemzetiségi elemek közvetlen szomszédságában.

Jegyezzük ide a főbb statisztikai adatokat a »volt«-ról, hogy majdan összehasonlíthassuk a »lesz«-szel. Szeged 70 ezer lakosa közt csak 30 ezernek volt megjelölhető a foglalkozása. Van 14 000 vállalkozó, hivatalnok, munkás és mezzei gazdaszáttal foglalkozó, 2092 egyén az intelligens osztályhoz sorakozik, 4768 az iparos létszám, 2000 egyén a kereskedő világhoz, 2200 személy háztulajdonosi minőségben van bejegyezve, 3700 személy szolgálattal keresi kenyerét.

Megjelölhetetlen foglalkozásúnak marad tehát *negyven-ezer* lakos. Mármost milyen foglalkozásnál keressük meg ezek nagyobb részét, ha nem a mezőn, Szeged óriási határában, melynek nagy része kitűnő termőföld, s mely most kevés kivétellel a víz alatt van.

Szeged az eddigi árvizek történetében hallatlan számú házat vesztett aránylag. Meg kell azonban a történelmi igazság nevében jegyezni, hogy kivált a külvárosban kevés volt a magasabb értékű ház. Az emeletes házak tekintetében Szeged Magyarországon a *hetvenegyedik* helyet foglalta el. Vagyonosságának három főforrása a kereskedelem, ipar, a mezőgazdaság és az állattenyésztés. — Ez utóbbi kettő legfőképp.

Szegednek 7047 lova, 300 szamara, 9000 darab szarvasmarhája, 119 kecskéje, 26 892 db sertés és 1330 kas méhe volt. (Ez óriási állományból valószínűleg csak igen kevés maradhatott.)

116 kisebb-nagyobb iparvállalata volt; ebből 4 az élelmezési, 13 a ruházati, 13 az építészeti, 23 a szövészet- és takácsiparra esik, 17 a faiparra, 20 az érciparra, 22 a bőr- és papír-, 3 pedig az olaj- és zsíriparra.

Ami Szeged nagyiparát illeti, bírt egy gőzmalommal, mely egy gőzgéppel 68 000 mázsa lisztet gyártott, volt egy szeszgyára, melynek gyártmánya 500 000 akóra rúg, ehhez járul még a téglarésvénygyár és a gyufagyár, mely 250 munkásnak adott kenyeret.

Hitelintézetei közül fölemlítendő: a »Szegedi Kereskedelmi- és Iparbank«, mely 1867-ben alapítottatott 2000 részvénnyel s 200 000 Ft. részvénytőkével, továbbá a kitűnő ügykezelés alatt levő »Kézművesbank« 100 000 Ft alaptőkével, a »Szeged — Csongrádi Takarékpénztár« 19 millió értékkel, a »Szegedi Általános Takarékpénztár« 80 ezer alaptőke mellett

165 ezer érdekelt betéttel és 178 000 váltó-tárcával, a »Szegedi Téglagyár Társulat« 120 ezer Ft részvénytőkével, a »Légszuszvilágítási Társulat«, 310 ezer forint részvénytőkével, s végül a »Gyártelep Részvény Társulat« 500 000 forint részvénytőkével.

Az Alföld — fiumei vasút Szegeden 241 539 forint bevételt csinál. E bevételből áruszállításra 137 145 forint esik. A Szegedre érkező küldemények a két vasúttal 50 000 tonnát, a hajóval érkezők pedig 60 ezer tonnát képviselnek.

Ezen adatokkal kívántam bemutatni Szegedet mint üzletpiacot, s ezek jellemzik gazdasági fejlettségét is.

HARC A VÍZZEL

A veszély március 1-én lett föltűnőbbé. A Tisza vize majdnem elérte a 25 lábat a 0 fölött. A lakosság, mely eddig a »jam alios vidi ventos« melegítő tudatával látszólagos non chalance-szal nézte a Tisza áradását, meghökkent. A vészbizottság, mely Taschler főkapitány elnöke alatt alakult meg, elrendelte a kényszermunkát, a közigazgatási ügykezelés a legszükségesebb rendőri teendőket kivéve megszüntetettén, a város összes tisztikara a védelmi munkában való közreműködésre használtatott. Lázás tevékenység folyt mindenütt. Március 2-án 21 darab ponton érkezett le 30 hidász kíséretében.

Ez volt az első jel, mely arra emlékeztetett, hogy hátha ezek a pontonok nemsokára itt fognak átsikamlani Szeged utcái között, hol most mi járunk-kelünk. .

A pontonok, melyek ott állottak a városháza előtt, úgy tűntek föl, mint megannyi készen álló koporsó. Mintha figyelmeztetnének, hogy: itt temetésre készülnek.

A város borongó hangulatot öltött, dacára a verőfényes napoknak, melyek ragyogó fényt, tavaszi zománcot öntöttek szét és megaranyozták az öreg ismerős épületeket. . . haláluk előtt.

Az utcák elvesztették szokott jellegüket; néptelenebbek lettek, s csak siető embereket lehetett látni végig menni; a sétálások megszűntek; még akinek nem volt is dolga, restellte észrevétni, hogy nincs. A korzó mutatta legjobban a meg-

változott képet; ezelőtt rajként hemzsegett rajta a tarkábbnál tarkább közönség, most a verőfény sem csalt ki senkit.

Mintha egyetlen ember lett volna az egész város, egyetlen ember, akinek valami nagy baja van, aki nem mer mosolyogni, vagy nem tud, mintha egyetlenegy szív lett volna az egész város, melyet összeszorított valami aggodalmas előérzett.

Március 4-ig a víz elérte az eddig soha nem tapasztalt magasságot, 25 láb 6 hüvelyket, s ezalatt a Maros is folyton emelkedett, siettetve a katasztrófát. Taschler védbizottsági elnök március 3-án bocsátotta ki elsejét ama kiáltványoknak, melyek a lehető legtáptatlanabbul voltak szerkesztve. E kiáltványban nyugalomra és a rendeletek pontos teljesítésére hívja föl a közönséget, jelezve egyszersmind, hogy a percsórai gát esetleges elszakadását ágyúlövés fogja tudtára adni a népnek.

Míg idebent éjjel-nappal hazafias virrasztás címén ülészett a vízvédelmi bizottság a legkülönbözőbb elemekkel föleresztve, s more patrio prókatori okoskodásokkal pótolva a szakértelmet s határozva jót, rosszat, addig a percsórai töltésen lázas hévvel folyt a munka. A kormánybiztos, Kende Kanut is előballagott valahonnan a tizenkettedik órában, s miután 15 ezer forint erejéig megcsapolta a város pénztárát, s miután a Pallavicini őrgrófra kivetett összeget nem bírta beinkasszálni, a helyszínre utazott erősíteni a töltést, mely ha átszakad, Szeged halálos veszedelemben forog, mert akkor a hátsó töltések, melyek csak 22 lábnyi magasak, bajosan fognak a vad áradatnak ellenállhatni. Ez volt az általános hit Szegeden, s a percsórai gátba volt vetve minden remény.

S volt remény, dacára Kende Kanut egy hirtelen közforgalomba jött nyilatkozatának, mely szerint ő nemigen bízik a töltés szilárdságában. E reményt leginkább három kipróbált szegedi ember (akik a »szegedi hősök« nevet is megérdemlik) ottléte támasztotta. *Novák* József városi ügyész, *Váradí* Ignác és *Szekerke* József bizottsági tag dolgoztak ott szakadatlan eréllyel. . .

— Míg azok ott vannak, semmit sem kell félni — mondogatták az emberek egymásnak biztatatólag. — Ösmerik ezek a vizet; és megfogják. Saját testükkel is megfogják.

Én felvidéki ember létemre naivságnak hittem az ilyen beszédet, hogy valaki a vizet megfogná; hiszen nem nyúl az vagy pintyőke, de végre is ami annyi száz embernek rendületlen, habár rusztikus hitét képezi, némi tiszteletre kész, s magam is hinni kezdtem már, hogy addig csakugyan nem jöhet a víz, míg Novák, Várady és Szekerke őrzik.

Március 5-én délben az Újszegedre közlekedő tiszai hajóhíd, kivált az előrelátó Pillich Kálmán korábbi sürgetésére, nagynehezen bekötöttet s ezzel erős lélegzetet vett mindenki, mert most már veszély esetére volt egy út, amerre menekülni lehet a népnek. A vízvédelmi bizottság, melyben Taschleren kívül Dáni főispán, Pálffy polgármester, Reizner főjegyző és Zombory tanácsnok vettek kiváló részt, nem sújthatók az önteltség és a hatalommali kacérkodás vádjával. Maga a főispán csak igen csekély hatáskört tartott meg magának, éppen annyit, amennyinek meg bírt felelni, nemkülönben a szerény Pálffy. Csupán Taschler mert többet erejénél. De őt is folyton ellensúlyozta a többiek higgadsága.

A vízvédelmi bizottság »sanior pars«-a csakhamar magaslátára emelkedett azon tudatnak, hogy tanácskozása laikus nézetek levében úszik, s megrettent még azon gondolatra is, hogy a saját ambíciója veszélyt hozhasson a városra, s mihelyt imminensebb lett a veszély, maga kereste meg a kormányt komisszárius kinevezése és szakértő leküldése iránt. Ugyancsak március 5-én le is jött Boros Frigyes főmérnök, s azontúl élénk részt vett s irányadó volt a vízvédelmi bizottság üléseiben.

E napon jött le Lukács György miniszteri tanácsos is, a sunyi természetek szokásával magával hozva zsebében a kormánybiztosi kinevezést és a statáriumot is, anélkül azonban, hogy ezt nem tudom miféle magas, csak az ő nagy talentuma előtt érthető politikából elárulta volna, eleinte csupán úgy gerálta magát, hogy ő személyes meggyőződést jött szerezni a várost fenyegető veszély mérvéről, hogy annak alapján a helyzetről kimerítő jelentést tehesen a kormánynak. Már ez együgyű lépése előre vetette árnyékát azon tehetetlen aprólékos és nevetséges taktikának, mellyel a szegény öreg apó nem sok vizet zavart meg, — és azon erélyesség-hiánynak, mely egyrészen Szeged szerencsétlenségének oka.

A közvélemény legszívesebben Dánit látta volna kormánybiztosnak, ki ha mint kormányközeg nem bírja is a város népszerűségét, de mihelyt nagyobb bajok távol lökik a látkörből a politikai pártusák lándzsáit, egyszerre a »magáénak« látja őt minden szegedi ember, s szívesebben engedelmeskedik még kérésének is, mint bármely idegen parancsnak.

E napon nagy mérveket öltött a munka a belső töltéseken is, az államvaspályai töltést ezer meg ezer ember magasította, rajként lepte el a nép. Az általános kényszermunka alól senki sem vonta ki magát; igazságosan volt az fölösztva és minden kivétel nélkül.* Estefelé megtekintettem a munkát, s azon meggyőződésre jutottam, hogy csak a szegedi ember tud a töltésen dolgozni. Kellő felügyelet nélkül is bizonyos összhangzatos rendben ment a szakszerűséget kívánó munka: mintha valamennyinek tanult mestersége lenne a gátépítés.

— Beleszülettek, mint a cigány a muzsikába — mondtam ott valakinek.

— Hátha még 1876-ban és 77-ben látta volna: akkor még a kisasszonyok is kinn dolgoztak.

— A szobalány meg persze bögrébe hordta utánuk a kávé.

Az általános munkakedvet látva, a hősies védelem a biztonság érzetét kölcsönzé a lakosságnak. Záloga volt az a menekvésnek.

Csendes este következett be. A szőke Tisza alig mozdult medrében s egész nap nem áradt semmit. Nyájasan, biztatón csillogott ki széles medréből a partjain hullámzó néptömegre.

Március 5-én este mindenki nyugodtan feküdt le a több napi kimerültség után.

S íme, éjjél után 2 óra 45 perckor két ágyúlövés dörgése riasztotta föl Szeged aluvó népét.

A Tisza átvágta Petresnél a percsórai töltést. A leghatalmasabb kapu megnyílt a rakoncátlan elem ereje előtt.

Zúgva közeledett hatalmas hullámgyűrűkben, hogy összezúzza Szegedet.

* Még e sorok írója is kirendeltetett, dacára annak, hogy nincsenek elég érdemei arra, hogy már ily rövid idő alatt honosíttassék.

LUKÁCS GYÖRGY
szegedi kormánybiztos

Lukács György 61 éves, de legalább úgy néz ki, mintha 97 éves lenne. Tisza Kálmán nemrég azt mondta a parlamentben éppen Lukács kormánybiztosra célozva, hogy ő már 61 évvel is látott nagy dolgokat elkövetni.

Az meglehet. Lukács György miatt azonban bizvást behúnyva tarthatta egész életében excellenciás szemeit, mert Lukács György már 10 éves korában is túl volt a *hatvanegy éven*.

*

Lukács György arca olyan alakú, mint egy körte. S ha az emberiség elmondhatja, hogy egy alma miatt lett szerencsétlen, Szeged egy körte miatt lett az.

Homloka magas, de csak a hajdeficit teszi azzá. A feje búbján egy nagy dudorodás van, egy *töltés* alakú kidomborodás fut végig.

Tisza Kálmán valószínűleg ebből eszelte ki, hogy akinek a fején is ilyen gát van, az lesz a legkülönb ember a szegedi gáton.

Mert hogy mi más incidens folytán küldte Szegedre kommisszárusnak, a nyomozó történelem soha sem fogja ki-süthetni.

*

Lukács György helyettes államtitkárnak három nevezetes dolgára fogunk Szegeden emlékezni.

Hogy igen édesdeden és igen sokat alszik. (Tehát jó lelkiismerete van.)

Hogy igen jó étvágygal bír (tehát még nem is olyan öreg), s hogy igen jól van *mindenről értesülve*.

Erről őfelsége a király is meggyőződhetett.

Lukács kormánybiztos szerepe tulajdonképpen ott kezdődött, mikor Herrich kezdett szerepelni. Ők ketten egészítik ki egymást, azzal a különbséggel, hogy Magyarországra nézve sokkal jobb lenne, ha Herrich lenne belügyminiszteri tanácsos, s Lukács a közlekedésügyi, dacára, hogy Herrich sokkal jobban érti a magáé szakmáját, mint Lukács Györgyét, Lukács

György pedig éppen annyira nem érti a Herrich szakmáját, hogy talán még magáét is jobban.

Hanem hát vannak esetek, amikor még az is baj, ha az ember *túlságosan* érti a maga dolgát.

*

Ha Lukácsra nem lehet is ráfogni a lángelmét, az az egy azonban bizonyos, hogy gondos stiliszta.

Ittléte alatt folyton egy plakátot fogalmazott a néphez; de hát ezen irodalmi remek sehogy sem akart sikerülni. Megírta kétszer, meg összetépte. Valami nagyon szépet akart. Végre is Herrich figyelmeztette:

— Vigyázz Gyurka! Még egyszer nyakadon vész az a plakát. Eltalálja borítani a víz a várost, s nem lesz hova ki-ragasztani.

Ekkor aztán megjelent a plakát utolsó fogalmazványa. Már csak legyen mégis valami kézzelfogható jele, hogy ő valamikor kormánybiztos volt.

Hanem az igaz, hogy nagyszerű is volt.

Egész Szeged úgy megijedt a stílusától, hogy nyomban kihurcolkodott.

Bakaynak azonban annyira megtetszett, hogy a post-humus makulatúrákat is elvitte és fölolvasta a »ház«-nak.

De már most nem dicsérem tovább. Az a két Tisza dolga.

A VESZÉLY A PITVARBAN

Az első nap

A petresi szakadásnak híre, mely 5-én este 10 óraker történt, méltó aggodalomba ejtette az egész várost. Praktikus emberek, mint Pillich Kálmán és a percsórai töltés egyik derék védelmezője: Novák József kimondták, hogy ők nem bíznak többé Szeged megmaradásában. Kivált ez utóbbi nyilatkozata szájról-szájra járt, növelve a rémületet, melyet már maga a tény okozott.

A percsórai vonal, melyen a szakadás vagy száz öllel a percsórai keresztöltés alatt esett, a védgát legerősebb

pontjának tartatott, méltán volt tehát fájdalmas hatása a hióbi hírnek. A lakosok kis része egyes alacsonyabb pontokról kezdett kihurcolkodni.

A katasztrófa annál megféleőbb volt, mert Novák József folyton megnyugtató leveleket írogatott a töltésről Reizner jegyzőnek, miknek minden sora egy óra alatt terjedt el az egy gondolatban hevülő városban, mint aminő rohamosan lüktet keresztül a meleg vér egy csöppje az idegrendszeren.[!]

A víz most már Szeged felé közelgett, s két nap múlva ide kellett érkeznie. Az egyedüli mentés most az Alföldi—fiumei vasúti töltés kimagasítása és megerősítésében volt kereshető. Az itteni gyors munkálatok teljesítésére Boros vezérlete alatt állandó bizottság alakult Szabados János, Jakabfy Lajos, Zombory Antal, Fodor István, Császár József, Börcsök-Ferenczi János, Prosznitz Vilmos, Weiner Miksa, Gál Ferenc, Dörner Ede, Boros István, Reiner Ferenc, Lemle Miklós, Bittó Ferenc, Dobó Sándor, Obláth Lipót, Szekerke József, Molnár Márton, Pillich Kálmán és Tóth Sándorból.

A város külsőleg is új arcot öltött. A boltok nagy részét bezárták tulajdonosaik, imitt-amott a kapukat kezdték egy bizonyos magasságra befalazni. A nyitva maradt boltokban lázas sürgés-forgás folyt a portéka fölrakásában az alsó polcokról a magasabbakra. Az utcákat ezernyi katonai egyenruha tarkította. A táviratilag iderendelt kétezer katonából e nap érkezett Temesvárról a 6. gyalogezredből egy zászlóalj és a 78-ból két század.

Ezalatt a Petresnél beömlött ár, miután déltájon átjött a szentjánosi magaslatokon, megkerülve a partos helyeket végig hömpölygött a végtelen síkon s kiönté a tanyai lakosokat a sövényházi töltésre, délután fél ötre már a baktóimacskási töltés tövében terült el a víz e gyilkos *utazó tenger*.

Ki alhatott volna nyugodtan idehaza?

A gazdag fogai összevacogtak a selyem paplan alatt, a szegényes gyékényen fekvő is gondterhelten süllyeszté arcát a tenyerébe.

Egy olyan ellenség közelít, aki nem osztogat kegyelmet se úrnak, sem szegénynek, aki mindent elszed, minden kigon-

dolhatót összetör, még azt a fejfát is a temetőben, mely kedveseink sírját jelzi. Bemegy a repedéseken át a sírokba és fölveti azokat a pihenő csontokkal együtt.

Kinek ne lenne veszteni valója, mikor a tenger útra indul és megáll a kapunál, megzörgeti, hogy eresszék be.

Holnap éjjel már itt fog kopogtatni a tenger!

Második nap

Március 7-én Taschler következő kiáltványa jelent meg a két helyi lapban, a »Szegedi Híradó« és a »Szegedi Napló«-ban, valamint kiragasztatott a falakra is.

ÉRTESÍTÉS

A percsorai túrsulat vonalán beomlott víz tegnap d.u. a sövényházi régi keresztöltést és magaslátokat meghágtá, és a víz az algyeyi indóháznál a vasút, valamint a baktó—macskási töltés mellé feküdt.

Ma a hajnali időszakban mind az algyeyi vasútvonal, mind a baktó—macskási töltés átszakadván, rövid idő alatt a víz a szilléri, továbbá az Alföldi Vasút helybeli pályaudvara mellett lévő töltést fogja érinteni.

Ezen súlyos helyzetre való tekintetből a lakosság értesítetik, hogy ha az innét kijelölt végső védvonalaink szerencsétlenségbe dőlnének, s a város belterületére a víz behatolna, minthogy Tápé, Dorozsma és Horgos felől veszélyes vízfolyásokkal vagyunk környezve, egyedüli menekvés hely és pont Újszeged és Torontál megye felé lehet.

Ezen menekvés helyhez a legbiztosabban az államvasúti indóháztól a vashídon át, továbbá a fahídon át juthatni el, mely utóbbin a katonaság a rend fönntartását biztosítja.

Amidőn tehát a közönség kellő alkalmazkodás végett erről értesül, egyúttal figyelmeztetik, hogy az esetre, ha a víz a belterületet elöntené, e közlekedést egyenesen a kövezett útvonalakon tartsa föl, s mindenki a kövezett utcákon igyekezzék a menekvés helyekhez eljutni. Kelt Szegeden, 1879. március 7-én. Taschler, vízvédelmi bizottsági elnök.

Ezen az ijedség bélyegét magán hordó, s gyalón fogalmazott kiáltványnak beható következményei lettek, s ezért szükséges azzal itt hosszabban foglalkozni.

Már maga a »Szegedi Napló« mindjárt megjelenésekor szükségesnek látta kommentárral ellátni, kijelentve, »az nem jelenthet annyit, hogy már most meneküljünk«.

Nagy hiba volt, hogy a vízvédelmi bizottság fejének nincs egyetlen biztató szava a néphez, hanem egyszerűen a menekülésre utalja. Kiben legyen még bizalom, ha azt a legjobban értesült hatóság is föladja?

Rögtön kezdődött a hurcolkodás, a fejvesztettség, a családapák hazafutottak övéikhez, a kereskedők bezárták boltjaikat, csüggedés szállta meg a kedélyeket, s a menekülhetési eszközök beszerzésére képezte minden fő természetes gondolatát. Mások ismét, kik biztonságban vélték magukat érezni házaikban, érlelmi cikkek beszerzésében fáradoztak. Mint statisztikai adat legyen fölemlítve, hogy e napon öt mázsa *szalámi* fogyott el Szegeden. Némelyek pénz hajszoáltak föl nagy nehezen a már fölzavart nyugalmú városban, hol az európai értékfogalmak egyszerre összezavarodtak (mert nem lehetett tudni, mi hát most az igazi vagyon, s mije lesz még valakinek holnap), hogy biztos helyekre elszállíthassák s költséggel elláthassák hozzátartozóikat.

S innen van az, hogy aznap éjféltáján, *csupán harminché* *szegedi ember dolgozott* Szeged utolsó védbástyáján, az Alföldi Vasút töltésén, mikor a kerckedő szélben haragosan csapkodták a habok a gátat.

S innen a töméntelen szemrchányás, mely Herrich és mások útján felkerelkedve még a parlamenti terembe is bejutott a miniszterelnök szájából.*

* E helyen kívánom tönkre tenni Tisza Kálmán úrnak amaz argumentumát, melyet a képviselőház március 19-i ülésén a szegediek ellen egy szegedi hírlap idézetével fölhozott, hogy *összetett kézzel várta a nép a veszélyt*. A miniszterelnök úr csak fölületesen ér rá a lapokat olvasni, s csak fölületesen kapkod ki belőlük egyes kiszakított helyeket, mert különben láthatná, hogy e frázis csak a nép biztatására irányult, s az nem viselte magán a *»tény-konstatálás«* jellegét. De a kormány hivatalos közvegeinek viselt dolgait is úgy látszik csak fölületesen ismeri Tisza úr, mert akkor tudomásának kellene lennie azon az *»Egyetértés«* és *»Posti Napló«* március 12-i számában megjelent táviratról, mely március 11-én este (tehát még a katasztrófa bekövetkezése előtt néhány órával) lett föladvá Szegeden, s mely Herrich tanácsos azon hivatalos távirata ellen volt intézve, amiben azon ráfogással piszkolja be Szeged népét, *hogy nem dolgoznak a töltéseken*.

Ezen távirat így hangzik:

Alulírottak becsületszavunkra állítjuk, hogy a Herrich-féle hivatalos távirat, melyben Szeged népét piszkolja, botrányos és cél-

Hiszen igaz, hogy pillanatnyira el volt zibbadva Szeged, de hát lehetett-e az másképp? Az is igaz, hogy a vízvédelmi bizottság elnökét csak jóakarát vezette, s általában ő mint városunk egyik legbuzgóbb embere, mindenki háláját megérdemli. E sorok írója nem Taschlert akarja kiszolgáltatni a közvéleménynek, amiért nagy dolgok élén nem tudott nagy lenni (még egy igazi nagy ember sem mindig az), e sorok írója pusztán rá akar mutatni azon pillanatnyi zibbadás okaira, mely Szeged népét elfogta, s mely »hivatalos pártfogói« útján rossz hírbe keverte.

Minden körülmény összeesküdött, hogy feketébbé tegye a mai napot.

A hír rémítő alakban öltöztetve hozta meg, hogy Tápé és Algyó már víz alatt vannak.

A város maga is megkezdte a hurcolkodást: a levéltárat és pénztárákat a földszintről az emeletbe szállította. Künn a Széchenyi téren pedig a néptelen utcákon messze elhangzó kalapácsütésekkel tákolták a följárókat a vár bástyáira, ahova a nép menekülni fog. Minden kalapácsütés azt látszott kongni: vész . vész .

Délután 4 óraker azt jelenté Gaissner Károly lovas ezredes a főispánnak az Alföldi-vasúti pályaudvaron.

— A víz egy ember lépteinek sebességével jön a baktói töltés tájáról: éjfélre itt lesz.

Nem váratott magára.

Itt volt már esti hét óraker: tompa suhogással jött, s nyugodtan állott meg a Makkos erdőnél, mintha nem is fenyegetni jött volna ide, mintha nem lenne semmi rossz szándéka.

zatos valótlanág. Nagy Sándor, Eisenstädter Lukács, Mikszáth Kálmán, Kátay László, Felmayer János, Kalmár István.

A távirat aláírói között mindkét helyi lap szerkesztőjének ott a neve. Hogy lehetek volna ők tehát olyan meggyőződésben lapjukban, aminőt a miniszterelnök úr tulajdonít nekik a ház színe előtt, midőn éppen ők sietnek fölháborodva visszautasítani hasonló véleményyt.

Ez egyszer rossz helyen merített őexcellenciája — argumentumot.

K.A.

Lassú hullámzással, szelíden nyaldosta a töltéseket: mintha csókolgatná.

A harmadik nap

A vízvédelmi bizottság kezéből kivétetvén a rendelkezési hatalom, az események színhelyévé minden tekintetben az Alföldi — fiumei vasúti indóház és környékevált. A hatalom ott székelt az étterem körül, s a munkások a töltésen dolgoztak.

Ezalatt megérkezett Herrich közlekedésügyi miniszteri tanácsos is, mint szakember (az egyik következő fejezet neki van szánva), s ott volt látható Kende Kanut is, kin mint valaki mondá, sem eshet baj többé, mert az ő töltése már elszakadt.

Az elmúlt éj, melynek közepe felé hatalmas szél kerekedett, s az ár nagyon megostromolta a töltéseket a Makkoserdőnél, leverő hangulatot idézett elő az intéző körökben: mert csak 37 ember volt a töltésen s 500 utász.

Szeged hatvanezer lakosa közül csak harminchét!

— E nép vesztét érzi — mondá egy tekintélyes városi polgár, elborult homlokkal. Nem volt az soha ilyen.

— Hol van hát az a sokat emlegetett »Szeged hősi népe?« — szólott egy idegen hírlapíró. *Mert én sehol sem látom.*

Pedig csak elemezni kellett volna a tegnapi történetet, s azonnal beláthatta volna, hogy a népnek igaza van, ha vesztét érzi, s hogy »Szeged hősi népe«, ha nem látja itt, még *természeteszerűbb kötelességét teljesíti egyebütt.*

Úgy is volt. Ma már önként számosan jöttek a töltésekre dolgozni, miután családjukat, holmijukat, úgy-ahogy biztonságba helyezték.

De különben is valóságos zarándoklási hely volt az Alföld — fiumei vaspálya udvar és környéke. Gyalog, kocsin, reggeltől estig özönlött a nép, részint munkások szerszámaikkal, részint az intelligens osztály tagjai, kik személyesen jöttek megnézni a csillogó szemű szörnyeteget, részint pedig menekülő családok, kik zsúfolásig tölték meg a kirobogó vonatokat.

Nem egy távozó tekintett ki szomorúan kupéjából a távolban fehéredő házakra. Vajon gondolták-e sokan, hogy most látják azokat utoljára? . . .

A mérnökök izgatottan jártak föl és alá. Néha összesúgnak, mintha tanakodnának a nehéz beteg sorsa fölött: megél-e, nem-e? Szegény Szeged!

A körülöttünk álló polgárok elhallgatnak ilyenkor, s egymást lökik meg némán: »Milyen jó volna meghallani, hogy mit beszélnek.«

Ez általános lehangoltságnak közepette szerkeszté Lukács proklamációját, melyet Burger Zsigmond özvegyénél nyomtatott ki, de melyet aztán megsemmisített, mert figyelmeztetve lett, hogy a szegedi népet meggyalázni nem szabad, mert nem érdemli meg, s mert szomorú következményei lehetnek.

E proklamáció egyik passzusa így hangzott:

»Rögtön vonuljon ki a lakosság az Alföld—fiumei töltésekhez, melyek ha meg nem védenek, elvész a város, elvész a szegedi nép becsülete és utálatlalt fog elfordulni az ország azon várostól, amely közönyössége miatt saját sorsát megérdemelte.«

Az anyatöltés magasságát dél felé már fölülhaladta az ár. Most a bizalom, akinél még megmaradt, pusztán az újonnan emelt nyúlgátakba összpontosult. A szilléri töltés azonban rendületlenül állta a sarat, vagyis inkább a vizet, s koronája biztatólag magasodott ki a hullámok fölött, mely csak hatodfél hüvelykkel állott a Tisza vízénél alul. A szakértők a tápéi töltésen eszközölt átvágástól vártak jelentékenyebb eredményt.

A Vásárhelyről és Szabadkáról jött mintegy ezernyi kubikos munkás, s az 1200 főnyi katoná, mely hősiesség kitarással dolgozott, valamint a halomban érkező szegedi halászok és edzett hajósok, lassan-lassan széteszlatták a tegnapi nap aggodalmait.

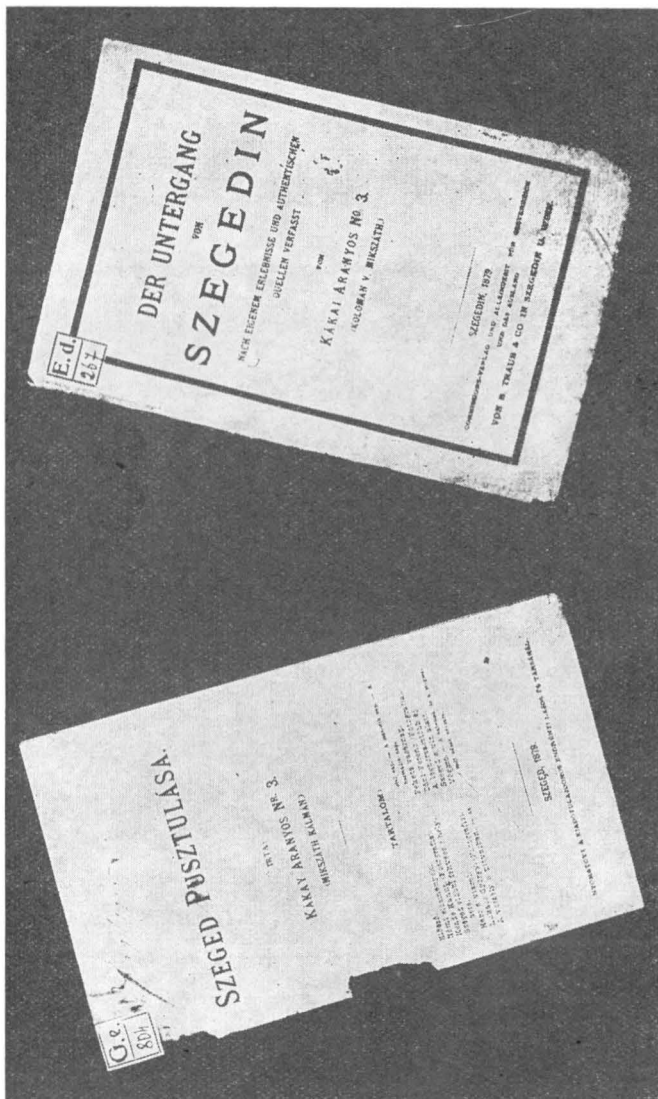
A vízvédelmi bizottság ülésén valóságos lelkesedett hangulat tört ki, midőn Taschler lehangoltan mondá, hogy nem bír a munkához fölügyelőül kellő számú városi képviselőt összehozni.

— Mindnyájan ott leszünk —, kiálták a képviselők.

S ott is voltak éjjel valamennyien. Ember, ember hátán;

Térkép-vázlat az elöntött Szegedről és környékéről

A «Szeged Pusztulása» magyar és német kiadásának címlapja

polgár, paraszt, ügyvéd, kocsis egymás mellett tolták a talicskát, s furkózták a nyirkos földet bástyává.

Minden szomorúság mellett is festői látvány volt látni a töltés végtelen hosszában e nyüzsgő emberrajt a fáklyák vérvörös világa mellett. Azt a képet mutatta óriásilag megnagyítva, mikor a II. Lajos király holttestét keresik urak és királyi csatlósok a Csele partján.

Általában a munkáskézben nem volt immár hiány. A baj okai egyebütt feküdtek. Nem volt kellő munkafelügyelő, s ahol volt is, ott hiányzott a felügyeletben a kellő erély.

Az egész munka pedig nélkülözte a rendszerességet.

Amaz okból volt *elégtelen*, s ezért volt *haszon nélkül*.

Jól csak a szegediek dolgoztak; először mert csak ők értenek hozzá, s másodsor mert ők tudták leginkább, *miért* dolgoznak.

Az utász tiszték nemegyszer megbámulták, milyen ügyesen tömik be a szivárgásokat, milyen bámulatos gyorsasággal és leleményességgel improvizálnak hidakat, átjárókat, s mennyi szakértelemmel foldozzák be karikatöltéssel a támadó réseket.

FEKETE VASÁRNAP

Ma még az öreg harang is szomorúbban kongott a százados toronyban, mintha érezné, hogy soká lesz megint, mire összehívja a híveket.

Az Iskola utcán, mely vasárnapokon tömve van templomba menőkkel, polgári és úri misére, föltűnően néptelen volt. Azoknak is, akik keresztül mentek rajta, nem imádságos könyv volt a kezükben, hanem egy bútordarab, amit valahová biztonságba vittek. Az ünneplő ruhák szépen a láda alján maradtak. Nem volt ma ünnep, hanem fekete vasárnap, csakhogy még feketébb az igazinál. Nem ért ma rá imádkozni senki, pedig lenne miért; nem akart ma tetszeni senki, — nem is lett volna kinek.

Hanem hogy hát még se legyen ez a nap minden élénkség nélkül, déltájban az öreg Kemény rendőri hivatalnok járta be az utcákat dobszó mellett, s recsegő hangon hirdette a statáriumot.

A falakra is odakerült Lukácsnak egy kiáltványa, melyben parancsolja és rendeli a polgároknak, hogy mindnyájan lássanak a töltésekhez. — A kiáltvány utolsó passzusában pedig ugyanarra az »isten nevében kéri«.

Érdekes utcai jeleneteket inszcenirozott a rekviráló katonaság is.

A városháztéren reggeli 10 óraker kilenc rác atyafi szekere állott. A jámbor atyafiak azon hitben jöttek be Szegedre, hogy itt az általános munkaszükségben jó üzletet csinálnak, meg is volt már mindnyájának a pasasirje, midőn a katonaság rátette kezét a heverő jószágra. Opponáltak, hivatkoztak még az ősi alkotmányra is; nem használt semmit.

Még derültebb jelenet lett volna jobb időkben a szolgáló-rekvirálás.

A derék fickóknak ki volt adva a rendelet: ácsorgó fehérnépet a töltésekre terelni; soha bakának nem volt szája ízéhez mértébb foglalkozása.

Egész karikában hajtották ki őket a vasúti töltés felé a »budai országúton«. Azok nem is ellenkeztek valami nagyon, a hagyományos baka-kultusz-e, avagy a végzendő feladat hazafias volta az ilyenkor elmaradhatatlan panaszt egészen elnémítá.

A városban már akkor mindinkább sűrűbben voltak láthatók a tanyai, tápéi és algyői menekültek; eleven tanúsága a nagy veszélynek; mely őket érte, s mely most Szegedet ostromolja, mind megannyi tükör, melyben láthattuk, hogy fogunk kinézni négy nap múlva.

Szakértőink összetett kezekkel álltak egymás ellen folytatva vitát, ahelyett, hogy Szegedet igyekeztek volna megmenteni. Boross működését folytonosan ellensúlyozta Herrich. Tápé átvágása csak félmunka lett, a Maty-hídnál szándékolt robbantások Herrich úr ellenkező akaratán törtek meg, s ami megtörtént is, nem úgy hajtattott végre, mint célozva volt.

Általában el lehet mondani, hogy tehetetlen emberek kezében volt védtöltéseink sorsa; nemcsak hogy nem mentették meg, hanem *meg sem kísérelték a megmentést*. Még csak nem is experimentáltak.

— S e végzetszerű átok már eleitől kezdve ránk nehezedett. A petresi szakadás alkalmával, midőn azt Novák

megsürgönyözé a vízvédelmi bizottság elnökének, egyszersmind sürgetőleg kérte a »gyevi fok« rögtöni átvágását. Ha ezt akkor Kende eszközölni meri, napokkal előbb éretik el, ami a tápéi átvágástól tegnap váratott, a duzzadás megakadályozása.

Ma Dorozsma is megadta magát, hosszú ellentállás után. S bár a vészharang, melynek kongása idehallatszott, a Szeged alatt hömpölygő ár szükségyszerű szelidültét jelenti, mégis néma részvét dobogtatta meg a szíveket.

Szomorú mentő a mások szerencsétlensége.

De nem is volt mentő; mindössze parányi reményvirág, mely idegen sírokon fakadt.

HERRICH MINISZTERI TANÁCSOS

vagyis:
Utazás a lórén

Vasárnap éjfél tájban Herrich miniszteri tanácsos föl-vett hármunkat egy lóréra, mely a töltés mentében közeledett.

A töltések még jól állottak, kivéven azon a ponton történtek némi veszedelmes csuszamlások, hol az Alföldi töltés a baktóival csatlakozik. De a bajoknak sem lehetett rossz következménye, mert e veszedelmes helyen a szegediek csoportosultak szokott ügyességükkel. A »vörös-keresztről« jó híreket kaptunk, a »szilléri« töltést pedig emlegetni sem kellett; az volt a legjobb, arról legkevesebbet beszéltek Szegeden.

Herrich rózsás kedéllyel nyomta le nagy fejére magas kidomborodású fehér kalapját, s leült a kupé egy padján a bundájába — és szuszogott és gondolkozott — ha ugyan szokott gondolkozni.

Sötét éjjel volt. A munkások fáklyák mellett dolgoztak. S benn a kényelmetlen kupében is csupán egy fősvény mécses vetett kevés fényt a jelenlévőkre.

A lóré lassan csúszott végig a síneken. . .

— Hollál! kiáltának ránk egy helyen. . . Ide tizenkét karó szükséges.

Herrich megállította a vagon, s nagy álmosan kitekintett a kérvényezőkre, azután ásított egyet, s meghozta a kérelmükre az indorzátát.

— Visszafelé jövet meg fogják kapni önök a 12 karót.

A lóré elindult, Herrich azonban tovább is nyitva hagyta az ablakot, s savósínű szemei a töltés mellett elterülő tengert látszottak vizsgálni műértelemmel.

Az a tenger pedig éppen haragudott.

A szél egyenesen a töltésnek hajtotta a vizet, s a méltóságos tanácsos úr magas kalapját is meg-megbillentette, amint egyenesen a töltések felé fordított arcának vágódott süítve.

— Ez a szél, félek, bajt hoz reggelig — mondja a lórét vezénylő hadnagy Verhovaynak (mert ő volt hármunk egyike) halkán, úgy hogy Herrich, kinek feje s következőképp füle is (mert ő is csak a fején hordja) künn volt a kupéból, nem hallhatta.

A töltések mellett egy egész ölnyire tele volt a víz »kotré«-val, szalmával, mit a szélvész az ártérről a víz szélére hajtott, csupa mozgó dombokat emelve azokból.

E szemétdombok pokoli táncot jártak az út mentében.

Herrich tanácsos végre behúzta fejét, s így szólott okos fiziognómiával felénk fordulva.

— Lássák az urak, nagy szerencse Szegedre nézve, hogy ez a szél most egyenesen a töltésnek fúj.

Bámulva néztünk rá Verhovayval: azt hittük megbolondult.

— Most — folytatá szilárd meggyőződéssel —, most ez a szél mind ide veri a gázt s a gaz enyhíti a hullámverést. Töltéseink kevésbé kopnak.

Halkan odasúgtam Verhovaynak:

— S ezt az embert küldik ide Szegedet megmenteni? Akinek még az sem jut eszébe, hogy ha másfelé fújna a szél, akkor eo ipso nem lenne szükség a hullámverés enyhítésére.

Verhovay mosolygott, Herrich pedig, mint akinek igen megtetszett a saját szakszerű véleménye, folyton e tárgyon csüngve dünyögé:

— Úgy van, töltéseink kevésbé kopnak . . igen is kevésbé kopnak.

Alig mentünk öt percig, ismét kiáltás állította meg a vonatot.

— Mi kell? — kérde a hadnagy kihajolva.

— Itt egy helyen szivárogl! Zsákokat tessék hozni.

— Kendtek itt szegediek? — kérde Herrich.

— Nem; én magam vagyok szegedi, ez a többi meg *csak* vásárhelyi ember.

*

Visszajövet hoztuk a zsákot is, a karókat is, azonban Herrich már akkor sehogy sehogy sem tudta, hova kellett a karó, hova a zsák, vagy egyáltalán mely ponton fordultak hozzánk munkaanyagért.

A hosszú töltés mentén véges-végig minden munkáscsoportnál (mert csoportokra voltak fölosztva) meg kellett állni kérdezősködni.

— Kegyelmetek kértek valamit az imént?

Ezen csalhatatlan rendszer mellett egy órai késedelmezzel persze aztán hogy kitudódott, hova kellett a karó, hová a zsák, de kitudódott az is, hogy Herrich úr azt a vonalat, melyet nemcsak tanulmányoznia, hanem megvédelmeznie is kell, *még csak nem is ismeri*.

VERHOVAY MINT KORMÁNYBIZTOSI HELYETTES

A vasúti töltést az éjjeli (Herrich szerint szerencsés) szeles idő előreláthatólag nagyon megviselte. Novák, Szeghő és Pillich, kik lankadatlan buzgalommal egész a lerogyásig teljesíték kötelességüket, néha két minőségben is, úgy mint fölügyelők, s úgy is mint munkások, még nagyobb munkaerőt sürgettek. Verhovay Gyulát kérte s bízta meg a kormánybiztos, hogy szállítsa Szegedre a Vásárhelyen fogadott munkásokat.

Én és Kalmár István is Verhovayval mentünk. A kormánybiztos az »István« nevű hajót adta rendelkezésünkre, melyen kenyeret vittünk a tápéi- és algyőieknek.

Ma először utaztam a Tiszán.

Szép haragos Tisza, ki hitte volna felőle, hogy ily rakkoncátlan!

A jó szegedi nép azt tartja róla, hogy aki egyszer ivott a vizéből, visszatér az hozzá a világ végéről, méla füzeseit a költők éneklük, egyes részleteit festők örökítik, homokos fővényét a népregek tündéreinek picike lábai tapossák. . .

S most mint bosszúálló elem koldussá tette a jó magyar népet, mely őt úgy szereti.

A hajó fődélzetéről sem látszott be az óriási tenger hosszávége, Szeged 138 246 kat. hold 17 négyzetmérföldnyi határa majd mind víz alatt van, csak itt-ott barnul valami folt, egy-egy tanyai ház kilátszó födele.

A hajó szélsőbességgel röpített Tápé felé, vagyis inkább oda, hol Tápé állott azelőtt. — A pusztulás iszonyú képe várt itt ránk. Tragédiák, miket kigondolni is iszonyú lenne, hát még látni igazán megtörténteknek. A végtelen tengeren, mint egy keskeny szalag, csak a töltésük maradt meg száraz szigetnek. Ide hurcolkodtak egy kis cókókkal, némelyek anélkül. A szél süvített, a habok csapkodták a töltést, a gyermekek sírtak, az öregek némán a földre szegzett szemekkel guggoltak ott. A víz egy-egy ló vagy tehén hulláját hömpölygette. A lakosok egykedvűen nézték, nem is találgatták, »kinek a lova lehetett«.

Egy úszó házfödelet vitt a hullám éppen az átvágás felé. Kicsi vityillónak lehetett a kalapja. A tetőn, hol a »fiók szaruk« szorítják a pozdorját a zsupphoz, két egymással farkasszemet néző kis malac állott mozdulatlan, rémült szemforgatással. Milyen csendéleti kép! Hogyan juthatott oda a két kis állat?

Egy sleppet leoldtunk, hogy visszatértünkig menekülők rakodjanak rá. Senki sem akart menekülni.

— Miért nem jönnek? Itt veszi meg magukat az isten hidege!

— Csak nem hagyhatjuk itt a tűzhelyünket — felelte mogorván egy deres hajú öreg ember, aki egy megmentett talyiga végében feküdt.

Ez a »tűzhely« szó különben csupán képlet volt, mert olyan hely ugyan nem volt az egész faluban, ahol tüzet lehetett volna rakni — kivéven a töltést.

Egy másik gyékényfonó paraszt azt mondta, hogy ő ugyan nem megy egy tapodtat sem, mert hát minék is menne, hova is menne.

— Hát Szegedre.

— Oda is elmegy a víz — mondá meggyőződéssel.

— Szegedről Temesvárra menekülhet.

— Oda is elmegy a víz — ismétlé vállvonva.

— Ne fecsegjen bolondokat öreg — inté a kormányos —, mindenüvé csak nem megy az ár.

— De bizony hogy elmegy.

— No hát Svéciába még sem megy — felelt a kormányos, tréfára fordítva a dolgot.

— De bizony oda is elmegy —, viszonzá az rendületlenül. — Ösmerem én a Tiszát, mellette nőttem föl, ha az egyszer megbolondul, nem áll meg a világ végén alul; még ott is egy öles lesz.

Algyőn vonásról-vonásra ez a kép ismétlődött. A falu mellett elmenve, az első emeletéig vízben úszó Pallavicini kastélytól mintegy két puskalövésnyire, az államvasúti cifra hídnál kötöttünk ki, lerakva a kenyeret s fölszedve a 250 vásárhelyi munkást.

Éppen alkonyodott. Elcsendesült a szél, s a végtelen ártér alig észrevehető hullámozásával olyannak nézett ki, mint milliárd ezüst lapokból összerakott óriási tükör: a piruló mennybolt kacéran nézegeti magát benne. . .

Elbájoltan néztük a megragadó festői képet, a hegyekkel kilátszó füzeseket vérvörösre festve, az egymásba eltűnő s újra kiszakadó csillogó fodrokat, mikkel a víz játszik, s nem az jutott eszünkbe, hogy milyen iszonyú ez a Tisza, hanem hogy milyen gyönyörű, elandalító. . .

Este kilenckor értünk haza. A víziút iszonyatos élményei után jól esett, midőn végre szárazföldet taposhatott lábunk. A város csendes volt, mintha kihalt volna. Félve találgattuk, vajon mi történt azóta.

— Ez a csend azt jelenti, hogy nyugalom van — mondá Verhovay.

— De azt is jelenti, hogy már mindenki elköltözködött — jegyzé meg Kalmár.

Milyen idők voltak ezek! Máskor dehogy jut az embernek

eszébe összeszorult kebellem keresgetni mindennek baljóslatú okait, ha egy félnapig odavan.

A városháza elé érve, ott megfordítva, szokatlan élnétség uralkodott. A mentőknek érkezett regatta- és atléta-klub tagjai jártak ott ki és be, s a fővárosi lapok referensei beszéltek meg nagy disputák között a napi eseményeket.

Az utolsó órák

De nem hittük, hogy utolsók.

Március 11-én, kedden, mikor a kelő nap nyájasan bemosolygott az ablakokon, s a csendes időjárás tavaszi lehelete csapta meg az arcokat, mindenki azt hitte, megszabadultunk. A szakértők tegnap, tegnapelőtt akként nyilatkoztak, hogy ha még huszonnégy óráig meg bírjuk tartani a töltéseket, túl vagyunk a veszélyen, mert a töltések is kiállják a próbát, s akkorára elegendő munkaerő lesz összehozható.

Délben a »Hétválasztó« című vendéglőben azt mondá Kende Kanut ebédlőtársai, Lukács és a vörös bort kedélyesen szopogató Herrich füle hallatára egy Budapestről jött mentőnek:

— Önök akár hazamehetnek! Nem lesz itt már semmi baj.

A tanács is némileg fölocsúdván az előző rémnapok ijedelmeiből, előrehatóbb intézkedések létesítése körül csoportosult, s a következő átiratot intézte a kormánybiztoshoz.*

»Az egész Szeged városának a Tisza folyó pusztító árfjától való védelmezése kizárólag az Alföldi-vasúti pályavonal fölmagasításával létesült.

Ezen rögtönözve készült védvonal nemcsak az általános közhangulat, hanem a szakértők egyhangú véleménye szerint is olyannyira gyenge, hogy az több ponton minden pillanatban beszakadhat, vagy elcsúszhat, mely esetben a beömlő árvíz által a város nagyobb része menthetetlenül romba döntetnék.

Ily súlyos és a város lételét fenyegető eshetőségekkel szemben a városnak tek. tanácsa, mely evégett berendeltetik,

* Nem tudom megértette-e, mert én, isten bűnömül ne vegye, dacára, hogy magyarul van, a tartalmát nem értem. K.A.

amikor a védvonalon hiányos vezetés alatt álló és fegyelemhez nem szokott napszámok maradnak. — Ha ilyenkor a mostani időszak szerint, akármely pillanatban keletkező szél vagy huzamosabb esőzés áll elő, úgy azok különben is igen gyenge alkotású töltések megvédésére bizonyára kénytelenek [!] lesznek.

Hogy tehát a várost végpusztulással fenyegető ezen eshetőség szintén elháríttassék; városom iránt tartozó kötelesség-érülemnél fogva arra kérem föl méltóságodat, miszerint méltóztassék oly számú katonai létszámnak Szegedre való rögtöni rendelését kieszközölni, mely hivatva és képesítve legyen a jelenleg helyben tartózkodó legénységnek pihenése alkalmával a védvonalakat megkívántató állapotban tartani.
Pálffy Ferenc, polgármester.«

Lukács György azon választ adta, hogy majd *holnap* veszik ezt *beható tanácskozás* alá.

Ugyancsak a belügyminisztériumot is megkereste ma a tanács, kijelentvén, hogy a *városi pénztár teljesen üres*, száz-ezer forintot kért rendelkezésére bocsájtani.

E pontnál van helye megemlíteni azon visszás helyzetet, melyben a helyi sajtó mozgott.

A szörnyű veszedelemmel szemben, dacára, hogy azt a kormánybiztosi intézmény éppen nem érinthette, mintegy *önkénynt elveszett a sajtószabadság*.

Azt például, hogy a város pénztára kiürült, *nem volt szabad megírni*, mert ha a munkások megtudják, hogy a városnak pénze nincsen, könnyen hátrányukra magyarázzák e körülményt, s megszöknek a töltésekről.

Az előljáráóság intézményei ellen írni szinte nem volt tanácsos (dacára, hogy a sajtónak ezek bírálása a föladata), mert a hatóság tekintélyét rontani ilyenkor bajt szülhet.

A helyi lapok március 11-i száma némi ártatlan megjegyzésekkel kísérte a különben magát minden időben kitűnően viselt katonaság komikus rekvirálásáról hozott közleményeket, amiért aztán Lukács kormánybiztos *beható tanácskozás után* (mert ő talán a körmét sem merte megtisztítani addig, míg *beható tanácskozást* nem tartott valakivel), magához idéztette a szerkesztőket, s a kérdéses közlemények revokálását oktrojálta rájuk.

DÁNI FERENC FŐISPÁN

Se születésére nem úr, se vagyonára, hanem esze van.

S ennyiben egészen ellentéte a főispánoknak, akik urak, gazdag emberek, de rendesen üres fejűek.

Neki magának azonban éppen az a legnagyobb baja, hogy esze van.

Szegednek pedig az, hogy nem használja föl okos dolgra.

Mert ha Dáninak nem volna annyi esze, amennyi van, akkor ő sokkal nagyobb mameluk lenne, mint aminőnek látszik, így azonban sokkal kisebb, mint amekkorának szeretné magát mutatni fölfelé.

S ha ő olyan mameluk volna, mint aminőnek magát mutatja fölfelé, — azóta már rég államtitkár lehetne.

Hanem hát ő neki van egy más szenvedélye is; ő a népszerűséget is szereti, s kokettírozik vele, s eltitkolja, hogy a hatalmat is hévvel szereti.

E kettős szerelem emészti föl Dáni Ferencet.

Pedig tevékeny ember. Csakhogy tevékenysége oda irányul: a nép előtt eltakarni a jeleket, amik mutatják, hogy a kormánnyal csókolózott délelőtt.

S viszont eltakarni a jeleket másnap a kormány előtt, hogy a néppel ölelkezett délután.

Dáni Ferenc, mert bízik az eszében, azt hiszi, bolonddá tarthatja e játékkal mind a kettőt.

Pedig ha nem vigyáz, elveszti mind a kettőt.

S ezért volna jobb, ha Dáni Ferencnek kevesebb esze lenne, mert akkor megmaradna vagy itt, vagy ott, hasznát vehetné vagy Szeged vagy Tisza.

Pedig sok hasznát vehetné.

Mert Dáni több mint eszes ember, több még a talentumnál is, Dáni kész diplomata.

Nemrég, midőn a Simonyi-Károlyi-féle választás után beadta lemondását, a sajtó olyan zseniális ügyességgel regisztrálta e hírt, összeköttetésbe hozva lemondását azzal, hogy immár jól lakott a kormány politikájával, miszerint Dáninak most okvetlenül nyilatkoznia kellett.

S ha Dáni nyilatkozik, végre is meg kell tudnunk, hogy helyesli-e hát a kormány politikáját, vagy városa érzelmeit osztja-e.

Tertium non datur. Ha csak egy szót szól is, kénytelen kettős szerelméből kicsöppenni. Most ez egyszer ki nem siklik.

De bizony kisiklott.

Azt jelentette ki, hogy: *a lemondó levelében előforduló lemondási ok nem azonos a sajtóban előforduló lemondási okkal.*

Egy Beustnak is becsületére válnék ilyen sima angolnaisiklás.

Dáninak különben nem ez a legügyesebb »griff«-je, melyet a közpályán tett.

Ami neki maradandó nevet szerzett, az a szegedi árvíz.

De ami őt legjobban dicsőíti, az azon körülmény, hogy főispán létére, dacára folytonos tevékenységének, úgy ki bírta magát ügyesen vonni minden intézkedésből, hogy ő egy szalmaszálát sem mozdított keresztbe az egész idő alatt.

S ha a gáncsolódó keresni akarja a hibákat, még az utolsó városi hajdú működésében is találhat következményeiben kárhozatos mulasztásokat, csupán az egyetlen Dáni az, aki nem követett el semmi hibát, aki ártatlan az egész katasztrófában, mint egy csecsemő, aki a katasztrófa után született.

S az az igazi diplomácia: a dolog élén maradni, de úgy, hogy ha ez rosszra fordul, a működésnek semmi nyoma ne legyen.

Én az olyan embert, mint Dáni, mindig sajnálom, mert neki kicsiny Szeged, s ő túlságos »nagy« annak.

Dáni egy ország élén nagy dolgokat tudna talán cselekedni és üdvösetek, míg így elzüllődik, s mint a kis bögrébe beleszorított nedv, szétveti a bögrét is.

Dáni azt a benyomást teszi rám, amit Teleki Mihály, Erdély ravasz minisztere.

Gonosz praktikája megölte Erdélyt, pedig e praktika — mint Cserey Mihály jegyzi meg — elég lett volna, hogy az egész Európát elpusztítsa — Erdély üdvéért.

A LEGBORZASZTÓBB ÉJ

Az a sötét szándék, mely a természetben napokkal előbb megfogamzott, ma lett végrehajtva. Szövetségesül jött az éj, s az borongós volt, s fekete éppen, mint az a szándék.

Az állatok ösztönszerűleg megérezték a közelgő veszedelmet: midőn esti 8 órakor az »Új-világ«-ba mentünk vacsorálni, egy jármás ökör bődítette el magát a Dugonics téren, mintegy kilenc óra felé pedig a városház előtt egy ló nyerített föl keservesen.

— »Manci« veszedelmet érez, mondá a gazdája pokrócot terítve rá.

S egy fél óra múlva rá kitört az iszonyatos vihar, mely megrezgettette a fenyegetett városban az ablaktáblákat, végigsüvitett a Széchenyi tér fái közt, s hatalmasan megrázta azokat.

Majd egy borzalmas hír szállott szárnyra, sebesebben a szélnél.

— Átszakadt a töltés! Vége mindennek!

Futó emberek lábdobogása vegyült az orkán süvitésébe. Némán szaladtak az utcákon, ki föl, ki le, a város alsó végéből menekültek a felső végbe és viszont. Aggok, asszonyok, gyermekek, mely utóbbiak közül is nagy batyukat cipeltek némelyek, gyakran lerogyva az úton, meg ismét fölkelve.

A városházhoz siettem. A váratlanul támadt vihar ott is sápadtra festé az arcokat. A szörnyű hír azonban nem volt még igaz. A halálra ijedt Wisinger hivatalnok hozta azt a töltésekről, hol a szélkorbácsolta hullámok egyes helyeken túlcaptak a töltéseken, mi a laikus előtt méltán szakadásnak tűnhetett föl. Mindössze az történt, hogy egy csomó munkás is hasonló nézetben, eldobva ásót, bunkót, cölöpöt, nyakrafőre rohant a város felé, míg a katonaság összefogdosva, részben visszaterelte.

De a város azért föl volt alarmírozva. Amint azonban megtudták, hogy a hír nem igaz, a fölzavart lakosok elkezdtek szidni a bolondítót, amiért éjnek idején tréfálja meg őket.

A dolog azonban félig sem volt tréfa. Amerre mentem, mindenütt rákiáltottam az emberekre:

— Jó lesz az éjjel le nem feküdni.

De azt hiszem, csak kevesen fogadtak szót. A kimerültség nem válogatós az időben.

Éjjel táján Kalmár István ügyvéd toppant be az »Oroszlány« kávéházba.

— *Onnan* jövök. A töltések még állanak — mondá halkán — de csakhogy éppen »még«. Tarthatatlanok reggelig.

Siettem ki a töltésekre. Az egész városban nem lehetett egyetlen járművet kapni; futottam gyalog.

Igen, a töltések állottak még, csakhogy milyen állapotban! Novák, Weiner Miksa, Pillich (ki a percsórai szakadás előtt derekasan viselte magát Újszegeden) keményen hittek még erejükben, de más aligha. Ha elfogtak egy szakadást bámulatos legendai hősiességgel és eréllyel, tíz új lyuk, átszivárgás támadt helyébe.

Olyan volt már akkor az ostromló tenger, ez éjjel a sötétben még iszonyúbb kinézésű szörnyeteg, mint a mesebeli sárkány, kinek ha egy fejét vágják le, hét nő a helyén. Nem lehetett már akkor vele bírni. Itt csak az Isten segíthet: ő is csak úgy, ha nagyon akarja!

Visszatértem a városházára a tanácsterembe. Ott alig ült néhány ember. A főispán sürgönyöket fogalmazott Temesvárra, Budapestre, melyekben fáklyákat kér sürgősen, azután ő is távozott azokat expediáltatni.

Kínos csendesség uralkodott, benn a nagy óra, mely két múlt századbeli arckép között függ, lassan ketyegett, mintha félne tovább menni a kettőnél, melyet az imént vert el a toronyóra.

A jelenlevők szótlanul nézték egymást: úgy el volt mélyedve, komorodva mindenik. Mindenki saját magát látta a szomszédjában.

Egészen híven emlékszem e történelmi szép jelenetre.

Az elnöki széken a zöld asztal fején az ősz Csermelényi Iván ült, mellette jobbról két ismeretlen egyén, távolabb Eisenstädter Lukács, Sasváry a »Pesti Napló« és Berényi a »Nemzeti Hírlap« referense, balján Kalmár István s én, — utánam Felmayer János.

Kalmárral beszélgettünk halkán, nehogy a csendet zavarjuk, midőn egyszerre nagy robajjal szétvágódott a tanácsterem szárnyas ajtaja.

Mindenki odanézett.

Nagy János nevű fiatalember rohant be lihegve, övig sárosan, vizesen.

— Uraim! — kiáltá harsányan. — A töltés átszakadt. Az ár nagy tömegben hömpölyög a város felé. Minden elveszett.

Csak most kapta le fejről a kalapot.

A fiatalember egyénisége, szavai, modora, semmi kétséget nem hagytak fenn többé. Minden szív megdobbant, minden arc sápadtabb lett.

— Meg kell húzatni a vészharangot! Hol a polgármester, hol a kormánybiztos?

Senki sem hallgatott meg. Senki sem mondta meg, hol a polgármester, hol a kormánybiztos. Pedig mind ott voltak a városházán. Senki sem kereste meg őket, hogy tudtukra adja a szomorú dolgot.

Szótlanul, némán ballagtunk le a lépcsőkön. A kapunál azonban egyszerre önkénytelenül megállott mindenki, mintha önmagától kérdezné: *hová most, merre?*

Haza? De hát van is most valahol *»otthon?»* Egy óra múlva az az egész haragvó tenger lesz itt csak *»otthon»* és kívülre senki.

Robogó fiáker áll meg. Kározy honvédszázados és egy másik tiszt ugrik ki belőle.

— *Megtörtént!* — kiáltja föl Kározy.

E rövid szava tompán rezgett végig a légen, s mikor kezét szorítva ott hagyott, még akkor is folyton fülünkbe csengett, mint a végítélet: *»Megtörtént!«*

Sajátságos helyzet volt ez. Egy negyed óráig álltunk ott habozva, anélkül, hogy valahova mennénk, vagy valamire határozónak magunkat a szörnyű helyzettel szemben.

Ekkor már nagy csoportokban jöttek hazafelé a munkások a *»budai országúton«* mogorván, szótlanul, panasz nélkül, mint valami vert had.

És a vészharang még akkor sem kongott, az ágyúlövés még akkor sem dördült meg, hogy tudtul adja az óriás területen fekvő város lakóinak, hogy itt a pusztulás, a halál, hogy bekialtszon a viskókba: *»Ébredjetek föl és meneküljetek!«*

A harang néma maradt* s az ágyú nem dördült el.**

Én a Széchenyitéren fekvő Zsótér-házba, az Eisenstädter szállására menekültem. Ez erős házban már ekkor több mint kétezer menekülő volt.

Az Eisenstädter ablakai az első emeleten éppen a város-ház tanácstermére néznek. Kinyitottam az ablakot.

Oly sötétség uralkodott künn, mintha az egész világ valami kormánybiztos feje lenne belülről. A szél ordított s a fölébredt város zsibaját egészen elnyomta. Kihaltnak, csendesnek látszott, mint egy temető a viharban. Csak ritkán bukkant ki egy-egy alak batyuval hátán a házak mögül, s tűnt el sebesen a házak között. Saját életét és vagyónát lopta ki mohó sietséggel.

Irtózatos volt e várákozás, mely összes idegeimet fogva tartotta. Ha az ember tudta volna, hogy a halál jön, behunyta volna a szemét előtte, összeszorította volna a fogát, és nem lett volna az rettenetes; ha a tűz jön, elképzelte volna a gerendák recsegését, a hosszú lángnyelveket, amik be fognak csapkodni az ablakon, s amik hamuvá égetnek mindent, . . . de egy ismeretlen halálos elem közelgett: tudtuk, hogy jó, tudtuk, hogy itt lesz, de még nem tudtuk, *mit fog csinálni*.

A városház kivilágított tanácsterme egészen üres volt, csak a vaskos tintatartók állottak ott a zöld posztóval bevont asztalokon. Az egyik nyitva feledett ablakot odacsapta a szél vadul a falhoz; az üveg csörömpölve mállott ezer darabra, a szél bejutott a tanácsterembe, s a csillár gázlángjait lobogtatta enyelegve.

E pillanatban megkondult a harang a Rókus-városi toronyban.

Velőt megrázó vészkonkása utat hasított magának a vihar zúgásán.

Ércnyelve túlkiáltott mindent!

A szél is szolgájává törpült. Tompa hangjait elkapta s bömböléssé növelte még az atmoszférák között.

* Az intézők azt hozzák föl e szemrehányás ellen, hogy ők azt hitték, miszerint a víz legföljebb reggelre ér a városba.

** Az intézők azzal beszélnek ki magukat, hogy Metz puskaműves, akire az elsütés volt rábízva, megszőkött.

A tanácssterem ajtaja ezalatt ismét megnyílt. A belépő alakokat egyenkint meg lehetett ösmerni. Az ősz Lukács kormánybiztos jött elől, majd Kende és néhány tanácsbeli. Valamennyinek sápadt volt az arca. Egy szőke férfi leborult fejfel az asztalra és sírt.

Leültek tanakodni, hihetőleg a legsürgősebb teendők iránt. Lukács megfogta reszkető kezeibe a tollat, hogy leírjon vele valamit.

De e percben egyszerre mintha elvágták volna, elaludt minden gázláng a teremben, s minden lámpa a városban. Koromsötét éj lett, minő a teremtés előtt lehetett.

A tanácskozók remegve emelkedtek föl, mint valami természetfölötti jel zibbasztaná meg minden ízöket e jelenet, és senkinek sem jutott hirtelen eszébe, hogy a víz éppen most ért a gázgyárhoz, s bevette magát a gázcsövekbe.

Mint a kígyó, sziszegve, mászva jött az óriási áradat, elfoglalva a völgyezeteket, aztán a dombokat.

Az éjbe betekintve a magasból az ember nem ismerte föl a piszkos szörnyeteget: azt lehetett volna hinni, hogy az az út . . . De mikor aztán elkezdtek az úton hordók hemperegni, lábak nélküli lovak és borjúk csúszni, az ember hűledezve kiáltott föl.

— Az ott a víz!

Egy tenger, mely néhány pillanat alatt megsokszorozta magát dagadásában, mely lopva jött, mint az orgyilkos, és sebesebben mint az aggodalom. És egyszerre jött minden ponton. Nem lehetett előle kitérni sehhol.

És amint látta az ember a magasból nyitott ablakon, hogy a sötétben fehérlő házak egyre kisebbek, alacsonyabbak lesznek, kétségtelessé vált, hogy az *ott alant a víz*.

S e házak nemcsak kisebbedtek, egy-egy reccsenés, egy-egy roppanás hallatszék néha, nem jobban a rettentő viharban, mintha egy diót törnek szét, s akkor mindig végképp eltűnt valamelyik a fehérlő házikók közül, melyeknek ablakainál még talán estefelé szőke gyermekarcok mosolyogtak .
édesen, boldogan.

Mily végtelenség telt el, míg megvirradt! És minek is virradt meg?

A hajnal nem találta meg többé Szegedet . . . csak a rom-

jait, amint azok apránként egy piszkos tenger iszapjává válnak.

A hajnal egy rettenetes drámáról vette le a sötét takarót. Irtóztató volt e meztelen kép.

A szél még most sem szűnt meg. Démoni szilajsággal vagdalta a tenger pofájához az égő gyufagyár üszkei.

Tűz fönt, víz lent.

A hatalmaskodó elemek mintha egymás szemébe kacagnának, hogy ily szépen egyszerre belekötöttek ebbe a szerencsétlen városba. És egyik sem akar tétlen maradni a pusztítás munkájában. Mintha kihívólag mondanák: »Nos, melyikünk hatalmasabb hát?«

És mintha a hömpölygő ár, amint megcsapkodja az égő ház falait, azt felelné méltóságosan, mogorván:

»Én.«

SZEGED VÍZ ALATT

Egy év beletelik, míg csak egy kis részlete is föl lesz fedve annak, ami az elmúlt borzalmas éjszakán történt. Mennyi nyomor, mennyi földült családi boldogság! Ki győzné azt mind számba venni.

Az ár elborította az egész várost, csupán egyetlen utcáját, az »Iskola utcá«-t hagyva szárazon.

Munkám tulajdonképpen itt véget érne, mert csak azt lehetett föladatomból leírni, miként küzdött e város a szörnyű elem ellen, s miképp jött be végre győze.

Hogy mit csinált, miként pusztított, azt mindnyájan elképzelhetjük, ki enyhébben, ki sötétebben, de rombolásáról még senki sem adhat kimerítő jelentést.

Szeged hatezret meghaladó lakóépülete közül alig maradt meg háromezreszáz. Hát még mennyi veszett el egyéb értékben! Közel nyolc millióra teszik a szenvedett kárt. Hát azokat a könnyeket, mikkél a szegény ember utolsó kedves bútor-darabját siratja, ki veszi számba?

És az a rengeteg nyomor, ezer meg ezer megtört szív, ezer meg ezer földült boldogság, örökre eltemetett fészkei az örömeinek, iszapba veszett paradicsomok!

Hát még a sok emberélet?

De minek sorolnók, nincsen annak hossza, vége.

Említsük-e az atyát, ki, mint egy szemtanú beszéli, midőn egyik gyermekét a roskadozó házból kimentve visszament a másikért, a ház romja közé temette, s a gyermek ottmaradt harminc óráig a fán, picike kacsóival kapaszkodva az ágakba?

Szóljunk-e az anyáról, ki fuldokolva is végső kétségbeeséssel magasra tartá karjaiban gyermekét pólyáiban, hogy az legalább néhány percig még meg legyen kímélve a haláltól.

És ne hallgassuk-e el annak a gyermeknek szavait, ki saját szemeivel látta, midőn apjának fejét elválasztá törzstől egy leeső gerenda, s ki a mentőcsónakon jövőknek azt mondá, hogy nem megy el innen.

— Miért nem jössz?

— Ezt a vizet akarom nézni.

— Vizet mindenütt láthatsz.

— Ezt a piros vizet akarom. Apám véréből ilyen.

De félre a képektől, melyekből egész kötetet lehetne összeírni, s melyek többé-kevésbé mind hasonlítanak egymáshoz, mert mind a nyomort, a szerencsétlenséget, a fájdalmat ábrázolják, csupán más-más alakban.

Az életmentés körül különösen a katonaság tüntette ki magát. A derék Pulz tábornok, ki már a védőtámaszok védelmében is hervadhatatlan, a csatákban szeretteknel szebb babérokat érdemelt ki, mindent elkövetett arra, hogy aki még megmenthető, megmentessék.

Az első két napon különösen külvárosokban, a fákról kellett az embereket behordani a várnál készített följárókra, ahonnan aztán száraz földön a Bánátba lehetett menekülni.

Éjjelente, mikor a szél elállt, egész a Belvárosba hallatszóttak be a »segítség« kiáltások.

A mentéseknél számosan tüntették ki magukat a polgáriak közül is. Zubovics, Horváth Lajos bankigazgató, Kalmár István, Weiner Miksa, Pillich Kálmán, Nyilassy Pál és sok mások, kik e sorok írója előtt ösmeretlenek, buzgólkodtak kiválóbb kitartással.

Pompéji és Herculánium elpusztulásához hasonló katasztrófa ez. A legnagyobbak egyike, mióta a világtörténelem emlékezik.

E két város elvesztéséhez sokban hasonlít a Szegedé.

Herculanum és Pompéjít szintén napok előtt figyelmezteté a Vezuv gyomrából emelkedő füst és lángoszlopok s a föld nyögése, de a könnyűvérű lakosok nem hittek a veszély lehetőségében.

Szeged sem hitt. Sokan ágyaikban, roskatag vályogfalak közt várták be a hullámokat.

A hatóság ellen fölhozott azon vádak, hogy későn kongatta meg a vészharangot, s csak egyszer sütteté el az ágyút, minél fogva nem figyelmezteté elég jókor a menekülésre a népet, csak félig indokoltak, *mert a nép maga is tudhatta a veszélyt*, napok óta lebegett már a város fölött.

Egy felsővárosi bognár-mester napokkal előbb megérezte a veszedelmet, s legbecsesebb podgyászát hordókba rakva, miután jól elzárta a víz behatásai ellen, láncokkal odakötözte hordóit egy élőfához.

Nem lehetett a tengert megcsalni.

Az áradat kitepte a fát tövestől, s egy éjjel elhempergette a hordókat.

Egész városrészek törültettek el nyomtalanul, egész új utcákat nyitott magának az ár, korlátlan kilátást nyújtva a város egyik végéről a másikig.

Az Alsóváros le a piacig romokban hever, a Tabán nyomtalanul tűnt el, és a víz tükre néhol *egyenlő* volt a házfödelekkel. — A Felsőváros és Rókus szintén áldozata lett a romboló árnak, s csak a Palánk áll; kuszálva, megtépve ugyan, de áll, mint egy óriási fej, melynek teste és végtagjai hiányzanak.

VÉGSZÓ

Leteszem tollamat, azzal a biztos hittel, hogy jön még olyan idő, amikor azt is megírhatom majd: *»milyen kis város volt ez a fényes Szeged valamikor az árvíz előtt.«*

A hullámokból, melyek utcáit mai napig lepik, mint Aphrodite, üdén erőteljesen legelőbb is *az alkotmányos érzület* emelkedett ki.

Ez is a nagyság záloga.

Március 18-án tartá közgyűlését, hol mintegy nyomatékot adott a király szavának: *»Szeged lesz.«*

A népre, mely nyomorában is legelőbb — nem a betevő falat kenyér után, hanem *alkotmányáért nyúl*, büszke lehet az ország.

Ez a nép nagy így a földhöz sújtva is. Mint Anteust, valahányszor a földhöz vágják, mindig erősebb lett, Szeged is erőt fog meríteni szerencsétlenségéből.

Királyok szava biztató legyen csak, a világ részvéte törülködő kendő könnyeit szárítani, miniszterek ígéretéből ne csináljon mestergerendát. Erősebb ő ezeknél: saját magában bizakodjék, minden ember a saját két kezében.

S akkor a hajléktalan város — mint Pálffy szépen nevező — újra állni fog, a mai tenger helyén, s karcsú palotái mellett szelíden suhan el a megzabolázott szőke Tisza.

K. A.

HALOTTAK JEGYZÉKE*

Ki tudná elszámlálni mennyi a halott? Hány hever ott a romok alatt? Hányat vitt el az ár s temetett piszkos iszapjába?

Itt csak azon vízbefúltak neveit adjuk, kik a szőregi temetőben vannak eltemetve:

Bellák Béla 15—18 éves, Lapu István 4—5 éves, Zákány Erzsébet 45—50 éves, Gulyás Veron 60 éves, Kocsó Rozál 3—4 éves, Horváth Mari 60 éves, Dékány Antal 5 hetes, megfagyott, Kasza Anna 30 év körül, megfagyott, Kasza Anna 2 kisgyermeke megfagyott, egy ismeretlen öreg férfi, állítólag koldus, 70—75 éves, Deutsch Ignác felesége 60 éves, egy ismeretlen gyermek 5—6 éves, egy ismeretlen csecsemő gyermek, Berta Mihály, egy ismeretlen gyermek 4 év körüli, Rókus, Szép utca, Kátai Ferenc első legénye 30 év körül, egy ismeretlen férfi, nyakán forradás, 50 év körül, egy ismeretlen nő 15 év körül, Pali bácsi vak koldus, 70 év körül, Kecskeméti Erzsébet 60 éves, Nagy János 60 év körül, Berta Katalin 50 év körül, Erdélyi József 32 éves, Nagy-Iván Ferenc 68 éves, Csókási József megfagyott, Pap István 53 éves, Babarcsi Rozál megfagyott, Horváth János megfa-

* Nyolc vízbefúlt ismeretlen, a szilléri töltés oldalába lett eltemetve.

gyott, Benkó Erzsébet megfagyott, Tóth József 84 éves, Stefani, gör. kel. vallású, volt szőregi jegyző, Mészáros Anna, Farkas András h.m.vásárhelyi, Jáger János hódmezővásárhelyi, Arany János hmvásárhelyi, Kettős József, Tuksa Rozál, Kettős Mária, Kettős János, Pollákné, vasúti konduktor neje. Egy ismeretlen.

A MEGMARADT HÁZAK JEGYZÉKE

Szeged hatezret meghaladó lakóházai közül a következő háztulajdonosok épülete maradt meg:*

Rókus városrészben: Babarczy, Pollák Sándor 817. házszám, Molnár kerékgyártó, Pollák, Pollák, Pollák S.D., Szőri József, elemi iskola, Szabó 999. sz., kat. templom, plébánia épület, rókusi közkórház, Répás, Tary, városi kövezetvámház, légszeszgyár, téglagyár, Alföldi-vasúti épületek, Marjeta Pál 648. sz. háza.

Rókuson összesen áll 20 ház.

Felsővároson: Kis Ferenc, Fodor István, 1297. sz., Fodor István 1296. sz., Gál Ferenc, Kopasz István 1268. sz., Kaszalai Sándor 1269. sz., Órhalmi Lajos, Kis Gyula, özv. Daróczyné, Vánki György, özv. Bába Antalné, Tápai Antal, Iván János, Temesvári Imre, Szt.-György iskola, Bátori Antal, Tóth József tanító, Bauer gyógyszeráros, Kőrösi (Dugonics születési háza), Szojka Gusztáv, Tary Doctor, özv. Taryné, Réh János, Aigner orvos, özv. Felmayerné, Tóth János, Szücs Ferenc ügyvéd, Szugó, Adler orvos, Tóth Károly, Kertész, Zombory András, sóház igazgatóság, ugyanaz, Kátai István cipész, Órhalmi örökösök, özv. Popoviczné, özv. Novákyné, Csorba Viktor, felsővárosi templom és zárda, városi fecskendő helyiség, Török pék, Takács 42. sz., Tóth Károly, Molnár Imre, Bánhidy Vendel örökösei, özv. Felmayer Antalné, Pálmay, özv. Zsidegné, Widermann, Vékes Ferenc, Lázár, Korpásy Menyhért, Kászonyi Károly, Felmayer festőgyár, Felmayer timár (részben), Zsótér Andor, Tombác Mihály, Kopasz Mihály, Ábrahám György, Nagy Mihály Ferenc, Novák

* Ha az árvíz, ami fájdalom, még sokáig elborítva tartja a várost, e házak egy része is össze fog dőlni.

Mihály, Arleth Ferenc, Csuri József, özv. Novák Jánosné, Kopasz István, özv. Kopasz Jánosné, özv. Szücs-Neczkóné, Antalfi János, Gyártelep, ifj. Kopasz István, özv. Bábáné, Felmayer festő, Felsővárosi Kaszinó, Bába Ferencné, Haris János, Wagner F. A., Zsótér Andor, özv. Lovásziné, Kátay Ferencné, Kátay István, özv. Kőrösi Pálné, Damianovich, Nyáry György, özv. Hunterné, Hubert András, Doktor József, Terhes örökös, Rác templom, Sóház (Fluck F. lakása), Sóház (Serman lakása), Sóház (Adler pénzt. lakása), Sóház (Hanel lakása), Sóház (Szücs lakása), Sóház (üres), Légszeszgyári vízvezeték, Bittó Ferenc, Kátai Ferdinánd, Zsótér Andor háza.

Összesen felsővároson 99 ház.

Alsóvároson: Apáca-zárda, Alsóvárosi barátok zárdája, Alsóvárosi iskola, 1064. sz., 839. sz., 738. sz., 744. sz., 53. sz., 1541. sz., 1542. sz., 1543. sz., Németh Imre, Lábdy Antal, özv. Egressyné, 1509. sz. ház, indóházi épületek (Államvasutak).

Összesen 16 ház.

Belváros: Sópajták, Kincstári épületek, Rainer Ferenc, Heszlényi József, Rainer Ferenc, Szeged – Csongrádi Takarékpénztár, Pfann József, özv. Aigner Károlyné, Rieger, Öhring András, Boros Frigyes, Zsótér András, Aigner József, Kiss Dávid, Neubauer József, Grün János, Götz János, Városi bérház, Városi széképület, Zsótér Andor (törvényszék), özv. Burgerné, Hétválasztó, Feketesas, özv. Schäfferné (megyeház), Páva korcsma, özv. Burgerné, özv. Kovácsné, özv. Kovácsné, dr. Rosenberg Kálmán, Kontraszti pék, Holtzer Salamon, Kelemen István, Kohn József, Burger Alajos, Molnár, Katona kórház, Vízház (városi istálló), Babarczy ügyv. régi Götz, Holtzer, Aigner, Lévyay, Weisz Károly, özv. Kohenné, Izr. egyház, Szobotka, Gál Ferenc, Dr. Hertz Lipót, Rónay, Sári Teca, Oltványi, Weisz Sámuel, Próféta vendéglő, Kézművesbank, Kémenczy Adalbert, Kárász, Klausál, Wagner F. A., Kárász Imre, özv. Katona, Krausz testvérek, Janíky István, Eisenstädter Lajos, Színház, »Pörös« vendéglő, Rónay, Aigner Vilmosné, Gottlieb Sára, Rosenberg Izsó, Dáni Ferenc, Weisz Jakab Fülöp, Lichtenberger Mór, Árvaház, Dr. Hertzl Fülöp, Zseravitz, Szegedi Takarékpénztár, Gábor József, Kiss István, Tary, Fehér kereszt, Hoffer, Báró Dietrich,

Reáliskola, Krausz Herman, Kain, Horváth, Tukacs, Egressy, Eisler Fülöp, Krausz testvérek, Pálffy, Nagy József, Nemesághy, Pálmay, Takácsné, Ipartársulat, Bakay kötélgyára, Szabó Imre, Treszky István, Felmayer, Honvéd kaszárnya, özv. Leffterné, Nagy Pál örökösei, Belvárosi templom, Gimnázium, Tóth Béla, özv. Bieberné, Berta 401 sz., Kelemen István, Ottovay 2 ház, Szűcs Ferenc, Kálló Antal, Priváry, Brunnüller, Linnertné, Priváryné, Tary, özv. Schäfferné, özv. Csórné, Laskovits, Lemle Miklós, Fekete kutya, özv. Endrényiné, dr. Eróskövy, Kopasz örökösök, Kunnerth, Csakovác, Nyíry Bálint, Kolb Antal, Priváry, Szendrőy, Kolb Antalné, 390. sz., Oltványi Pál, Okrutzky Coriolán, Puszwald János, Georgievics György, Pillich Istvánné, Rákossy Nándorné, Priváry Pálné, Báró Gerliczy, 378. sz., 379. sz., szerb iskola, Bója, Szávits testvérek, Firigyházky, Radimitsné, Janiky István, 271. sz. ház, Nagy József, gőzfürdő, Egressyné, Ivánkovics, Somogyi István, Leffter 2 ház, özv. Kohenné, Kiss János, Jordán gőzmalom, 919. sz., gőzmalom, 1474. sz., 1448. sz., 1449. sz., 1450. sz., 1452. sz., 1453. sz., 1454. sz., 1455. sz., 1540. sz. ház, Scheinberger Antal, Hoffer, Leffter, szerb egyház, Leffter, Hungária szálloda, Ivánkovitsné, Pfann 2 háza, özv. Eisenstädter Lajosné, Glosauer, Wagner F. A., Traub, Politzer, Bene Imre, Bózsits, Szávits, Janiky, Egressy, Kéry János két háza, Damjanovits örökösök, Ströbl (Oroszlán kávéház), özv. Polczerné, Kátay, Lengyel Lőrinc, Auer József, Dáni Nándor, Stojkovits, Ördög János, Kresztics, Seifmann Mór, Szőnyi János, Kontraszti, Waldmüller, Burghardné, özv. Csikósné, Wodianer, Szőnyi, Szuló, Szabó Imre, Leffter, Ligeti, Kresztics, Mozgay, Ivánkovits, Janiky, Mészáros Pálné, Bauernfeind, Ivánkovits, Mészáros Pálné, Pálffy polgármester, Madár-Bainville, Kresztits Lázár, Ivánkovits, Pillich Kálmán, kisededóvó, özv. Krikayné, Kiss Dávid, Klauzálné, Wagner F. A., Kiss István, Bamberger örökösei két háza, Vászó és a Szegedi Ipartársulat háza.

Összesen belvárosban: 249.

Kimutatásunk szerint áll összesen: a Belvárosban 249, Felsővárosban 99, Alsóvárosban 16, Rókuson 20, összesen: 384 ház.

„APRÓSÁGOK”

11. sz., január 15.

Szája becsukva, csendes. Ez ő! a csendért harcoló Szeged.

Az idő nagy dolgokkal volt viselő. Szeged flegmatikusan vette.

Az ország fölzúdult a keleti politika ellen. Szeged csendesen maradt.

Kevés híja, hogy Tisza Kálmánt le nem taszítottuk a miniszteri székéről. Szeged nyugalommal nézte.

Ami kis életjel volt innen, az mind mesterségesen lett előállítva, mint a csinált virág.

Szeged folyton aludt.

A fátum azonban leleményes. Egyszer csak olyan dolog akart megenni, hogy a szegedieknek (kik a Szina-telek környékén laknak) *ne lehessen nyugodtan aludni*.

S egész Szeged azonnal fölébredt, hogy ezentúl nyugodtan alhassék.

*

Szeged városa megijedt attól a gondolattól, hogy ő ezentúl nem alhatik.

Szeged szereti ugyan a kereskedelmet is, meg az ipart is, egyszóval Szeged mindent szeret, ami jó. Szeged szeretne olyan is lenni, mint London, mely iparával a világ ura, olyan is mint Párizs, mely palotáinak szépségével az egész világnak imponál — de azért Szeged mégis olyan marad örökké, mint Kutya-Bagos, mert mindenképp legjobban szeret aludni.

És mégsem fog sokáig nyugodtan aludni.

Mert éjjelente fölkölti a békák kuruttyolása... azokról a helyekről, ahova nem engedett gyárakat építeni.

*

Különben az építető cég a hibás. Miért nem oszlatta el az aggodalmakat a tűzveszély eshetőségével szemben.

Ki kellett volna jelenteni, hogy a Szina-telek mind a négy oldalára egy-egy *szent Flóriánt állított tűzörnek*.

Már az ellen csak nem bírt volna argumentumot fölhozni, de senki.

*

Mennyi zaj ilyen apró kérdésben!

A város egész lázas állapotba jutott. Egy idegen kíváncsian kérdezte egy bennszülöttől:

— De hát miért is félnek itt olyan nagyon a fűrésztől:

— Hüm! Annak nagyon természetes oka van.

— Talán mert sok Szegeden a fakereskedő.

— Ej dehogy! Mert sok a fatuskó.

Hanem azért Szeged mégis civilizálódik, s [ha] az isten is úgy akarja, maholnap már annyira viszi, hogy hídja is lesz vasból.

Némelyek azt mondják, hogy ez luxus, de csak azoknak van igazuk, akik azt mondják, hogy ez a híd veszedelmes.

Veszedelmes pedig azért, mert Torontál vármegye felül bejöhet a városba a civilizáció, amely megint nem fogja hagyni aludni a szegedieket, hacsak agyon nem ütik útközben, mint Csornán a *kettyegő fenét*, . . . ami különben nem volt egyéb, mint *zsebóra*.

*

Van azonban egy töredék, amelyik nem ellenzé, hogy hídja legyen Szegednek, ha valami bolond *német megépiténé ingyen*.

De még e töredéknek is akadály állana útjában a közgyűlésen, mely ez esetben olyan németre várna, aki a városnak árendát fizessen azért, hogy az híddal engedi elcsúfítani az ő szép szőke Tiszáját.

*

Van ebben egyébiránt elég logika. . .

Azért fog Szeged idővel cirkumspektus városok hírére keveredni, mert szem előtt tartja az arany ígét, hogy: »lassan járj, tovább érsz.«

*

A haldokló Lord Byron e szavakkal fejezte be életét:
»Hagyjatok engem aludni!«
Szeged szintén e szavakkal ejti el az ipar fejlődését.
Magna ingenia conveniunt.
Hagyjuk is hát a magna ingeniákat aludni. Jó éjszakát!

24. sz., január 30.

AZ ÚJ MAJOROS

Mióta Majoros Pista kikopott Zentáról, azóta híre-hamva sem volt a nőemancipációnak nagy Magyarországon, most, hogy a zentai — vagy inkább La Manchai lovag ismét ott ül az országgyűlésen, támadnak lángelmék a vidéken is, akik síkraszállnak a hölgyek mellett, akiket nem bánt senki.

A »Szegedi Hiradó« vasárnapi számában egy »Keresd a férfit« című cikk jelent meg a Szegedi Napló »Keresd a nőt« című szombati cikkére »*visszhangul*«.

E sorok írója *némileg* részes azon cikk írásában, mely társadalmi elszegényedésünkért főleg a fényűző és nagyzóló női nemet teszi felelőssé, minélfogva nem állhatja meg, hogy néhány szóval vissza ne térjen erre az ügyre, nem a cikkíró kedvéért, ki véletlenül nincs azon helyzetben, hogy szava messzire elhallassék, hanem a gorombán és durván lemocskolt férfinép védelmére.

*

Hogy Szegednek is van már Majoros Pistája, — azt nem irigyli Zenta; hogy a szegedi Majoros majorosabb a zentai Majorosnál is, azt már lehetetlen szó nélkül hagyni — főleg azért, mert sok kiaknázni való komikum van benne.

A jámbor cikkíró (kiről azt kellene gyanítanom, hogy szoknyába[!] jár, ha nem volna oly tulságosan *konyhai* — így azonban, mivel föltenni lehetetlen, hogy már a konyhák hölgyei is cikkeznek, föl kell tennem, hogy ő mégis hímnemű), azt veszi legjobban zokon, hogy mi már vezércikkben reflektálunk a nőnevelés kérdésére, e szerinte kicsinyes tárgyra, mellyel a vonal alatt (a tárcában) szokás elbánni.

Hja persze! mert az illető úr bizonyosan a »Times«-ban szokott vezércikkezni és a Times-nak az az ő természetes hivatása, hogy a világ sorsát intézze... de vegye tekintetbe kérem azt, hogy ahol a »Keresd a nőt« című cikkecske jelent meg, az csak a »Szegedi Napló« volt, egy magyar vidéki város napilapja, hol *apró dolgokról* írnak a közönségnek.

És éppen, mert *apró dolgokról* kell egy vidéki lapnak írni — foglalkozom én is a szegedi Majorossal és cikkével.

*

A »Fővárosi Lapok«, legtekintélyesebb organuma azon magasabb rangú hölgy-osztálynak, melyről mi írtunk, és melynek Szegeden alig van képviselője, megjegyzés nélkül veszi át ama megjegyzésünket, hogy: »a pokolbeli sátánnál is rosszabb Tisza Kálmán, Tisza Kálmánnál pedig még csak egy rosszabb van, az asszony.«

E nagy, tekintélyes lap hallgat a kemény vádra, sőt szükségesnek látja azt közölni olvasóival, de a kis vidéki uszkar bezeg nekiszabadul az olcsó csontnak és az olcsó dicsőségnek, s éppen olyan hangon megy neki az én szerény, jóakarató cikkemnek, mintha ő írta volna meg »A XIX. század uralkodó eszméit«, mintha ő lenne Eötvös József, én meg teljes életemben most fogtam volna meg először a tollat, hogy vidéki zöldséget termesszek vele.

*

Ennyit a hangra; a többiekben tárgyilagosan kívánok felelni a fölhozott argumentumokra — ha ugyan annak nevezhetők.

Először is nem mi nézzük le a női nemet, hanem ő, ki a női nemnek semmi befolyást nem tulajdonít a társadalomban, s ki e befolyást nem kívánja helyes irányba terelni.

Nagyon csodálom a »Szegedi Híradó« szerkesztőjét, hogy azon úrnak, aki lapjában védelmére kelt a nőknek, ravaszságát azonnal észre nem vette, mert ez az úr a védelem csalóka lárvája alatt még jobban megtámadta a nőket, mint én.

Tudom, hogy az igen rosszul fog esni a lovagias szerkesztőnek, de azért mégis kénytelen vagyok bebizonyítani.

*

Azt mondja, hogy hiszen mi férfiak vagyunk a családok fejei, mi rendezzük a társadalmat, az államéletet, mi adunk irányt a családnak stb.

Miért rossz hát mégis ez az irány?

S ezzel ez az úr (úgyhiszem célzatosan) oda viszi a logikai eszmemenetet, hogy keresd ebben is az asszonyt.

Mert ha úgy szabjuk az irányt a családban, hogy a nők tékozolhassanak s nagyzoljanak, az annyit tesz, hogy a nők által hagyjuk magunkat uraltatni, hogy gyengék vagyunk velök szemben és udvariasak.

S ezért a hibáért korholja le a férfiakat. Más szóval, abban akarná reformálni a társadalmat, hogy a nők kényszerítve, parancsoló jogarunk súlya alatt mozogjanak helyesen, nem pedig önmaguktól, az okszerű nevelés által megnemesített gondolkozás sugallatából.

Szegény asszonyok! mentsen meg az isten ilyen jóbarát-tól!

*

A cikkírónak nincsen fogalma az emberi társadalomnak s annak hatásáról az államelméletre. A férfi ebben a vagyonszerző, a nő a vagyon-konzerváló szerepét kell hogy vigye, már t.i. a társadalomnak a közjólétre vonatkozó kiágazásában.

És íme, nézzük sorba a családokat.

A vagyonszerző férfit majd mindenütt megleljük, s ahol nem ilyen, megrovások tárgya az.

A vagyont-konzerváló nőit ritkán találjuk, — hanem hosszú sorban lép elénk az ellenkező.

Van-e hát igazunk?

S ha megrovandó férfi az, ki a neje vagyonából él, s ha megveteendő az, ki a neje vagyonát tékozolja — nem-e megrovandó az a nő is, ki a férje vagyonát tékozolja?

Aki pedig tollat fog, hogy a társadalom bajairól írjon, az nem »Kurmacher«, az orvos, ki a sebeket tapogatja meg ott, ahol vannak, és nem a sima arcokat simogatja ott, ahol életpirosra vannak befestve.

*

De különben is mit bizonyítgatunk mi itt be örök igazságokat, melyek bizonyára örök igazságok maradnak akkor is, ha az illető cikkíró nem akarja is, hogy azok maradjanak!

Még csak arra az állításomra akarok reflektálni, hogy én azt mondtam gróf Szapáry és Kemény báró miniszterekről, hogy azok tudatlanok. Főntartom ezt az állításomat.

De nem úgy értem azt, mintha azok azért nem tudnának annyit, hogy keveset mondjak, mint a »Szegedi Híradó« illető cikkírója, hanem értem azt, hogy a két miniszter az elvállalt óriási föladatokkal szemben egészen tanulatlan.

S ha azt a »Szegedi Híradó« bebizonyítja, hogy e két miniszter ért ahhoz, amit elvállalt, akkor a »Szegedi Híradó« nemes föladatot teljesít, mert megnyugtatja az országot e két férfiú tudománya iránt táplált aggodalmaiban.

És főleg nagyon megörvendeztetni magokat ő excelleneciáikat, kik bizonyosan szinte szeretnék, ha valaki bebizonyítaná nekik, hogy ők szakemberek.

46. sz., február 22.

Azt tudja az ország, hogy Zsedényi rendkívül takarékos egy ember volt.

Azt mondják, hogy takarékos volt privát háztartásában is. Nem tudom. Ez nem is tartozik ide. Annyi igaz, hogy luxusadót nem fizetett. Az is igaz, hogy a Zsedényi susztera és szabója éhenhalhatott. — Egyetlen egy luxuscikket fogyasztott: *hajfestéket*.

Hanem ami országos takarékoságát illeti, ehhez a hírnévhez nagyon olcsón jutott.

Voltak az öregúrnak bogarai, hogy ezt, meg amazt nem szavazza meg.

Ilyen volt a bécsi kiállításban való részvételre a magyar budget-ben fölvetett összeg; a zeneakadémia, a mintarajztanoda stb.

Az ilyen bogarak mellett aztán kardoskodott erősen. Más helyen megszavazta szó nélkül a milliókat.

S ha aztán deficit volt, ha rossz pénzügyi helyzetünkről beszéltünk, önérzettel mondá:

— Lám, *mondtam én mindig!* Nem kellett volna annyi költséget megszavazni. Most lássák, hogy vagyunk!

Az öregúrnak kora előjogánál fogva szabad volt így kitörni.

De igaza nem volt, mert a krajcárokban takarékoskodott, de a milliókat megszavazta. Trefortnak egyetemi építkezéseit számtalanszor megtámadta, de a bécsi közgazdasági kiegyezést nemcsak megszavazta, hanem védelmezte is.

Azért vannak érdemei a pénzügyek körül.

*

Volt Zsedényinek »egy« kalapja, melyhez hasonló nem létezett. Egyszer valaki megszólítja: »Ugyan, kedves bátyám, hogy járhat ilyen kalappal?« Zsedényi azt felelte: »Miért ne járhatnék? Hisz engem itt úgyis *mindenki* ismer.«

Egyszer ugyanez a valaki találkozik Zsedényivel Párizsban, s megint az a kalap van a fején. — »Hát itt is ezzel a kalappal jár, urambátyám?« Zsedényi mosolyog: »Hát mért ne járnék, mikor engem itt *senki sem* ismer?«

*

A pénzügyi bizottság legutóbbi tárgyalásain Zsedényi mint elnök eleinte néhányszor megjelent, noha már nagyon beteg volt, s orvosai megtiltották neki, hogy a tárgyalásokra elmenjen. Zsedényi mégis elment, mert fontos dolgok voltak napirenden. Látszott rajta a betegség. Összeesett, kedélye nyomott volt, s többször epésen kitört s régi szokásait követve, mindenben akadémizálódott. — Egy ízben a honvédelmi minisztérium egyik nyugdíjtételénél haragosan kiáltotta: »Ez sok!« — Szende Béla igyekezett kapacitálni az öregurat, s előhozta, hogy a nyugdíjasoknak joguk van a nyugdíjához, s azokat ki is kell fizetni.

Zsedényi epésen mordult Szendére: »Hát azok közül a nyugdíjasok közül *senki sem hal meg?*«

A bizottság több tagja sajátságos benyomást érzett e szavakra. S előérzetük beteljesült. Zsedényire, ki azért haragudott, mivel mások nem halnak meg, a halál már akkor rátette kezét.

*

A honvédfőparancsnok mellé egy adlátusi állomás rendszeresítését javasolta 1876-ban a honvédelmi miniszter.

Zsedényi sehogy sem akarta megszavazni. Új állomást ő nem teremt.

A pénzügyi bizottság több tagja azonban meg akarta szavazni.

Zsedényi, mikor látta, hogy a kérdés föltevése elől nem térhet ki, így tette azt föl: »Azok, akik azt hiszik, hogy van miből megszavazni, álljanak föl!«

Azért a tétel megszavaztatott. Az 1876. évi 30 milliónyi deficitből kitélt.

*

A pénzügyi bizottságnak egyik fiatalabbik tagját, mikor beválasztatott a bizottságba, Lukács Bélát így buzdította Zsedényi:

— Aztán öcsém, jól viseld magad . és ne szavazz mindig a kormánnyal!

Mikor aztán Lukács Béla néhány törlési indítványt tett, melyek nem fogadtattak el, Zsedényi így vigasztalta:

— Mindnyájan mamelukok, hanem te mégis a kisebbek fajához tartozol.

sz., március 5.

ÁRVÍZI APRÓSÁGOK

— Eleget vigasztalom a nemes férfiúi osztályt, hogy itt is úgy lesz, mint Magdeburgban, minden asszony és lány kiviszi azt a hátán a veszedelemben, akit szeret.

Hiába beszélem, nem hiszi senki, s a páni félelem beütött már a férfiúi keblekbe is.

Sápadtan, földúlva látom ma az »Oroszlány« mellett elmenni egyik barátomat (aki mellesleg legyen mondva, városi és vízvédelmi bizottsági tag is) a nejével (aki, szinte mellesleg legyen mondva, csinos alacsony szőke asszony).

— Mi bajod »testvér« (mert azt az alföldi megszólítást szokta használni, én pedig kígyó természetemmel minden emberrel a maga nyelvén beszélek). Olyan sápadt vagy, mint a sírból kikelt rém. Egészen ijedt arcot vágsz

— Csitt — mondja hozzám hajolva — csak a feleségem előtt játszom az ijedelmet, mert el akarom küldeni hazulról *biztonságba* — Becsére. Hát te hova mégy?

— Én a Tiszához szándékoztam, miután te eléggé megmagyaráztad, *hogy nincsen életveszély*.

— Hogyan? Én egy hangot sem szóltam erről — sutogja bámulva.

— Eh, de naiv vagy! Ha itt Szegeden életveszély volna kilátásban, akkor van annyi eszed, hogy *nem küldenéd el innen a feleségedet*.

*

A vízvédelmi bizottság azon intézkedése, hogy a korcsmákat éjfél előtt be kell csukni, fájó sebeket ütött sok érző szíven.

Okos emberek sokan törték a fejüket, míg végre kitalálták, hogy ezen intézkedésnek csak az a célja lehet, miszerint a veszedelem ha beüt, *mindenkit alva találjon*.

Mert aki alszik, az nem vétkezik.

S aki nem vétkezik, az üdvözül.

S aki üdvözül — annak nem eshetik baja, azon nem fog az árvíz . . Bizony csak szép tudomány az a filozófia!

81. sz., április 13.

»SZEGED LAPJA«

A »Szegedi Híradó«, mely magát csodálatos módon »Szeged lapjának« mondja, (pedig, uti figura docet, ez a másikk szegedi lap is él, ahonnan ezen sorokat olvasod, nyájas olvasó), éppen azon az állásponton helyezkedik el, amin például a »Hón«, aki pedig nem Szeged lapja.

A Szegedi Híradó védelmére kel Lukács Györgynek, s ha csak azért Szeged lapja a Szegedi Híradó, hogy olyan dolgokat konstatáljon, amiket Szegeden senki sem érez át, akkor a szarajevói hivatalos lap is Szeged lapja, mert az is úgy pertraktálja a világeseményeket, ahogy azokat Szegeden éppen nem akarják elhinni.

*

Mikszáth az árvíz menekültsjei között

Tisza Lajos, Szeged újjáépítésének királyi biztosa

A Híradótól nagy bátorság az, hogy olvasóközönségének azt meri mondani: »Ti mind félrevezetett emberek vagytok . . . rágalmozók és rossz szívűek, hogy azt az embert bántjátok.« A közvéleménnyel szembeszállni mindig nagy erőre s bátorságra mutat, és én tisztelem a bátorságot és erőt. Csak egy esetben nem, mikor az a bátorság onnan fújdogál, ahol a hatalom székel.

»Szeged lapjának«, véleményem szerint, nem az a földata, hogy a kormányt támogassa Szeged érdekeivel szemben (elég erős az nélküle is), hanem a várost támogassa a kormány ellen még akkor is, ha talán nincs igaza. — (Hát még, amikor igaza van!)

Ez okból tehát nem felelünk ezúttal a Híradónak azon címe szerint, melyet az előfizetési fölhívásban látott jónak fölvenni, nem felelünk neki, mint »Szeged lapjának«, de még úgy sem, mint Szeged »egyik« lapjának, mert ez esetben nagyon keményeknek kellene lennünk, hanem csak úgy felelünk a Híradónak, mint a *kormánypart Szegeden megjelenő lapjának*.

*

Azt mondja, hogy Lukácsot 76-ban diadallal kísértük haza, midőn a harcban győztünk, s dicsénekeket zengedeztünk neki.

Hja, csak hogy 76-ban nem borította el a víz Szegedet, s könnyű volt Lukácsnak győzni. Krumicsek és Bramicsek osztrák generálisok sem verettek meg 76-ban sehol, mert *nem jött be az ellenség*, hanem bezzeg megverték Benedeket, mikor bejött. Hanem hát azért Krumicsek és Brumicsek mégsem érdemelnek diadaloszlopot.

Igaz, hogy voltak, akik dicséneket zengedeztek — hisz ilyen mindig akad — (példa rá a Híradó), de kik voltak ezek?

Azok, akik mindig hálaadó szemekkel néznek arra a magas mennyboltra, honnan rendjel-csillagok szoktak hullani.

Az is igaz, hogy Szeged város közgyűlése 76-ban köszönetet szavazott Lukácsnak, de hát azt nem tudhatta még akkor Szeged közgyűlése, hogy Lukács három év múlva ismét vissza fog térni, — mert akkor tán megszavazta volna az örök búcsúcsókot is.

Aztán lehet is egy három év előtti közgyűlésre mint argumentumra hivatkozni, amellet, hogy Lukács »most« jól viselte magát.

Hiszen olyan közgyűlés is volt, mely a körtöltés ellen szavazott.

De azért az nem argumentum még »ma« is arra, hogy *nem kell körtöltés.*

*

Sajnálatos dolog az, hogy a Szegedi Híradó derék szerkesztője, ki maga is árvízkárosult, s ki e nép véréből való vér, ki e néppel együtt érez, nem bírja széttörni azt a hamis bálványt, mely tollát mozgatja. Pedig ennek a bálványnak is össze kellett volna omlania, midőn annyi minden omlott szét.

Kár, hogy az a kék pápaszem, melyet Tisza Kálmán szokott hordani, annyi példányban van meg, hogy még a Szegedi Híradó szerkesztőjének is jut belőle, s ő is azon nézi a dolgokat s Lukács Györgyöt.

Pedig az ő orrára nem illik az. Mert van akkora éles szem, mellyel, ha körös-körül hordozza, belátja, hogy az a hely, ahol Szeged volt, most egy pocsolya.

S ha az, mindenesetre vannak okai is.

A legfőbb oka körülbelül az, hogy gyenge volt a töltés, az ár átszakította.

De ha gyenge volt a töltés, nem-e [!] lehetett volna azt erősíteni is? — A petresi szakadás napjától kezdve a város elöntéséig annyi időköz fekszik, hogy nagy dolgokat lehetett volna ezalatt végezni. S Lukács György »teljhatalma« a petresi szakadás napjától kezdődik.

*

Nem az a kérdés, hogy Lukács György okozta-e vesztünket vagy nem, mert ebben (csak az isten tehetne igazságot) a halandó ember elméje csak odáig kutat, »*ha tehetett volna-e Lukács többet is, mint amennyit tett a gátak erősítésére és az ár föltartóztatására, vagy nem.*

És én azt mondom, hogy ő *többet is tehetett volna.*

Én vádolom őt azzal, hogy *miért nem tett meg mindent, amit tehetett.*

Mert értsük meg egymást: qui bene distinguit, bene docet; Lukácsnak mulasztásait nem tehetség és erő hiánya okozta, ilyenek is vannak, de ezeket nem vetjük számba, mert ki-ki csak annyit tehet, amennyi telik, de vannak mulasztásai, melyek az akarat hiányából származnak.

S az ilyen mulasztásnak már »bűn« a neve.

A vezért, ki a csatát elveszti, mert ostoba volt, elcsapják; de a vezért, ki a csatát elveszti, mert *tudva nem tett meg mindent, amit tehetett volna*, főbelövik.

Lukácsnak teljhatalma volt. Lukács tudta azt, hogy az emberi kezek munkája csodákat képes művelni. S volt olyan idő mégis, mikor azon kellett panaszzkodni, *hogy kevés ember dolgozik a tölteseken*.

*

A Hiradó Lukács dicsőségére fölhozza még azt is, hogy neki volt igaza, nem Kremminger prépostnak, midőn a halottak számát huszonhétre mondta a királynak.

Kremminger prépostnak volt igaza.

Lukács a veszélyt kisebbítette, s elmulasztotta odatenni a »huszonhét« mellé azt, hogy ez csak az eleje a következő névsornak. Ez egy olyan hazugság, mely a »tény« ruhájába van begöngyölgetve.

Hivatalnok urak jól értik az ilyet.

Lukács nem mondta, amint kellett volna: »Felséges uram! A halottakat még nem kereste senki; eddig csak 27 vetődött föl itt-ott. Ki tudja, hány van a romok között?«

Kremminger prépost közbevágott, és helyesen tette. A király szívét részünkre hangolni volt a cél: az hazudott, aki huszonhét halottal festette le Szeged pusztulását, nem az, aki azt mondta: én magam többet temettem.

Aki a nyomorból egy hajszálnyit is eltakar az enyhítő királyi részvét elől — az *neveli* a nyomort.

*

Azt mondja a Hiradó, hogy mert vesztett csata volt, nekimegyünk a vezérnek. De hát gondoljon a Hiradó Pulz tábornokra. Ő is vezér volt a katonai munkások közt, a gát, melyen emberei dolgoztak, beszakadt, de azért Pulz tábor-

nok neve tisztelettel említették Szegeden, mert mindent megtett, amit lehetett.

A közvélemény, midőn a saját legközvetlenebb sebeiről van szó, mindig jó bíró: egyébkor gyermek.

De a gyermek is mindig eltalálja azt, *kit szeressen*.

*

Azt mondja még a Híradó, hogy hiszen a petresi szakadással már úgylis vége volt mindennek. Meglehet. Hanem kár, hogy ezt március 11-e előtt nem állította ilyen pozitíve, mert akkor még fölvilágosíthatta volna a szakértőket, a közönséget, s azt a hatvan halottat, akik most a szőregi temetőben álmódják azt, hogy milyen nagyon jó lett volna tudni nekik is, amit a Híradó tudott, de nem mondott, hogy t.i. okvetlenül vége van mindennek. Akkor elmenekülhettek volna valahova.

Egyszóval, tisztelt laptárs, azt sem ön, sem én nem tudtuk, volt-e még számunkra segítség vagy nem; azt csak a jó isten tudja, s az meg Herrichnek sem beszéli ki.

*

Hanem hát megmagyarázom én az igazat.

Ön, tisztelt laptárs, természetesen a gyilkos áradatot okolja, mely mihelyt Petresnél betört, elvesztünk.

Majd hozzát teszi: ehhez járult a gyenge töltés.

Később fölkiált: ezekhez járult az óriási szél. .

. . .Lássa, tisztelt laptárs, Lukács György is ilyen *»ezekhez járult«*.

Ha tehát szabad nekünk keserűségünket kiönteni az ár ellen, a töltés ellen, a szél ellen, miért kívánja a Híradó kormánypárti buzgalmában torkunkra fojtani a panaszkiáltást Lukács ellen.

Vagy talán ennek is meg van a maga oka?

De ez aligha azonos Szeged érdekeivel.

(Egy komolyság nélküli történet az »Ellenőr« és »Egyetértés« mai táviratairól.)

Nincs valami komikusabb, mint az úgynevezett »hiteles forrás«. Az ember elolvassa e két szót, mely ilyenformán variálódik: »tekintélyes kútfőből hallik« vagy »irányadó körökből szívárogo ki« stb. A jámbor olvasók ilyenkor elsápadva hajtják le fejöket, mint a világteremtés tényével szemben a füvek a mezőn.

Pedig az a »biztos forrás« néha oh de furcsa forrás. .

Ma két nagy politikai lap, az »Egyetértés« és »Ellenőr« hozza a távirati hírt Szegedről keltezeve: »Biztos forrásból hallom, hogy gr. Zichy Viktor neveztetik ki Szegedre királyi biztosnak.«

Mikor elolvasom a reggeli mellett, nagyot fordul velem a világ bámultomban. Nini, hát mióta értesülnek a budapesti lapok Szegedről arról, pláne »biztos forrásból«, hogy a Budán lakó elnökmiszter kit neveztetik ki a Bécsben lakó magyar, király által királyi biztosnak?

Jó lenne ezt a »biztos forrást« fölkutatni, mert az csakugyan ördögös egy forrás. Ez tán még azt is megmondja ki lesz Grévy után Franciaországban a köztársasági elnök.

S végre is — mit nem tud meg az ember, ha akarja —, sikerült kinyomoznom a biztos forrást.

A dolog így történhetett.

Dáni főispán elolvasta a »Közvélemény« tegnapelőtti számát, melyben bennfoglaltatik azon kósza hír (melyet gr. Zichy Viktor is csináltathatott), hogy gr. Zichy Viktor volna kiszemelve szegedi királyi biztosnak.

A főispán elolvasta a »Közvélemény«-t, letette az asztalra és elfelejtette, mit tartalmaz (aminthogy szokása is Dáni főispánnak, hogy sokszor elfelejtkezik a közvéleményről).

S lehet, hogy nem is jutott volna eszébe, ha véletlenül nem viszi útja ama bizonyos patika mellett, hol az a bizonyos »tizenhárom mameluk« szokott országgyűléseket tartani, kikről a szegedi nóta beszél.

E patika levegője szaturálva van politikai eszmékkel. Mondják, hogy aki itt készült pilulákat vesz be, egyszerre

kedvet kap a speech-eléshez. Egy csizmadia, ki tüdőgyulladásban innen hozatta orvosságait, úgy lábbadt föl, mint nemzetgazdász, egy fájós lábú asztalos, aki itt készíttette lábára a mustárt, úgy állott talpra, mint Tisza-szabályozási mérnök, s egy vargalegény, aki ópiumot vett be a fogfájás ellen, az alatt míg a borbély harapófogója a fogával küzdött, megálmodta: hogyan kell Szegedet legcélszerűbben rekonstruálni.

Dáni főispán tehát a patika táján járt, s a patika-országgyűlés »Kovács Lacija« új selyemsapkájában kinézett az ablakon, megtudakozván, van-e valami újság, — mert ha a karbunkulus országbeli rézvörös sárkánynak minden reggel hét száz leány kellett früstökre, ami visontai Kovácsunknak legalábbis három újdonság kell vacsorára a visontai mellé.

Főispánunk jobb szívű ember, mintsem meg ne ossza a »Közvélemény« híret visontai Kováccsal, de mivelhogy a járda nem járható odáig, csak az innenső oldalról kiálthatja át meg rövidítve:

— Habemus papam! Lesz már királyi biztos.

— Ki lesz?

— *Úgy látszik* Zichy lesz.

— Melyik Zichy?

— A gyengébbik, a Viktor.

— Huh! — kiált föl erre Szeged visontai Kovácsa, s berántja fejét hirtelen, be sem várva míg a főispán azt is átkiáltaná, hogy mindez a »Közvélemény«-ben van így megírva. Szobáiból beszalad a gyógyszerertárba, onnan a laboratóriumba, hol három segéd kavarja a különféle koktumokat.

— Amic! tudják-e, mi az újság!

A »amicik« persze nem tudják.

— Zichy Viktor megvan. . Zichy kormánybiztosunk. De ez még titok amici. Tudtam: Előre megmondtam. A főispán csak ma értesült hitelesen. De én már előre éreztem a szagát. Szeretem, hogy így van. Zichyt senki sem akarja: elég ok, hogy én akarjam.

Néma csend lesz. A katlanokban rötyögni kezdenek a főzetek, a tégelyek papírja fölcsapódik, s az illatos kenőcsök sustorognak a nagy titokról, a pemetefű szagában az párolog ki a levegőbe, s a skatulyába csukott szaszaparilla-gyökér rostjai közt zöld penészt hajt az édes államtitok.

Az adjunktusok agyára szinte ez ülepedik: miként a fluidumok, nemsokára ők is elpárolognak, de nem a semmiségbe — hanem a távirda-hivatalba.

S ott aztán megtelegrafiroztatik: »Hiteles forrásból hallok, hogy Zichy Viktor neveztetik ki kormánybiztosnak.«

Másnap pedig, hogy Petőfivel szóljak: »két ország és egy nemzet« olvassa áhítattal a hiteles hírt.

... De hát így van az és nem másképp, ha azok, akiknek pilulákat kellene csinálni — államügyekkel akarnak foglalkozni.

*

Különben nekünk is valószínűnek látszik, hogy az eddigi jelöltek, a két gróf: Zichy Viktor és József közül Tisza Kálmán Viktort fogja választani.

Hanem korántsem azért hiszem ezt, mert a »Közvélemény« újságolta, hanem azért, mert akkor jöttem még rá arra, mikor az első szerelmes levelet írtam életemben.

Az pedig nagyon régen volt.

Akihez a szerelmes levelet írtam, az vékony, karcsú leány volt, később feleségem lett.

A levelet a saját huszárjuktól küldtem el, de a nyalka huszár olvasni nem tudott, én pedig elfelejtettem neki megmondani, hogy a két kisasszony közül melyiknek kézbesítse. Nyugtalanul vártam eljövetelét.

— Jelentem alássan, átadtam a levelet a nagyságos kisasszonynak.

— Melyiknek? — kérdezem mohón.

— *A hitványabbnak.* (Nógrádban hitványnak mondják a soványat.)

— Hogy tudta, hogy nem a Nellinek, hanem neki szól?

— Érzem én azt, hogy a tekintetes úrnak csak ilyen bolond gusztusa lehet.

Én is érzem, hogy a Tisza gusztusa csak gróf Zichy Viktor lehet.

S ezért fogjuk megkapni a két Zichy közül a hitványabbat.

DE HÁT HOL VAN DÁNI FŐISPÁN?

Budapesten és provincián felette el voltak terjedve tavaly azok a találékony képek, amiken rajta volt valami szép női arc, vagy egy macska, de úgy, hogy azt a szemnek előbb ki kellett furfangosan keresni, mert a macska, vagy a kedves női arc vonalai más leábrázolt tárgyba voltak elmésen beleszóve.

A német, aki a képeket kifundálta oda is jegyezte a figurák aljára: »*Wo ist die Katze?*« vagy pedig »*Wo ist Sie?*«

*

Éppen egy ilyen képet kaptunk most a biztosi tanácsban Tisza Kálmántól. — Kilenc fejet ábrázol, a biztosi tanács tagjait. De hát ezek nem valami különösen érdekesek. Alig egy-kettő köztük tanulmányfő, s tán még kevesebb a tanult fő.

Sokkal érdekesebbek ezen a képen a fejeknél a lólábak, melyek a fejek közé vannak szóve. A különféle befolyás árnyalatai, melyek a képnek pikáns hátterét képezik, Rónay Béla mellett ott látszik a csongrádi főispán Rónay Lajos, Végh Aurél vonásai a tegnap kinevezett Lonovics Józseféhoz olvadnak (a kettő között ő kapja a kisebbik vajás kenyeret), Komjáthy Bélában Verhovay bontakozik elő, Szemzót Gromon Dezső »szorította« ki.

Egyszóval, ott látszanak világosan a közelfekvő megyék főispánjai, kik egész helyesen kifejtették összes hatalmukat és befolyásukat, midőn az Alföldön egy nagy város épül, király szavára, az ország akaratából.

Csak egy valaki nem látszik sehoh; csupán egy nagy megfejtetlen kérdőjel lebeg sötétben, rejtélyesen, hogy »*ugyan hol van Dáni főispán?*«

*

De hát hová is lett? Hiszen ő tulajdonképpen éppen a Szeged főispánja lenne. S az ő befolyása mellett kellett vala készülnie a névsornak. Ő itt a kormány meghittje, bizalmasa,

aki tanácsot kell hogy adjon ilyen nagyon fontos dolognál.

S ő nincsen sehol; hanem a szomszéd megyék főispánjainak befolyása állíttatja össze a biztosi tanácsot az ő embe-reiből, az ínyök szerint. Dáninak egyetlen jelöltje sincs, mert Szegednek csak főispánja útján lehetett volna.

De hát a főispánja nincs sehol.

Mikor a sárospataki legátus, hogy a »vis-a-vis« ülő kis-asszony lábait elérje nyomogatni, az asztal alá húzódék, va-laki tréfásan kiáltott föl: »fogy a diák!«

Mióta Dáni főispán is valami »új ideál« (mert ő mindig talál ilyenekre) lábait nyomogatja, annyira elfogyott — *hogy seholsem látjuk.*

A csillagok járását már kiokoskodták az asztronómusok, az anyaföld titkai kitérülnek a geológ előtt, a levegő atomait részekre mérik a vegyészek, csupán egy megfejthetetlen örök titok létezik, hogy *hol van hát ezekben a kinevezésekben a Dáni Ferenc főispán befolyása.*

134. sz., június 19.

A HIVATALOS TITOK

Madár ha rebben, szél ha lebben, mozdul a haraszt.

És a harasztnak mozdulni nem szabad.

A királyi biztosi épületben lágyan csikorognak az ajtók, zörrenés nélkül fordulnak a zárukban a kulcsok, és nesz nélkül enyésznek el a folyosókon a léptek.

A királyi biztosi épületben a néma csend lakik: még a betolakodó szellő is csak azt süvíti gyengén, elhalva: »Psztl!«

*

És mindenütt az a rejtélyes, titokzatos »psztl«. Útjába áll őszinte szónak, akaratnak, és amint rálehel, megfagyasztja.

»Psztl!« — hangoztatják komoran a falak.

»Psztl!« — sziszeg ki a tanácskozó teremből, hol a Kom-játhy által (kérdés még, találóan-e) elnevezett »*Here-bizott-ság*« ülésezik és szíjja a királyi biztos havannáit.

És maga a királyi biztos is azt mondja a várostól beosztott, nála tisztelgő tisztikarnak, hogy »psztt!«, vigyázzanak az urak, nehogy kibeszéljék a hivatalos titkokat.

*

De hát miféle hivatalos titkok lehetnek itt?

Hiszen arra való a királyi biztosság, hogy Szegedet fölépítse, rekonstruálja. Nincsenek politikai céljai, nem lehetnek titkos eszközei.

Miért vannak hát titkai?

Mit akar takargatni a királyi biztos?

Mik lehetnek azok a szörnyűségesen rejtélyes hivatalos titkok, amiket el kell hallgatni?

*

Hogy Muszkaországban minden dolog, ami határoztatik, hivatalos titok, annak van értelme, mert az így jobbízű és imponálóbb a rabszolgáknak.

Hogy a cigányasszony hókusz-pókuszok közt mondja a jóvendőt, annak is megvan a maga logikája.

Hogy az alkimista titokban főzi a göregekben a különböző vegyületeket, midőn experimentál, az se bolondság, mert a kész eredménnyel akarja meglepni a világot.

De hogy miként építi föl Tisza Lajos »titokban« Szegedet, arra aztán magam is kíváncsi vagyok.

*

Egyszer a szegedi kántorok, mint a hír beszéli, Temesvárra utazván, ingyen vasúti jegyet kértek Dáni főispántól. A főispán meghallgatta barátságosan a kérésüket, mint ez már szokása, aztán búbanatos arcot vágva ekként szólott pátozzal:

— Gyermekeim! *Veletek sírok, de jegyet nem adhatok!*

A kántorok jobban szerették volna, ha a főispán nem sírt volna velök és jegyet adott volna, de legalább hát már azt akarták tudni, *miért* nem adhat nekik jegyet.

— Az hivatalos titok! — mondá a főispán.

Azóta megtanultuk, hogy mi az a hivatalos titok.
A hivatalos titok annak az okadatolása, hogy miért nem kap meg az ember valamit, amire számít.
És azért hangzik olyan rosszul Szegeden, hogy a királyi biztosságnak is lesznek *hivatalos titkai*.

141. sz., június 27.

A SZEGEDI KASZA

A tegnapi kaszaosztogatás alkalmából jut eszembe, hogy mikor a szegedi ember kaszát vesz, legelőbb is kiválaszt egyet ezer közül, megnézi a jegyét, ha rajta van-e az »ágyú«, azután megszemléli a pengéjét, a kövön megpróbálja a hangját, majd megvizsgálja, nincs-e rajta valami fogyatékos görbület, keresztülhúzza a körmit az élén, — kialakdja a vasárustól, azután félretéti vele, hogy másnap jön el érte.

Aminthogy el is jön arra az órára, amikorra ígérte; de nem egyedül. Akkorára már vele jön a komája vagy a sógora is, akit tegnap óta rábeszélt otthon, hogy ő is vegyen egy kaszát, így tán olcsóbban adja a kettőt együtt a boltos.

A boltos azonban nem adja olcsóbban így sem, minél fogva aprehenziós arccal fizeti meg a kialakdott summát, s megfogva a megvett jószágot, csak az ajtóból kiált vissza.

— Hát csakugyan nem adja olcsóbban az úr? Hajszen jól van, no! Hanem annyit mondhatok, hogy ezt a többbit, ami még megmaradt, akár a szemétre dobhatja az úr. Nem ér az meg mind együttvéve egy fanyelű bicsakot.

Ebből pedig az a tanúság [!], hogy a szegedi ember nehezen szeret meg valamit vagy valakit, de ha aztán megszereti — sokra becsüli.

*

Ezt tartsa szem előtt a királyi biztosság. És ha hozzánk akar alkalmazkodni, legyen olyan, mint a jó kasza, ne legyen a jegye *kétfejű sas*, mert nálunk az »ágyú« jegyét szeretik.

Ne legyen a pengéje túlságosan hajlékony, de túlságosan szilárd sem.

Ne legyen semmi görbületje.

Ne legyen a hangja *hamis*, — s akkor igazzá válik, amit Dáni Ferenc mondott Jókainak, hogy Tisza Lajos egyike hazánk legdicsebb embereinek, s már ideküldése is *az isteni gondviselés ujjsmutatása folytán történt*.

*

Különben Dáni Ferenc szereti az extremitásokat.

Egy városi hivatalnok azt panaszolta előtte, hogy ötszáz forint kára van az árvíz folytán.

A jó öregúr szemei átnedvesedtek az őszinte sajnálattól, s az elérzékenyedéstől remegő hangon kiáltá:

— Pótolni fogom édes fiam. Pótolni fogom, *ahogy lehet*. Mikor utazol gyermekem?

— Csütörtökön.

— Jól van, fiam — mondja Dáni s sztentori hangon kiáltja oda titkárának:

— Írjon ön azonnal egy vasút-jegyti utalványt — *első helyre!*

— Köszönöm, méltóságos uram... — szabódék az illető hivatalnok —, de azt hiszem, hogy ha én olyan úr volnék, hogy első helyen utazhatnék, akkor nekem nem is kellene szabadjegy.

— Igazad van, gyermekem — szólott a főispán édeskésen —. Írjon ön hamar egy utalványt *a harmadik helyre*.

Ebből pedig az a tanúság [!], hogy Dáni főispán gyakran utaztatja a maga embereit *első helyen* . . ., akiket holnap már az *utolsó helyre* ültet.

A „SZÍNHÁZ” ROVATBÓL

1.

3. sz., január 4.

Tegnap Dumas szellemes, de excentrikus műve: a »*Már-ványhölgyek*« kerültek [!] színre. A szakadó eső igen elrontotta az estét, alig volt néhány törzslátogató a színházban, kik familiáris diskurzust folytattak egymás közt fölvonások és előadások alatt. Somogyit lelkesen tapsolták meg Phidias szerepében, midőn híven igyekezett visszaadni szerelmi kétségbeesését. — Rott Marinak volt egypár kiemelkedő pont a játékában. Egyáltalában nagy dicséret illeti a társulatot, hogy a néhány embernek is csorbíthatlan jókedvvel és teljes odaadással játszott.

2.

5. sz., január 8.

Vasárnap a »Peleskei Nótárius«-t láttuk. A jóízű magyar bohózat folytonos derűtségben tartotta a közönséget, dacára annak, hogy igen döcögősen ment; Bodrogi egypár jó vonást vegyített az öreg Nagyzajtai Zajtay szerepébe, de nem bírt fölötte teljesen uralkodni. Berényi nagyon kivált a Baczúr jurátus szerepében.

*

Hétfőn az öreg Szigeti egyik rossz darabját vette elő az igazgatóság, »*A szép juhász*«-t. Ma is, úgy mint tegnap, nagy közönség volt a színházban. Egy páholyban ott láttuk Van der Meere grófnét is, ki látván az ostoba darabot a színpadon, amelyben egyebet nem csinálnak a szereplők, mint hogy kergetik egymást, szép fogalmat nyerhetett a mi »multságaink«-ról és műveltségi fokozatunkról. A betegségből fölépült *Mezey* ma lépett föl először az obsitos szerepében.

A közönség rokonszenvesen fogadta. De ez a föllépése, dacára hogy jóformán a »halál pitvarából« került ismét a színpadra vissza, mégsem lehetett örömetéje. Előadás közben jelentették neki, hogy 12 éves fia meghalt. Mint a katona a csatamezőn, rendületlenül megállta helyét. humorizált és nevettegetett komikus szerepében odább is.

3.

10. sz., január 14.

Szombaton láttuk az »Egy katona történeté«-t. Szenzációs darab, sem jobb, sem rosszabb azoknál. Meséje egy borzalmas gyilkosság körül forog. Meglátszik rajta, hogy a párizsi bulvároknak van csinálva, kevés esprit-vel, azonban elég rutinnal. A Somogyiné szerepe ismét el volt tévesztve a Rott Mariéval. A közönség női része ma kedvére kisírhatta magát; volt is dolga a zsebkendőeknek.

*

A »Sárga csikó«-t már harmadszor kellett vasárnap a páholybérletűeknek végighallgatniok. Rónaszékynének határozottan ez a legjobb szerepe, s meg is kell adni, hogy jó benne. Nagy P. tapsokat aratott két dalával. — A legkülönösebb említésre méltó az, hogy Mezey a Bakaj szerepében úgy játszott, mintha nem értené azt.

*

Holnap a »Dormándy Kálmán«-t adják elő, melynek több egészséges alakja van, különösen a sportsman arisztokrata, ki Krisztust is azért becsüli csak, mert istállóban született. A darabot érdemes megnézni, s annak idejében Budapesten is némely hiányai mellett sok dicséretet talált benne a színi bíráló.

4.

12. sz., január 16.

Tegnap a Bercsényi »Gróf Dormándy Kálmán«-ját láttuk itt először. E dráma, mely Budapesten csak elcsúszott a repertoáron egy darabig úgy, hogy azt a szerző maga is

jónak látta visszavenni s átdolgozni (úgy tudjuk, hogy a derék szerző éppen e napokban fogja az átdolgozást bevégezni), itt Szegeden nagy hatást aratott, s a szép számú közönség folytonos érdeklődéssel várta végig (ami nem tréfa dolog, mert 7 órától 11-ig tartott), s tapsolta az egyes érzékeny jeleneteit. — Pedig az előadás nem tartozott a szerencsésebbek közé; a toaettek szegénysége, s azon körülmény, hogy a darab nagy játszó-személyzetet követelvén, a szalon-szerepekben botránnyosan esetleneknek is főrangúakat kellett személyesíteni, nagyon rontotta az illúziót. Csillag Fáni legjobban tűnt ki, mert legnehezebb föladatot oldott meg leg-sikerteljesebben; mellette Csetneky szerepében Mezey és Pálfalusi szerepében Németh érdemel említést. — A címszerepet Somogyi játszta, sokkal merevebben és mogorvábban, mint illett volna: a könnyelmű gróf alapvonásai nem ezek, s ha az alap rossz, semmi sem jó. Somogyiné — nem volt eléggé asszony. Rott Mari nem festett, hanem csak mázolt. Priellen, Bodroginén, kik semmit sem rontottak szerepeiken, s Rónaszékyn kívül, ki határozott megrovást érdemel ízléstelen, egy finom kaliberű drámába nem illő túlzásáért — a többitől nulla mentio fiat.

*

Holnap Csiky »Ellenállhatatlan«-ja kerül színre. Egy hét óta ez a harmadik új darab. Dicséret illeti Aradi úr iparkodását, ki a játékrend változatosságával utolérni akarja ama nagymérvű pártolást, melyben az idényben részesült, s mely Aradi úr ilyen irányú igyekezete mellett bizonyára csak fokozódni fog.

5.

14. sz., január 18.

Csiky »Ellenállhatatlan«-ja tegnap került nálunk színre. A közönség úgy fogadta, mint Budapesten, sem hidegen, sem melegen. A Karácsonyi-díj pályanyertes darabjához kötött nagy várakozás okozza ezt, — mely nem elégtételt ki azon egyszerűség által, amely a darabot éppen klasszikus vígjátékká emeli. — Különben nem a mi föladatunk a dara-

bot megbírálni, melynek kétségkívül vannak jelentékeny hibái s mely nem a lángész szülöttje, mi csupán itteni hatásával foglalkozhatunk.

Annyit azonban mégis meg kell jegyeznünk, hogy az »Ellenállhatatlan« a Moreto »Szép Diego«-jának nagyon is élénk átdolgozása, mint ilyen tekintendő. Az Akadémia jól tudta ezt, s mégis megkoszorúzta a darabot, mert jobb a »Szép Diego«-nál. Még egy szembeszökő hibája van, s ez a szövevény alapjának, Gil Perez korcsmáros hiszékenységének valószínűsége. Az egész Gil Perez valóságos abszurdum, s mert ő nem eléggé indokolt, sokat szenved az egész mese.

*

Gyulai Pál élesen megtámadja Csiky drámaíró tehetségét a »Budapesti Szemlé«-ben —, s darabjai közt sok kifogást tesz az »Ellenállhatatlan« ellen; de ezen kifogások igen kereettek, s ezért gyengék is. Csiky »Ellenállhatatlan«-jától nem lehet megtagadni egy nagy érdemet, hogy klasszikus légkör tiszta, nemes áramlata csapkod felénk —, s éppen *a darab legnagyobb érdeme az, amit a laikus közönség a legnagyobb hibának tart* (s mi megmagyarázza, hogy Szegeden nem tetszett), mert a közönség ízlése a francia modern, frappáns jelenetekben és szikrázó ötletekben gazdag darabok által meg van rontva, s képtelenné téve a nemesebb élvezethez. Az »Ellenállhatatlan« nyelve a túlságig egyszerű. Ami annál föltűnőbb, mert Csiky egyébüttl dagályos, ez egyszerűség azonban dicséretére válnék, ha nem volna eszmeszegény is. S ez aztán nagy hiba »abszolút becsú« magas vígjátékában.

*

A modern kor egy hamis jelszót talált föl még az irodalomban is, kimondva, hogy »minden válfaj jó, kivéve az unalmast«. Ez esetben is helyét állja a Csiky darabja. Végig mulattató, s komikuma kitűnő a maga nemében. Egy-két alakja, mint Dorido és kivált a heves, de magát higgadtnak tartó Don Diego, magas nívón áll — s ez »elég«.

*

A humort és elmésséget teljesen nélkülözi; csak egy helyen akadunk ennek némi nyomára, midőn Rodrigo így szól kopott ruhájában:

Szerelme értem ég, nem bíborért,

Így látott engem és így szeretett meg.

Amire Dorido azzal felel:

De nem látá a hátad közepét

Sem hónadalját.

(Ahol ugyanis a köntös-posztó eklatáns repedéseken pecsételi meg a mulandóság felőli hitünket.)

*

A szereposztás a lehető legjobb volt, persze *személyzetünk*hez képest, mert ha igazán jó előadást akartunk volna látni, körülbelül Lamela Lázár szerepének kellett volna a Mezey kezeihez jutnia a Halászé helyett, de hát akkor ki játszotta volna a nagyobb szerepeket?

Dacára, hogy a szereposztás a lehető legjobb volt, magától értetődik még, hogy mindenki rosszul játszott, mert hát a klasszikus darabnak nagy foga van.

*

Megfordult a világ ma a deszkákon . *Rónaszék*y, ki mindig a legjobb szokott lenni, volt ma a legrosszabb. Kérjük is a rendezőt, ne léptesse többé föl finomabb darabokban, pótolja inkább akármilyen sovány színésszel, mert a »Dor-mándy Kálmán« rendőrében elkövetett ízléstelensége után még nagyobbat esett tegnap, mikor a papot egy hercegi udvar előtt jobbra-balra taszigálja és fojtogatja. Mintha Berg valamelyik szemét darabját néznők. Különben az egész szerepet tisztára elrontotta egyebekben is; Dorido józamatú alakja teljesen elveszett általa. Hibáiról nem érdemes részletesen szólni, mert előnyei nem voltak.

*

Somogyi hú maradt magához, s a szerepet olyan jól adta vissza, hogy azt Nádaytól, sőt Halmytól sem láttam jobban. Azonban mégsem volt ez alakítás szerencsés, érez-

hető, hogy az nem tökéletes, így érezték azt Budapesten is, s azért vették el Nádaytól s adták oda Halmynak. De Halmy sem volt képes a sejtett hézagot kitölteni — minélfogva nem lehetetlen, hogy még nagyobb kaliberű művészre vár e föladat, vagy hogy egyáltalában megoldhatatlan az, mert a szerző hézagos alkotása tette lehetetlenné.

Somogyi ellen tehát csak az a kifogásunk, hogy a jambusokat nem szavalta jól, elhagyva veszni a ritmust —, s a darab egyetlen poénját, az utolsó sorokat, nem bírta kiemelni, pedig e sorok nélkül úgy néz az ki, mint egy betetőzetlen épület, olyan mint a végén elhagyott epigramm.

Ifjú, vén egykép hálót vet felém;
Minden nőt kerülök és megvetek,
Hiú, üres, csalárd a női nem,
Nem érdemes egy gondolatra sem.
Íme, az egyikbe mennyi gyöngesség fért,
Megtagadá szerelmét cifra fényért,
A másik, hogy kitöltse bosszuját,
Boldogtalanná tette önmagát.

(Végtelen szánakozással)

Sajnálom őket, mást nem tehetek:
Szegények, nem tudják, mit vesztenek.

*

Mezey, kevés híja, hogy utol nem érte Don Diego szerepében Újházyt, — kevésbé volt szenvedélyes, mint kellett volna, s túlságosan hadart, hogy szenvedélyes lehessen. Diegoja bohózatos ember volt, pedig csak indulatosnak szabad lennie. Emellett is művészi magaslaton tartotta meg a legszebb szerepet. Bodrogi Don Pereze szintelen, s minden karaktert nélkülözött. Olyan tehetséges és főleg rutinírozott színésznek, mint Bodrogi, ott, ahol öntudatos író darabjával van dolga, sohasem volna szabad a színpadra lépnie anélkül, hogy tisztába nem jöjjön előbb, »miféle *vérmérsékletű*, milyen *célből* s miféle vonások visszatükrözésére hivatott alak ő ott«; pusztán csak elmondani azt, amit a szerep eléje szab, itt úgy, ott amúgy, amint a perc szüli, nem művészet, de még nem is játék.

*

Csillag Fáni és Rott Mari meglehetősek voltak; nagy föladatokat különben sem szabott eléjük az író (kinek — szabad legyen itt mellékesen megjegyezni — egy nagy hiánya szembeszökőn látszik eddigi műveiből, s bizonyára látszani fog később tudományos működésében is, s ez az, hogy pap létére nem forgott a nők között, nem ismeri őket, s nem tudhatja rajzolni).

*

»Sárga csikó« és »Vereshajú«, a »Vercshajú« és a »Sárga csikó« . . . Eduard és Kunigunda, Kunigunda és Eduard — ez a szegedi színház népszínműi játérendje örökkön örökké. — Múlt vasárnap adatott a »Sárga csikó«, holnapután a »Vereshajú« kerül színre, vasárnaphoz egy hétre pedig valószínűleg ismét a »Sárga csikó«, hogy azt a következő héten a »Vereshajú« követhesse. — Az igazgatóság a közönség kedvéért megtehetné már azt a *változatosságot* legalább, hogy a »Vereshajú« hadd lenne legalább a színlapon »Sárgahajú«, a »Sárga csikó« pedig hadd lenne »Veres csikó« — dacára annak, hogy aki az ilyen játérendet összekomponálja, jobban megérdemelné a »deres«-t.

*

Kedden, mint értesülünk, Mezey jutalomjátéka lesz. Elvárjuk a közönségtől, hogy megtölti a színházat. A tehetőséget pártolni nemcsak illő, az már kötelesség is. Mezey pedig tehetség, ki ha tanul és iparkodik, díszes helyet fog elfoglalhatni a magyar színészvilágban.

6.

16. sz., január 21.

A »Kisasszony feleségem«, bizton lehet konstatálni, Szegeden is hódított, szombaton negyedszeri előadására is megtelt a színház. *A szokottnál szebb közönség* nézte a már egyöntetűbbé vált előadást, s különösen a kakukk-dalt tapsolta meg nagyon.

*

Vasárnap a »Vereshajú« került színre, de került volna légyen akármi, a színház bizonyosan megtelik, mert sok idegen család maradt itt a bál után.

Az első fölvonás alatt Szegednek egy igen érdekes vendégét, gr. Zichy Jenőt is ott láttuk a »Szegedi Napló« szerkesztőségi páholyában. A nemes gróf az egész fölvonást végignézte, sokat tapsolt Rónaszékyné asszonynak és később is igen dicsérőleg nyilatkozott róla.

*

Holnap, kedden a »Képzelt beteg« megy, melyet az igazgatóság a következőleg hirdet: »*kitűnő* vígjáték Molière-től«.

Ha az igazgatóság oda nem találta volna írni, hogy »*kitűnő*« a »Képzelt beteg«, bizony-bizony nem is tudtuk volna, milyen vígjáték a »Képzelt beteg« —, mert hát mi szegediek csak a szalonjáról és a szappanról tudjuk, melyik a »rosszabbik« és melyik a »jobbik«.

Különben ismételten figyelmeztetjük a közönséget, hogy az előadás a *Mezey* jutalomjátéka lesz, ki már ezért is dicséretet érdemel, hogy ilyen derék darabot választott.

7.

18. sz., január 23.

Tegnap a Molière »Képzelt beteg«-e ment. Molière darabjai közül ma már kevés bír színpadi hatással, s e kevés között nincs a »Képzelt beteg«. Aki tudja, hogy a nagy vígjátékíró művei tele vannak alkalmi mondásokkal, sőt nem ritkán jelenetekkel is, s azon személyekre irányzott vonatkozásokkal és célzatokkal, kik Molière-rel együtt a fényes királyi udvar légkörében éltek, az nem csodálkozhatik efölött. A darab azonban vonzott, szebb közönséget képzelni sem lehet, mint a tegnapi. Minden hely elkelt. Az est hőstét, ki egyszersmind a darab hőse is volt, Mezeyt tapsokkal tüntette ki a közönség.

Az előadásról nem szólhatunk, az nem is lehetett jó. A kókuszdió-táncot azonban sokszor láttuk már jobban részeg sátoros cigányoktól. — S valóban hálás lenne érte a világ, ha megmagyaráznák neki, hogy miért kókuszdió-tánc az tulajdonképpen, mikor éppen úgy lehetne mazsolaszőlő- vagy mákosmetélt-tánc is.

20. sz., január 25.

Tegnapelőtt a »Szép Heléna« került színre. Kis közönség nézte a hajdan hódító darabot, melynek címszerepét Rónaszékyné játszotta. Rónaszékyné szép volt, de nem hódító, Páris pedig olyan volt, mint egy vargalegény. A közönség nem lehetett megelégedve.

Tegnap az »Ellenállhatatlan« is hasonló sorban részesült. — A ház kongott az ürességtől — ami nagyon rosszul jellemzi a közönséget, mely a »Két árva«, s több efféle ponyva darabokat zsúfolásig megtölt.

*

Jövő kedden *Csillag* Fáni jutalomjátéka lesz. Csillag Fáni Rónaszékyné után a legtehetségesebb nőtagja a társulatnak, kiben van verve, s alakítási erő. Érdemes rá, hogy a közönség rokonszenvével, ahol csak lehet, buzdítsa a haladásra.

21. sz., január 26.

Tegnap az »Erdő szépe«-t láttuk. Az »Erdő szépe« Feuillet Octave egy régibb, gyenge darabja, mely közel áll a borzalmas drámákhoz, s mely tökéletesen laza alkotás, s nem méltó a nagy író nevére.

A színészek meglehetősen játszottak, csupán rosszul öltözködtek. Bodrogi volt — a legjobb. Csak azt nem bírjuk megérteni, miért kever a szalon-drámák szövegébe melodramai zenét a rendezőség. Miféle garasos komédia ez?

*

Holnap, vasárnap a Csepreghy Budapesten nagy port fölvert »Piros bugyelláris«-a kerül színre. A »Piros bugyelláris« méltó testvére a »Sárga csikó«-nak, sőt sok tekintetben följebb áll annál. Különösen a Soldosnének írt szerep, a »bíróné« ritkítja párját a népszínmű irodalomban. Annál szívesebben üdvözöljük a »Piros bugyelláris«-t a szegedi színpadon, mert bizony népszínműből ritkán kerül új, s még ritkábban jó.

23. sz., január 29.

Vasárnap Csepregi új darabja, a »Piros bugyilláris«[!] került színre a szorongásig megtelt ház előtt, dacára, hogy béreltszünetben adatott. A darab nagy sikert aratott. Meséje, melyet a közönség már a fővárosi lapok referádáiból ismerhet, folytonos érdeklődésben tartotta lekötve a közönséget. Általában jobb a »Sárga csikó«-énál, bár meséje több hibában leledzik, mint a »Sárga csikó«-é, de érdekesebben van fültálalva.

*

Szellemes párbeszédnek sincs híjával, sőt ezeknek egész kincstára. Epizód-alakjai jobbak, nyelve szebb, humora tisztább a »Sárga csikó«-énál. Legnagyobb hibája maga a mese és talán a hosszúság, de amit szívesen meg lehet bocsátani a más irányban bőven nyújtott élvezetért. A nótái is gyönyörűek, különösen szép a

Piros, piros, piros bort ide az üvegbe,
 Piros, piros, piros menyecskét az ölembe,
 Gömbölyű két karja
 Vállamat takarja,
 Megcsókolnám, de ő nem akarja.

A Gyöngye Sándor balladája szinte egyike a népköltészet legszebb termékeinek; lapunk már közölte azon időben, mikor Budapesten került színre a darab először.

*

A bíróné szerepe, mely Soldosné számára íratott, koloszszerű; összes irodalmunkban nincs olyan szerep, melyben a színésznő, ha sokoldalú, annyira kitüntethesse tehetségét, s annyira szeretetre méltó lehessen, mint ebben. A mi Soldosnéknak, Rónaszékyné asszony szép is volt, jó is volt minden ízében, s tapsokra ragadta a közönséget nem egyszer. *Rónaszékyné* asszony nagy tehetséggel és annyi természetes bájjal alakított, hogy az ember majdnem csalódásba esett s azt hitte, Budapesten látja a darabot az igazi Soldosnéról, ki azon fölül — csodák csodája — megszépült és megfiatalodott.

Berényi ma túltett önmagán. Művészi alakot produkált, hosszú szerepében mindenütt kitűnő volt, s abból sehol sem zökkent ki. Helyes fölfogással domborított ki minden egyes vonást a huszárörmester szerepben.

*

Prielle már engedett sok kívánni valót. Rónaszékly még inkább. Jankovics Ida kis szerepét egészen helyesen fogta föl s teljesen jó volt. Mezei pompás huszár-káplár tudott lenni. Németh szinte dicséretet érdemel. Általában el lehet mondani, hogy a vasárnap előadás nagy dicséretre válik a társulatnak.

11.

26. sz., február 1.

Egy bécsi külvárosi posse, az »*Ihr Korporal*«-t láttuk magyarítva tegnap. A két főszerep, Teréz kisasszony és a magyar káplár, jó kezekben volt Rónaszéklyné- és Berényinél, leszámítva, hogy az előbbi a szokottnál rosszabbul játszott és különösen sokszor hadart. — Maga a darab semmivel sem jobb az ily fajta produktumoknál. Meséje sovány és lelemény nélküli, alakjai semminők, komikuma erőltetett, s néhol ízléstelen Paprika Jancsi-féle. — Rónaszéklyné megmutatta szalondarabokban játszó színésznőinknek, hogy a szegedi színésznő is öltözhet csinosan és ízléssel.

12.

30. sz., február 4.

Szombaton a Bercsényi »*Ezredes leányá*«-t láttuk. Az egyfölvonásos művecskének igen szép az alapgondolata; Rott Mari jól játszott. Mégegyszer szívesen megnézzük benne.

*

Utána »*Mikor a szakácsné beteg*« című helyi termék került színre először. A színlap szerint: Lindau beszélye nyomán írta Bánfalvy Lajos. A darab meséje azon fordul meg, hogy egy földesúrnak (Mezey) megbetegszik a szakácsnéja, minél-

szereplő közül Rott Mari és Jankovics Ida játszottak föltűnően jól.

*

A »Corneville-i harangok« csütörtöki előadása iránt nagy az érdeklődés mindenfelé. Az igazgatóságnál máris tudakozódnak jegyek iránt. Úgy látszik, érdemes estének néz elébe nemcsak a közönség, de az igazgató is.

13.

32. sz., február 6.

Rónaszéky jutalomjátékaul *Az utolsó nemzetőr* adatott. Rossz darab, rossz előadás. A ház tele volt, és Rónaszéky három koszorút kapott. Tiszta szívünkől óhajtjuk, hogy »Az utolsó nemzetőr« az utolsó posse legyen a szegedi színpadon, mert possét adatni már magában véve is olyan, mint egy kellemetlen gorombaságot mondani a közönségnek.

14.

34. sz., február 8.

A »Corneville-i harangok« első előadása, dacára a fölemelt helyáraknak, nagy közönség és e közt számos, a híres operett kedvéért bejött vidékiek előtt ment végbe. Planquette műve itt is, mint mindenütt, ahol színre került, nagyon tetszett. Az előadás, a premiereknél előfordulni szokott apróbb gikszerektől eltekintve, jó volt.

Első sorban *Enyvári* Saroltát illeti a dicséret, jó énekéért és pikáns játékáért. — Serpolette-je legsikerültebb szerepei egyike és épp oly ízléses, mint elegáns toalettjei fővárosi színpadra emlékeztetnek. — Mindkét dala, a népszerű »Tekints ide. .« és a sikamlós »Alma-dal. . .«, zajos tapsokat keltett és ismételtették. *Rónaszékyné*nek nem volt szerencsés estéje. Teljesen rekedt volt s inkább markírozott, mint énekelt. Talán ma este jobban lesz diszponálva és tudni fogja érvényesíteni a »Germaine« (nem fogadhatjuk el Rákosi Jenő barbár helyesírását az angol s francia nyelvre nézve) szerep csinos zenei részét. *Nagy* István »Grenicheu« -je, ami az ének részét illeti, sikerült, némely apró izetlenségek kivételével, mint p.o.

a mezza voce alkalmazása a kocsis-kuplában. — Játéka még mindig oly darabos, mint az idény elején. *Berényi* a »Henry de Corneville« hálás szerepében kielégítő volt. — Szép Walzer-ét azonban nagyon is gyors tempóban és kevés érzéssel énekelte —, ellenben igen jól játszott és határozottan fölülmúlja ezen szerepében Solymossyt, a Népszínház régi corneville-i grófját. — *Prielle*, mint Gáspár apó, igen gyenge volt, és teljesen elejtette a harmadik fölvonás nagyhatású finálóját, mikor a corneville-i harangok megkondultára esztét veszti.

Együd ezen jelenetet, támogatva a festőileg hangszerelt zenekari zene által, a darab fénypontjává tudja emelni, míg itt az hatás nélkül maradt, dacára annak, hogy, a zenekar derekasan viselte magát. Szintoly ferde felfogással adta elő a negyedik fölvonásban az örült dalát. Míg azt halkán, álmélkodva, egyhangúan kell énekelni, ő ezt egy kardalhoz illő élénkséggel és gesztikulációval egészen kivetkőztette formájából. — *Bodrogi* falusi bírójából semmit sem tudott csinálni és Rónaszékynéval együtt a harmadik fölvonás szép ötösét majdnem fölfordította. — Az együttesek jól mentek. A zenekar nehéz föladatát várakozáson fölül oldotta meg, csak a harmadik fölvonás végszámában a harangok megkondulása elmosódott, pedig szükséges, hogy az tisztán kivehető legyen, mert különben nem érthető meg az egész örülesi jelenet. Egészében véve a »Corneville-i harangok« méltóan jelentek [!] meg színpadunkon és még többször is meg fogják [!] tölteni a színházat. — Még csak egy kérdés a *sűgő*hoz. Mit gondol ő, hogy a színészek siketek-e, vagy a közönség? Vagy tán ő maga?

*

A »Corneville-i harangok« szombati, harmadik előadására a helyátrak lejjebb szállítatnak. Az operett ekkor már bérlet-folyamban adatik, *rendes* helyátrak mellett.

15.

36. sz., február 11.

Vasárnap »Viola«-t adták Priellel, aki teljesen megfelelt a kellékeknek a címszerepben. Nyúzó nem volt jó. Nagy Pista Petőfi »*savargó*« című költeményének szövegét ehelyett:

»Ma itten, holnap ottan, Ez csak az élelmény«
így énekelte:

»Vagy ide, vagy oda, ez csak a tünemény«
Biz ez tünemény!

*

Honap *Nikó Lina* asszony, a szegediek egykori kedvence lép föl »A falu rosszá«-ban. Ezúttal »A falurossza« lényeges szerepváltoztatással megy. Nevezetesen a baktert Mezey fogja játszani, ami érdekes összehasonlításra ad alkalmat a közönségnek *Rónaszék*y és *Mezey* közt. Feledi Borcsát Rott Mari adja. Nem kételkedünk, hogy a holt napi előadás ünnepe lesz, amikor régi kedvencét fogja viszontláthatni a közönség, ki egyike jelesebb művésznőinknek, s az maradt dacára azon férfiatlan intrikáknak, melyek őt az *erősekk*el szemben háttérbe szorították. Nikó Linát a mi színpadunk és közönségünk nevelte; ő a mienk s nincs rá semmi okunk, hogy a régi rokonszenvvel ne fogadjuk, sőt ellenkezőleg.

*

Berényi jutalomjátéka, a »Dalos Pista« csütörtökre halasztatott, miután udvariasságból a városunkon átutazó művésznőnek engedte át estéjét.

16.

38. sz., február 13.

Tegnap érdekes vendégünk, B. Nikó Lina asszony lépett föl »A falu rosszá«-ban. Kedves Finum Rózsi volt, élénk és pezsgő, de nem múlta fölül e szerepben Rónaszékynét.

Nekem, ki Nikó Lináért annak idejében Budapesten sok tintát ontottam a Harkányi s a gróf Batthyány ügyben, s közel álltam ahhoz is, hogy a tintaontás után »vér« fog következni, jogom van mondani, anélkül hogy megsérteném, miszerint Nikó Lina vesztett hangjából, bár sokat nyert játékban. Kár volt tehát éppen Finum Rózsi kiválóan énekes szerepét választani.

Nikó Linának annyi tisztelője van Szegeden, hogy az ez idényben sokszor látott darab dacára is egészen megtelt a színház, s egykori kedvencét meleg rokonszenvvel nézte

a közönség, s mint egy kedves, ismerős kép, melynek hibái is tetszetősek, elbájolta megjelenésével és játékaival úgy a páholyokat, mint a karzatot. — Volt taps és virágzapor elelendő.

A közönség még többször is óhajtja látni, s mi is — csupán azt tanácsoljuk, hogy lehetőleg olyan darabokban lépjen föl, amikre még nem volt alkalmunk ez időnyben ráunni.

*

Rott Mari nagyon jó Feledi Boriska volt. Mezey ellenben távrolól sem volt olyan jó a Gonosz bakter szerepében, mint előde, Rónaszéky. Még Csillag Fáni vált ki elevenségével. Berényi igen rosszul lehetett hangolva ez estén.

*

Holnap a »Dalos Pistá«-t fogjuk látni Berényi jutalomjátékaul. Berényi a társulat legigyekezőbb tagja, kinek igyekezetéhez a tehetség is járul. Vidéki színészt annyi előnnyel, mint amennyi Berényiben összpontosul, ritkán látni. — A közönségnek mintegy hazafias kötelessége az ilyen színészt rokonszenvével támogatni és serkenteni a haladásra. Hisszük, hogy a színház egészen megtelik. A »Próféták«-nak nevezett fiatalurak, mint halljuk, érdekes ajándékkal lepik meg Berényit, kit kétszeresen becsülnék nagyon, először mint magánembert és másodsor mint színészt.

A »Dalos Pista« annyival is érdekesebb lesz, mert az egyik főbb szerepet Enyvári Sarolta fogja játszani, ki több népdalt énekel. Csillag Fáninak is alkalmá nyílik néhány táncprodukciónban ügyességét kitüntetni: — a kisasszony ugyanis azelőtt a balettnek volt tagja.

*

A Szegedi Híradó mai tárcájában, mely »A színház tájé-
káról« van címezve, s úgy látszik *összeszedve* is, e rovat írója támadtatik meg, amiért B-falvi úr helybeli lakos »Mikor a szakácsné beteg« című kísérletét nem találta olyan jónak, aminőnek az illető úr, ki a tárcát írta, azt »gondolja«. Pedig a darab iránt elnézőleg jártam el. — Nem úgy szóltam arról,

mint egy új irodalmi termékről, hanem mint egy szegedi termékről, amint hogy úgy is kellett; mert tudok én mutatni Szegeden olyan házat, mely itt az utcát szépíti, holott Budapesten rutitaná, furcsa volna tehát, ha azt budapesti mértékkel nézve ledöntésre kárhoznának.

De különben is engem a Szegedi Híradó e tárcaírója sohasem foghat arról megleckéztetni, hogy melyik a rossz, melyik a jó darab, ha szerény akar maradni.

*

De ő nem akar szerény maradni.

Ilyenforma sértő szójátékkal célozgat rám:

»A vígjáték írója nem fizette ki úgy a közönséget, mint ahogy ki szokták fizetni újba oltott régi dicsőséggel elismert irodalmi nagyságok, kik a Parnasszus magaslatáról lenézőben nem csoda, ha szédelegnek.«

Nem szorultam arra, hogy elismert irodalmi nagyságnak nevezzen a Szegedi Híradó tárcaírója; én nem tartom magam *nagyságnak*, de olyan kicsinynek sem érezhetem magam, hogy meg ne bírálhassam az olyan darabokat, mint a »*Mikor a szakácsné beteg*«.

*

Mikoron pedig a szakácsné beteg — az nagy baj, amint azt a B. úr darabjából láttuk.

Hanem mikor valakinek az elméje beteg — az még nagyobb baj. Amint azt a Sz. Híradó tárcájából látjuk.

Csodálom a Szegedi Híradó általam igen tisztelt szerkesztőjét, ki tudtommal igen jó hazafi és magyar ember, hogy megengedi lapjában ily érzékenyen sérteni személyemet ok nélkül.

Írói működésemet megtámadni nem lehet oka senkinek. Fiatalságom miatt csak néhány év óta foglalkozom az irodalommal, melyet egy magyar lapnak mégis csak tisztelni illik, s ezen idő alatt ha nem váltam is annak valami szembe-tűnő díszére, de szégyenére sem; híven teljesítettem kötelességemet s talán nem is minden siker nélkül.

S semmi esetre sem érdemlettem azt meg, hogy *akárki* hozzám törölhesse a keze szennyét.

De ez nem alterálna. A legrosszabbul az esik, hogy ennek a műveletnek a végrehajtásához egy tősgyökeres magyar lap kölcsönözte az illető úr számára oda a *lábát* — kéznek.

*

A dolog különben úgy áll, hogy a póknak is van mérge.

S hogy a póknak is van ambíciója.

S hogy a pók is úgy szövi a maga hitvány hálóját, mint ahogy az a brüsszeli csipkén látszik.

Csakhogy a pókhálónak az a tulajdonsága, hogy bepiszítja az embert.

Én hát nem is nyúlok hozzá: sem a pókhoz, sem a hálójához.

17.

40. sz., február 15.

Tegnap a Berényi jutalomjátékára éppen nem telt meg a színház. A közönség, mely pedig szereti Berényit, hihetőleg a folyton sűrűbbé váló farsangi mulatozások fáradalmait pihente.

Az előadás összevágó volt, s Somogyi oly pompás, eredeti alakot nyújtott a budapesti ingyenélőben, hogy méltán megérdemelte a tapsokat, amikből sok jutott a jutalmazottnak és Enyváry Saroltának is, ki csinosan énekelte a népdalokat.

A »Dalos Pista« egyike Szigligeti legrégebb darabjainak, s ma mint újdonság is jobb sok újdonságnál. — Berényi virágot is kapott, később pedig a »Próféta« vendéglőben egy szűkebb körű társaság nevében igen szép tajtpipát nyújtott át neki Kalmár István, néhány rövid szó kíséretében.

18.

42. sz., február 18.

Szombaton Nikó Lina utolszor lépett föl. »A plébános szakácsnéja«-ban. — A közepes számú közönség élénken tapsolta meg nem egyszer. Mellette még Rónaszéky játszott kitűnően, jóízű humorral személyesítve Stiglicz urat.

*

Holnap »Lear király«-t fogjuk látni Lovászy Dezsőtől. Lovászy Dezső szegedi fiú, s szülővárosában akarja bemutatni haladását. Lovászy Dezső már eddig is szép hírnevet szerzett magának, s mint határozott tehetség emlegettetik, kinek már ambíciója is tiszteletre méltó, mert összes rokonszenvével a shakespeare-i darabokon csügg, s e kolosszális szerepek eljátszására irányul igyekezete. Az elhalt Egressyk, Lendvayk után alig akad valaki, ki még csak hozzá is merne fogni az ábrázoló művészet e csúcspontjainak meglábolásához, annál figyelemre méltóbb tehát elvétve egy-egy bátrabb, ki nem ijed vissza a magaslattól.

19.

44. sz., február 20.

Vendégünk, *Lovászy Dezső*, a debreceni városi színház tagja »Lear király«-t választotta első fölléptéül. Lovászy, mint szegedi fiú, már egyéniségnél fogva érdekeltséget keltött, és dacára a szakadó esőnek és üvöltő szélnek, szép számú közönséget vonzott a színházba. A külső sikernél fényesebb volt a művészi. Lovászy szép tehetségű és komoly, nagy szorgalmú színész, tudja, mivel tartozik a lángeszű brit költőnek és tartozását le is rója. Szépen, átgondolva szaval, gesztusai még a legnagyobb szenvedélyek kitörésében sem mennek túl a szép határain, és az örült Leart egész méltóságában mutatja még akkor is, mikor már az elméje gyermek, és csak képzelete nagy. Az előadásról különben kevés jót mondhatnánk. Nem volt méltó a nagy költő idegrázó művéhez. Az ily nagy, klasszikus darab előadásának vidéken egy művészi ünnepet kellene képeznie, melyre készülnek. Shakespeare sűgóval játszva paródiává süllyed. Ha a színész memóriájával küzd, nem alakíthat. Lovászy még többször lép föl. Legközelebb a Fösvényben.

20.

46. sz., február 22.

Lovászy Dezső a Molière »Fösvény«-ében kész művésznak mutatta be magát. Helyes fölfogással ábrázolta a címszerepet, csak itt-ott túlzott kissé. A szerephez van elegendő

tehetsége s ereje is. Vidéki színésztől (az egy Bokodyt kivéve, ki e szerepben talán legjobb az országban) nem láttunk még ilyen jellemző játékot. Rónaszéky botránys volt siránkozó üvöltéseivel, s egészen elrontotta a darab sikerét. — Hányszor kell már mondanunk, hogy Rónaszékyt csak alantas válfajú darabokban léptessék föl, miket tehetsége és ízlése fölért. A karzat és a szolgálók különben jól mulattak Rónaszékyn; ha neki ez elég dicsőség, a rendezőség pedig eltúri — akkor neki a maga szempontjából igaza lehet, s épp azért vasárnap, midőn az ily fajta közönség túlsúlyban van, semmi szavunk a játékhoz, ámde Molière-darabban, midőn kvalifikáltabb a nézőközönség, nem lehet nem tiltakozni ez ízléstelen mókázások ellen, melyektől a jóízlés megundorodik. A közönség egy része Rónaszéky jelenete után fölháborodva távozott.

21.

47. sz., február 23.

Lovászy utolsó föllépte és jutalomjátéka hétfőn lesz. A Hugo Victor világhírű regénye, a »Les misérables« nyomán írt »Gályarab«-ot választá jutalomjátékául. — Hisszük, hogy a közönség méltányos lesz a fiatal színész iránt, ki a művészet magaslatára törekszik s kinek még csak néhány lépés oda az útja. Kétszeres kötelessége a közönségnek őt útjában támogatni.

22.

49. sz., február 26.

Tegnap volt a Lovászy Dezső jutalomjátéka, a Hugo Victor »Nyomorultak« című regénye után átdolgozott »Gályarab«. A Lloyd termében tartott hangverseny és az Oltványi-féle zárdában a tanítványok számára adott estély, melyben sok öröme szokott lenni a szülőknek, igen sokakat elvont a törzs-színházlátogatókból, miért is csak félig telt meg a színház. De a jelen voltak jól mulattak és igen meg vannak elégedve Lovászyval, ki minden ízében kiváló tehetségnek mutatta be magát, kitől azon reményben búcsúzunk el e rovatban, hogy mire ismét visszakerül szülővárosába, kész művésszel fogunk állani szemben, ki díszére válik a város-

nak, mely őt ma még nem méltányolja eléggé, már azon elfogultságból sem, mert nem a fővárosból, hanem csak Debrecenből jött ide.

Prielle Kornélia, ez idő szerint legnagyobb magyar művésznő, a ma déli vonattal érkezett Szegedre. A mai napot kivéve négy estén át marad itt, s mindannyiszor föllép. Látni fogjuk tőle a kedves »Permeteg eső«-t és a legfinomabb kis szalon-vígjátékokat, melyeket csak valaha irt francia toll.

23.

50. sz., február 27.

Varga János a »Bácskai rezervisták« című látványosságát tegnap láttuk. — Noha a közönség páholylátogató részét a Felsővárosi Kaszinóban tartott házibál vonta el, mégis megtelt a színház, s jól mulatott a közönség. A darab nem bír irodalmi beccsel, de jóízű magyaros nyelve még a magasabb ízlésnek is tetszetőssé teszi azt. Rónaszékyné kedves volt, Bodrogi kifogástalan. A »Bihács ostroma« című tabló ügyesen volt rendezve és a közönséget valóban meglepte. A darabban előforduló új népdalok nagy hatást tettek.

*

Prielle Kornélia vendégszínházára nézve következő műsorozatot állapította meg: csütörtök: »Női harc«; péntek: »A bálvány«; szombat: »Permeteg eső« és »Egy kis szeszély«. Kiválóan élvezetes estélyeket várhatunk.

24.

51. sz., február 28.

Prielle Kornélia első föllépte keresettekké tette a színházi ülőhelyeket, dacára a fölemelt helyáraknak. Zsúfolásig volt a színház megtelve, s megegyeszer annyi jegy is elfogyott volna. A közönség mintegy áhitatteljesen hallgatta a nagy művésznőt e szép szerepében, melynek kivált megőrzési jelenete hatalmas anyagot nyújt az alkotásnak. A szereplők, kik éppen úgy játszottak, mint előbb (s előbb meglehetősen játszottak e darabban), ma gyalázatosan rossznak tünnek föl persze Priellené [!] mellett.

52. sz., március 1.

Prielle Kornélia tovább marad itt köztünk, mint tervezte volt. Vasárnap a »Tolonc«-ban lép föl, mint Ördög Sára. Amire méltán kíváncsi lehet mindenki. Hétfőn pedig utolszor a »Caverletné«-ben lép föl.

*

Visszatérve a »47. cikk« előadására, nem hagyhatjuk megemlítés nélkül, hogy a Cora szalonjában az államügyész olyan ruhában jelenik meg, hogy szinte csodálni lehet, miszerint útközben, míg idáig jött, mint »csirkefogót« el nem fogta a szemfüles párizsi rendőség.

Szégelyeltük magunkat a jeles művésznő előtt, hogy e 80 ezer lakossal bíró városnak ilyen szalonembereket mutogat Aradi úr a színpadon. Aradi határozottan súlyos megrovást érdemel, hogy a nagymérvű pártoláshoz képest nem gondol arra, hogy a színtársulatot javítsa és szaporítsa, hanem a kevés személyzetű darabokban is nyomban statisztákat állít föl szereplőkül, úgy hogy alig láthatunk egy-egy darabot, hol legalább a külső illúzió meg legyen mentve.

Aradi üzletnek tekinti a színházat. S még ez irányban is a lehető legalacsonyabb fokról.

*

Mert hiszen Rákosi is üzletnek tekinti a Népszínházat. De oly üzletnek, mely *terjeszkedni* kíván. S az ilyen üzlet használ a művészetnek is, amiként bármely más szolid üzlet a vevőközönségnek.

A művészet olyan, hogy minden beleköltött garas tízszeresen fizeti magát vissza, s minden tőle megvont fillér negyvenszeresen bosszúlja meg magát később.

De Aradi úr nem számít a »később«-re. Ő a jelen embere. És úgy gondolkozik, hogy »aki utánam jó, hadd csukja be az ajtót«.

Azonban a sajtó- és a Színügy-Egyletnek kötelessége, hogy a jövő fölött őrködjék, s ne engedje lankasztani a színeszet iránti érdeklődést a közönségben — rossz előadások által.

*

Am tekintse Aradi úr üzletnek a színházat. — Nekünk semmi kifogásunk ellene; de ne legyen olyan, mint a rossz haszonbérló, ki egy év alatt kizsákmányolja a föld erejét s nem adja meg, amit a termőképesség nevelésének elve kíván.

A számok szólnak állításaink mellett.

Aradi úrnak ezidén alig voltak deficitese estéi. Napi tisztja jövedelme a költségek leszámításával számításunk szerint átlag véve 92 forint. A tagok fizetése ebből 60 Frt. — Marad tisztán Aradi úr személyére naponként körülbelül harminc forint.

Ha Aradi úr e meggazdálkodott összegek felét társulata és ruhatára emelésére, egyszerűval művészi befektetésekre fordította volna az idény elejétől kezdve, most 200 forint tisztja jövedelmű estéi volnának, s megvetette volna a színház iránti érdeklődés ágját s előkészítette volna a közönséget az állandó színház eszméjének szükségszerű megvalósításához.

Azonban Aradi úr társulata s ruhatára éppen olyan ma, mint az idény elején volt, és előttünk fekszik a rideg adat, hogy az *tökéletesen mindegy, akár pártolja Szeged közönsége a színházat, akár nem, azért a színészet mégsem emelkedik.*

*

Bosszantó elgondolni, hogy egy olyan előadáson, mint a tegnapi, mely a költségek leszámításával *háromszázhetvenkét* forintot jövedelmezett tisztán (annyit, amennyit a Nemzeti Színház szokott), az államügyész úgy néz ki, mint egy bádogos legény hétköznapi, mikor a korcsmából kidobják, a francia esküdteket pedig rongyos mándliba bújtatott statiszták képviselik.

Ez megjárja tán Promontoron vagy Göcsejen, hol egy icce borsó vagy egy font sódar a belépti díj . . Ott azonban, ahol négyszáz forintra rúg a bevétel, olyan előadást követelünk, mely arányban álljon a közönség áldozatkészségével.

PRIELLE KORNÉLIÁRÓL

Az ember haragszik az időre: miért nem áll meg — egy századig.

Miért nem suhan el nyomtalanul Prielle Kornélia fölött?

Ha meggondoljuk, hogy ő is megöregszik, elszomorodunk, de ha látjuk, elfelejtjük azt, hogy ő valaha megöregszik.

*

Tegnapelőtt a »Női harc«-ban lépett föl eleganciáját csillogtatva úgy, mint még egyszer sem.

Tegnap »A bálvány«-ban láttuk, erejének teljességében, a drámai hév, a biztos játék, a moduláció a hangban.

Prielle szavait megérti a siket is, ha látja mozdulatait.

Prielle hangszínezetét hallva, mozdulatát kitalálja a vak is.

Miben nagyobb ő?

*

Párizsban, mióta a Lajosok kora letűnt, amióta a Tuille-riák fényes úrnője száműzött lett, az előkelő világ a divatot a színházakból kapja.

Nálunk az ódon, puritán osztrák udvar sohasem járt ebben elől; nálunk az arisztokrácia csinálta a divatot.

Erzsébet királyné sokkal igénytelenebb, mint egy magyar főúr neje. A divat-csinálás tehát az arisztokrácia monopóliumává vált.

A Nemzeti Színház szalon-színészeinek sokszor vetették már a szemükre, hogy anélkül játsszák a grófokat és hercegeket, hogy ezen urak sajátságait lett volna valaha alkalmuk megfigyelni, minélfogva nem is utánozhatnak a színpadon egy előkelő egyént anélkül, hogy az nevetséges paródia ne legyen.

Kétszerte jólesik tehát, hogy végre Prielle Kornéliában van egy olyan művésznőnk, a modorban, a mozdulatok plasztikai szépségében és előkelőségében, sőt az öltözködésben is oly nagyszerű, hogy nem neki kell utánozni a mágnásnőket, ha szerepkörének meg akar felelni, hanem a mágnásnőeknek.

kell járni a színházba, hogy ötöle tanulják meg, *mint kell előkelőnek lenniök.*

*

Ma három vígjátékot adtak (melyekről holnap írunk bővebben).

A »Permeteg eső« előadása alatt egy gyönyörű koszorú creszkedett le, melyet, mint értesültünk, a február 25-i bálbizottság tagjai csináltattak; a koszorúról kék és fehér szalag folyt alá, mely Weber Flóra úrnő báli ruháinak színeit jelképezte (ami igen lovagias és megérdemelt figyelem).

Az egyik szalagon a következő szellemes fölratot olvastuk:

DICSŐSÉGED NEM PERMETEG ESŐ!

Az illető bizottság megérdemli elismerésünket, hogy a magas vígjátékok legfinomabb képviselőjét is hasonló alakban tiszteli meg; mert neki, ki ezer meg ezer koszorút kapott már, bizonyára jobban esik a bonmot, mint a koszorú.

A királyokat és a művészeket azzal jutalmazhatja meg csak valaki, ha *fölfogja* őket, s ha minél *kecsesebben* hajlik meg előttük.

Ő Párizst varázsolta elénk alakjaival; mi meg takarjuk el előle Szegedet.

27.

54. sz., március 4.

Prielle Kornélia tegnap a »Tolonc«-ban Ördög Sárát játszta. Nem értjük azonban, miféle szeszély az tőle, ilyen szerepet választani, ki nagy kaliberű szerepekben remekel. E szerepet eljátszani végre is nem nagy föladat, s nem való Prielle egyéniségéhez. Szívesebben láttuk volna bármely más szerepben. Meg kell jegyezni, hogy választását semmi sem indokolta. Új fölfogást nem láttunk, de az lehetetlen is, csak a meghalási jelenetben vettük észre, hogy egy nagy művésznő produkálja magát. A baj éppen az volt, hogy kivált e helyen nagyon kirítt, miszerint a játéka *produkcio*.

*

A színházi előadásokat holnaptól kezdve betiltotta a főkapitányság.

Elvártuk volna Aradi úr tapintatától, hogy maga hagy föl az előadásokkal, midőn a várost veszély fenyegeti. A kapitányság eljárását azonban helytelennek találjuk, mert indokolatlan.

Ha azon analóg esetből merítette a rendelkezés indokát, hogy Budapesten is betiltották az előadást a végveszély idején a Nemzeti Színházban, hát igen rossz helyről merítette, mert igen is betiltotta a belügyminiszter az ország pénzén főnálló Nemzeti Színház előadásait, *de nem a Népszínházét*, mely a saját erejéből van hivatva megélni — s mely alul a *megélhetési alapot* elvonni csak akkor lehet, ha az eszközök, amelyekkel ezt teszi, vízveszély meggátlására történő hatósági intézkedésekkel jönnek kollízióba.

Ennyit a megsértett jog szempontjából — annak azonban, hogy még ezután is előadások tartassanak, mi sem vagyunk barátjai; a szerencsétlenség, mely a várost fenyegeti, sokkal lesújtóbb, mintsem ne tűnne föl erkölcstelenségnek, ha még most is mulatni tudnánk s a katasztrófa úgy találna, mint a vidgó Pompeit és Herculánomot.

28.

55. sz., március 5.

Valószínű, hogy ezúttal utoljára írom a rovatot, s jól esik azt egy jó előadás méltánylásával zárnom be; a »Caverletné«, Szerdahelyi Kálmánné sz. Prielle asszony jutalomjátéka kitűnően ment; még a segédszereplők is pompásan játszottak. — A nézőtér a nagy művésznő iránti udvariasságból még ezen az estén sem maradt üresen, dacára, hogy a színház bezárulásának híre szállongott a közönség közt.

*

A társulat, mint halljuk, Zomborba készül átmenni, Rónaszékyné múlt éjjel el is utazott, hogy ott a szükséges engedélyt és helyiséget kieszközölhesse. *Prielle* Kornélia a mai napon hagyta el városunkat, kifejezve sajnálatát, hogy ilyen szomorú időben jött, s hogy ilyen kétségbeejtő bizonytalanságban hagy el.

FÜGGELÉK

13. sz., január 17.

SZEGED, JANUÁR 16.

Az orosz cárok szeretik a szolemnitást, s önimádó pöf-feszkedésükben még a végzetnek is azt a látszatot akarják adni, mintha az hiúságukat szolgálná rabszolga módra. Önáltatás ez, vagy pedig a fanatikus orosz nép bolondítására szánt rafinéria, mely a cári hatalom dicsfényét s misztikus nagyságát csillogtassa.

Egy év előtt a cár nevenapján tervezték Plevna bevételét. Ez lett volna a hadsereg ajándéka az uralkodó számára, mely úgy jó, hogy a cár nevenapját körítse nimbuszal.

A sors az idén is respektálni tartozik a mindenható cár névünnepét, s újra egy nagy esemény fog történni e nap alkalmából, t. i. megkötetik Törökországgal a végleges béke.

A cárizmus tehát olyan, mint a mesebeli sárkány, mely a saját nevenapján mindig egy országot fal föl. Szomorúan fog kelleni e névnapok elé nézni az emberiségnek ezentúl, mert úgy van megszabva, hogy azok igen drágába kerüljenek.

S az a legmegdöbbentőbb, hogy az egész Európa mintegy elhagyja magát, szabad kezet engedve azon borzasztó és véres munkának, mely a cári palotából indul ki.

A berlini szerződés szinte nem egyéb, mint a hatalmak fegyverlerakása a cári omnipotencia előtt. A hatalmak, kik a szolgaságot inaugurálják lefelé, ez egyszer következetesek valának, s maguk is beadták derekukat a cárizmusnak, részint elámítva, részint kényszerítve. A népeket illetve tehát a föladat ellenszegülni a jövőben rájuk nehezedő kéz mahinációinak.

S a népek is megcsalták önmagukat.

Néhány nap múlva fog tárgyalatni a bécsi Reichsrathban a berlini szerződés. Az osztrákok derekasan küzdtek ellene, s várni lehetett, hogy azok elvetik erős tiltakozá-

sok között orosz irányú politikánk ellen, — s íme, minél jobban közeledik a tárgyalások ideje, annál közelebb lép azon eshetőség, hogy a Reichsrath is el fogja fogadni a berlini szerződést. Legalább a szerződés megbírálására kiküldött bizottság azon határozatot fogadta el, hogy a berlini szerződés *minden észrevétel nélkül* elfogadtassék.

Bámulatos dolog az, ami nálunk történik! A sors bünteti-e meg azzal a nemzeteket, hogy bizonyos döntő pillanatokban megfosztja elméjüktől és cselekvési képességüktől! Egyébben nem lehet kimagyarázni amaz állapotokat, amelyek Monarchiánkban előfordulnak, amidőn megdöbbenve ijed vissza mindenki valamely eszmétől, tudja, hogy azt nem szabad helyeselnie — és mégis helyesli.

Sohasem volt fidúciánk Sturm indítványának elfogadásához, mely a szerződés visszavetését tárgyalta, — mert annak gyakorlati értelmet nem bírtak tulajdonítani, annál kevésbé, miután bevégzett tényekkel álltunk szembe. — A Monarchia képviselője a berlini kongresszuson elfogadta az ott létrejött pontozatokat, azok tehát el vannak fogadva, azokon változtatni többé lehetetlen, mert Andrassy gróf minden kellékével bírt annak, hogy ott helyettünk végérvényesen cselekedjék. Azon viszony, melyben Andrassy az itteni alkotmányos testületekkel áll, egészen külön dolog, s a berlini szerződésben nem változtathat legkevesebbet sem.

Azonban biztosnak vettük a Herbst indítványának elfogadását. Ez méltó lett volna az osztrák nép érületéhez, s méltó azon érdekekhez, melyeket a Reichsrathnak védelmeznie kötelessége. Herbst nem tagadta meg a berlini szerződés érvényességét s törvénybe leendő becikkelyezését, — ő csak azt kívánta utasításul adni a külügyminiszternek, hogy jelenlegi politikáját változtassa meg, és az annexió eszméjéről tegyen le.

S ehelyett a Reichsrath bizottsága egyszerűen belenyugszik mindenbe. De hát mi történhetett e néppel? Fölfelé folynak már a folyamok, s változtatják a meggyőződést, mint az inget? A seb, mely tegnap fájt, gyönyört okoz ma? Vagy kihaltak már azok a férfiak mind, kik még csak héttel előbb a férfias fölháborodás harsogó hangján tiltakoztak a gyalázatos politika ellen?

Nem; az osztrák parlament érzelmei nem változhattak ennyire; a bizottság határozata bizonyára csak véletlen eset, mely magában a parlamentben meg fog hazudtoltatni, véletlen, mely onnan eredhet, mert az intrika és a mesterségesen csinált közvélemény mindig ébren van, míg az igazi nem ügyel annyira magára.

Az osztrák parlament tárgyalásai elé nagy érdeklődéssel tekintünk, hisszük, hogy a Monarchia érdekei meg fognak védelmeztetni, hogy a kormány perfid eljárása szigorúan megrovatik, s hogy főleg itt történik meg az első elhatározó lépés a delegacionális intézmény jogainak megcsönkítésére; mert ez intézmény az, mely a mai helyzetet teremtette, mely összevartatni engedi a kormányoknak és a népeknek a fogalmat az alkotmányosság szent elvei és a hatalom onnipotenciája között.

A cár nevenapjának előestéjén azt kívánjuk, hogy kövesse azt nemsokára a szabadság nevenapja: amely akkor lesz, ha a jelenlegi szentpétervári politikát eltemeti a fölháborodott nemzetek szörnyű haragja.

[A politikai tárgyú cikk »gerincé«-ül szolgáló irodalmias gondolat — a despotikus orosz cárok nevenapjának népeket megalázó megünneplése — és az orosz — török háborúnak az 1877-es Mikszáth-cikkek szellemével azonos megítélése vall sok tekintetben MK-ra, s az erre épülő csattanó, amely a nemzeti fölháborodás mindent elsöprő erejére apelláló megfogalmazásban is ismerős. Ugyancsak MK írásaiból ismerjük a »fölfelé folyó folyamok« képét: *A Duna* Krk 53. köt. Viszont kérdésessé teszi MK szerzőségét a cikk kissé fontoskodó hangja s néhány föltűnően nyakatekert, nehézkes mondat pl.: 233. l.

A cikk könnyebb megértéséhez szükségesnek tartjuk az alábbiakat közölni: A berlini szerződést — melyet Andrassy a Monarchia nevében 1878 nyarán, a parlamenti szünetben írt alá — csak 1879. január 15-én tudta a Reichsrath napirendre tűzni. A vitában heves bírálat érte a kormányt. A szembenálló két indítvány, amelyekre a cikk is utal, a következő volt: Sturm azt javasolta, hogy a Reichsrath tekintse érvénytelennek a szerződés aláírását, mert az osztrák alkot-

mány értelmében nemzetközi szerződést kötni a Reichsrath előzetes hozzájárulása nélkül nem lehet. Így azok a kötelezettségek, melyek a szerződés értelmében Ausztriára hárulnának, nem emelkedhetnek jogerőre. Herbst szerint nincs mód a befejezett tényeken változtatni, de a Reichsrath követelje — elítélve a múltban követett külpolitikát — a Monarchia külpolitikájának radikális megváltoztatását. — Az ellenzéki indítványok ellenére a Reichsrath 1879. január 27-én jelentéktelen módosításokkal szótöbbséggel elfogadta a kormány javaslatát.]

32. sz., február 6.

SZEGED, FEBR. 5.

A katonai körökkel hiába áll szóba az ember. Nem egyszer, ha százszor emelt szót már a sajtó azon félszeg szokás ellen, hogy a katonák szolgálaton kívül is fegyvert viselnek.

Hány-meg-hány garázda eset fordult elő, hol a katonaság korcsmai veredésekre használta fegyverét, éppen az állampolgárok ellen, kiknek keserves verejtékéből lett fölfegyverkezve, és akiknek védelmére volna hivatva.

Sehol a világon nincs az a merev katonai rendszer, mint itt a »copfos« Ausztriában. Másutt mindenütt azon dolgoznak a katonai körök, hogy minél jobban elenyésztethessék a fegyvelm fönn tartása mellett azon különbséget, mely a katonák és a polgárok között fönnállott. Különféle intézkedések által döntik el egyenkint a válaszfalakat, mert már arra régen rájöttek, hogy a hadsereg az állampolgároktól meríti erejét, nagyon természetes tehát, hogy előnyére válik, ha minél közelebb állt a forráshoz, ahonnan erejét veszi.

Ausztriában természetesen be nem látják ezt a vaskalaposok, s szinte édelegnek abban, hogy külön osztályt teremtenek az uniformis által, s mintegy úgy nevelik a katonaságot, hogy az az állampolgárnak ellenségévé váljék.

S ez részben sikerült is nekik. Európa egyetlen államában sincs olyan közöny a hadsereg iránt, mint itt nálunk. Legjobban tűnt ez ki a boszniai hadjárat alkalmával, amikor

ami kis részvét mutatkozott a Boszniába vezetett harcosok iránt, az inkább lokális értékkel bírt s testvéri, baráti s más-nemű rokoni kötelékből folyt.

S mindez azon ostromba rendszer kifolyása, hogy még mindig a copf dirigál, hogy a katonaságot még mindig félig az állampolgárok ellen gyűjti a hatalom, vagy legalább úgy tesz, mintha azok ellen gyűjtené.

Ha lett volna is értelme ennek, midőn a katona-kenyér még pálya volt, midőn azok, kik egyszer katonasorba kerültek, nyolc évig szolgáltak ott, s férfi-koruk legszebb szakát töltötték ott; azonban mi értelme van most, midőn minden épkezláb ember keresztül megy a hadiszolgálaton, midőn a katonáskodás minden polgári foglalkozásnak mintegy kiegészítő része.

Ha nem volna is semmi egyéb a fegyvereknek szolgáláton kívüli használata ellen, már magából az intézményből önként folyik, hogy most a katona jóformán csak hadiszolgálatokat tevő polgár, kinek a fegyverhez semmi köze, ha szolgálatot nem teljesít, hanem hiszen van elég ok ellene; az, hogy mint számtalan példa mutatja, a fegyver veszedelmes és skandalózus célokra használtatik föl igen sokszor.

Alig van hét, hogy a sajtó ne közölne eseteket, midőn hencegő katonák békés polgárokat szurkálnak meg gyíkle-sőikkel.

Ha még ehhez hozzávesszük, hogy a fegyverviselés fejleszti leginkább a kasztszellemet, s különbözteti meg polgártársától a katonát, lehetetlen kicsinyleni az okokat, melyek a fegyver szolgáláton kívüli használásának eltörlését sürgetik.

S ez okok még nyernek erőben azon körülmény által, hogy *egyetlen* ésszerű ok sincs, mely a fegyverviselést támogathatná, ha csak azon üres csillogást nem vesszük, mely azok előtt bírhat értékkel, kik a katonaságot a fejedelmi fény kiegészítő részének, az uralkodó szolgaseregének veszik, melynek már külső megjelenésével imponálnia kell a trón ragyogásának öregbítésére.

De a katonát ma már, hála istennek, nem nézheti a kor-szermék világitása mellett senki sem a király bérruhás szolgálójának, hanem az államénak. Az az idő régen lejárt, mikor

a porosz Frigyes a »lange Kerl«-eket gyűjtötte össze, s mikor XII. Károly svéd király egy század felszemű lurkót válogatott össze magas passziójában.

Óhajtható lenne, hogy a főbb katonai körök belátnák végre, hogy nem az állam van a katonák kedvéért, hanem megfordítva, s hogy ha a katonaságot erősíteni akarják, azt ne ott kezdjék, hogy minden évben ellátjuk újdivatú ágyúkkal, különféle pityke- és hajtókákkal, hanem vigyék egészen közel a polgársághoz.

Szoktassák meg a népet arra, hogy a katona az ő szolgáljuk, s hogy a fegyverhez csak akkor van joga, amidőn az ő védelmükben nyúl ahhoz, s a nép szeretni fogja a katonát.

S a szeretet kihívja a vizsontszeretetet. A katona is szívésebben fog a polgárhoz simulni.

S akkor aztán nem jut olyan gyakran eszünkbe — Sadova.

[A katonatiszti kasztszellelem kárhóztatása, az osztrák militarizmus bírálata ismerős MK publicisztikájától: *A »Wherzeitung« a magyarok ellen.* Krk. 55. köt. 80., 204. l. — Ugyancsak az ő szerzőségének föltételezése mellett szól Nagy Frigyes kedvenc gránátosainak, a »lange Kerl«-eknek emlegetése is. MK írja a szegeci rendőrséggel kapcsolatban: »A főkapitány éppen olyan büszke volt rájuk, mint a porosz Frigyes hajdan az ő válogatott hosszú fickóira.« Krk. 35. köt. 105. l.

Ugyanekkor a cikk sablonos nyelvezete nem nyújt további fogódzót a szerzőség kétségtelen bizonyítására.]

40. sz., február 15.

SZEGED, FEBR. 14.

Ausztriában elérte a bonyodalom a tetőpontot. Gróf Taaffe, aki az osztrák kabinet megalkotásával bízott meg, nem bírt eredményhez jutni. Ausztriában nem kínálkoznak mint Magyarországon úton-útfélen olyan emberek, akik készek magukat s reputációjukat egy gyűlöletes politikai eszközül dobni. Taaffe úrnak kár volt innsbrucki palotáját *otthagyni*, — hogy kudarcot valljon a miniszter-kereséssel,

s megkoszarozva térjen vissza helytartói állására. Az »osztrák Tiszá«-nak nincs annyi szerencséje, mint a — mienknek.

Mi fog most Ausztriában történni, ez a napirenden levő kérdés. Az Auersperg-minisztérium, mely már rég leköszönt, nem szívesen viszi tovább az ügyeket s az osztrák parlament nem szívesen érintkezik vele. Minélfogva az alkotmányos élet jóformán szünetel, egy új minisztérium megalakulásáig.

Csakhogy honnan vegyenek új minisztériumot?

Azok, akik hajlandók volnának tárcavállalatra, egy vagy más okból nem képesek kormányozni, azok pedig, akik képesek, vagy egyáltalán nem vállalkoznak, vagy olyan föltételeket szabnak, melyek alapján Ausztria külügyi politikájának merőben meg kellene változnia.

Az osztrák nemzet éppúgy mint a magyar, föltétlenül elítéli a foglalási politikát; a legmérsékeltebb a Lajtán túli politikai pártok között az alkotmánypárt.

Ha a jelenlegi külügyi politika irányelvei mellett alkotmányos kormány lesz Ausztriában, e párthoz kell fordulnia támogatásért.

Lássuk, mit akar ezen párt, és azonnal tisztába[!] leszünk azzal is, milyen szél fúj Lajtán túl.

Az alkotmánypárt olyan kormányt kész támogatni az adott helyzetben, mely legalább a pénzügyi egyensúly helyreállítását tűzné ki jelszavul zászlajára. Hogy mi által lenne az elérhető, világosan fejtette ki a *Dumba* képviselőnél tartott értekezlet.

A párt 10 millióval kívánja apasztani a hadügyi költségvetést, s a legnagyobb takarékoságot követeli az államháztartás többi ágaiban is; a foglalási költségeket a lehető legcsekélyebb összegre kívánja redukáltatni s követeli Bosznia szervezési kérdésének megoldását a Monarchia jelenlegi államjogi viszonyainak megfelelően.

Csakhogy e jogosult követelésekkel — képzelhető-e, hogy ki fognak békülni a mérvadó körökben? Képzelhető-e, hogy a bécsi Burg kölépcsőit olyan miniszteri láb tapossa, ki e pártban van megtámaszkodva?

Bizonyára nem. De hát mi fog akkor történni?

Mint legújabban értesülünk, Taaffe fiaskója után a régi kormány »fejeltetik« meg. Auersperg herceg távozni fog,

s új miniszterelnök, valószínűleg Stremayer, elnöklete alatt a volt miniszterek egy (kevesebbet érő) része kiegészítették néhány (még kevesebbet érő) új emberrel.

S ekkor aztán ott lesz Andrássy — *ahol most van*; a miniszter-, illetve parlament-válság állandósíttatik csak, ahelyett hogy elodáztatnék.

Ha az Auersperg minisztérium képtelen volt alkotmányosan kormányozni a jelenlegi viszonyok közt annak dacára, hogy az Auersperg minisztériumot egy tekintélyes többség szülte, hogyan foghatna akkor alkotmányosan kormányozhatni az új kabinet, melynek nincs alul semmi támogatója.

Az új kormány tehát csak provizórius lehet, amiből az a tanúság[!], hogy Ausztriában senki sem akarja az Andrássy külügyi politikáját. S az, ha rá lehet is tukmálni mesterségesen toldott-foldott kabinetek útján a népekre egy ideig, szomorú következményeket fog maga után vonni a trónra nézve a birodalom belsejében is.

(Mindenekelőtt a cikk irodalmias képanyaga — »megkosarazva«, »a bécsi Burg kőlépcsőit olyan miniszteri láb tapossa«, »toldott-foldott kabinetek« rátukmálása a népekre — ad okot MK szerzőségének föltételezésére. Emellett szól »az osztrák Tisza« kifejezés és a 238:9—13 sorok okfejtésláncolata is. A cikk egyébként az egyesült ellenzék külpolitikai elképzeléseinek visszhangja az alkotmányosság erőteljes hangsúlyozásával és Andrássy-ellenességével. Ennyiben MK ekkori álláspontjával is egybeesik. — A cikkben tárgyalt kérdések megértéséhez — jegyzeteink bevezetésén kívül — maga a vezércikk segít hozzá.)

136. sz., június 21.

SZEGED, JÚNIUS 20-ÁN

A biztosi tanács bizottságai szorgalmasan végzik a kárbecslés terhes munkáját.

A kárbecslésnek azért kellett a biztosi tanács egyéb teendőit megelőzni; mivel ott, ahol a víz lehúzódott, a lakosság rögtön hozzá lát a rekonstrukcióhoz, az építkezéshez.

A kárbecslés természetesen sokkal nehezebb és sokkal kevésbé közelítheti meg a valóságos kárt, ha a rom felépült, s helyét ismét egy lakható, bár ideiglenes alkotmány elfoglalja.

Azonban, bár elismerjük, hogy aránylag a kárbecslés elég gyorsan halad előre, mégis aggódunk afölött, hogy ha a kárbecslés hónapokig igénybe veszi a biztos tanácsot, a többi nem kevésbé sürgős teendők nem lesznek kellő időben elvégezhetőek.

Ezen teendők közé sorozzuk első helyen a város tervét. Nem mintha azt képzelnénk, hogy nagyobb mérvű építkezések és a romba dőlt városnak újjáalkotása már az idén vehetné kezdetét. Az nem a készitendő új tervtől függ, hanem függ a segélykiosztástól és azon áldozatok nagyságától, melyeket az ország Szegedért hozni fog, s függ az építkezési kölcsön összegétől és feltételeitől. De ha ezen előzmények már valamennyire meg is volnának, az előrehaladott évszagnál fogva is az idén már lehetetlen a nagyobb szabású építkezés.

A város megállapított tervére azért van szükségünk, hogy a nép gondoskodhassék saját részére téli hajlékokról, és pedig saját erejéből.

Hisz a nyári hónapokban csak meghúzódhatott a nép valahogy a barakkokban, azonban a téli idő viszontagságaival azokban nem dacolhat, s kénytelen volna vagy elszéledni, s így Szeged rekonstrukcióját hosszú időre nehezíteni, sőt lehetetleníteni, vagy pedig magát betegség által megtizedeltetni.

A szegedi nép tud magán segíteni, s szeret is. — Nincs az hozzá szokva a hatóság túlságos atyáskodásához, s megáll a maga lábán. Ha azonban megkötjük kezét, lábát szigorú szabályok által — melyek elkerülhetlen voltát különben elismerjük —, s ha nem támaszkodhat önerejére, úgy csakugyan gondoskodni kell róla.

A gondoskodás ne álljon egyébből, mint hogy állapíttassék meg Szeged városának terve, s minden háztelek tulajdonosa mielőbb nyerjen arról tudomást, telkének melyik része marad az övé, melyik esik kisajátítás alá, hol lesz az utca, s merre néz majd építendő házának homlokzata.

Ha mindezekre nézve tisztában lesz, úgy képes lesz Szeged népe saját erejéből gondoskodni téli hajlékról, s a

lakosságnak csak a gyámolatlan, elaggott és elhagyatott része szorul állami segílyre a télen át.

Nem lehet a biztosi tanács szemére vetni, hogy nem dolgozik eleget. Sőt fáradhatlanul működik kiküldetése körül. Nem is a tanácsban találjuk a hibát.

A királyi biztosságnak erélyes működése meg van bénítva azáltal, hogy a kormány elmulasztotta elkészíttetni a szükséges előmunkálatokat. Hónapok múltak el a katasztrófa óta. A királyi biztosnak Szeged tervét már készen kellett volna elhoznia magával, volt annak elkészítésére elég idő.

Most, midőn égető szükség volna az új tervre, a végrehajtás megkezdésére, még most keresik csak elő a régi poros terveket, melyeket Szeged levéltárában valahol a szű ette.

Mikor lesznek már most a hajléktalan szegediek azon helyzetben, hogy tudhassák, hova állíthatják föl legalább ideiglenesen a legszükségesebb kis gunyhójukat?

(A névtelen vezércikk ugyan megfogalmazásában, stílusában nem hordoz föltűnő Mikszáth-jellegzetességeket, a Függelékbe illesztését azért tartjuk mégis indokoltnak, mert a királyi biztosság késedelmesnek tűnő, az előzetes terveket ekkor még nélkülöző, az egyéni építkezések megkezdését hátráltató működésének itt megfogalmazott bírálata szinte teljesen egybeesik az 1879 nyarán e tárgyban írott hiteles Mikszáth-cikkek kifogásaival. Lásd: Krk 57. köt. *Töprengések, Amiből egyetlen szó sem igaz.*)

138. sz., június 24.

SZEGED, JÚNIUS 23-ÁN

Dacára, hogy lapunk elvül tűzte ki: amennyire lehetséges csakis szegedi dolgokkal foglalkozni, kénytelenek vagyunk némelykor olvasóink érdekében a világeseeményeket követve, legalább annyit mondani, amennyi okvetlen szükséges.

A keleti kérdésnek, mellyel még sok bajunk lesz valaha nekünk magyaroknak, ismét egy új ágazata kezd fakadni: az »egyiptomi kérdés«.

Az egyiptomi bonyodalmak pénzkérdésből származnak. A hatalmak nem értettek együtt[!] az alkirályal az egyiptomi államadósság törlesztésére nézve; ezen kívül az alkirály kormányát pénzügyi ellenőrzés alá helyezték, melyből Izmail basa egy mesterségesen csinált rendelettel akart kibújni.

Innen datálódik a surlódás a francia, angol és egyiptomi kormányok közt. De emellett mindenféle apró kérdések miatt a két nagy európai hatalomnak nemcsak a fáraók birodalmával volt eltérő nézete, hanem egymással is.

Ebből aztán diplomáciai tárgyalások és jegyzékváltások támadtak Anglia és Franciaország közt, anélkül, hogy e csendes szóváltás messze hatott volna.

S el is folydogált volna a csendes szóáradat talán évekig is, anélkül, hogysem eldöntetett volna, vajon melyiknek legyen a két nyugati hatalom közül több befolyása Egyiptomban, ha váratlanul közbe nem lép a mindenütt jelenvaló úr, Bismarck herceg.

Hogy kelet legfőbb kereskedelmi pontján kinek legyen legnagyobb befolyása, ezt fontos dolognak tartotta Bismarck herceg, aminthogy igaza is volt, s váratlan fölléptével váratlan fordulatot idézett elő ez ügyben.

A két diplomatizáló kabinet közt létezett véleménykülönbség azonnal háttérbe szorult, Salisbury és Waddington közösen, Németország értesítése nélkül, fölszólították a szultánt, hogy az egyiptomi alkirályt lemondásra bírja. És ezt alig lehet magyarázgatni egyébként, mint hogy Anglia és Franciaország határozottan meg akarja tartani az Egyiptom-kérdés megoldásában a vezérszerepet, s hogy semmi szándékuk azt Németországgal megosztani.

Bismarcknak (kinek esze ágában sem volt a Khedivét leköszöntetni) most már három út közül kell választania.

Vagy szembe szállni a nyugati hatalmak akciójával — *s ez veszedelmes.*

Vagy elejteni az egész dolgot — *s ez káros.*

Vagy végre csatlakozni utólagosan Anglia és Franciaország akaratához — *s ez szégyenletes.*

Néhány nap alatt eldőlt, melyik utat fogadja el a vaskancellár. De az nem oly fontos reánk nézve, mint az, hogy

mit fog tenni Monarchiánk, mely föl van szólítva Anglia és Franciaország által, hogy csatlakozzék az ő akciójukhoz.

Fontos kérdés ez, mely könnyen a szerencse vagy a szerencsétlenség forrásává válhat Ausztria-Magyarországra nézve.

Bárcsak ez egyszer eltalálná a külügyminiszter, midőn a két titkos szelencéhez nyúl, hogy melyikben van az áldás.

Azon érdekszövetség hatása, melyet a két nagyhatalom egymással kötött az egyiptomi kérdésben, nem-e vajon a legkedvezőbb perc, hogy mi e két nagy nemzet szövetségébe lépünk; ez biztos lenne a jövőben és alapját vehetné az erőnek, mely egyedül képes fönntartani az egyensúlyt Európa államai közt.

Féliünk azonban, hogy Andrassy Gyula, ki tudvalevőleg bele van szeretve Bismarckba, s nem bír, vagy nem mer kibontakozni ezen kártékony szimpátiákból, most is el fogja ejteni a kedvező alkalmat — s hordjuk a Bismarck szennyését nemes meglepéssel.

(A SzN szerkesztőségének összetételét figyelembe véve MK szerzőségére enged következtetni a Bismarck—Andrassy külpolitikai együttműködés kárhoztatásán kívül a három lehetőség íróra valló csoportosítása: veszedelmes—káros—szégyenletes közötti választási kényszer. Ugyanígy fogjuk föl az »áldás«-t tartalmazó szelence szerepeltetését és a zárószakasz erősen MK-ra valló megfogalmazását is. — Kétségtelen bizonyítékunk azonban MK szerzősége mellett nincs.)

JEGYZETEK

RÖVIDÍTÉSEK

MK = Mikszáth Kálmán

Krk = A jelen kritikai kiadás

Jk = Jubileumi kiadás. Mikszáth Kálmán Munkái 1–32. köt.
Bp. Révai Testvérek kiad. 1910.

Hi = Hátrahagyott iratok. (A Jk folytatása.) 1–19. köt. Szerkesztette és sajtó alá rendezte Rubinyi Mózes.

SzK = Szeged Könyve 1–2. köt. Sajtó alá rendezte Rubinyi Mózes.

SzN = Szegedi Napló

SzH = Szegedi Híradó

BpN = Budapesti Napilap

[Szögletes zárójelben] a sajtó alá rendező kiegészítései.

Njn = A kérdéses cikk név- és jelzés nélkül jelent meg.

BEVEZETÉS A JEGYZETEKHEZ

Kötetünk a Krk 55. kötetének folytatásaként az 1879. január 1-től június 30-ig a SzN-ban megjelent Mikszáth-publicisztikát foglalja magában. (A Krk szerkesztőinek a publicisztikai kötetek anyagára vonatkozó elveit lásd Krk 51. köt.-ben: *A Cikkék és Karcolatok ciklusáról* c. tájékoztató, 205—206. l.) Ehhez az anyaghoz hozzákapcsoltuk az 1879. márciusi szegedi árvíz alkalmából Szegeden megjelent Mikszáth-röpirat, a *Szeged pusztulása* szövegét. Mikszáth szegedi publicisztikai munkásságának korábbi időszakára vonatkozó összefüggéseknél a Krk 55. kötetére hívjuk föl a figyelmet.

Az 1879. január elsejével beköszöntő esztendő eleinte látszólag nem hozott újat a publicista Mikszáth számára azon kívül, hogy eddigi újságírói teendői mellett egy vidám szegedi farsang krónikásává is kellett lennie.

(Szegedi tartózkodása idején az árvíz és az újjáépítés miatt még egy ilyen nagyszabású és viszonylag gondatlan farsangot nem érhetett meg.) Ezzel szinte lezárult a város társadalmi életébe való beilleszkedése. Mint az »Újdonságok« rovat egyik általunk is közölt híre bizonyítja, maga is tagja volt ekkor egy »zártkörű« táncestély rendező bizottságának.

A város társadalmi és társasági életébe való szerves beilleszkedés mutatkozik meg részint írói és publicisztikai tevékenységén, részint tárcáinak, karcolatainak hangján. Írásai észrevehetően fesztelembek az 1878 őszi hasonló műfajú és témájú cikkeknel. Fokozatosan kizorul belőlük a kissé keresett, népies kedélyesség, ami még »néplapszerkesztő« korából maradt meg publicisztikai modorában, és amelyet vidéken alkalmasnak vélhettét fölfrissíteni. Hangja most egyre csipősebb, polemizálóbb, »frivol«-abb.

Természetesen hozzájárult ehhez az otthonosság érzésén kívül a SzN és a SzH között egyre jobban elmérgesedő viszony. A másodnaponként megjelenő Szegedi Híradó nem állhatta a versenyt a friss és Mikszáth révén is nagyobb stílú laptársával. Amikor pedig kiderült, hogy a városi tanács által hirdetett pályázaton a SzN nyerte el a városi hirdetések közzétételének jogát, szinte valóságos háború tört ki a két lap között. Bár a városi tanács döntése jogos volt, hiszen a Napló — napilap lévén — késedelem nélkül hozhatta a hirdetése-

ket, mivel árajánlata is kedvezőbb volt a SzH régi tarifájánál, a Híradó becselenséggel vádolta Enyedi-Eisenstädter lapját.

A kiélezett helyzetben jóformán csak Mikszáth állt ki a Híradóval szemben Enyedivel együtt. A Napló szerkesztősége ugyanis éppen akkor átmeneti válságban volt. A belső munkatársak közül a már huzamosabb ideje távol lévő Gelléri Mór ekkor mondott végleg búcsút Szegednek, Kulinyi Zsigmond ekkor még a Híradónak is dolgozott (csak 1879 júniusában lépett véglegesen a lap »belmunkatársai« közé: SzN 1879. június 24., 138. sz. Újdonságok). Tetézte mindezt, hogy Bánfalvy Lajos egyik Szegeden ekkor bemutatott színműkisérletéről nem éppen kedvező bírálatot írt Mikszáth, s Kulinyi a SzH-ban kelt Bánfalvy védelmére.

A SzH az év eleje óta Enyedit és Mikszáthot vette okkal-ok nélkül célba, hol a hirdetések, hol a színház stb. miatt. Az árvíz egy időre lecsillapította az áldatlan és kicsinyes polémiákat, majd a katasztrofáról szóló, a kormánybiztosokat bíráló Mikszáth-cikkek adtak ismét okot az ellentétek kiújulására. Végül júniusban Enyedi párbajra hívta Nagy Sándort, a SzH szerkesztőjét, majd Nagy Sándorra vonatkozó nyilatkozatot is közzétett a SzN-ban. (1879. jún. 20., Nyílt tér.) Nagy Sándor a Nyilatkozat miatt el akarta halasztani az elégtételadás időpontját, mondván: a közlemény fölhívhatta a hatóság figyelmét az ügyre. Enyedi ragaszkodott a kért időponthoz, mire mindketten legyávták egymást a nyilvánosság előtt. A párbaj elmaradt. Mikszáth — ha tetteles részvételéről nincs is tudomásunk — tollával »szekundált« Enyedinek. Nem közvetlenül ugyan, de Híradó-ellenes-
telenség-gel vádolja mindkettőjüket, s nyílt célzásokat enged meg magának olyan esetekről, amikor »pályatévesszettek« és »félreismert lángelmék« csapnak föl »szerkesztőnek, zsurnalisztának« — értsd: Enyedi és Mikszáth.

Mindezekhez mérten Mikszáth írásai — élességük ellenére is fegyelmezettéknek mondhatók, hiszen az ellenfél »irodalmi tisztesség-gel« vádolja mindkettőjüket, s nyílt célzásokat enged meg magának olyan esetekről, amikor »pályatévesszettek« és »félreismert lángelmék« csapnak föl »szerkesztőnek, zsurnalisztának« — értsd: Enyedi és Mikszáth.

Mikszáth nem merült bele az áldatlan és gyakran kicsinyes vitasorozatba. Tárcai, vezércikkei fontosabb, nagyobb horderejű közéleti vagy várospolitikai kérdéseket céloztak, legfeljebb ott bocsátkozik részletekbe, ahol nem térhet ki a megszólalás elől. (Pl. a Bánfalvy-ügyben.) »Újdonságai« és »Apróságai« természetesen nem fukarkodnak a visszavágásokkal: számára ez a polémikus műfaj.

Publicisztikai tevékenységének középpontjában továbbra is politikai kérdések, majd az árvíz és az újjáépítés problémái állanak.

A Bosznia okkupációja által földézett kül- és belpolitikai viták (ld.: Krk 55. köt. Jegyzetek) 1879-ben is folytatódtak. Az 1878 decemberi kormányátalakítás után 1879 januárjában kezdődtek az osztrák és a magyar parlamentben a berlini szerződés becikkelyezésének vitái. A korábban több mint fél esztendőre tételekre kárhözhatott parlamentek ellenzéki csoportjai szenvedélyesen támadták kormányaikat. A hetekig tartó viták szegedi visszhangja vezércikkeink egy része (*Szeged, január 16., Szeged, január 21., Szeged, február 14.*), valamint más részének néhány utalása. A SzN-ban Mikszáth lényegében az Egyesült Ellenzék, illetve annak vezére, Apponyi Albert gróf álláspontját követte: attól tartott, hogy Bosznia megszállásával a Monarchia eltávolodik attól a politikától, amellyel sikerebben akadályozhatta volna — szerinte — a cári birodalom törekvéseinek sikerét. A hazai közvélemény ellenzéki csoportjainak nagyrészevel együtt úgy vélte, Andrássy külpolitikai manőverezései megnyitották a Kelet-Balkánt Oroszországtól — a Monarchia és a magyarság nagy kárára.

A Monarchia külpolitikájával kapcsolatos kérdések mellett nagy port vert föl a magyar költségvetés parlamenti vitája is. Az okkupáció előre nem látott mértékben megnövekedett költségei az 1879. évi költségvetés deficitjét oly mértékben megnövelték, hogy annak fedezete csak az adók behajtásának szigorításával és a Rotschild-konzorciumtól fölvert jelentékeny kölcsönnel volt előteremthető. Néhány vezércikkünk e problémák körül forog.

A SZEGEDI ÁRVÍZ ÉS A VÁROS ÚJJÁÉPÍTÉSÉNEK ELŐKÉSZÍTÉSE

Az 1879-es vezércikkek túlnyomó része — érthető okokból — a várost az év március 12-én elborító árvíz és a katasztrófa okozta pusztulás, az újjáépítés kérdésköréhez kapcsolódik. Ugyanide tartozik Mikszáthnak *Szeged pusztulása* c. füzeté, az »Apróságok« és az »Ujdonságok« jelentékeny része is. Az ismételtek és a bonyolult utalgatások lehetséges elkerülése végett az árvíz történetét és az újjáépítés előkészületeinek eseményeit összefoglalva ismertetjük.

Szeged árvíz elleni védekezésének problémája szorosan összefonódott a várostól északra fekvő Pallavicini-birtok vízvédelmi intézkedéseivel. A környéken ugyanis, még a század első évtizedeiben, ez az óriási uradalom (az ún. »Algyő-mindszenti« birtok) létesített elsőnek komolyabb, mindenek előtt saját érdekeit szem előtt tartó védelmi rendszert.

A város kénytelen volt északi szomszédja védelmi rendszeréhez csatlakozni. És bár ez elméletileg kedvező volt számára, a gyakorlat mégis Szeged hátrányára alakult. A birtok és a város közötti szerződés, majd a későbbi Csongrádi Alsó Tisza-szabályozási Társulat aránytalanul nagy terheket hárított a városra, s így az érdekeit nem tudta kellően érvényesíteni. A társulati döntésekben a tagok (a Pallavicini-birtok, Szeged, Tápé és Algyő községek) földterületeik után, ezer holdanként egy-egy szavazattal vehettek részt. A nagybirtok a kis

községek is úgy befolyásolta — lakosságuk egy részének munkaadója volt —, hogy Szeged biztonsága nem nőtt arányosan a ráháruló anyagi kötelezettségekhez képest.

Szeged védelmi fölkészülését egyre nehezebbé tette a Tisza szabályozásának időnként ötletszerűvé váló menete, a különböző szakértői- és érdekcsoportok elhúzódozó vitái.

A lakosság 1876-ban óriási erőfeszítések árán menekült meg csupán az árvíztől. A sikeres védekezés után igyekezett a város vezetősége, hogy előnyösebb védekezési föltételekhez jusson, e törekvések azonban a Társulat keretein belül nem érvényesülhettek. Az állam fölkínálta Szegednek egy, a város egészét körülfogó »körtöltés« tervét, de azt annak kizárólag saját erejéből kellett volna fölépítenie, holott máris el volt adósodva az előző nehéz, vizes esztendők miatt. Ezért a városi tanács nem valósította meg a tervet, remélve, hogy idők során sikerül majd anyagi támogatást kapnia, addig is a meglévő töltések erősítésével igyekezett gondoskodni kellő biztonságról.

Mindezekért az árvíz elleni védekezés kérdései a lakosság körében általában kedvetlenségbe, a szakértők és vezetők iránti bizalmatlanságba ütköztek. Másokat az 1876-os sikeres védekezés optimizmussal töltött el.

Az 1879-es tavaszi áradás első hulláma mégis fölkészülésre sarkallta a város vezetőségét. Összehívták a »Vízvédelmi Bizottságot«, s megszervezték a munkacsapatokat. A Szeged hatáskörébe tartozó töltéseken már február 25-én megindultak az erősítési munkák. A Társulat más védelmi szakaszain azonban csak napok múlva fogtak a készülődéshez. A társulat előkészületi értekezletére a kormánybiztos — Kende Kanut képviselő — le sem utazott, s a kormány fölöslegesnek tartotta a Társulat anyagi támogatását. Szeged legmegbízhatóbb embereit — akik 1876-ban is eredményesen álltak helyt — a Pallavicini uradalom területén fekvő, elhanyagolt társulati töltésekre küldte, s egyben követelte a kormánybiztos lejövetelét. Kende mindenekelőtt pénzt kért a várostól azzal a figyelmeztetéssel, hogy amennyiben a kért összeget nem kapja meg, minden felelősséget elhárít magáról. A város — fölhasználva új gimnáziuma megépítésére tartalékoltt pénzt — megadta a kért összeget. Néhány nap múlva a városi pénztár teljesen kiürült.

A városvezetőség az igen erélyes, jó szervező és makacs, de már idős, beteges Taschler József főkapitányt bízta meg a védelmi bizottság vezetésével. Taschler a katonaság készenlétbe helyezését is kérte a főispántól, Dáni Ferencről, megerősítette a munkacsapatokat, szigorú rendelkezéseket léptetett életbe. Március 3-án intézkedett a vészjelek adásának módozataitól kezdve a vendéglők és italmérések zárórájáig minden lehetséges eshetőséget figyelembe véve.

A védelmi munkálatokat rendkívül megnehezítette a rossz időjárás, esett, havazott, a töltéshez szükséges föld sárrá változott.

A március 1-i közgyűlés sürgős föliratot intézett a kormányhoz és gyors támogatást kért. A képviselőház március 5-én tárgyalta és »sürgős intézkedés végett« a »kérvényi« bizottság-hoz utasította Szeged kérelmét. Mire a szóban forgó bizottság érdemben foglalkozott

volna a fölrattal, a víz elborította Szegedet. — A várost fenyegető veszélyt több képviselő szóváltotta az illetékes miniszterekhez intézett interpellációjában, sőt — mivel a veszély jelentős területeket fenyegetett az ország déli részén —, a Tisza szabályozásának fölülvizsgálását is követelték. A kormány nevében előbb a honvédelmi miniszter igyekezett megnyugtatni a képviselőket, hogy minden lehetőt megtettek, majd Tisza Kálmán részletesen is kitért a Ház március 5-i ülésén Szeged védelmének kérdésére. Elismerte, hogy a város óriási áldozatokat hoz a védelem érdekében, kijelentette, hogy a védekezés főadata mindenekelőtt a városé és nem tartozik az állam szorosabb értelemben vett kötelezettségei közé. Természetesen a messzemenő segítségadás nem fog elmaradni.

Valójában csak annyi állami intézkedés történt, hogy újabb katonai csapatokat küldtek a városba.

A Szegedtől távolabb eső, társulati töltéseken kívül erősíteni kezdték a kelet-nyugat főirányú, ún. baktói töltést, mint második védelmi vonalat, de nem foghattak időben munkához Szeged utolsó védelmi vonalán, az Alföld—Fiumei Vasúttársaság töltésén. A vasútigazgatóság ugyanis részint nem volt hajlandó maga is anyagi áldozatokat vállalni, részint pedig elzárkózott a töltés koronájának magasztásától, nehogy az ott húzódó vasúti pályában esetleg kár essék. Ezzel a tiltakozással a város nem mert szembeállni, mert a vasúttársaság 1876-ban már egyszer beperelte a várost hasonló okokból, s a szegediek rajtavesztettek az ügyön. Azt is vállalniok kellett — a belügyminisztérium rendelkezése értelmében —, hogy amennyiben ilyen kár keletkeznék, mindent megtérítenek a Társaság javára. Így csak a vasúti töltés szélén emelhettek keskeny nyúlgátat palánk mellé rakott földből és homokzsákokból.

A nehéz helyzetben végre kitűnő szakember, Boros Frigyes mérnök vette kezébe a védelem közvetlen irányítását. Borost személy szerint a város kérte ki táviratilag a közmunka- és közlekedésügyi minisztériumtól. Szegedre érkezett a belügyminiszter rendeletére Lukács György későbbi kormánybiztos is, egyelőre csak mint a miniszter személyes megbízottja.

Március 5-én este Szegedtől északra a Pallavicini uradalom védelmi vonalához tartozó töltés Petresnlő átszakadt. Ez a töltésszakasz ugyanis nemrég épült, hevenyén, a szakértők szerint még nem üledett meg eléggé. A hírré megjelent a városi tanácsban Lukács György, igazolta, hogy ő a törvényesen kinevezett kormánybiztos. Másokkal egyetértésben a vasúti töltés erősítését tekintette legelső feladatnak. »Teljhatalmú bizottság« került a töltés védelmének élére. A neveket fölsoroljuk, mert MK maga is említi őket írásában. Boros Frigyes, Jakabfy Lajos városi tisztviselő, Zombory Antal városi tanácsnok, Rainer Ferenc gazdag iparos (kádár- és bútór-manufaktúrája volt), tanácstag, Lemle Miklós kalaposmester, tanácstag, Bittó Ferenc módos halászmester, Pillich Kálmán erélyességéről híres ügyvéd, Weiner Miksa, Prosznitz Vilmos és Obláth Lipót kereskedők. (A mai olvasó talán meglepődik, hogy a »laikusok« csoportja hogyan vállalhatta az óriási felelősséget jelentő feladatot, s hogyan merete a

város egyáltalán rájuk bízni, még ha lelkesedésükben nem is lehetett hiány, hiszen saját városukat és vagyonukat is védtek. A helyzet alaposabb ismeretében azonban joggal állíthatjuk, hogy a régi Szegeden ez a polgári réteg állandóan részt vett a közügyekben, kitűnően ismerte a várost és lakosságát, jó szervezőnek bizonyult és a maga módján — szükségből — az elmúlt években nem csekély gyakorlatot szerzett az árvízvédelemben. Sok esetben praktikusabban foghattak a dolgokhoz, mint hirtelen Szegedre rendelt, de a körülményekkel kevésbé ismerős mérnökök. Nem is szólva a kitűnő, az alsó-tiszai vízügyekben jártas Boros főmérnökről és a Tiszát mindenkinél jobban ismerő, tekintélyes, egy neves halász dinasztiát reprezentáló Bittó halászmesterről.)

Március 7-én már a baktói töltés egy része, az ún. szilléri szakasz is átszakadt és így Algyő és Tápé, majd Kiskundorozsma is víz alá került. (Másnap járt erre hajón Mikszáth. Vö.: *Szeged pusztulása, Verhovay mint kormánybiztosi helyettes* c. fejezet.)

Az utolsó töltéseken számosan dolgoztak a környékbeli falvakból is. Ezeket az újabb szakadás demoralizálta, a munkafegyelem ideiglenesen meglazult, sőt szegediek és dorozsmaiak között véres összetűzésre is sor került. (A dorozsmaiak azt hitték, hogy Szeged az ő rovásukra akarja magát megmenteni.) A katonaságot kellett a munkások visszatartására is meg a töltések erősítésére is fölhasználni. Sokan családjuk biztonságba helyezése miatt hagytak föl a munkával, és szép számmal voltak, akik — miután családjukról gondoskodtak — önként visszatértek a szakadozó vasúti töltésre.

E napról eredtek azok a hírek, hogy a lakosság nem dolgozik saját városa védelmén, s amelyeket Mikszáth is erélyesen cáfolt írásaiban. Mikszáth jórészt Taschler március 7-i, a veszély fokozódását hangsúlyozó plakátját tette felelőssé a munkamorál megingásáért.

Lukács György kiejtette kezéből az irányítást, s az Boros Frigyesre, aki közben a töltésen lábát törve is hősiiesen kitartott (hordágyon vitette magát), Taschlerra és Pulz altábornagyra, az utászalakulatok parancsnokára hárult minden kezdeményezés. A kormány megbízott szakértője, Herrich Károly mérnök, a közlekedésügyi minisztérium tanácsosa (ehhez a minisztériumhoz tartozott ekkor az árvízvédelem) az előző években már sűrűn összetűzött a várossal a Tisza szabályozásának kérdéseiben, s az esetek többségében Herrich elképzelései hibásaknak bizonyultak. Iránta a város érthető okokból bizalmatlan volt, sőt szakértelmét is kétségbe vonta.

Az utolsó nagyobb szabású akció a védelemben az ár elterelésének kísérlete volt. Boros Frigyes rendelkezésére előkészületek történtek egyes, a védelem szempontjából már érdektelenné vált töltésszakaszok átvágására és egy ér (a »Maty-ér«) megnyitására, hogy a víz egy része Szeged megkerülésével lefolyhasson, tehermentesítve a roskadozó, szivárgó vasúti töltést. Herrich ellenkező rendelkezést adott, az ér megnyitásával március 9-én már elkéstek és a robbantás is rosszul sikerült.

Közben az ország közvéleménye már nagyon aggódott a városért. Pesten és Szabadkán mentőcsapatokat szerveztek s egy részük

el is indult Szegedre. (Ekkor érkezett a városba MK egyik jóismerőse, a vakmerőségéről híres Zubovics Fedor huszárkapitány is.)

Március 8-án ismét gátszakadás történt, de Novák főügyész, Nyilassy Pál ügyvéd (Mikszáth egyik barátja) és Pillich Kálmán — mint látjuk »laikusok« — irányításával a kubikosoknak sikerült a végveszélyt elhárítani. Lukács György e napon statáriumot rendelt el. Március 10-én és 11-én az ár növekedése meglassult, s remények ébredtek, hogy a város megmenekülhet. Herrich ebben az értelemben tájékoztatta fölötteseit, pedig már csak gyenge, elázott nyúlágatok tartották vissza a várostól északra hullámozó óriási víztömeget.

A március 11-én éjszaka kitört vihar sietette a katasztrófa bekövetkezését. Az óriási hullámok órák alatt szétzúzták az utolsó védelmi vonalat, hiába folyt fáklyafénynél kétségbeesett védekezés. A gátszakadás a város központjától mintegy 2 kilométernyire történt. A több méter magasan bezúduló áradat percekben belül elérte a szélső házakat.

A menekülés és a mentés drámai epizódjairól számtalan emlékezés szól. A szervezetség csekély mértékű volt és az utász-alakulatokon kívül csupán a város által alkalmasszerűen toborzott mentőcsapatok, néhány önkéntes csoport foghatott nyomban a mentéshez. Különösen kitűntették magukat Novák főügyész, Kalmár István ügyvéd csoportjai, valamint a szegedi Evezés Egylet mentőcsapata Pillich Kálmán és Nyilassy Pál ügyvédek vezetésével, Zubovics Fedor és társai. Mikszáth ismerősei közül elismeréssel szólnak a följegyzések még Felmayer Jánosról és Kulinyi Zsigmondról. (MK bizonyára tőlük hallhatott olyan epizódokat, amelyeket írásaiban említ, ugyanis tudomásunk szerint ő maga nem vett részt a mentésben.)

Mikszáth számos megrendítő részletet dolgozott föl a szörnyű éjszaka eseményeiből, később szelídebb, érzelmesebb modorban, a borzalmak helyett az emberség mozzanatait hangsúlyozva, nem egyszer humoros színezettel is. A *Szeged pusztulásában* nyújtott kép (*A legborzasztóbb éj*) mellett legismertebb árvízi története az *A kis Szegedi Gergely* (Krk 31. köt. 15. l.), amelynek témáját több változatban is megírta (ld.: uo. 268. l.). A történet valóságos elemeiről először a SzH adott értesítést (*Egy darab történet a vész első napjaiból* 1879. ápr. 6., 42. sz. »Helybeli újdonságok«). Eszerint az árva kisfiú története összefügg Jókai a bölcső c. költeményével is. (Ld.: *Jókai Szegeden* c. tárcánk jegyzete.) Kende Kanut — talán az őt ért súlyos vádak enyhítésére is — hirdetményt tett közzé, hogy szívesen fogadna örökbe árva gyermekeket. (SzN 1879. márc. 30., 69. sz.) Így kerülhetett hozzá a névtelen, árva kisfiú, akit Kremminger prépost Szegedi Gergelynek keresztelt el megmentésekor. (Hadzsy Emil, a mentésbe bekapcsolódó »Csongrád« gőzös kapitánya adta állítólag át a fiúcskát a papnak.) Kende gesztusa engesztelhetette meg MK szívét a felületes kormánybiztos iránt, akit korábban rendkívül hevesen támadott.

Humoros színezetű árvízi írásai közül ismertebbek *A szegény, jámbor armádia* (Krk 31. köt. 144. l.) és *A Marcsa öcsém*, illetve az *Ott alszik a Marcsa is* (Krk 36. köt. 106., 304. l.; Jk 25. köt. 144. l.). Az előbbiben Szeged egyik képviselőjéről, Kállay Ödönről mond el

anekdotát, az utóbbiban a katasztrófa éjszakáját írja le — némileg ellenkezésbe kerülve *A legborzasztóbb éjben* olvashatókkal. Egyéb írásaiban is fölbukkannak árvízi emlékei: *Ahol a víz is virágozik. IV. A csökönys macska* (Krk 35. köt. 103—104. l.), *A magyar ördög* (uo.: 201. l.) stb. Rövid összefoglalást adott az árvíz történetéről az *Osztrák—Magyar Monarchia írásban és képen* c. kiadvány Szegedről szóló fejezetében. (*Magyarország* 2. köt.)

A kormánynak nem voltak pontos értesülései a katasztrófa bekövetkeztéről. Március 12-én emiatt heves vita tört ki a képviselőházban. Simonyi Ernő, Novák Gusztáv, Ugron Gábor függetlenségi párti képviselők mulasztásokkal és nemtörődomséggel vádolták a kormányt s az illetékes minisztériumokat. Március 13-án Eötvös Károly interpellált Szeged érdekében. Tisza Kálmán Kállay Ödönt Lukács kormánybiztos támogatójául nevezte ki, Kende Kanutra bízta a mentés irányítását, a műszaki intézkedések megtételére Hieronymi államtitkárt küldte Szegedre.

A főváros polgármestere segélyakciót szervezett, a képviselők-ből 18 főnyi önkéntes csoport alakult és Szegedre utazott, az előntött városba vive az uralkodó által nyomban kiutalt 10 000 forint segélyt.

Mintegy három napba került a lakosság biztonságba helyezése. Március 17-én I. Ferenc József különvonaton Szegedre érkezett. Utászpontonon bejárta az előntött várost és — a tudósítások szerint — könnyekkel a szemében jelentette ki: a pusztulás nagyobb, mint amekkorának a lapok tudósításai föltüntették. Ekkor történt az emlékezetes szóváltás Lukács György kormánybiztos és a szegedi prépost között, amelyet Mikszáth többször is megírt. A király kérdésére (»hány halott van») a kormánybiztos 24 halotról tett említést, mire Kremminger prépost ingerülten közbekiáltott, mondván, maga többet temetett el. Lukács mentetgetőzve a »rendőri bejelentések«-re hivatkozott.

Nincs kizárva, hogy — mint MK föltételezi — Lukács kisebbíteni akarta a halottak számát, de az is bizonyos, hogy efelől akkor, 5 nappal a katasztrófa után, a leroskadt sokezernyi ház, szétdőlt vályogépület között biztosat senki sem tudhatott. A város március 18-i közgyűlése már 154 halotról tudott, de még júniusban is bukkantak fölösülő hullákra. (Pl.: SzH 1879. jún. 13., 71. sz.)

Ugyanekkor mondta volna vigasztalásul az uralkodó a szállóigévé lett mondatot: »Szeged szebb lesz, mint volt!« — Egyesek szerint egyes újságírók »adták a szájába« a jól csengő szólamot, mások kifejezetten MK-tól eredőnek tartották. A *Szeged pusztulása* tanúsága szerint ezt Mikszáth így le nem írta. Ferenc József — a tudósítások többsége tanúsítja — körülbelül olyasfélélt mondott, hogy »Szeged lesz, mégpedig szebb mint volt«. *Osztrák* források szerint a király kijelentése így hangzott: »Szegedin wird schöner aus dem Fluthengrabe auferstehen als es je gewesen.« (*Unser Kaiser. Gedenkblatt für die Völker Oesterreichs. Wien 1880.*)

Más változat szerint Dáni főispán mondta a mondat első felét s ezt egészítette ki a király. Az *Osztrák—Magyar Monarchia írásban*

és képből c. kiadvány Szegedről szóló fejezetében már MK is a kialakult szállóigét használta. (*Magyarország* 2. köt. 501. l.)

Jó hangulatot keltett a király mellett az is, hogy ezüstlakodalma megünneplésének előkészületeit leintette, és kérte az ország hatóságait, hogy az erre előirányzott összegeket fordítsák a Tiszavidék árvízkárosultjainak javára.

Mikszáth minden valószínűség szerint jelen volt a király fogadtatásán, bár erről nem írt. A szegedi királylátogatást megöröklítő festményre rákerült alakja. (Hogy hogyan, arról Móra Ferenc írt humoros karcolatot: *Mikszáth az árvízképen Szeged és Vidéke* 1910. jan. 9. 4. l.; *Szegedi tulipános láda* Bp. 1964. 62. l.) Mindenesetre jórészt e »királylátogatás«-ban leli magyarázatát Mikszáth ez időbeli, a királyról, a királynéről szóló cikkeinek, karcolatainak különösen meleg hangja. (*Fővárosi levél* 79. l., *A királyi ajándék* 161. l., *A király s a királyné* 174. l.)

A Szeged érdekében meginduló segélyakciók hamarosan országos, majd európai méreteket öltöttek. A főváros közgyűlése által választott »Segélybizottság«-nál az első héten mintegy 40 000 forint gyűlt össze. A »Magyar Írók és Művészek Társasága« március 26-án rendezett jótékony célú hangversenyt a Vigadó nagytermében — itt szavalta el Jókainé férje *A bölcső* c. versét a csecsemőről, akit bölcsőjében sodort el az ár. A Kisfaludy-Társaság Szász Károly költő és műfordító elnökletével bizottságot jelölt ki »Árvízkönyv« szerkesztésére (itt jelent meg Arany János nevezetes *Tengerihántása*). Andrassy Gyula bécsi palotájában április 7-én nagyszabású hangverseny volt Szeged javára Liszt Ferenc föléptével. — A lapok szerkesztőségeibe áradtak a kisebb nagyobb segélyösszegek magánosok és közületek részéről — külföldön is. Az Egyetértés c. napilap április 11-én jelentette, hogy »a pétervári és moszkvai lapoknál már több ezer rubel gyűlt össze Szeged javára, s a bőjt elmúltával jótékony célú hangversenyek bevételeivel fogják gyarapítani az összeget.«

Európa szinte minden országában gyűjtés indult és az újjáépülő Szeged »Nagykörút«-ja a legtöbb adományt gyűjtő országok fővárosainak nevét viseli ma is (Bécsi, Párizsi, Római, Londoni, Brüsszeli körút). Franciaországban különösen nagy méreteket és demonstratív külsőségeket öltött a segélyakció. (Háttérben jórészt az állt, hogy 1870-ben Magyarországon jelentékeny összeget gyűjtöttek a porosz—francia háború francia sebesültjei számára.) A Szegedet segélyező francia bizottság tagjai között Gounod, Massenet, Delibes, Saint-Saëns is ott voltak mint a francia művészvilág reprezentánsai. Magától értetődően csatlakoztak az akcióhoz az akkor Párizsban tartózkodó magyar művészek, köztük Zichy Mihály és Munkácsy Mihály is.

Az 1878 őszén rendezett párizsi világiállítás hatalmas csarnokában, a Trocaderóban június 7-én rendezett hangversenyen és jótékony célú vásáron kulminált a franciák segélymozgalma. Mindennek a folytatása volt az, hogy 1879 augusztusában népes francia küldöttség érkezett hazánkba, és egy csoportjuk Szegedet is meglátogatta. E látogatásról Mikszáth írt a SzN-ban rendkívül lelkes beszámolót. (*A franciák Szegeden* 1879. aug. 26. — Ld.: Krk 57. köt.)

Belgiumban például a brüsszeli helyőrség tisztikara tette magáévá Szeged ügyét. A belga fővárosban rendezett nagyszabású hangverseny védnöke a királyné volt, aki Habsburg József Ferenc főhercegnek, a népszerű »József nádor«-nak leánya, a Szegedre is ellátogató »József főherceg«-nek testvére volt. (Vö.: *Az alesiúti herceg* 182. l.)

De érkezett segély Romániából, Németországból, Svédországból, sőt New Yorkból, Uruguayból, Hongkongból stb. is, összesen mintegy 2 millió 800 ezer forint.

A hazai gyűjtőmozgalmakban feltehetően szerepe lehetett MK *Szeged pusztulása* c. röpiratának is, mely két magyar és egy német kiadásával már a katasztrófa utáni hetekben ismertté lett.

Szeged város közgyűlése már közvetlenül a király látogatása után hozzáfogott a város fölépítése előkészítéséhez. Ugyanekkor »Szeged Városi Kör« címen helyi társadalmi mozgalom is indult hasonló céllal, a legsürgősebb tennivalók elvégzésére. Tisza Kálmán is úgy nyilatkozott, hogy a kormány sürgős föladatának tekinti a város fölszabadítását a víz alól és az újjáépítés megkezdését.

Mikszáth az összes sürgős tennivalókat szóvátette cikkeiben és igyekezett az illetékeseket mielőbbi hasznos intézkedésekre sarkallni. (Pl. *A szegedi állapotok.*) Az élelmezési segélyek kiosztása körüli kérdésektől (*A közpálya — a Reizner-ügy — s a közvélemény*) az újjáépítést irányító királyi biztosság problémáig (*Szeged, április 30-án, Szeged, május 1. stb.*) mindenről írt, hol »apróságot«, hol vezércikket, hol »újdonságot«. Mindezeket végigvonnul a kormány iránti erős bizalmatlanság, aminek nemcsak »egyesült ellenzéki« ballítottsága az oka, hanem többek között Tisza Kálmánnak a képviselőház március 19-i ülésén mondott beszéde is, amelyben a miniszterelnök kijelentette: Szeged katasztrófáját a város vezetősége okozta. Amiből joggal következtethetett a közvélemény arra, hogy a kormány — ha segít — nem kötelességérzetből és felelősségtudatból támogatja Szegedet, hanem kegyet gyakorol intézkedéseivel.

Tetézte mindezt, hogy a víznek a város területéről való eltávolítására olyan módszert fogadott el a kormánybiztosság, amely az elméleti számítások ellenére károsan lassúnak bizonyult. Szádfallal vették körül a város belterületét, s óriási költséggel seregnyi gőzzivattyút kezdtek működtetni, hogy a szádfalon kívülre juttassák a vizet, ahonnan megkísérelték visszavezetni a Tiszába. Mindennek ellenére még májusban is csónakon és pallókon jártak a szegediek az utcán, a tereken május végén a szerencsésebbek sikerrel halászhattak. Keservesebb oldala volt a kérdésnek, hogy a melege fordult időjárás miatt már a járványoktól kellett tartani. Ettől a veszélytől szerencsére megmenekült a város. Augusztus végére a város csaknem egész területe szárazra került. Nehéz eldönteni, hogy más eljárás célszerűbb lett volna-e, hiszen a Tiszán sokáig magas volt a vízállás. Mindenesetre ezzel függött össze az építkezések viszonylag kései kezdése, a szegediek türelmetlensége, ami Mikszáth írásaiban is jelentkezett.

A kormány május 13-án terjesztette a képviselőház elé a királyi biztos kinevezéséről és az újjáépítésről szóló törvényjavaslatot. Ez

együttal a városi önkormányzat fölfüggesztését is jelentette. A királyi biztos mellé 12 tagú tanácsot rendeltek — pusztán tanácsadóul. A tanácsból 3 helyet Szeged tölthetett be, a többit «lehetőleg nem államhivatalnokokból» a miniszterelnök nevezte ki. A szükséges szakembereket az illetékes minisztériumok adták. A képviselőház némi vita után, a felsőház vita nélkül elfogadta a javaslatot — ez lett a MK által is emlegetett 1879. XX. tc.

A város Pálffy Ferenc polgármestert, Szluha Ágoston volt képviselőt és Dr. Rózsa (Rosenberg) Izso ügyvédet delegálta június 8-án a biztosi tanácsba. A miniszterelnök Bakay Nándor, Horváth Gyula, Jankovich Miklós, Komjáthy Béla, Szemző Gyula és Végh Aurél országgyűlési képviselőket nevezte ki. (Közülük Bakay, Komjáthy függetlenségi párti, a többi «mameluk» volt.) Ezenkívül ugyancsak a miniszterelnök kinevezésére részt vett a munkában Dobó Miklós Csanád egyházmegyei kanonok és Tallián Béla, Torontál megye egyik főszolgabírája.

Egyelőre — a víz eltávolításán kívül — a kárbecslés és a helyben maradt lakosság ellátásának megszervezése indult meg, és egymást érték az újjáépítésre vonatkozó, legkülönbözőbb javaslatok, de a királyi biztosság tervei nem váltak ismeretessé.

A királyi biztosság intézményének és munkájának a SzN, de különösen személy szerint Mikszáth, állandó szemmel tartója és gyakran heves bírálója lett. Az ilyen Mikszáth-cikkek zöme következő köteteinkbe kerül (Krk 57—58. köt), néhányuk már ekkor, a királyi biztosság intézményének kialakítása, a biztos, Tisza Lajos kinevezése (máj. 30.) és Szegedre érkezése (jún. 11.) idején megjelent, a Mikszáth publicisztikai dolgozatait 1879 június végéig felölölő jelen kötetünkben foglal helyet.

Mivel a különböző «műfajú» írások (vezércikk, tárcs stb.) — szóljanak politikai, árvízi vagy újjáépítési problémákról — gyakran azonos témájúak, ugyanazokra az eseményekre, személyekre vonatkoznak, a többször előforduló, illetve jelentős személyek neveinek magyarázatát együtt adjuk, hogy a fölösleges ismétléseket elkerüljük.

Ágai Adolf (1836—1916) — újságíró, lapszerkesztő, a Borsszem Jankó c. népszerű élelapp szerkesztője, 1870-től a Magyarország és a Nagyvilág c. szépirodalmi folyóiratot is szerkesztette.

Andrásey Gyula gróf (1823—1890) — a szabadságharcban majd az emigrációban vállalt politikai szereplése miatt elítélték, majd kegyelmet nyert, hazatért és a Deák-párthoz csatlakozott. A kiegyezés után miniszterelnök, 1871-ben a Monarchia külügy-minisztere lett. A boszniai okkupáció nyomán kelt általános elégedetlenség idején fokozatosan lehetetlenné lett politikai szereplése, ezért 1879 őszén lemondott.

Apponyi Albert gróf (1846—1933) — politikus, 1872 óta képviselő, az «egyesült ellenzék» egyik vezetője; 1917—18-ban kultuszminiszter.

- Bakay Nándor** (1833—1902) — neves szegedi nagyiparos; 1848-ban nemzetőr volt, később a közéletben a függetlenségi párt aktív tagja, 1879-től Szeged I. választókerületének országgyűlési képviselője.
- Beöthy Algernon** (1839—1900) — csaknem negyedszázadig volt a szabadelvű párt képviselője; elméssége, jó humora miatt népszerű alakja a parlamentnek.
- Bismarck Ottó herceg** (1815—1898) — régi porosz köznemesi katonacsalád sarja, a porosz konzervatívok vezére, az agresszív porosz militarizmus újjászervezője. Mint államférfi ügyes diplomáciai sakkhúzásokkal hazáját kedvező külpolitikai helyzetbe segítette. 1890-ig az egyesített Németország kancellárja.
- Boros Frigyes** (1825—1892) — mérnök, hazai vasútépítések, csatornázások, folyószabályozások kiváló szakembere, a Tiszavidék ármentesítésének főfelügyelője.
- Dáni Ferenc** (1816—1883) — szegedi iparoscsaládból származott; 1848-ban nemzetőr kapitány, a város fölemelkedő iparos rétegének egyik jellegzetes alakja, a város főispánja.
- Dessewffy Elek** (1844— ?) — 1870-es évek elején törvényszéki aljegyző Balassagyarmaton, később Nógrád megyei főügyész; MK feleségének rokonságához tartozott, az író jó barátja.
- Felmayer János** (1845—1915) — módos szegedi agglégény, MK társaságának elmaradhatatlan tagja (ld.: Krk 30. köt. 255. l.).
- Forgách Antal gróf** (1819—1885) — a szabadságharc alatt Windischgätz kormánybiztosa, öccsével együtt hírhedt »muszkavezető»; az abszolutizmus idején Észak-Magyarország egyik főispánja. 1860—1867 között Magyarország kancellárja.
- Ghyecz Kálmán** (1808—1888) — politikus, a kiegyezés utáni magyar közélet egyik vezető alakja, 1874-ben pénzügyminiszter, majd a képviselőház elnöke.
- Helfy Ignác** (1830—1897) — író, politikus; a szabadságharcban és az emigrációban Kossuth lelkes híve, iratainak sajtó alá rendezője, függetlenségi párti képviselő.
- Herbst, Eduard** (1820—1892) — osztrák politikus, miniszter; Andrassy külpolitikájának ellenzője az osztrák parlamentben.
- Herrich Károly** (1808— ?) — mérnök, az 1840-es évek óta foglalkozott a Tisza szabályozásának különböző kérdéseivel; Szeged városával ilyen ügyekben gyakran összeütközött.
- Hieronymi Károly** (1836—1911) — mérnök, politikus. A kiegyezéskor a »közmunka- és közlekedésügyi« minisztérium titkára, a folyószabályozási és vasútépítési ügyek intézője.
- Horváth Gyula** (1853—1897) — újságíró, előbb szabadelvű párti, majd párton kívüli képviselő. 1879—80-ban a Szegedet újjáépítő királyi biztosság tagja.
- Kalmár István** (1846—1896) — szegedi ügyvéd, 1878—80-ban Mikszáth baráti körének tagja.
- Kemény Nándor** (1818—1885) — módos szegedi kereskedőcsalád tagja, évekig a város rendőrbiztosa; a város népszerű »Kemény bácsi«-ja Jókai barátságával dicsekedhetett. MK megemlíti

- »a kis köpoős« Keméndyt *Jókai Mór élete és kora* c. munkájában is. Krk 19. köt. 117. 1.
- Kemény Gábor báró* (1830—1888) — közíró, politikus, Tisza Kálmán belügyi államtitkára; 1878—1882 között földművelésügyi miniszter.
- Kende Kanut* (1821—1903) — szabadelvű párti képviselő, régi Szatmár megyei család sarja; rokonságban állt számos tekintélyes politikus-csaláival (Kölcseyek, Kállayak, Telekies stb.).
- Lónyay Menyhért gróf* (1822—1884) — (MK-nál Lónyai is) államférfi és publicista; a kiegyezési tárgyalásokban jelentős szerepet vitt mint Deák és Andrássy pénzügyi tanácsadója. Pénzügyminiszter, majd miniszterelnök. A vasútépítési panamák ügyében tisztázatlan szerepe miatt le kellett mondania.
- Lukács Béla* (1847—1901) — politikus, Deák-párti képviselő, egy ideig a Közvélemény c. lap szerkesztője, 1892—95 között kereskedelemügyi miniszter.
- Lukács György* (1816—1892) — jogász, 1861 óta országgyűlési képviselő, a kiegyezés után egy ideig Nagyvárad polgármestere, majd Tisza Kálmán miniszterelnöksége óta belügyminiszteri tanácsos.
- Nagy István* (»Pista«) (1847—1929) — énekes színész, 1872-ben kezdte pályáját Debrecenben, pesti színházaknál is kísérletezett mint segédszínész, de véglegesen vidéken ragadt. 1878—79-ben Szegeden játszott.
- Nagy Sándor* (1841—1919) — az abszolutizmus éveitől a szegedi politikai élet jelentős alakja, a Szegedi Híradó főszerkesztője 1893-ig. Később a Budapesti Hírlap munkatársa.
- III. Napóleon** (1808—1873) — francia császár. Mint I. Napóleon unokaöccse a bonapartisták vezetője volt, s 1848 decemberében a francia köztársaság elnökévé választották. 1851-ben államcsínyvel diktátorrá lett, majd egy év múlva császárrá deklaráltatta magát. Nagyhatalmi törekvései, az európai szabadságharcok vezetőivel való, jól kihasznált kapcsolatai révén a 70-es évekig az európai politika jelentős személyének számított.
- Nikó Lina* (*Blazsejovszki Károlyné*) (1853—1905) — a Vígyszínház tagja. Vidéki társulatoknál operetténekesnőként indult pályáján. 1874—1875-ben Szegeden játszott.
- Nyilassy Pál* (1845—1919) — szegedi ügyvéd, Ráday Gedeon, a betyárüldözött kormánybiztos egyik volt tisztviselője; a szegedi Evezős Egylet tagja, az árvíz idején bátorságával tűnt ki. Mikszáth társaságának egyik tagja.
- Pályi Ferenc* (1824—1907) — Szeged vidéki földbirtokos, jogász; 1848-ban a 33. szegedi honvédszászlóalj tisztje volt. 1872-től Szeged polgármestere.
- Péchy Tamás* (1829—1897) — a szabadságharcban honvédtörtnagy, 1875-től szabadelvű párti képviselő, majd közmunka- és közlekedésügyi miniszter.
- Pulz Lajos* (1822—1881) — altábornagy, a temesvári katonai körzet parancsnoka az 1870-es években; utászaival az árvíz idején részt vett Szeged védelmében és a lakosság mentésében.

- Rainer Ferenc* — iparos, 1879-ben a szegedi ipartársulat választmányának elnöke.
- Reizner János* (1847—1904) — Szeged város főjegyzője, a város történetírója. (*Szeged története* Sz. 1900. 1—4. köt.), a város múzeumának első igazgatója.
- Rónaszéky Gusztáv* (1854—1913) — a maga idejében a vidéki színeszet egyik tehetséges képviselője, alkalmi pesti szerepléseivel is sikereket aratott. 1896-tól, a pesti Vígszínház megnyitásától annak állandó tagja volt.
- Solymosi Elek* (1847—1914) — színművész, a Népszínház egy időben ismert és kedvelt színésze.
- Szapáry Gyula gróf* (1832—1905) — politikus, a kiegyezés után többször viselt miniszteri tárcát: 1873—75 között belügyminiszter, 1878—87 között pénzügyminiszter.
- Szell Kálmán* (1845—1915) — a századvég és a századforduló egyik vezető szabadelvű párti politikusa. 1875-től pénzügyminiszter volt, majd a boszniai okkupáció kérdésében Tisza Kálmánnal ellentétes álláspontot foglalt el és lemondott.
- Taaffe, Eduard gróf* (1833—1895) — ír származású osztrák politikus, a kiegyezés után miniszterelnök volt.
- Taschler József* — az 1860-as években Szeged polgármestere, 1872 óta a város főkapitánya, az árvízvédelmi bizottság elnöke.
- Tisza Kálmán* (1830—1902) — a szabadságharc idején minisztériumi tisztviselő, a hatvanas évektől a Deák-párt politikai riválisa, 1875-től 1889-ig miniszterelnök.
- Tisza Lajos* (1832—1898) — Tisza Kálmán öccse, 1861-től képviselő, 1871-től 1873-ig közlekedésügyi miniszter. 1873-ban magas császári kitüntetést kapott szolgálataiért. 1879-ben a szegedi újjáépítés királyi biztosa lett. Szegedi tevékenységéért 1884-ben az uralkodó grófi rangra emelte.
- Várady Ignác* (1824—1907) — 1848-ban a szegedi nemzetőrök egyik tisztje; a város főmérnöke, az 1876-os árvíz elleni küzdelem lelke.
- Verhovay Gyula* (1848—1906) — függetlenségi párti hírlapíró, lapszerkesztő. 1878-tól 87-ig képviselő is volt. Provokatív, demagóg írásaival több országos botrány szereplője lett, a 80-as évek szélsőségesen nacionalista, antiszemita mozgalmában való részvételével végleg kompromittálta magát.
- Wenckheim Béla báró* (1811—1879) — Békés vármegye főispánja, 1867 után belügyminiszter, majd a királyi személye körüli miniszterre nevezték ki. 1875-ben miniszterelnök is volt. A királyi udvarnál kedvelték megnyerő, nagystílusú egyéniségét. MK többször említette karcolataiban. (*Még újabb fény- és árnyképek* 1878.)
- Zichy-Ferraris Viktor gróf* (1842—1880) — Pest megye volt főispánja, a 70-es években erősen kétes pénzügyekbe bonyolódott: befolyását ellenszolgáltatás fejében különböző pénzügyzeteknek ajánlotta föl. A Nemzeti Kaszinó kizárta tagjai közül. Z. párbajjal akarta kiköszörülni a becsületén esett csorbát, de a párbajban elesett.
- Zsedényi Ede* (1804—1879) — konzervatív politikus, a kiegyezés után Deák-párti képviselő; zsugorisága közmondásos volt.

A CIKKEK ÉS KARCOLATOK JEGYZETEI

TÁRCÁK

(*Karcolatok, nekrológok, riportok stb.*)

A Mikszáth-irodalom a szegedi esztendők termésének fölmérésénél, tárgyalásánál legsűrűbben a névvel vagy ismert álnévvel, betűjellel megjelölt tárcákra hivatkozik, a gyűjteményes kötetek elsősorban ezekből válogatnak. — Utalásainkban az ismétlések elkerülése végett a Jegyzetek élén közölt rövidítéseken kívül az alábbiakat is alkalmazzuk:

Gyöngyösy	Gyöngyösy László: <i>MK (1849—1910)</i> Bp. 1911
Nacsády	Nacsády József: <i>Mikszáth szegedi évei</i> Bp. 1956.
Rubinyi	Rubinyi Mózes: <i>MK élete és művei</i> Bp. 1927.
VM	MK válogatott Művei, <i>Emlékezések és tanulmányok</i> Bp. 1957. (Sajtó alá rendezte Rubinyi Mózes)

Ahol az irodalomra nem történik utalás, ott a kérdéses írást — annotálatlan bibliográfián kívül — a Mikszáth-irodalom nem tartja számon.

VAN DER MEERE GRÓFNÉ

M. SzN 1879. január 5., 4. sz., njn.

Szerintünk MK, a SzN tárcarovatának gazdája és a »Színház« rovat vezetője, a főváros színházi eseményeinek, sőt pletykáinak szegedi ismerője a tárca szerzője, amely Wanda Bogdani, a kalandos híru, lengyel származású énekesnő szegedi fölléptének beharangozásul íródott.

Wanda Bogdani, a későbbi Van der Meere grófné az 1870-es évek elején tűnt föl, s a Magyarországra érkező színházi hírek szerint biztató tehetségként indult az operaénekesi pályán. Bécsben és Párizsban is elismeréssel adóztak tehetségének. — Költekező életmódja miatt uzsorakölcsönökre szorult és hitelezőit nem tudta kielégíteni. Emiatt 1874-ben letartóztatták. A vizsgálat — mint a lapok hírüladják — nem találta bűnösnek, mindössze gyanútlan megtévedtnek és 1875 májusában fölmentették. (Közérdek 1875. máj. 13. »Újdonságok«.)

1875 júniusában — már csak a nagy port fölvert eset nyomán szállongó pletykák miatt is — nagy érdeklődés előzte meg pesti fölléptét. Június 22-én a Nemzeti Színház *A sevillai borbély* előadásán

énekelt, de csalódást keltett, s föllépéseinek előzetesen tervezett számát is csökkentette. (Kelet Népe 1875. jún. 23. »Újdonságok«.)

Wanda Bogdani Szegedre kerülésének körülményeit pontosan nem ismerjük. Valószínűleg egy magyarországi »turné« egyik állomásaként szerepelt útvonalán a város. Első föllépése Szegeden sikert aratott, mire második estére is szerződött Aradi Gerővel. Ekkor már némi csalódást keltett. Föllépése nyomán a SzN és a SzH között kialakult polémiából kiderül, hogy Ényedi Lukács korábban Bécsben hallotta énekelni W. Bogdanit és kitűnő énekesnek tartotta. A SzH — nem minden rosszmájúság és a művésznőt lelkesen támogató rivális lap elleni elfogultság nélkül — kétes hírű, nagyvárosi zenés kávéházak artistákkal és kóklerekkel egy műsorban szereplő »művésznőjének« minősítette az elmérgesedett vita során Van der Meere grófnét. (*Vadaskert* SzH 1879. febr. 7., 17. sz.; uo.: febr. 9., 8. sz.)

MK sok mendemondát hallhatott a grófnéről Pesten; bizonyára innét adódik, hogy míg a szegedi vitatkozók komolyan hajbakaptak a művésznő múltjával kapcsolatos álláspontjuk védelmében, tárcájában a hányatott sorsú Bogdani kisasszony »érzékeny történet«-ét meglehetősen ironikusan adja elő, így ismerteti a rajongó férj hitvese becsületének védelmében írott röpiratát is. — A cikk második fele észrevehetően a röpirat szövegének alig stilizált átvétele.

A szövegről

Értelemzavaró sajtóhiba a SzN-ban (zárójelben):
6 : 33 intézze (nézze)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 5 2 *Linda de Chamounin* Cactano Donizetti (1797—1848) operája 1842-ből, népszerűen: *Linda*; bizonyára híres koloratúr-áriája került ezúttal műsorra Szegeden.
- 4 »grófnő« — W. Bogdani — mint a szövegből kiténik —, születését tekintve nem volt grófnő, MK azonban a »grófné« — »grófnő« szóalakokat jelentés szerint nem különböztette meg, azonos értelemben használta mindkettőt.
- 13 *Lemberg* — ma a Szovjetunió területén fekvő *Lvov*, egykor Lwów, kelet-lengyelországi város, az Osztrák—Magyar Monarchia főnnállása idején Galicia tartomány fővárosa.
- 20 »*Wanda de Bogdani ou Quatre Mois de Prevention en Autriche*« Par le Comte van d. Meere — W. B., avagy Négy hónap fogság Ausztriában. Írta Van d. Meere gróf.
- 23 *Grätchen* — Goethe *Faust*-jában Margarete; a Mefisztó közreműködésével Faust által elcsábított ártatlan árvaleány. *heilbronni Kätchen* — B.H.W. von Kleist (1777—1811) egyik drámájának hősnője.
- 8 : 21 »*des plus grossières*« — a legdurvábbja, a legközösébbje.

A HÉT »NAGY ESEMÉNYE«

M. I. SzN 1879. január 12., 9. sz., K. A. No. 3. jelzéssel
II. SzK 2. köt. 85—89. 1.

Joachim József (1831—1907) magyarországi születésű hegedűművész (életrajzát ld. kötetünk »Az Újdonságok rovatból« c. fejezetében) az év első napjaiban Budapesten hangversenyezett a Vigadóban Johann Brahms-szal, akinek új hegedűversenyét mutatta be többek között a szerző vezényletével. Két pesti hangverseny közötti időben utazott le Szegedre, ahol hatalmas sikere volt. — A város és a hegedűművész kapcsolatához tartozik az, hogy a Szegedet elpusztító árvíz után Joachim — angliai hangversenykörútján — Londonban hangversenyt adott az árvízkárosultak javára.

A szövegről

A tárcát a SzK csonkán közölte. Kimaradt a nálunk 13 : 25—29 sor. A csonkulást a SzN szövege alapján igazítottuk helyre. (100. l.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 10 : 27 *Szalay Imre* (1846—1917) — politikus, képzett mezőgazdász, Somogy vármegye szabadelvű párti képviselője. A parlamentben többnyire mezőgazdasági szakkérdésekben szólalt föl.
- 11 8 *Borcsa* — MK szegedi cikkeiben és elbeszéléseiben általában a csinos nők gyűjtőneveinek egyike (a másik a »Marcsa«), bár egy alkalommal a »Borcsa« nevet ő maga pesti eredetűnek vallja (vö. *Vahot Imre bácsi* c. tárca lapalji jegyzete, 65. l.).
- 28 *Lloyd-terem* — a Lloyd Társulat 1867-ben alakult meg Szegeden, elsősorban a gabonakereskedelem problémáinak rendezésére. Nagyon valószínű, hogy a zenepártolásáról ismert Enyedi Lukács révén került sor a hangversenyre itt. (Enyedi felesége maga is énekelt; Enyedi és rokonsága a Lloyd Társulat vezetőségében hangadó volt.)
- 12 19 *Kukac* — Urbán Lajos neves szegedi cigányprímás beceneve. Urbán 1900-ban a párizsi vilákiállításán is szerepelt.
- 22 *Saint-Germain* — Párizs egyik nevezetes elővárosa, a francia királyok kedvelt pihenőhelye híres kastéllyal. *Quatier Latin* — Párizs egyik, művészek, diákok lakta városnegyede.
- 37 *Gilagó* — a MK-irodalom szerint az író szűkebb — nógrádi — hazájának cigányprímása; ezen a néven szerepeltet cigányfigurákat más vidékről szóló írásában is. Vö.: Krk 30. köt. 305., 307.

Lap Sor

- 13 2 *A »próféták«* — MK asztaltársasága, amely a »Prófétához« címzett szegedi vendéglőben tanyázott (ma Kölcsey u. 6. sz.).
4 *Pál* — minden valószínűség szerint Nyilassy Pál szegedi ügyvéd.
János — Felmayer János
29 *»echt von Cremona«* — valódi cremonai; ti. Cremonában készült, ahol Stradivari, a világhírű hegedűkészítő család és tanítványai éltek.
florin — a »forint« szó idegenes ejtése.

Irodalom

Nacsády szerint a tárca MK jellemábrázoló művészete kialakulásának érdekes mozzanatát tükrözi, amennyiben az író a beszámoló ürügyén mintegy próbára teszi emberismeretét, amint a hallgatóság egyes csoportjainak ki nem mondott gondolatait meggyőzően tárja az olvasó elé. (100—101. l.)

FARSANGI GONDOLATOK

M. SzN 1879. január 19., 15. sz. Kákay Aranyos álnévvel, »Helyi tárca« fölirattal.

Bár MK ezúttal nem írta álneve (Kákay Aranyos) után a személyét világosan megkülönböztető »3« számot, a cikk kétségtelenül tőle származik. Őt tekintette a tárca szerzőjének Rubinyi is, amikor bibliográfiájába fölvette: 109. l. — Az előadásmód észrevehető jellemzőinél is egyértelműbben szól emellett az öt év előtti, föltehetőleg az 1873-as balassagyarmati farsang és Dessewffy Elek emlegetése. MK felesége, Mauks Ilona visszaemlékezései szerint D. testi-lelki jóbarátja volt MK-nak abban az időben, amikor megismerkedtek férjével. D. mutatta be őket egymásnak és első levélváltásukat is ismerte. (*Mikszáth Kálmánné Visszaemlékezései* Bp. 1957. 43., 77—78., 84., 115. l.) — Semmi valószínűsége nincs annak, hogy más »Kákay Aranyos«-ok (pl. ifj. Ábrányi Kornél) ilyen helyi és személyi összefüggéseket szöbáhozhattak volna egy szegedi tárca jogcímén. MK szegedi lelkiállapotának pregnáns jellemzőjeként fogjuk föl a tárcát, amelyben a fiatalkori romantikus emlékek földidézése összefonódik a dezilluzionizmussal és a zsurnaliszta-játékosággal.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 15 7 *attestatum* — tanúsvány, igazolás
1 *diszqusztál* — elkedvetlenít

SZERELEM — A LÁBAKKAL KIFEJEZVE

M. SzN 1879. január 26., 21. sz., njn.

Egyéb föladatok mellett Mikszáthnak jutott az, hogy beszámoljon az 1879-es év szegedi farsangjáról a SzN olvasóinak. Ezt a föladatot később saját személyét el nem leplezve oldotta meg. (Ld.: »Bárcsak mindig szombat este volna . . .« stb. c. tárcáit.) — Ezúttal nem írta ki álnévét sem, azonban a cikket befejező anekdota Nógrád megyéből, a szerző aljegyző korából — kétségtelenné teszi MK szerzőségét.

A tárca bevezető része emlékeztet MK első publicisztikai dolgozatának fejtegetéseire (*Az élcről és bőkről* Krk 51. köt. 5. l.); tárcánk természetesen sokkal csiszoltabb, könnyedebb, mint a tíz év előtti.

A tréfás elmefuttatás sikerére jellemző, hogy a Független Hírlap 1879. január 28-i, 27. száma *Mazúr mint házassági kellék* címen a záróanekdotát — kissé megkurtítva — átvette. (»Kis napló« rovat.)

Maga MK külön novellát is kerekített belőle *Lupcsék Jani házassága* (1882) címmel (Krk 34. köt. 11—14. l.). Ennek főszereplője egy falusi szűrszabó kancelláriai írnokká lett fia, aki a felajánlott fényes házasságot azért utasítja el, mert a faluja-beli kovácsmester lányát szereti — és nem azért esik el a lehetőségtől, mert nem tud táncolni. A Krk. 34. kötetének jegyzetei szerint a história MK gyermekkori emléke — tehát nem lehetett maga szereplője, mint a szegedi változathól sejthető. Egyébként Forgách Antal gróftól valóban már megyei aljegyző korában ismerte meg közelebből. (Vö. *A halál után* Krk 36. köt. 62—67. l.)

A szövegről

A SzN beli elírásokat és sajtóhibákat az alábbiak szerint javítottuk (a hibás szövegrészek zárójelben):

Lap Sor

- 18 14 contredance (Country dance)
15 a »menüett« és a »gavotte« (a »menuet« ez a »gavotte«)
»ecossaise« (»Écossaiset«)
30 »sarabande«-ot (»Saraband«-ot)
40 »Honny soit qui mal y pense« (»Honny qui mal y pense«)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 17 6 *Coligny*, Caspare (1517—1572) — admirális, a hugenották vezére, a hírhedt »Bertalan-éj« áldozata.
hugenották — a protestantizmus franciaországi híveit nevezték így, akik Calvin szigorú, puritán elveit tették magukévá.
25 »*A diplomata nyelve . . .*« — MK gyakran használja — több-

- féle változatban ezt a Talleyrand-nak tulajdonított mondást:
 »A beszéd a gondolatok eltitkolására való«.
- 18 14 *contre-dance* — quadrille, francia eredetű társastánc, a
 »francia-négyes«; — MK tévedett, amikor angol táncnak
 nevezte, s valami okból eredetileg angolos helyesírással írta.
- 15 *menüett* — a XVII—XVIII. században Európa-szerte nép-
 szerű francia tánc.
gavotte — a XVIII. században különösen divatos, könnyed,
 gyors ütemű francia tánc.
ecossaise — háromnegyedes ütemű, lassú skót tánc francia
 elnevezése.
- 16 *Ländler* — háromnegyedes ütemű lassú tánc, a keringő
 elődje.
- 17 *golüber* — talán az ukrán »gopak«-ra gondolt a szerző
hora — román néptánc.
- 18 —19 A cári Oroszország agresszivitása miatti aggodalom
 tréfába öltözött megnyilatkozásával van itt dolgunk. Az or-
 szágot fenyegető ilyen veszélyek föltételezése — az orosz
 —török háború után — elég közkeletű volt az országban.
- 26 *Rohan, René Edouard herceg* — Strasbourg rendkívül fény-
 űző érseke, a francia királyi udvar nevezetes alakja a forra-
 dalom előtti években; a szóban forgó epizódot MK Dumas
A királyné nyakéke c. regényéből vette át.
- 29 *sarabande* — háromnegyedes ütemű lassú, méltóságteljes
 francia társastánc.
muskétás hadnagy — a francia királyi lovastestőrség tisztje.
- 30 *anímó* — lelkesedés.
- 34 »*térdszalag rend*« — az angol királyság legmagasabb érdem-
 rendje, amelynek alapításáról szóló történet természetesen
 aligha igazolható anekdota csupán.
- 40 »*Honny soit qui mal y pense*« — az angol »Térdszalag
 Rend« jelmondata, kedvelt társalgási fordulat: Szégyen arra,
 aki rosszra gondol.
- 19 5 *gr. F . . . A.* — Forgách Antal gróf. Birtokainak egy része
 Nógrád megyében volt. Innét a kapcsolata a MK által is-
 mert nógrádi urakkal.
- 13 *mésalliance* — nem egyenrangúak között kötött házasság.
- 20 : 25 »*Quelle question!*« — Micsoda kérdés !
- 32 *jüksz* — csíny.
- 35 *mazúr* — népi eredetű lengyel nemzeti tánc (mazurka).

»BÁRCSAK MINDIG SZOMBAT ESTE VOLNA . . .«

- M. I. SzN 1879. január 28., 22. sz., K. A. No. 3. jelzéssel.
 II. SzK 2. köt. 117—123. l.

A Nőegylet báljáról tudósítást írni MK-nak »familiaris« kötelessége volt. Az egylet vezetőségének tagja volt Enyedi Lukács felesége is, és mint a tudósítások hírül adják, ő volt a főzértánc (kotilion) előtáncosnője. Zsótiér Mariska, Enyedi sógornője, akivel MK szívélyes kapcsolatban állt és akivel Szegedről való távozása után is levelezett, mint »kitűnő csárdás-táncosnő« keltett figyelmet. MK-ra vall, hogy e kapcsolatok ellenére elkerülte főnöke családjának dícsőretét és az ivó-társaság szemszögéből írt a bálról.

A tudósítás jellegzetes visszhangja a SzH 1879. jan. 29-i számában egy »báli referáda«, melynek szerzője a tudósítás-írásban akar »párbajra kelni« MK-nal. Elárulja, hogy ő az, akit MK 1878 őszén azzal mutatott be Tissot-nak, a Szegedre látogató svájci újságírónak, hogy azzal használ az irodalomnak, ha nem ír. (Vö. Krk 55. köt. 25. l.) A tudósító »Dr. Vágtatva Lovagló« álnév mögé rejtőzött.

A szövegről

A SzK csonkán közölte a tárcát. Kimaradt a nálunk 22 : 33—34 sor: »még azon értelemben is . . . kivénen engem.«

Az alábbi elírást javítottuk (a SzN-beli hibás szövegrész zárójelben):

Lap Sor

23 : 24 egy poharat (oly poharat)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

21 : cím — népszerű nóta kezdősora.

14 *János* — Felmayer J.

22 — Az említett álarcos bál különböző jelmezeire, illetve az azokat viselő szegedi hölgyekre vonatkozó utalások. — A »kisasszony feleségünk« Enyvári Sarolta, az Aradi-féle színtársulat operett primadonnája, aki a »Kisasszony feleségem« c. operettet választotta ekkoriban jutalomjátékaul. (Lásd *A »Színház«* rovatból c. fejezetünket.) MK és baráti köre 1878 december végén melegen ünnepelte a művésznőt. (Vö.: Krk 55. köt. 155., 221. l.)

22 15 »egyszerű nemesember létemre . . .« — MK fiatal korában úgy tudta, hitte — és írta is sokszor —, hogy családja nemesi származású, Kiscsoltói előnévvel. Valójában sem apai, sem anyai ágon nem volt nemes.

20 *Gothai Almanach* — a Justus Perthes kiadásában 1764 óta Gothában évenként megjelenő családtörténeti évkönyvsorozat, amely Európa uralkodó házait és főnemességét tartotta számon.

Nagy Iván — N. I. (1824—1898) történész *Magyarország*

Lap Sor

- családai címerekkel és leszármazási táblákkal* c., 1857 és 1867 között megjelent 13 kötetes műve.
- 23 : 32 *»illet correspondance«* — válaszlevél, átszállójegy.
- 24 : 23 *László* — valószínűleg Kátay László fiatal, módosabb szegedi vaskereskedő; MK *»kompániá«*-jának egyik tagja. Az író említette 1910-ben, írói jubileuma szegedi megünneplésén mondott beszédében is nevét és üzletét. (*A mi Mikszáthunk* Szeged, 1960. 147. l.)
- 38 *szillaba* — szótag; szójáték a *László* névvel.
- 25 : 7 *Pácz János* — Szeged egyik neves cigányprímása. MK említi *A „Gilagó” banda* c. tárcájában is: Krk 30. köt. 134. l.
- 33 *Felsővárosi Kaszinó* — Szegeden a mai József Attila sugárút és a Maros utca sarkán volt; ekkor a szegedi társasélet egyik központja. Később a Szociáldemokrata Párt helyisége lett. Az 1930-as években lebontották.

Irodalom

A Mikszáth-irodalomban Nacsády említi meg, mint *A hét nagy eseményéhez* hasonló *»jellemzés-gyakorlás«*-t. (101. l.)

A MI URAINK, A PINCÉREK

M. SzN 1879. február 8., 34. sz., *»Diabolus«* álnévvel.

Bár a *»Diabolus«* álnév ez időből mint MK álneve nem ismeretes, a tárca maga evidensen rá vall. Olyan szegedi tárcaíró, aki farsangi *»báli referádá«*-t ír a SzN-ba és a saját *»kedves vármegyéjé«*-re hivatkozik, ahol egy *»mogorva, hatalmas főispán«* még arra is ügyelt, hogy a *»két vicenótárius«*-nak részegen valami baja ne essék, és aki Szegeden eddig mindössze ha négy bált látott — nem is lehet más, mint MK. (26 : 25—31.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 26 18 *Felsővárosi Kaszinó* — ld. *»Bárcsak mindig szombat este volna . . .«* c. tárca jegyzetét (29 : 24)
- 19 *Letorieres márkí* — feltehetően MK valamelyik olvasmányélményének fölbukkanása áll a számunkra ismeretlen név mögött. Egyik 1872-ben írott elbeszélésében is említi: Krk 27. köt. 113 : 37
- 27 *volt egy mogorva, hatalmas főispán . . .«* — a MK által jelzett időben Nógrád megye főispánja gróf Gyürki Ábrahám (1836—1901) volt, aki a Habsburg birodalom háborúiban mint csá-

Lap Sor

- szári katonatiszt szerezte érdemeit. MK — bár többször emlékezik rá írásaiban — talán ezért nem említi soha a nevét.
- 27 : 30 *Lady-patronesse* — védnöknő.
34 *esprit* — szellem.
- 28 4 *kredenc* — a mai büfé múlt századbeli elnevezése.
- 27 »*A megboldogult Kákay Aranyos*« — Kecskeméthy Aurél (1827—1877) kiváló publicista és pamfletíró, annak a modornak a hazai meghonosítója, amelyet politikai karcolataiban, »fény- és árnyképei«-ben a fiatal MK is követett. A »mostaniak«; ifj. Ábrányi Kornél (K. A. II.) és MK; volt »Kákay Aranka« [!] is.

MÉG NÉHÁNY PIPATÜLL

- M. I. SzN 1879. február 11., 36. sz., K. A. No. 3. jelzéssel.
II. SzK 2. köt. 39—45. l.

Az első bekezdésben említett rózsaszín ruhás »múzsza« minden valószínűség szerint Zsótér Mari (ld. »*Bárcsak mindig...*« c. tárcsa jegyzete), a SzN főszerkesztőjének sógornője.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 30 : óim *pipatüll* — régi füstszűrő-megoldás a pipában.
- 31 : 2 *Felsővárosi Kaszinó* — ld. »*Bárcsak mindig szombat este volna...*« c. tárcsa jegyzeteit.
- 15 »*Morfeusz úr*« — Ovidiusnál az álom istenének egyik fia, akinek módjában állt, hogy az alvóknak megjelenjen. Itt az álmosság megszemélyesítése.
- 29 *Salamon* — magyar király (szül.: 1052), I. András magyar király fia; trónját az állandó trónviszályok miatt csak külföldi segítséggel tarthatta meg. A Salamon név említése itt a szegedi társaságnak a bálon résztvevő egyik tagjára való tréfás utalás. (Salamon Zsigmond járásbíró volt a városban; vö. »Ujdonságok«, *A bálbizottság köréből* 481. l.)
- 33 *bajor kék és fehér* — Bajorország, 1871-ig független állam (ettől kezdve is volt ugyan királya, de szerződés kötötte a Német birodalom császárához), színei.
- 37 *IV. (Kun) László* — magyar király (1262—1290), akit állítólag a nők miatt öltek meg a kun vezérek.
- 32 1 »*Dulce [et decorum] est pro patria mori*« — Édes [és dicső] a hazáért halni. (Horatius, Ódák III.)
- 7—8 »*állandó híd*« — Szeged város közgyűlése e hónapban, 1879 januárjában tárgyalta a Tiszán építendő közúti híd

- Lap Sor
 tervét (vasúti híd már volt ekkor Szegednél a Tiszán).
 Vö. 106 : 6, 389., 436., 512. l.
 33 36 *Lucus a non lucendo* — latin mondás, értelme itt körülbelül:
 az ellenkezőjéből is eredhet valami.
 34 5 — A Fővárosi Lapok (irodalmi napilap) 1879. január 28-án
 közölt rövid tájékoztatót a szegedi nőegyleti bálról, s szokás
 szerint felsorolta a résztvevő hölgyek előkelőbbjeit. (22. sz.,
 107. l.)

VIDÉKI ÁLARCOSBÁL

M. SzN 1879. február 14., 39. sz., K. A. jelzéssel.

A K. A. jelzés minden kétséget kizáróan MK-é, annak ellenére, hogy elmaradt mellőle a szokásos számjelzés (No. vagy Nr. 3.). A 35 : 14—20 sorokon levő utalás a *Még néhány pipatűll* c. tárcára bizonyítja ezt, a fölismerhető mikszáthi jellegzetességek mellett.

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
 34 : 30 — Az *Egy címmelküli könyv* (Bp. 1879.) Solymosi Elek szín-
 művész munkája, alcíme szerint »elmefuttatás az obscen
 férfiak és prostituált nők jelleméről«. Valójában zavaros
 erkölcsstani fejtegetés, amely részletezett példáival megbot-
 ránkoltatta a közvéleményt. — MK ez utalása, amely Soly-
 mosi vizsgálatának alanyául kínálja a bál közönségét, meg-
 lehetõsen éles vagy legalábbis meggondolatlan.
 35 : 36 *fizonómia* — a pongyola ejtés miatt torzult írásmód; helye-
 sen: fiziognómia.
 37 : 35 *Kukac* — Urbán Lajos szegedi cigányprímás beceneve.
 38 *Csing-Csang Yui Péter* — »a világ legnagyobb embere«, mu-
 tatványos. Szegedre jövetelét már az előző hónapban hir-
 dette a SzN és közölte, hogy az álarcosbál rendezése »min-
 dent elkövet«, hogy megnyerje a bálon való megjelenésre.
 (Újdonságok. jan. 24., 19. sz.)

A SZÍNHÁZ-LÁTOGATÓK

M. I. SzN 1879. február 20., március 2., 44., 53. sz., Kákay Aranyos
 Nr. 3. álnévvel két részletben:
 1. február 20. (44. sz.) Elejétől az »Aki emlékezik a »Szín-

házlátogatók» című tárcámra. . . » kezd. szakaszig. (Folyt. köv.)
2. Az eml. szakasztól végig. (Folyt.)
II. SzK 2. köt. 9. 1.

Amint a Bevezetésből kitűnik, MK-t a több esztendőszíni-kritikusi gyakorlattal együttjáró rendszeres színházlátogatás arra ösztönözte, hogy egy új »fotográfia sorozat«-ot írjon a — közönségről. A balassagyarmati és pesti figurák mellé — feltehetően — itt vonultatta volna föl szegedi alakjait, ha a terv teljes egészében megvalósulhat. A nagyobb lélegzetű és saját szépírói elveiről valló Bevezetésből sejthetjük — a második közlemény végén olvasható »Folyt.« figyelmeztetéséből pedig bizonyosan következtethetjük, hogy a »Katák«-on és a »Maecenas«-on kívül jónéhány szegedi színházlátogató-típust megmutatott volna még. Közzelebbit azonban a tervről nem sikerült kiderítenünk.

Az első és második közlemény megjelenése között eltelt, viszonylag hosszú időből, valamint a második közlemény bevezető mondatából (»Aki emlékeznek még. . . « stb.) arra következtethetünk, hogy a »fotográfia«-ból többet meg sem írt, mint amennyit közzé tett. A terv megvalósításának akadályá bizonyára az árvízveszély megnövekedése, majd a katasztrófa volt. Ezek hosszú ideig más irányú, mindenekelett publicisztikai feladatokat hátrítottak MK-ra.

A szövegről

Kijavítottuk az alábbi SzN-beli sajtóhibákat és elírásokat (zárójelben a SzN-ban hibás szövegrészek):

Lap Sor

- 38 : 15 Nemzeti Színházba (nemzeti színházba)
- 16 Népszínházba (népszínházba)
- 17 Arenába (arenába)
- 18 — 20 (ugyanazok a javítások!)
- 40 8 háromszorosán (háromszorosán)
- 26 viganót (vigánót)
- 29 Linné (Linnée)
- 32 színházi (sinházi)
- 41 8 aztán ismét (antán ismét)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 38 12 *Ráday-bölcső* — Ráday Gedeon gróf (1829—1901) 1869-ben királyi biztosként hozzáfogott az alföldi betyárvilág felszámolásához. Embertelen vallató módszereiről vált híressé. Ezek közé tartozott a R.-bölcső, amelyről MK Nyilassy Pál szegedi ügyvédől hallhatott. Ny. ugyanis R. beosztottja volt.
A R.-bölcsőnek azt a vallatási módszert nevezték, amikor a gyanúsítottat ruhátlanul hordóba ültették és körülöntötték nedves gabonával (rozssal, zabbal). MK a Ráday-bölcsőt

- említi az *Egy rendőr-zseni* c. elbeszélésében is (1883). Krk 34. köt. 96., 99., 304. l.
- 38 15 *Nemzeti Színház* — Pesten a mai Múzeum körút és Rákóczi út találkozásánál 1837-ben megnyílt régi színházépület volt.
- 16 *Népszínház* — a mai Blaha Lujza téren volt, 1875-ben megnyílt színházépület. A Nemzeti Színház (ld. ott) lebontása után ez az épület adott helyet 1965-ig, lebontásáig a Nemzeti Színháznak.
- 17 *Aréna* — a később Budai Színkör néven ismertté lett épület a híres »Horváth-Kert«-ben (a mai Krisztina téri parkban), az Alagút utca sarkánál. A »Színkör«-t mint személyes élményének színhelyét említi MK *Az ingyen csokor* c. »érzékeny színházi történet«-ében is (Krk 35. köt. 136. l.).
- 39 7 *canaille* — csöcselék.
- 8 *szocietas* — »a társaság«, ti. a »felsőbb körök« társaséletének résztvevői.
- 12 *Pál és Virginia* — Bernardin de Saint-Pierre regénye (1787); a történet opera-változata azonos címmel került színpadra. Szövegét Carré és Barbier, zenéjét Massé szerezte.
- 13 *veritablement* — valóban, igazán; pontos helyesírással: veritablement, de MK szándékosan, az »r«-eket roпоgató beszédmód jellemzéséül írta a fenti módon.
- 17 *Szana Tamás* (1844—1908) — ügyvéd, majd irodalomkritikus, lapszerkesztő, író és műfordító. A Petőfi Társaság főtitkára, Mikszáth jó ismerőse.
Oidipus Kolonoszban — Szophoklész (i. e. 497—406) utolsó tragédiája.
- 19 *Gyulai (Pál)* (1826—1909) — a kor irányadó irodalomkritikusa, ekkor az Akadémia Szépirodalmi Osztályának titkára, a Kisfaludy-Társaság elnöke, a pesti egyetem irodalomtanára.
Vadnai (Károly) (1832—1902) — (MK-nál Vadnay) diákkorában kezdett költészettel foglalkozni, majd a szabadságharc után prózaíróként tűnt föl. Később elsősorban lapszerkesztéssel foglalkozott (Fővárosi Lapok).
- 20 *Prém József* (1850—1910) — középiskolai tanár, termékeny, de csekély tehetségű költő. MK jól ismerte, többnyire kicsinylőleg, sőt gúnyosan említette írásaiban.
- 28 —33 »Azon írók közé tartozom . . . az ember.« — MK hasonlóképpen nyilatkozott 1878 őszén V. Tissot-nak. Vö. Krk 55. köt. 26. l.
- 36 *Aradi (Gerő)* — a Szegeden ekkor játszó színtársulat igazgatója.
- 40 : 15 *János* — Felmayer János
- 19 »mint a Buda Halálában. . . « — Arany János a Buda Halála VI. énekébe illesztette a *Rege a csodaszarvasról* c. költeményét. Kezdősorai:
Száll a madár ágrul ágra,
Száll az ének szájrul szájra;

Lap Sor

- MK pontatlanul idézi a második sort (»Szól. . .« stb.)
- 40 : 25 *kacabáj* — hosszúujjú női kiskabát; népviselet. MK részletesen leírja *Az Osztrák—Magyar Monarchia trászban és képbén* c. kiadványban. (*Magyarország* 2. köt. 502. 1.)
- 30 *Linné, Karl* (1707—1778) — svéd természettudós; a növény-fajok rendszerének föllállításával korszakot alkotott a növény- és állatrendszerian történetében.
- 41 7 »*Ez a Rubikon!*« — »Ez a döntő határvonal« értelemben. Az ókorban a R. Itália és Gallia határfolyója volt. Julius Caesar ezen átkelve visszavonhatatlan lépést tett a császári egyeduralom felé. Így a R-on való átkelés a döntés jelképe.
- 10 — Az ötágú a nemesi, a hétágú a bárói, a kilenc ágú a grófi, a tizenegy ágú a hercegi korona.
- 38 »*Jago bevádolja Desdemónát*« — Shakespeare *Otellojában* a III. felvonás 3. színe. (Az *Otellót* 1879. január 29-én adta Aradi Gerő társulata Szegeden.)
- 42 : 19 *foyer* — előcsarnok.
- 23 »*Próféta*« — szegedi vendéglő, MK és barátai egyik kedvelt helye.
- 43 1 »*a római költők Maecenas*« — Gaius Cilinus Maecenas római lovag, Augustus császár barátja, a költők, művészek bőkezű támogatója.
- 23 *entuziazmus* — elragadtatás.

Irodalom

Ezzel a »fotográfia« sorozattal először Nacsády foglalkozik a MK irodalomban. Az író »sűrítési kísérletei«, írói »fegyverpróbái« sorában jelentős mozzanatként fogja föl, ahol az »anyaggyűjtés« írói megfogalmazásba vált át. A »Bevezetés« fejtegetéseit a »realizmus felé mutató elvi állásfoglalás«-nak tekinti; a fővárosi és vidéki közönség összehasonlításában »bizonyos társadalmi viszonylatok« MK előtti tisztulásának jegyeit látja. Idézi az ide vágó részeket (39 : 4—8., 39 : 22—33). — A két »fotográfia« vizsgálatából azt a következtetést vonja le, hogy az olvasó tanúja lehet annak, MK hogyan teszi meg az első lépéseket a realista ábrázolásmód első lépcsőfoka, a tipikus megragadása felé. Ugyanakkor figyelmeztet, hogy ezek a »fotográfiák« még túlságosan általánosítottok, állóképek, melynek oka többek között a »képsorozat« megoldás, amely konkrét cselekményt nem enged kibontakozni. (101—105. 1.)

AZ ÖREG ZSEDÉNYI

- M. I. SzN 1879. február 22., 46. sz., a cím fölött a nekrológoknál szokásos kereszttel, teljesen kiírt névvel.
- II. Hi. 5. köt. (*Az én halottaim* 18—21. Az életrajz nélkül)

Zsedényi (Pfannschmied) Ede (1804—1879) a konzervatív, különösen dinasztiahű politikus gyakori szereplője a fiatal MK karcolatainak (vö. Krk 28. köt. 146. l., 51. köt. 228. l. stb.). Bizonyára elsősorban nem Zs. politikai szerepe, hanem inkább anekdotába illő »eredetisége«, különössége hívta föl magára az író figyelmét.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 43 35 »mikor két kézzel dobálják államférfiaink a millókat« — az utalás a Tisza-kormány ekkori kölcsön-manővereire vonatkozik, melyekről MK vezérekkel is írt (ld.: *Az új kölcsön* 1879. január 14.).
- 44 10 »lutheránusok pápája« — utalás Zs.-nek az evangélikus egyházban betöltött vezetőszeropére, amelyet az abszolutizmus idején szerzett meg azzal, hogy a magyar protestáns egyházak önkormányzatát bátran védelmezte (ld.: a cikk életrajzi részét).
- 47 10 *Esterházy Pál* (1786—1866) — osztrák császári diplomata; 1842-ben a hazai szabadelvű arisztokráciával teremtett kapcsolatot. 1848-ban a Batthyány-minisztérium tagja lett, de már annak lemondása előtt visszalépett.
- 48 16 *októberi diploma* — 1860. október 20-án a »birodalom államjogi rendezésére« I. Ferenc József által kiadott rendelet, amely az alkotmányos rend kiépítése felé tett fontos lépést jelentett az elnyomó Bach-korszak után, ugyanakkor azonban fönntartotta Magyarországnak Ausztriába történő beolvastását, ügyeit a Birodalmi Tanács elé tartozóknak jelentette ki.
- 17 *Vay Miklós báró* (1802—1894) — reformkor első éveiben még aktív, majd egyre jobban visszahúzódó politikus arisztokratát 1860-ban az udvari kancellária vezetésével bízták meg, de rövidesen lemondott.
- 27 »sparmeister« — a »takarékoság mestere«.

VAHOT IMRE BÁCSI

M. I. SzN 1879. február 25—26., 48—49. sz., teljes névvel, két részletben:

1. 1879. február 25., 48. sz. Elejétől az »Imre bácsi valaha igen csinos ember volt...« kezd. szakaszig. (Még egy közlemény követhet.)

2. 1879. február 26., 49. sz. Az eml. szakasztól végig.

II. Hi 5. köt. (*Az én halottaím*) 22—31. l.

Vahot Imre (1820—1879) szerkesztő és író az 1840-es évek irodalmi életének nevezetes alakja.

A MK által írott nekrológ egyik legérdekesebb része kétségkívül a Petőfire vonatkozó emlékezés. A Vahot Imrétől hallott Petőfi-emlékezésből már egy alkalommal írt tárcát MK és «Clique» álnéven le is közölte a BpN 1878. január 27-i számában *Petőfi és szülei* címmel. E tárcának első része a költőnek a Pesti Divatlaphoz való szerződését adja elő, a második rész — csekély eltérések kivételével — azonos a Szegeden közölt történettel. A SzN belső tárcái e része nem hiteles. Vahot — ez emlékiratairól is bebizonyosodott — érdemtelenül állította önmagát a nagy költő fölfedezőjéül és önzetlen, alyai barátjának. A valóságban Vahot a nemzeti irodalom és Petőfi érvényesülésének ügyét nem minden fondorlat nélkül kaposolta össze saját szerkesztői és anyagi érdekeivel. Egyébként maga vallotta, hogy Petőfin, «e zord, epés és magába zárkózott fiún semmi szeretetre méltót nem talált». (Zilahy Károly: *Petőfi Sándor életrajza* 66. l.)

A MK által leírt epizód egyik változata szerepel Vahot emlékirataiban is — idézi Hatvany Lajos *Így élt Petőfi* 1955. 2. köt. 424—426. l. Ismét más, bár Vahot emlékiratára támaszkodó változatát lásd Farkas Emőd: *Petőfi élete* 1909. Petőfi Könyvtár XI. füzet 154—155. l. — Ami a históriából hiteles: Vahot 1845 januárjában találkozott Petőfi szüleivel Pesten, és Petőfi a *János vitéz* honoráriumát már elszegényedett szüleinek adta. Olyan részletek, mint pl. az, hogy Petrovics István nem sokra tartotta fia «mestersége»-ét stb., közismert volt Petőfi költeményei révén is.

A szövegről

Lap	Sor	
49	27	prémes gallériú (prémes gallériú)
54	28	Dessewffyék (Desewffyék)
		30 vahotfalvi (Vahotfalvi)
56	6	nyilallik (nyillalik)

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
49	21	«Kümmerling» — budai kiskocsmá.
	31	<i>Császár-fürdő</i> — a középkor óta ismert gyógyforrások fölélőször a törökök által épített fürdő Budán. A XIX. század elején tulajdonosa (Marczibányi István) az Irgalmas Rendnek adományozta, amely a fürdő jövedelmét a vagyontalan betegek gyógyítására fordította. Így tölthette ott idejét az öreg Vahot és az anyagilag ekkor nagyon gyengén álló Mikszáth is.
	32	<i>Lauka Gusztáv</i> (1818—1902) — újságíró, az első magyar nyelvű élclap szerkesztője; igen termékeny, de nem jelentős költő, regény- és drámaíró.
	35	<i>Zubovics Fedor</i> (1849—1920) — kalandos életű katonatiszt. Harcolt Garibaldi seregében, szolgált az egyiptomi török hadseregben, Spanyolországban a monarchisták ellen küz-

- dött, az orosz—török háborúban a törökök oldalán vett részt a harcokban. Nevezetes volt lovas bravúrajairól és hadászati találmányairól. MK-nak még Nógrádból jó ismerőse volt, ahogy az író erre utal is. — 1879 márciusában részt vett a szegedi árvíz áldozatainak mentésében és visszaemlékezései forrásául szolgáltak az árvíz történetíróinak is, vö. Szabó László: *Szeged halála és föltámadása* 2. köt. több hosszabb idézet.
- 51 17 — MK versének első 17 sorát idézi Rubinyi (21. l.). — Nem első és nem is utolsó verse — szemben saját állításával. Első verse (*A labanc neje* c. kisebb elbeszélő költemény) 1869-ben jelent meg az Igazmondó 50. számában, később *A komáromi fiú, aki meghódította a világot* címmel írt verset Jókairól, *Az ördög orsója* címen 1882-ben didaktikus verset is közreadott stb.
- 52 17 — Vahot művei közül a *Huszárcsiny* c. népszínmű 1855-ben, a *Farsangi iskola* c. vígjáték 1845-ben készült el.
- 53 14 *abaposztó* — durva posztószövet, szegények viselete; az 1860-as években hazafias tüntetésből előkelők is viseltek abaposztóból készült szűrt, köpenyt stb.
- 24 *»a legszeretettebb anyja és atyja«* — a Petrovics-házaspár sírfelirata (Petőfi fogalmazása). Állítólag azért nem vésette a költő szülei neveit a sírkőre, hogy az ország fővárosát ekkoriban elfoglaló osztrák katonaságnak ne tűnjön föl a sír. (Ferencki Zoltán: *Petőfi életrajza* 3. köt. 345. l.)
- 26 *»a jó öreg korcsmáros«* — utalás a hasonló című Petőfi-versre (1845. augusztus).
- 54 10 *»mint a gyümölcs a fán«* — utalás *A füstbement terv* c. Petőfi-versre, annak utolsó sorára (1844. április).
- 12 *Vachott Sándor* (1818—1861) — MK-nál »Vahot«. Vahot Imre bátyja. (Vezetéknevük eltérő írásának oka, hogy Imre egyszerűsített, »magyaros« névalakot használt.) Költő, Petőfi jó ismerőse (V. sógornőjéhez írta a *Cipruslombok* c. versciklusát). Vachott Sárosi Gyula (ld.: 54 : 19) rejtegetése miatt a szabadságharc után börtönbe került, ahol megőrült.
- 19 *Liszniai Kálmán* (1823—1863) — (Mikszáthnál »Lisznayay« is!) MK »földi«-je (Nógrád megyében született); 1848-ban a márciusi fiatalok köréhez tartozott. Az abszolutizmus idején roppant népszerűsége tett szert »palóc dalai«-val, a népies irányzat fattyúhajtásainak számító, erőltetett verselményekkel.
- Sárosi Gyula* (1816—1861) — költő, a szabadságharc eseményeinek verses, agitatív krónikása (*Arany Trombita*); a szabadságharc után súlyos rabságot szenvedett. Népszerűségét inkább hazafiúi magatartásának, mint költészetének tulajdoníthatjuk.
- 28 — A Dessewffy-rokonságot MK-né is említi *Visszaemlékezéseiben*. Ebből kiderül, hogy a család egyik tagjával, D. Elek

balassagyarmati aljegyzővel (később Nógrád megye főügyésze lett) MK személyes jóbarátságba is került. Egyike volt azoknak, akik MK házassága elől igyekeztek az ismeretes nehézségeket elhárítani. (Bp. 1957. 77—78., 84., 115. l.)

- 1 A gyermek szeszélyes parancsainak sora, amely a kastély fölfordításának ötletével éri el csúcspontját, megismétlődik MK több más írásában, nem egy elbeszélésében is, valamint a *Nemzetes uraimék* c. Mikszáth-regényben (1882—1883), ahol a kis Laczko Károlyka vályút, kosarat, majd a házat fordíttatná föl Filessikkel. (Krk 2. köt. 128., 381. l.) — A Vahot-nekrológ anyagát részben fölhasználta MK-ról frott életrajzában (a kastély-fölfordítás epizódját is): Gyöngyösy 40—41., 57—58. l.

- 24 *Zichy Ferenc gróf* (1811—1897) — 1849-ben a cári seregek mellett osztrák császári főbiztosként működött, „muszkavezető” volt; 1861—67-ben Nógrád főispánja, a 70-es években a Monarchia konstantinápolyi nagykövete volt.

Irodalom

Rubinyi említi a nekrológot *A légyott* c. vers tárgyalásakor (21—22. l.).

A HARAGOS TISZA

- M. I. SzN 1879. március 4., 54. sz., teljes névvel.
II. SzK 1. köt. 27—31. l.

A tárcza keletkezése összefügg a növekvő árvízveszéllyel. Hasonló modorban írt MK a BpN tárcsarovatában a Dunáról (*A Duna* 1878. január 24., 24. sz.; Krk 53. köt.), amikor a jeges ár fenyegette Pestet. Ebben a tárcsában fölhasználta az író a Chudák Gyuró esetéről szóló anekdotát, amelyet most Kende Kanuttal kapcsolatban idézett föl. (58 : 25)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 57 8—11 — Petőfi-reminiszcenciák: „Mint az *őrült*, ki letépte láncát, Vágtatott a Tisza a rónán át. . .” stb. (*A Tisza*.)
25 — MK itt elvétette a költői hivatkozást: a legenda szerint Attila hármas koporsóját a *Tisza* medrébe temették, nem a *Dunáéba*. Egyébként ugyanez a vétség előfordul az *Ahol a víz is virágozik* c. Szegedről szóló írásában is: Krk 35. köt. 96. l.
57 : 29—58 : 2 E sorokat átvette Szabó László *Szeged halála és fel-támadása* c. könyve (Szeged, 1929. 1. köt. 106—107. l.).

Lap Sor

- 57 : 34 *Bodrogkeresztúr* — nagyközség Zemplén vármegyében, a to-kaji járásban; 1849. január 22—23-án vívtak itt véres csatát a honvédcsepatoK az osztrákokkal.
- 58 11 *Hungária* — szegedi szálloda és vendégló a SzN egykori szerkesztőségének szomszédságában (ma Somogyi B. u. 7. sz.).
»ad kaptam« — tréfás konyha-latinsággal: mintájára, »kap-tafájára«.
- 15 »vizi« — az első, irányadó tét a ferbli nevű kártyajátékban
- 58 : 17—59 : 2 — E sorokat átvette Szabó L. i. m. 1. köt. 77. l.
- 59 11 *bírói zártörés* — hatóság által lezárt (lepecsételt) tárgyról, helyiség stb. bejáratáról a zár (pecsét) illetéktelen eltávolítá-sa; tréfás értelemben illetéktelen beavatkozás.

Irodalom

A tárcát — tévesen — mint »kitűnő vezércikk«-et méltatja Cserzy Béla *A nagy palóc elindult* c. életrajzi regényében (Szeged, 1939. 121. l.).

Nacsády i. m.-nek *A város védelmének agitátora* c. fejezetében említi annak bizonyítására, hogy MK »nemcsak felelősnek, hivatott-nak érzi magát a város ügyeivel való foglalkozásra, hanem otthonos is a problémák között.« (56. l.)

FŐVÁROSI LEVÉL

M. SzN 1879. április 13., 81. sz., njn.

A tárcát először Nacsády bibliográfiája vette föl MK művei közé (148. l.), de bizonyítékokat MK szerzősége mellett nem hozott. (Ezt szóvá is teszi Szekeres László bírálata: ItK 1958. 1. sz., 84—89.)

A MK szerzősége mellett szóló bizonyíték mindenképpen az az »álrege«, amely Lukács György kormánybiztosnak és Kremminger Antal szegedi plébánosnak a király szegedi látogatásakor történt konfliktusát dolgozza föl. Ezt az árvízi epizódot a SzN-nak MK által vezetett »Újdonságok« rovata is hajtogatta, s szóvá tette a *Szeged pusztulása* c. rőpirat bevezetése is. — A »rege« nyilvánvalóan nem a pesti »köznép« körében született, mint a tárca állítja (60 12—14), hanem szegedi eredetű. Jellemző, hogy a fővárosi újságok is a SzN-ból vették át. A Pesti Hírlap 1879. április 15-én (103. sz.) *Magyarország metropoliszának elpusztulása* hírfejjel (»Apróságok« rovat); az Egyet-értés az »Újdonságok« rovatban (1879. április 15., 103. sz.) közli a tör-ténetet azzal, hogy »valóságos mythológia képződik a nép közt« a király szegedi látogatásáról.

Ilyen modorban MK írt regét az árvízről, sőt az idők során ő írt egész »regekör«-t a királyi családról (ld. pl.: *Népmese Rudolf király-*

író, amelynek ötletét MK állítólag a Pesti Hirlap egyik vidéki levelezőjétől kapta 1881-ben; ott is százesztendősz jószágos, ősz pap, férges és egészséges gyümölcsök jelképes szereplése fordul elő. Hi. 4. köt. 77. l.; ugyancsak »népmese« a királyról a *Haza jön a király* Jk 30. köt. 1. l. vagy: *Királylátogató parasztok* Krk 34. köt. 105. l.). — Az igazságos király, aki mihelyt megtudja a nép panaszait, »elcsapja«, »megbünteti« a gonosz, »rakoncátlan szolgát« (minisztert, kormánybiztost stb.) — ismerős kép ebből az időből MK-nál. (Tisza Kálmánnal kapcsolatban ld. pl. *Mi készül?* Krk 55. köt. 88. l.) Amint az előző évekbeli cikkekből is kitűnik, MK az alkotmányos királyt, kinek homlokán a magyar korona ragyog, tiszteli, becsüli. A bajok okának mindenekelőtt a nemzet és királya közé álló, gonosz, öröki praktika-jú Tisza Kálmánt és talpnyaló mamelukjait tartja. Néhol naiv fenyegetéssel arról ír, hogy ha a jó király megtudja azt, amit Tisza eltitkol előle a nemzet gondjaiból, elcsapja Tiszát, hogy vagy a nemzet, vagy a király »kifogy a türelemből«, s kiderülnek a miniszterelnök bűnei. (*Tisza a vádpadon* Krk. 55. köt. 89. l.)

A tárcsa második, Tisza Kálmánról szóló része a zsupori, keserve-sen tépelődő, majd markába nevtő miniszterelnökkel is MK-ra vall. Tisza »harpagoni« zsuporiságáról ugyanebben a modorban írt már egy »fővárosi levele«-t a Nógrádi Lapok szerkesztőjéhez 1873-ban (Krk 51. köt. 44—47. l.). — Egyébként ez a Tisza elleni támadás elhamarkodott volt: a miniszterelnök 1000.—Ft-ot adományozott a szegediek javára.

Tárgyi magyarázat

Lap Sor

60 5 a »Madarász-féle gyilkossága« — Mártonfalvi Izidor pesti ügyvédet 1879. március 30-án meggyilkolva és kirabolva találták lakásán. Kiderült, hogy gyilkosa és kirablója inasa, Madarász János volt, akit Aradon sikerült a rendőrségnek elfognia. Az ügy valóban hosszú ideig foglalkoztatta a közvéleményt, és az újságok nagy teret szenteltek részletei ismeretetésének.

ISTEN NEKI — MÉGEGYSZER A BORCSA

M. I. SzN 1879. április 20., 86. sz., K. A. No. 3. jelzéssel.
 II. SzK 1. köt. 46—54. l. (Tévesen 1879. április 30-i keltezéssel.)
 Az árvíz elhárításában MK szerint súlyos mulasztásokat elkövető Lukács György kormánybiztosról számos MK-frás említést tesz. E tárcájában a kormánybiztos egyéniségének és magatartásának vonásait gúnyolja, amelyeket hevesen bíralt pl. a *Szeged pusztulása* 15. lapján.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 64 : 37 »a régi tárcsa, de még az is a régi kedvenc tárggyal, Borcsával« — MK »Borcsás« tárcái: *Apróságok Pulszkyról* 1878. nov. 24., *Tisszt Szegeden* 1878. szept. 3., *Választási mandver* 1878. nov. 1. (Krk 55. köt.), illetve: *Éljenek a szőkék!* 1878. szept. 15. (Krk 30. köt.) — A MK irodalom a »Borcsa« nevet általában emiatt Szegedhez kapcsolja, bár az író 1877-es pesti emlékeiből idézi: vö. *Vahot Imre bácsi* c. tárcánkat. (50. l.)
- 65 29 *percSORAI TÖLTÉS* — ennél a tanyacsoportnál — ma község — szakadt át először Szegedtől északra a Tisza gátja 1879. március 5-én.

AZ ALFÖLD—FIUMEI VASÚTI TÖLTÉS KÖRNYÉKÉN

M. SzN 1879. május 4., 98. sz., njn.

Az Alföld—Fiumei Vasúttársaság (Békéscsabát, Szegedet és Baját kötötték össze vonalai a tengerparttal) Szeged—Baja vonalának töltése is átszakadt a katasztrófa idején. Ez volt az utolsó védelmi vonal. Helyreállítása nemcsak a vasúti közlekedés megindulása miatt volt szükséges, hanem azért is, mert így megakadályozható volt, hogy a várostól északnyugatra fekvő, elöntött területekről a víz továbbra is a városba nyomulhasson. A helyreállítási munkákat 1879. április 30-án hatalmas vihar zavarta meg. A vihar utáni napok egyikén készült e riport, amelyet MK írt a SzN számára. Különösen MK szerzősége mellett vall a riportot befejező beszámoló a »vízi csárdá«-ról, amelybe beleszótta egyik pesti színházi élményét. A *Nannon csap-lárosné* c. operettet 1877-ben nézte meg a Népszínházban, ugyanis maga is érdekelve volt az operett egyik szereplője, a Nikó Lina körüli botrányban. (Ld. A »Színház« rovatból c. fejezetünk jegyzeteit.) Azóta is emlegette példázatként Nannon korcsmáját frásaiban. (Pl. *A régi szabadelvűség* BpN 1878. jan. 2.)

A szövegről

Kijavítottuk a SzN szövegében található sajtóhibákat és elírásokat (a hibás szövegrészek zárójelben):

Lap Sor

- 66 : 21 Noé (Noe)
67 : 30 Makkos-erdő (makkos erdő)
34 pilótához (pilótához)
68 11 kilencszázezer (kilencszázezer)
18 föl ne említsek (föl ne említsem)
Rókus város (rókus város)
26 megválnán (megvállván)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 66 19 *pilota* — megvasalt hegyű gerenda.
67 5 *láp* — tutaj.
68 18 *Rókus város* — Szegednek a város központjától északnyugatra fekvő negyede a Budapest felé vezető út mentén.
69 8 *accise* — a forgalmi adó egyik fajtájának idegen neve, gyakran bélyegilleték alakjában hajtották be: ezt a bélyeget hozza a finánc itt.

A REIZNER-ÜGY A FEGYELMI BIZOTTSÁG ELŐTT

M. SzN 1879. május 15., 107. sz., njn.

A tudósítás Reizner János városi főjegyző ügyének tárgyalásáról szól. Az előtött városba érkező élelmiszer-szállítmányok kiosztásánál ugyanis állítólag visszaélések történtek. A vád — Reizner személyét illetően — alaptalan volt. MK folytatásos vezércikkben foglalt — tárgyilagosan — állást a kérdésben: *A közpálya — a Reizner-ügy s a közvélemény* (SzN 1879. április 22—23—25-én). — Magától értetődő, hogy ő, aki a lapot képviselte a közvélemény előtt és vitába is keveredett a SzH-val a kérdésben, lett az ügy tárgyalásának tudósítója is. De szerzősége mellett szól az »Oroszlán kávéháza és »stammgast«-jainak emlegetése (vö. *Kávéház az »Arany Oroszlány«-hoz* c. tárcsa 71—74. l.), az »ős Nibelungok kardjai« esatogásának ironikus idézése (vö. *A Nibelungok harca* c. regénytörredéke 1873-ból Krk. 1. köt. 181. l.) is.

A tárgyalás részleteinek megértéséhez maga a tudósítás szolgál adatokkal. A Reizner-ügyet más vonatkozásokban lásd az említett vezércikk-sorozat jegyzeteiben.

A szövegről

Kijavítottuk a SzN szövegében az alábbi elírást (a hibás szövegrész zárójelben):

Lap Sor

70 : 25 Nibelungok (Niebelungok)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 69 14 »a főispán« — Dáni Ferenc.
70 : 2 *Kalmár vádja* — a vádló Kalmár Imre hajósgazda, virilista volt; nem tévesztendő össze K. Istvánnal, MK ismert barátjával.

KÁVÉHÁZ AZ »ARANY OROSZLÁNY«-HOZ

- M. I. SzN 1879. május 18., 110. sz., -th -n. jelzéssel.
II. SzK 2. köt. 52—56. l.

Rubinyi Mózes hívta föl a figyelmet a balassagyarmati Deutsch-kávéház, a pesti Korona és a szegedi Arany Oroszlán MK által megírt képeinek párhuzamosságaira (25. l., illetve Jk 33. köt. XIII. l.). Valóban, MK ezzel a tárcával folytatja azokat a kávéház-leírásokat, amelyeket a Krk közül kötetben először: *Balassagyarmat közhelyei* Krk 51. köt. 26. l.

MK ezúttal is hosszabb beszámolót tervezett (vö. 74 : 17—18), végül mégsem folytatta a megkezdett munkát. A nevezetes kávéházat más írásaiban is említi. (Pl. Krk. 1. köt. 221. l., Jk 25. köt. 146. l.)

Az »Arany Oroszlán« kávéház Szegeden az Iskola utca és a Tömörkény utca sarkán állt, 1965-ben lebontották. (Egy ideig Tömörkény apja is a bérlője volt.)

A szövegről

Kijavítottuk a SzN szövegében az alábbi sajtóhibát (a hibás szövegrész zárójelben):

Lap Sor

72 : 4 Oroszlány kávéház (oroszlány kávéház)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 71 : 33 »a mellékutca« — máig Oroszlán utca Szegeden.
72 10 — A patikáról a tizenhárom mamelukkal a SzN 1879. május 8-i számában írt MK »apróság«-ot (279. l.)
13 »tigrisek« — a Tisza Kálmán-i »balközép« tagjainak gúnyos elnevezése a »fúzió« (1875) előtti években.
18 *Fillingner* — neves irodalmi kávéház 1855—1870 között Pesten; főleg a fiatal írók kedvelték. A régi Sebestyén téren volt a mai Belvárosban.
29 »Reizner-ügy« — ld.: *A Reizner-ügy a fegyelmi bizottság előtt* c. tárcát, illetve jegyzeteit.
38 *Egyetértés* — 1874-ben indult ellenzéki napilap, szerkesztője Csávolszky Lajos függetlenségi párti képviselő
73 2 *Pesti Napló* — 1850-ben indult politikai napilap, a Deák-párt, majd a szabadelvű párt tekintélyes közlönye; ekkor már az Egyesült Ellenzék álláspontját támogatta.
6 *A Hon* — Jókai ellenzékieknek induló politikai napilapja, ez időben már a kormány mellett állt.
22 *kotyel* — kotyél, szájjáratás, locsogás (tájszó).
74 8 *sokjeleség tartás* — ugyanezt MK mondta állítólag Tissotnak (*Tissot Szegeden* Krk 55. köt. 24. l.).
9 — A »genge vászoncseléd«-ről ld. *A színházlátogatók* 41 31.

Lap Sor

74 13 *vágtatva lovagló doktora* — a SzH egyik munkatársa, aki MK-nal polemizált egy farsangi tárcra ürügyén Dr. Vágtatva Lovagló álnéven. (Vö. »Bárcsak mindig szombat este volna . . .« c. tárcra jegyzetei.)

Irodalom

Rubinyi a balassagyarmati Deutsch-kávéház, a pesti Korona vendéglő és az Arany Oroszlány MK által megírt képcinek párhuzamososságairól: »Az idők folyamán a hely nagysága, az alakok jelentősége, talán egy darabig a stílus hajlékonysága is fejlődik; de a beállítottság, a szemszöglet, melyből a mosolygó író megfigyel, az körülbelül változatlan marad. Őneki ezek az emberek, ezek a helyek nem voltak igazi emberek és igazi helyek: ő ezekben költői munkásságának kiapadtatlan forrásait látta, hiszen torz-figurákat keresett, s lehet-e ilyeneket a természet más világában bővebben találni, mint éppen az emberi társadalomban.« (25. l.)

✓ JÓKAI SZEGEDEN

M. I. SzN 1879. június 15., 131. sz., K. A. No. 3. jelzéssel.
II. SzK 2. köt. 90—93. l.

A természeti katasztrófák iránt rendkívül érdeklődő romantikus regényíró már régóta figyelemmel kísérte Szeged meg-megújuló harcait a Tisza hullámaival. (*A szegedi vésznapok* c. írása 1855-ből Életemből 2. köt. 19—23. l.; stb.) — 1879-ben *A szegedi vész* címen maga írta A Hon vezércikkét március 13-án (63. sz. Reggeli kiadás), majd március 21-én tárcát írt *A szegedi életmentők* címen (71. sz.), a SzH egyik híre alapján érzelmes költeményt írt egy szegedi kisgyermekről, akit bölcsőjében elsodort az ár. (*A bölcső.*) A verset Szeged javára rendezett jótékonycélú előadáson felesége, Laborfalvi Róza szavalta el.

1879. június 13-án utazott Szegedre. A városba érkeztekor ünnepélyesen fogadták, az újjáépítés királyi biztosa és a város vezetősége is képviseltette magát a fogadáson. Utjáról cikksorozatban számolt be, amelyben a MK által említett mozzanatok is feldolgozta. (A cikksorozat egyes fejezeteinek címei: *A romtétő, Az Illovay-malom, A szádful, A magyar Züidersee, Az Óthalom, Az otthon — ház nélkül, A szivattyúk, A Hétválasztó-fejedelemmel, A szegedi legenda.* — Életemből 2. köt. 70—86. l.)

MK megemlíti Jókai látogatását az árvíz elöntötte városban a *Jókai Mór élete és kora* c. munkájában (Krk 19. köt. 117. l.) is, bár ott nem teszi szóvá, hogy ő maga is kísérője volt a népszerű írónak, s némi sajnálkozással írja, hogy a pusztulás megdöbbentő képe »nem hangolta valamely munka megírására, melyben a világrázó katasztrófát megörökítette volna . . .« (Uo.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 75 11 *»hírhedt új töltés«* — vö. *Az Alföld—fiumei vasúti töltés környékén* c. tudósításunk, 66. l.
- 20 *Illovay-malom* — a tulajdonosa nevérol ismeretes szélmalomba számosan menekültek az árvíz elöl, s amikor összeomlott, többben, köztük a molnár családtagjai is, életüket vesztették benne.
- 23 *»Népvilág«* — Jókai képes *»néplap«*-ja.
- 76 9 *»Hétválasztó«* — Szeged egyik nevezetes fogadója, a mai Bajcsy-Zsilinszky utcában állt. (8. sz.)
- 14 *Óthalom* — lösz-dűne csoport Szeged közelében. Megbontásakor Jégkorszak utáni településnyomokat, népvándorlás-és honfoglalás kori leleteket tártak föl a régészek.
- 22 *»Chateau Palugyai«* — Jókai 1879 májusában írt elbeszélésének címe (Fővárosi Lapok 1879. május 20., 116. sz., 363. l.). A történet Palugyai Jakabról, az egykori Pozsony melletti korcsmabérlőröl szól, aki mint kitűnő borkezelő lett számos kitüntetés és milliós vagyon tulajdonosa.
- 23 *giesshübli víz* — Giesshübl-Puchstein község és gyógyfürdő forrásainak egy időben híres ásványvize.
- 77 16 *»Pester Lloyd«* — 1854-ben indult német nyelvű politikai napilap; a Deák-párt, majd a szabadelvű párt orgánuma.

SZEGEDORSZÁG

- M. I. SzN 1879. június 25., 139. sz., K. A. No. 3. jelzéssel
II. SzK 1. köt. 55—59. l.

A tárcza az újjáépítési királyi biztosság működésével foglalkozó vezércikkkel rokon. — MK Jókainak *Erdély aranykora* c. regénye alapján hasonlítja össze a város önkormányzatát szinte megszüntető Biztosi Tanácsot Apafi Mihály erdélyi fejedelem egykori udvarával. Erre vall, hogy említi Veér Györgyöt is, aki a történeti forrásokban nem szerepel Apafi idejében, hanem csupán mint költött regényalak létezik Jókainál. (Vö. Jókai Mór *Összes Művei* 3. köt. 442. l.)

Apafi Mihályról és tanácsosairól Mikszáth máskor is írt: *A tanácsúr furlangja* (1885) Krk 36. köt. 110. l.; *A két koldusdiák* (1886) Krk 3. köt. 86—109. l.

A szövegröl

Kijavítottuk az alábbi sajtóhibát a SzN szövegében (a hibás szövegrész zárójelben):

Lap Sor

77 : 35 Veér György (Ueér György)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 77 : 24 *Zsótér-féle ház* — a Zsótér család birtokában levő szegedi házak közül itt a Klauzál téri kétemeletes épületről van szó.
- 25 *Apafi Mihály* (1632—1713) — 1661-től 1695-ig Erdély fejedelme. MK Cserey krónikája, illetve Jókainak Cs-re támaszkodó regénye (*Erdély aranykora*) alapján jellemzi Apafit és környezetét.
- 33 *Teleki Mihály* (1634—1680) — Apafi Mihály kancellárja. Cserey krónikája és Jókai regénye nyomán félelmetes cselészövként élt az utókor tudatában.
- Nalóczi István* (1632—1702) — Apafi első híveinek egyike, udvarmester, tanácsnok, majd Hunyad megye főispánja.
- 34 *Bánffy Dénes* (megh. 1674) — dúsgazdag főúr, Apafi tanácsosa, a Habsburg barát politika képviselője volt Erdélyben.
- 35 *Veér György* — költött alak, Jókai regényében az erdélyi nemesség főhadnagya.
- 78 1 *Béldi Pál* (1621—1679) — Apafi idejében a fejedelmi tanács tagja, a székelyek »generálisa«. — MK célzása arra, hogy »Béldi Pálok nem járnak most a fejedelmi udvarokba«, arra vonatkozik, hogy Béldinek csodaszép felesége volt.
- 8 »a hatalmas fejedelem« — Tisza Lajos.
- 20 »Zombory szenátor történeti nevezetességű kalapja« — Zombory Antal szegedi városi tanácsnok megfogadta, hogy addig nem vesz új kalapot, amíg az állandó közúti híd — amelynek ügyét ő terjesztette a városi közgyűlés elé 1879 első hónapjában — föl nem épül Szegednél a Tiszán. A fogadalomról számos anekdota keringett a városban. (Vö. »Újdonságok« 503. l.) MK az ötletet földolgozta a *Még néhány pipatiüll* (32. l.) és a *Kétezer Salamon* (SzK 2. köt. 207. l.) c. tárcájában is.
- 28 *Don Alcaso* — valószínűleg MK valamelyik olvasmányélményének emléke a nemes spanyol lovag figurája.
- 31 »Reiznert külötte alóla a közvélemény« — ld. *A Reizner-ügy a jegyzelmi bizottság előtt* és *A közpálya — a Reizner-ügy — s a közvélemény* c. írásokot és jegyzeteiket.
- 79 : 25 *gányó* — eredetileg a dohánykertész neveztek így; általánosabb értelemben: szegényparaszt.

Irodalom

Nacsády említést tesz arról, hogy MK mint a város újjáépítésének kritikusa, Apafi udvarához hasonlíttja a szegedi Biztosi Tanácsot. (64. l.)

VEZÉRCIKKEK ÉS POLITIKAI CIKKEK

Az előzőkön kívül alkalmazott rövidítéseink:

V vezércikk
P politikai cikk

A FRANCIA VÁLASZTÁSOK (njn) V.

Franciaországban 1879. január 5-én zajlottak le a szenátusi (†felsőházi) választások. A legitimisták, a bonapartisták és orléánisták, a legerősebb köztársaság ellenes pártok, nem tudtak megegyezni a választások idejére, holott a szenátusban eddig többségben voltak. A köztársaság hívei mégis tartottak a számukra végzetessé válható összefogás lehetőségétől. Gambetta előadó-körutakkal, a köztársasági sajtó nagyszabású kampánnyal igyekezett a köztársasági jelöltek győzelmét előkészíteni. — A választások a köztársaság, a polgári demokrácia megerősödését eredményezték és ezzel biztosítottak látszott az 1880-ra kitűzött alkotmánymódosítás végrehajtása. A magyar ellenzék — amely remélte, hogy a szerinte elhibázott osztrák—magyar külpolitika tervei így nem valósulhatnak meg — általában örömmel üdvözölte a francia választások ilyen kimenetelét.

A SzN-nál MK volt az, aki 1877—78-ban a BpN-nál is hangsúlyozott franciák iránti különös rokonszerve folytán a francia belpolitikai eseményeket fokozottan figyelte, s róluk az Andrássy-féle, az orosz—német szövetséggel összefüggő külpolitikai koncepciót kárhoztatva írt. (*Meddig játszanak még a népekkel?* 1879. szept. 3., Krk 55. köt. 83. l.) Különösen imponált MK-nak a francia köztársasági politikusok közül Gambetta. Az életéből vett esetekkel — anekdotákkal — alkalom adtán példázódott is. (*A választókhoz* 1878. nov. 26., Krk 55. köt. 117. l.)

A cikk fentiekkel egybevágó gondolatmenete és hivatkozása MK szerzősége mellett szólnak, valamint az a tipikus mikszáthi el-lentétezés, amely az első mondatban olvasható. «És a 'gloire' hazája akkor volt a legnagyobb, amikor a legelfeledettebb lett» — írta a már említett *Meddig játszanak még a népekkel?* c. vezércikkében 1878 őszén (Krk 55. köt. 84. l.), illetve Pulszky Ferencről, aki szerinte «mikor a népszerűségben egészen alámerült, akkor volt ő a legnagyobb» (*Pulszky Ferenc* 1878. nov. 19., Krk 55. köt. 113. l.). Cikkünk első mondata teljesen analóg az említett fordulatokkal.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

81 4 — Franciaország «nagy háborúja»: az 1870—71-es porosz—francia háború, amely a franciák vereségével és III. Napóleon császárságának bukásával ért véget.

Lap Sor

- 81 9 »cherches la femme« — »keresd az asszonyt« (vö.: *Keresd az asszonyt?* c. vezércikkünket — 87. l. — és jegyzeteit).
- 10 »cherchez la France« — »keresd Franciaországot«
- 13 *világkiállítás* — értelemszerűen az 1878-as párizsi világkiállításról van szó.
gloire — dicsőség; itt a francia nemzeti dicsőség.
- 14 *Mac Mahon* (1808—1893) — ír származású francia hadvezér, III. Napóleon tábornagya volt, aki a monarchisták eszközeként került a köztársasági elnöki székbe 1873-ban. 1879-ben — jórészt a szenátusi választások hatására is — kénytelen volt lemondani.
- 27 *Napóleon herceg* — Eugène Louis N., III. Napóleon fia. Apja bukásakor Angliába emigrált, részt vett az angol gyarmati háborúk egyikében és Afrikában esett el néhány hónappal e cikk megjelenése után.
- 82 2 *Gambetta, Léon Michel* (1838—1882) — híres francia jogász és politikus, kitűnő szónok; III. Napóleon császárságának szenvedélyes ellenfele, a köztársaság híve, a porosz-francia háború idején a nemzeti ellenállás egyik vezetője.
- 6 *Thiers, Louis Adolphe* (1797—1877) — francia államférfi, történetíró; 1871-től 1873-ig a francia köztársaság elnöke.

AZ ÚJ KÖLCSÖN (njn) V.

A Tisza-kormánynak főként a Bosznia és Hercegovina okkupálása miatt föllépő pénzügyi zavarai korábban is foglalkoztatták MK-t. (Ld.: Krk 55. köt. vezércikkeit!) — Az előző kormányok és pénzügyminiszterek által eszközölt kölcsönökről már 1875-ben is cikkezett (Krk 52. köt. 125—127. l.): »Az adóemelés és a kölcsön azon segédeszköz, melyhez a pénzügyminiszterek lángelméje menekül« — írta gúnyosan az 1876-os költségvetés tárgyalásakor. (Uo. 127. l.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 84 1 »ab invisis« — látatlanban.
- 5 *Novibazar* — Szerbia, Bosznia és Crnagora által közrefogott terület volt a török birodalomban. — MK már az előző év őszén — befolyásoltatva az ellenzék agresszív nacionalizmusától — kifejtette, hogy az Andrássy-féle »keleti politiká«-nak csak akkor volna értelme, ha vagy Szerbiát támadják meg, vagy Novibazart is megszállják, elébevéágva állítólagos szláv hatalmi törekvéseknek. Ez az álláspont valójában a szerb nemzet jogos egységtörekvései ellen irányult.
- 14 »mon putarem« — előre nem várt, közbejött dolog.

Lap Sor

- 84 : 28 *Gorcsakov, Alekszandr Mihajlovics herceg* (1798—1883) — orosz diplomata, a francia—orosz szövetség híve.
32 *berlini szerződés* — az 1877—78-as orosz—török háborút lezáró nemzetközi (német, francia, angol, olasz, osztrák—magyar, orosz, török) konferencia 1878 júniusában.
39 *»sors bona, nihil aliud«* — *»jó sors (jószerencse), semmi egyéb«*.
85 2 *»mein Herz, was willst du noch mehr?«* — *»szívem, mi többet akarsz még?«* — H. Heine *Die Heimkehr* c. költeményének módosított sora. (Az eredeti: *»Mein Liebchen, was willst du noch mehr?«*)

SZEGED, JANUÁR 21. (njn) V.

A MK által sokszor használt kép a kormánypolitika végzetes útjáról, amely lejtőre visz, ahonnan nincs visszaút (85: 17—18), a *»hanem hát«* és *»denikve«* féle fordulatok a megfogalmazásban — szólnak MK szerzősége mellett.

Természetes, hogy az Egyesült Ellenzék szegedi orgánuma, a SzN nem hagyhatta szó nélkül a párt vezérszónokának, Apponyi Albert grófnak parlamenti fölszólalását. Az interpelláció két kérdésből állt. Az első arra vonatkozott, hogy igaz-e, ami a sajtóban a magyar kormány Bosznia közigazgatására vonatkozó terveiről megjelent és a kormány mindedig nem cáfolt. A második azt tudakolta, vajon szándékában áll-e a kormánynak e kérdésben a képviselőház véleményét meghallgatni, függetlenül attól, hogy a sajtóban híresztelt tervek szerint óhajt eljárni, vagy sem. — Tisza Kálmán csak a február 6-i ülésen válaszolt, mondván, hogy az okkupáció után elkerülhetetlen, hogy bizonyos közigazgatási intézkedések életbe lépjenek. Már az előző évben közölte a parlamenttel, hogy minden ilyen esetben nem tartja lehetségesnek a képviselőház véleményének kikérését, bár elismeri, hogy erre szükség volna. Az eddigi intézkedéseket maga is ideigleneseknek tekinti. — Apponyi a választ nem fogadta el, de a Ház 10 szótöbbséggel tudomásul vette.

Apponyi interpellációjának nyilvánvalóan nem praktikus politikai, hanem alkotmányjogi célzata volt. Ebben a szellemben szól MK vezércikke is, összekapcsolva a már szóvátett pénzügyi problémákkal (vö. *Az új kölcsön* 83—85. l.).

KERESD AZ ASSZONYT? (M.) V.

MK-nak ez az egyik legismertebb vezércikke ebből az időből. — A cikk háttérben — fölismerhetően — a *»dzsentri-kérdés«* áll, a nemesség lecsúszásának problémája. Ezt a jelenséget MK ekkor még *»nemzeti szerencsétlenség«*-ként fogta föl. (88 14—20.)

A támadásra mindig kész SzH — ugyancsak vezércikkben — szembeszállt MK-nal (*Keresd a férfit!* 1879. január 26., 12. sz.). A férfiak nevében többek között ezeket írja: »Nem mi rendeztük-e be a társadalmat s az államéletet úgy, hogy abban minden jelentékeny funkciót mi töltünk be, s nem a mi hatáskörünkbe esik-e irányt adni a családnak a társadalomnak? Nem mi szabjuk-e meg a gazdálkodást benn a család körében s künn az államban, s nem a mi kezünkben van-e a közerkölcsök és közmívelődés ügye...?« Majd felsorolja a férfiak hibáit (kártya, korhelység, derbezolás, szerető tartás, család elhanyagolása stb.). — Mikszáth egy »apróság«-gal válaszolt: *Az új Majoros* (186—189. l.).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

87 : cím — A címül választott, MK által megkérdőjelezett szólást (»Cherchez la femme!«) egyesek szerint Dumas Père használta először egyik művében (*Les Mohicans de Paris*), mások azt állítják, hogy Fouché, Napóleon rendőrminisztere mondotta, mikor szövevényes bűnügyeket nyomozott. Értelme: a bonyolult, titokzatos események hátterében — valamilyen formában — mindig nők állanak. (Vö. Tóth Béla: *Szajrulszajra* 1895. 287. l.)

88 3 »a szegény Mosch...« — M. Károly pesti illatszergyáros a hírek szerint zavaros nőügyei és üzleti összeomlása miatt egy aradi szállodában öngyilkosságot követett el. (A SzH MK által szerkesztett »Újdonságok« rovata több alkalommal hírt adott az esetről: jan. 10., 7. sz., jan. 18., 14. sz. stb.)

Irodalom

Gyöngyösy azt írja, hogy a cikk a költségvetésről szól »oly mulatságosan, hogy a vezércikkből egy szellemes karcolat lett, amit a fővárosi lapok [!] is átvettek.« (65. l.) — Gyöngyösy téved, a cikket nem vették át a fővárosi lapok, hanem a Fővárosi Lapok c. irodalmi napilap hírt adott róla: »A „Szegedi Napló” szombati vezércikke így kezdődik: „A pokolbeli sátánál csak Tisza Kálmán rosszabb, s Tisza Kálmánnál csak még egy rosszabb van, az asszony.” (Oly asszonyt ért, ki nagyzásával, bő költekezésével megrontja a családot és társadalmat.« (1879. jan. 28., 22. sz. 107. l. »Vidéki hírek« rovat.)

Rubinyi bibliográfiájának annotációja: »Vezércikk a nők pazarlása ellen.« (109. l.)

Cserzy Béla a SzH vitacikkét is megemlíti a *Keresd az asszonyt?* tárgyvalva. (*A nagy palóc elindult* 111. l.)

Nacsády — túlozva a cikk jelentőségét — MK ekkori politikai nézeteinek összefoglalását véli ez írásban megtalálni. Bizonyítékul idézi a 87 : 9—13., 18., 23—27 és a 88 14—16. sorokat.

MAGYAR SZÁJKOSÁR (njn) V.

Tisza Kálmán »sajtó bérszolgái«-nak emlegetése, az ősi magyar alkotmány dicsérete, melyből a miniszterelnök »prókatori griffekkel« kiforgatja a nemzetet (90 : 6—8), Tisza és Andrássy »alattomosan« mellőzik az országgyűlést, mint 1878 nyarán a boszniai »kaland« idején (90 : 16—21) stb. — jellegzetes mikszáthi vezércikk elemek a sajtó szerepére és felelősségére való apellálással együtt.

A német »szájkosár-törvény« Bismarck 13 pontból álló, 1879. január 9-én a Szövetségi Tanács elé terjesztett javaslatából született. Ebben azt követelte, hogy a Birodalmi Gyűlésben — össznémet parlamentben — állandó bizottság alakuljon, amelynek joga lesz büntető szankciókat alkalmazni a képviselőkkel szemben. E büntetések fokozatai: rendreutasítás, bocsánatkérésre kötelezés, ideiglenes kizárás a Birodalmi Gyűlésből, választhatóságtól való megfosztás, a fenyítő bíróságnak való átadás. Az indokolásban a kancellár kifejtette, hogy némely parlamenti fölszólalások s azoknak a sajtóban való közzététele »veszedelmes«, mert többször »társadalom ellenes« kihágásokhoz vezetnek. Az indoklás alig burkoltan a szociáldemokrata képviselőkre célzott.

MK a kérdést mindenekelőtt a szólásszabadság és a demokratikus parlamentarizmus oldaláról közelíti meg.

SZEGED, FEBRUÁR 8. (njn) V.

A politikai élet jelenségeinek olyasfajta jellemzése, mint »temezői csend«, a kormány süllyedező hajója (másutt »mameluk-patkányokkal« is), melyet Tisza ügyel-bajjal tart a fölszínen stb. szól MK szerzősége mellett. A cikk háttérében a Tisza-kormány nagy erőpróbája áll, a költségvetési javaslat tárgyalása.

Az 1879. február 5-i képviselőházi ülésen Helfy Ignác határozati javaslatot terjesztett be, mely szerint a Ház a pénzügyminiszter költségvetési előterjesztését nem tárgyalja, míg a kormány nem tesz eleget azoknak a kívánalmaknak, melyeket maga és a javaslatot aláíró képviselőtársai (mintegy 12 függetlenségi párti képviselő) han-goztatnak. Szerintük a kormány »Az 1879. évben hitelműveletek útján fedezendő államkiadásokról« szóló törvényjavaslata a parlamenti kormányzással össze nem egyeztethető mértékű szabad kezét ad a kormánynak.

Lónyai Menyhért gróf szerint is a kormány teljes szabad kezét kér 100 millió aranyforint beszerzésére és fölhatalmazást olyan tételek fedezésére is, amelyek sem az országgyűlés, sem a delegációk előtt nem szerepeltek. Főlsorakoztatta aggodalmait társai (kb. 15—16 képviselő) nevében is és kérte, hogy a kormány a törvényjavaslat tárgyalása előtt részletesen ismertesse pénzügyi programját, pontosan tájékoztassa minderről a törvényhozást, indokolja meg terveit stb.

Február 6-án a szónokok többsége a törvényjavaslat tárgyalásának elhalasztását követelő indítványokat támogatta. (Ekkor zajlott le Tisza és Apponyi személyeskedő összekoccanása is; vö. *Szeged, január 21. c. vezércikk* 116. l.) Február 7-én jutott forrpontra a hanglehet. Lónyai, akit Tisza a Deák-párti kormányok pénzügyi politikájának kényes pontjait érintve akart leszerelni (L. volt akkor a pénzügyminiszter), hevesen és gúnyosan, jobb és bal oldalon gyakori derültséget kelte támadta a miniszterelnököt. Végül Ghyecy Kálmán, a Ház elnöke, hogy megmentse a törvényjavaslatot, *név szerinti* szavazást rendelt el, amikor is 14 szavazattöbbséggel a kormány javaslata jutott érvényre, pedig a kormány ellen összefogó képviselőcsoportok összlétszáma a kormány javaslatának napirendre tűzésekor felét sem tette ki a szavazóknak.

SZEGED, FEBRUÁR 22. (njn) V.

A cikk kezdő- és végsorai *Az új kölcsön és a költségvetési vitával foglalkozó Szeged, február 8. c. vezércikkre* utalnak. A gondolkodóba eső nemzet, Tisza lelkiismerete, a zárójeles ironikus közbevetések Mikszáth vezércikk modorának vonásai.

93 : 24 *junctim* — kapcsolatosan

SZEGED, MÁRCIUS 1. (njn) V.

A névtelen vezércikk példázódása az egészséges és beteg emberről, a felsorolt vezércikk-témák, valamint az árvízveszélyre való figyelmeztetés borús pátoza MK szerzőségét teszi valószínűvé. — A cikk hivatkozásainak megértéséhez ld. jegyzeteink bevezetésének az árvízre vonatkozó részét.

SZEGED, MÁRCIUS 5. (Mikszáth Kálmán) V.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

97 6 *tropus* — szókép.

13 *Moloch* — kisázsiai istenség volt, amelynek tiszteletére emberáldozatokat hoztak; a kielégíthetetlen, mindent elnyelő mohóság jelképe.

36 *vis inertiae* — a tehetetlenség ereje.

Irodalom

Gyöngyösy idézi a három utolsó mondatot példának: MK a polgárságot akarta inteni az elbizakodottságtól, s »odacsapta« a vezércikk végére az ismertes befejezést. (65. l.)

Nacsády idézi a cikk ötödik bekezdését s így kommentálja: Hogy mennyire összeforrt MK a város népével, a város jövőjével, azt a szenvedélyes hang, a többszám első személyű igealakok bizonyítják. A város jövővéért, ipari kapitalizálódásáért, polgárosodásáért való aggodás a kétségbeejtő helyzetet létrehozó okokra tereli az író figyelmét s ezeket elemezve máig helytálló megállapításokra jut. (56—57. l.)

A VÁLÚTON (M. K.) V.

A cikk háttéréhez ld. a jegyzeteink bevezetésében az árvízről frottakat.

Irodalom

Cserzy Béla megemlíti a cikket s hozzáfűzi, hogy ezért a főkapitány megintette MK-t. (*A nagy palóc elindult* 124. l.)

Nacsády úgy említi a tudósítást, mint amelyben bebizonyosodik, hogy MK a város védelmének legtalpraesettebb propagandistájaként jelentkezik. (57. l.)

SZEGED, MÁRCIUS 18. (njn) V.

A jellegzetesen MK-ra valló képesbeszéd, a szülőföld rögeinek vonzóerejére, a begyepesedett sírokon nyíló virágokra való hivatkozás szól MK szerzősége mellett.

Tárgyi magyarázat

Lap Sor

101 : 32 *Marius, Gajus* (i. e. 156—86) — kiváló római hadvezér és hétszeres konzul, i. e. 107-ben elfoglalta és lerombolta Karthagót. Később politikai ellenfelei miatt menekülnie kellett s Karthagóban telepedett le. A saját maga által lerombolt város romjain ülő száműzött kedvelt jelképes témája volt a képzőművészetnek.

KIRÁLYI AJÁNDÉK (njn) V.

MK ellenzékiiségétől néhány »kuruckodó« megjegyzése ellenére sem volt idegen az uralkodót illető loyaltás. 1875. augusztus 20-ról a *Királyi ajándékban* olvashatókra emlékeztető mondatokban eml-

kezik meg. Szent Istvánnal emlegeti együtt I. Ferenc Józsefet és kijelenti, hogy századok óta nem volt Magyarországnak népszerűbb, szeretetesebb királya, mint ő ma. (Krk 52. köt. 96. l.)

A király szegedi látogatásáról ld. jegyzetünk bevezetésének az árvízről szóló részét.

Az elavult szegedi vár valóban útját állta a korszerű városrendezésnek. A város már korábban kérte átengedését és tervezték lebontását. Az újjáépítés folyamán helyére került a múzeum, a színház, törvényszék, szálloda, postahivatal és a Belváros Tiszára néző impozáns emeletes házsora.

A KÖZPÁLYA — A REIZNER-ÜGY — S A KÖZVÉLEMÉNY (Mikszáth Kálmán) V.

Az árvíz után Szegedre érkező élelmiszersegélyt kiosztó bizottságban dolgozott Reizner János, a város főjegyzője is. Rászoruló rokonainak is juttatott némi, nem jelentős mennyiségű élelmiszert. Rosszakarói részrehajlással vádolták meg, s ezért vizsgálatot kért maga ellen. A SzN 1879. április 18-án (84. sz.) közölte a vád hírét az »Újdonságok« rovatban. A SzH ezt rosszalta (ápr. 20., 48. sz., Helybeli újdonságok). A vizsgálat a vádat alaptalannak találta, de formai okokból — a város fegyelmi bizottsága nem érezte magát illetékesnek az ügyben — áttette az ügyet a törvényszékhez. (Vö. *A Reizner-ügy a fegyelmi bizottság előtt* c. MK-tudósítás 69. l.) A törvényszék Reiznert fölmentette ugyan, de a belügyminisztérium föl-szólitotta a várost, hogy Reiznert dorgálja meg.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 104 : 4 *municipális tisztviselő* — törvényhatósági jogú város tisztviselője.
16 *minél többet vesznek el belőle, annál nagyobb»* — MK egyik kedvelt fordulata; pl. *Azok az asszonyok!* Krk 55. k. 23. l.
21 *propria motu* — itt: önszántukból.
105 : 22 *circulus vitiosus* — kör, önmagába visszatérő vonal; itt logikai műszóként: hibás következtetés, amely a kiinduláshoz vezet vissza.
106 : 13 *»Bizalmat szavazott neki 1876-ban»* — Lukács Györgyöt az 1876-os áradás idején Szeged kormánybiztosává nevezte ki a miniszterelnök. Amikor a város népének hősies erőfeszítése folytán a veszély múltban volt, Lukácsot visszarendelték. Az 1876. ápr. 15-i városi közgyűlés elismerését és köszönetét fejezte ki Lukács működéséért.
107 9 *Kállay Ödön* (1815–1879) — függetlenségi párti politikus, Szeged egyik választókerületének képviselője; vö. Krk 55. köt. jegyzetei.

Lap Sor

- 109 : 4 *Mirabeau, Honoré Riquetti gróf* (1749—1791) — kalandos fiatalság után az 1770-as évektől kezdve szellemes röpiratokban támadta a zsarnokságot. Az 1789-es forradalmi nemzetgyűlés népszerű szónoka volt. A fölvilágosult alkotmányos monarchia híveként megkísérelt a királyhoz is közeledni, de bizalmát nem nyerte meg, a nemzetgyűlését pedig elvesztette.
- 111 9 *«fiat justitia, pereat mundus»* — legyen igazság, ha mindjárt elvész is miatta a világ.

Irodalom

Rubinyi bibliográfiájának annotációja: *«Vezéreikk aktuális szegedi közügyekről.»* (110. l.)

Nacsády röviden ismerteti a cikk háttérét és többször idéz belőle. (72—73. l.)

A KIRÁLY S A KIRÁLYNÉ (njn) V.

A jelzés nélküli ünnepi cikk kétségtelenül MK-é. Az első bekezdés kis anekdotája órá vall: 1881-ben *A gödöllői paraszt meg a király* címen írta meg kibővítve. Ott a vadászok lövéseit hallva szól így a paraszt: *«A királyék megint itthon vannak!»* Ugyancsak megismétli az 1884-es *Királylátogatások a vidéken* c. anekdota-sorozatban: Pesti Hirlap 241. sz.

A gondolat az egymásra találó nemzetről és királyáról sűrűn visszatér ekkor, s ebben szerepe van a király szegedi látogatásának az árvíz sújtotta városban.

A cikk a király házasságának 25. évfordulójára íródott. (A királyról ld. még: *Királyi ajándék* 102. l.) MK megkülönböztetett tisztelettel szól a királynéről, aki — mint burkoltan utal is rá: 112 : 26—28 — Deák Ferenc ravatalánál is megjelent s ezzel a gesztussal segített föloldani az uralkodóház és a nemzet közötti feszült viszonyt. (A királynéről ez időben írta még *A királyné kedvence* c. novelláját Krk 30. köt. 165. l. Később: *A királynéről* SzN 1881. szept. 28. stb.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 112 9 *Gödöllő* — a község a XVIII. századtól a Grassalkovich család birtoka volt, majd 1868-ban — megkoronázásakor — I. Ferenc József kapta nemzeti ajándékkul a rajta álló Grassalkovich-féle kastéllyal együtt. A királyi család kedvelt nyaralóhelye volt.

- Lap Sor
 113 7 »Mátyás hollója« — a Hunyadi család címerállatjára való utalás a nemzeti király gondolatát és Mátyás hadisikereit idézi.

Irodalom

Nacsády a cikkből azt hangsúlyozza, hogy MK számára »a rombadőlt város láttán könnyet ejtő ember és nem a király« a fontos. Idézi a 113 1—5 sorokat. (92. l.)

SZEGED, ÁPRIL 25-ÉN (njn) V.

A bevezető anekdotát Viktória királynőről MK szívesen alkalmazta politikai elmefuttatásaiban.

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
 113 9 *Viktória* (1819—1901) — angol királynő.
 114 3 *Zichy József gróf* (1841—1924) — jogi végzettségű főrend, egy ideig Fiume kormányzója, 1872-ben kereskedelemügyi, 1873-ban közlekedésügyi miniszter lett.
 5 *Szonitagh Pál* (1820—1904) — Nógrád megyei földbirtokos, politikus, MK személyes ismerőse.
 10 *Simonfi Lajos báró* (1824—1894) — a szabadságharcban való vitéz részvételéért várfogságot szenvedett; a kiegyezés után Tisza Kálmánhoz csatlakozott, 1875—78 között földművelés-, ipar- és kereskedelmügyi miniszter volt.
 15 *pion* — a sakkban: gyalog, »paraszt«.
 23 *Phaeton* — »ragyogó«; a görög napisten mellékneve; mitológiai személyként mint a napisten fia szerepel.
 36 *ecarté* — kártyajáték, két személy kell hozzá.

Irodalom

Nacsády könyvének *Az újjáépítés kritikusa* c. fejezete élén írja: »Mikszáth már a biztosi tanácsra vonatkozó törvény hírére sorompóba áll. Tiltakozik a leendő biztosként kombinációba került Zichy Viktor, a 'gödöllői park vörösfrakkos vadásza', 'Tisza családi pionja' (sakkfigurája) ellen.« (63. l.)

SZEGEDI ÁLLAPOTOK (njn) V.

A cikk hátterét lásd az árvízről szóló jegyzeteinkben.

A Deutsch-féle vállalkozás a szádfal-építés és szivattyúzás volt, melyet ez a cég nyert el pályázaton. A »hatvani« — »száznyolcvani«

célzás arra vonatkozik, hogy ez időben kapta meg a nemességet *»hatvani«* előnévvel a később b. Hatvany néven ismertté vált Deutschsalád. A szegedi vállalkozást lebonyolító cég feltehetően nagy hasznára utal MK azzal, hogy a tulajdonost *»hatvani«*-nak stb. titulálja: ti. 60—180%-ot nyer.

SZEGED, ÁPRIL 29-ÉN (njn) V.

A város és az őgrófi uradalom árvédelmi egymáshoz láncolt-ságának problémájához lásd jegyzeteink bevezetésében erről írottakat.

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 117 7 *Pallavicini őgróf* — ősi itáliai család a XVIII. századi török elleni harcok idején hazánkba került s birtokot nyert leszármazottai voltak a hazai P-ek. Az algyő-mindszenti hitbizomány hasznélvezője ekkor P. Sándor volt, aki az árvíz miatt ráháruló felelősség csökkentésére az árvízkárosultak egy csoportja számára birtokán községet alapított: Sándorfalva.
- 34 *kukli-prédikáció* — Jókai élelapjának, az Üstökösnek volt állandó rovata a *»Kukliné prédikáció«*; ebből eredően a *»k«* haszontalan zsémbelést jelent.
- 118 3 *Varus, Publius Quintilius* — a császári családdal rokonságban álló, kíméletlenségéről és kapzsiságáról hírhedt római hadvezér az I. század elején. Germánia helytartója volt. Az ellene fölkelte germán törzsek a teutoburgi erdőben seregét megsemmisítették, s ő maga öngyilkos lett.

SZEGED, ÁPRIL 30-ÁN (njn) V.

A királyi biztosságról és a *»Városi Kör«*-ről lásd jegyzeteink bevezetésének az árvízről szóló részét. MK ekkor még csak terveket ismert a biztosi hatáskörrel és a tanács összetételéről.

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 119 : 6 *mustár* — ti. mustártapasz; őrlött mustármagból, rozlisztból és ecetből kevert pép, amelyet a bőrre kötve gyulladások gyógyítására használtak.
- 27 *Thiers* — ld. *A francia választások* c. vezércikk jegyzeteit.

SZEGED, MÁJUS 1. (njn) V.

MK számára az első szegedi tavasz, ez az 1879-es, a pesti párhuzamok fölidézése is szerzősége mellett szól. Az itt fölvázolódo eszme-körből (a víz levezetésének nehézségei, a kormány felelőssége a kijelölendő királyi biztos személyét illetően) erednek más vezércikkei és tárcái (*A szegedi kiskirályság, Szegedország* stb.).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 121 : 6—7 *Sugárút, Rondó* — Pesten a mai Népköztársaság utját hívták »Sugárút«-nak, a »Rondó« a mai Körönd.
8 *»firtli«* — »fertálmágnás«, lecsúszott, elszegényedett nemes gúnyneve.
10 *Lipótváros* — a régi Pest közigazgatási fölosztása szerint a Duna, a Szent István körút és a Bajcsy-Zsilinszky út által határolt városrész, körülbelül az Engels tér és a Vigadó vonaláig.
12 *Hangli* — a pesti Dunakorzó egyik nevezetes szórakozó-helye.
27 — A bárkából kirebbentett galamb képét már alkalmazta MK ilyen vonatkozásban: *Az Alföld—Fiumei Vasút töltésén* c. tudósításában, 88. l.
36 *cerkó* — vízimadár fajta.

SZEGED, MÁJUS 3-ÁN (njn) V.

A cikk megírásának közvetlen kiváltó oka az Ellenőr c. lap 1879. május 2-i, 218. számában megjelent vezércikk: *Budapest, május 1.* — Az Ellenőr valóban — mint MK is elismeri — március 12 óta figyelemmel kíséri a szegedi eseményeket. Rovata van *Katasztrófa Szegeden* címmel, amelyben megértő részvétellel kommentálja a történeteket. Hirdeti MK brosúráját, a *Szeged pusztulását* is (márc. 28., 158. sz.).

Tárgyi magyarázat

Lap Sor

- 125 : 13 *Paleocapa, Pietro* (1789—1860) — kiváló mérnök, a *Pó* folyó szabályozása fűződik nevéhez. 1846-ban József nádor meghívására jött hazánkba a Tisza-szabályozás terveinek fölvizsgálására.

AZ ALCSÚTI HERCEG (njn) V.

A cikk József Károly Lajos Habsburg főhercegről szól (1833—1905), aki 1879. május 23-án látogatott Szegedre. A főherceg a honvédség főparancsnoka volt. Az uralkodóház azon tagjai közé tartozott, akik valamelyes népszerűsége tettek szert a magyarság körében: az ország gazdasági és társadalmi életében részt vett, hangoztatta a magyarokkal való együttérzését, jótékonykodott, híres volt mintagazdasága, tűzoltóságot szervezett, a Margitszigetet üdülőhellyé alakította. A magyar költők és írók között is számos tisztelője akadt (Arany János, Jókai, Mikszáth stb.). — MK megnyilatkozásait az uralkodóház és a nemzet viszonyáról ld. *A királyi ajándék*, *A király s a királyné* c. vezércikkek.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 126 : 32 *Károlyi István* (1845—1907) — részt vett a szabadságharc utáni magyar emigráció mozgalmában, a kiegyezés után a Főrendiház tagjaként kapcsolódott be a hazai politikai és társaséletbe. A nyolcvanas évektől országgyűlési képviselő volt. — A tószót, amelyet MK említ, a Nemzeti Kaszinó 1879-es Széchenyi-emlékünnepeán hangzott el. Károlyi elkéseredett hangú hazafias beszédet mondott, megtámadta a hazafiatlan arisztokráciát és Petőfinek *A külföld magyarságához* c. költeményéből idézett.
- 127 5 — A hír a palotaépítésről valóban megjelent a lapokban, de József főherceg nem építtetett a városban sem palotát, sem egyebet.
- 15 *Csekonics Endre gróf* (1846—1929) — Torontál megyei földbirtokos, a szegedi árvíz idején számos menekültet fogadott birtokán s támogatta őket.

SZEGED, MÁJUS 27-ÉN (njn) V.

A királyi biztosságra vonatkozó adatainkat lásd jegyzeteink bevezetésének az árvízről szóló részében. — MK itt kifejtett álláspontját e kérdésekben ld. *Szeged. május 1.*, *A szegedi kiskirályság* c. cikkeiben.

Lap Sor

- 128 : 6—10 — Föhlívjuk a figyelmet arra, hogy MK, aki eddig minduntalan Tisza küszöbön álló bukására következtetett kül- és belpolitikai helyzetelemzéseiben, itt úgy véli, kénytelen elismerni, hogy hatalma tetőpontján áll. Ebben a mikszáthi helyzet-értelmezésben a Tisza Kálmán elleni

szenvedélyes kirohanások elapadásának egyik előzménye rejlik. (Elismeri a kormány Szeged iránti jóakarátát stb.) — Hasonlóként fogható föl a *Mi, fekte hűlátlanok* c. 1879. jún. 22-i Mikszáth-vezércikk egyik kitétele: 140 3—8.

PÜNKÖSD NAPJÁN (njn) V.

A cikk a királyi biztosság és újjáépítés problémaköréből végig MK-nál ismerős csoportosításban és érveléssel emeli ki a számára legfontosabb kérdéseket. (Vö. *A biztosi tanács* c. vezércikk.)

A BIZTOSI TANÁCS (Mikszáth Kálmán) V.

A cikk háttérét lásd jegyzeteink bevezetésének az árvízről szóló részében. — Ezúttal már kiforrottan jelentkezik az az álláspont a királyi biztosság szerepét illetően, amely a *Szegedország* és *A szegedi kiskirályság* c. cikkeiben fogalmazódik meg legfrappánsabban, de körvonalazódott már a *Szeged, május 27-én* és a *Pünkösöd napján* c. vezércikkekben is.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 132 : 39 *pium desiderium* — jámbor kívánság.
133 6 *Tertium non datur* — harmadik (választási lehetőség) nem adódik.
134 7 *három igaz Sodomában...* — az Ószövetség szerint Isten a bűnökbe merült és elpusztításra méltó S-nak Ábrahám kérésére hajlandó lett volna megkegyelmezni — ha három igaz embert talál lakói között.
23 *Deszk* — tiszántúli nagyközség Szeged közelében; a báró Gerliczy család itteni kastélyában rendezték be a királyi biztos szálláshelyét.

Irodalom

Rubinyi bibliográfiája kronológiai rendjének felbomlása miatt az év második felében keletkezett cikkek után közli. (111. l.)

Nacsády könyvének *Az újjáépítés kritikusa* c. fejezetében hosszasan idéz belőle annak illusztrálására, hogy MK miként igyekszik Szeged népét befolyásolni, kiket delegáljon a tanácsba. (63. l.)

A SZEGEDI KISKIRÁLYSÁG (—th.) V.

A királyi biztosi intézményről lásd jegyzeteink bevezetésének az árvízről szóló részét, továbbá a *Szegedország* c. tárcánkat, illetve a hasonló témakörű, megelőző vezércikk-sorozatot.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 134 : 32 *Horn Ede* (1825—1875) — közgazdász-politikus, publicista; 1870-től szabadelvű párti képviselő, a jobboldali munkásszervezetek támogatója.
- 136 9 »*belügyminiszter*« — ekkor Tisza Kálmán, a miniszterelnök volt egyúttal a belügyminiszter is.
- 15 *Reizner-ügy* — ld.: *A Reizner-ügy a fegyelmi bizottság előtt* c. tudósításunkat (69. l.) és *A közpálya — a Reizner-ügy — s a közvélemény* c. vezércikkünket (104. l.).

Irodalom

Rubinyi bibliográfiájának annotációja: »Vezércikk a szegedi kir. biztos túlságos nagy hatalmáról.« (110. l.)

Nacsády hosszasan idéz a cikkből és megállapítja, hogy MK »fogalmazta meg jóelőre elvi síkon mindazt, amit joggal követel majd a szerencsétlen város, és ami egyedül helyes kiindulási pont abban, hogy az újjáépítés ne pusztán tetszetős produkció, hanem a város népe érdekeit maximálisan szem előtt tartó művelet legyen.« (64. l.)

SZEGED, JÚNIUS 10-ÉN (njn) V.

MK e cikkben visszafogja fölháborodását, amelyet ugyanezzel a kérdéssel kapcsolatban kimutatott már (*A szegedi kiskirályság* 195. l.). Csupán az első bekezdések és az utolsó mondat érzeteti főntartásait, amelyek a királyi biztos megérkezésekor mondott beszédét illetik.

MI, FEKETE HÁLÁTLANOK (njn) V.

A vezércikk válasz az »Újdonságok« rovatot szerkesztő MK egyik közleményének megtámadására. A Hon 1879. június 20-án (149. sz.) esti kiadásában vezércikkben vetette szemére a szegedi lapnak, hogy nem respektálja a kormány Szegedért hozott áldozatait. Azt igyekszik bebizonyítani, hogy a víz eltávolításának Szegeden alkalmazott módja hasznára volt a városnak.

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 138 : 21 »*A szivattyúk fiaskója*« — ezen a címen 1879. jún. 17-én közölt adatokat a SzN (132. sz. Újdonságok), amelyek szerint a fölhasznált másfél millió forint a hónapok során csupán 4 cm szintkülönbség elérését eredményezte a szád-fallal elrekesztett belső vízszint és a Tisza vízállása között. (A Pesti Napló *Kidobott másfél millió* címen vette át a hírt: 1879. június 18., 147. sz. Esti kiadás.)
- 32 *Pesti Napló* — 1850-ben indult politikai napilap, a szabad-elvű párt legrégebb és legtekintélyesebb orgánuma. *Magyarország — az Egyesült Ellenzék* központi lapja.
- 139 5 »*habarék*« — a korábban különböző pártállású képviselők-ből 1878-ban szerveződött mérsékelt ellenzéki csoportosulás gúnyneve; vö. Krk 55. köt. jegyzetei.
- 140 2 *fakciózus* — pártoskodó, elégedetlen.

A MAKÓI KOMÉDIÁK

Lonovics József (?—1902) Csanád megyei földbirtokos 1879-től 1901-ig volt megyéjének főispánja. Kinevezetése előtt valóban nem ismerte az ország azon kívül, hogy az ő felesége volt Hollósy Kornélia neves színművésznő. Megyéje legfeljebb azért becsülhette, mert az ő kezdeményezésére alakult meg a Makói Gazdasági Egyesület 1868-ban.

Beiktatása igazán reprezentatív volt. Már a beiktatás előtti napon, június 25-én díszmenetben kísérte végig birtokáról egy 80 főnyi lovasbandérium a megyén. A járási székhelyeken küldöttségek fogadták, s a környék földbirtokosai fogataikkal csatlakoztak a főispánt kísérő menethez. Mezőhegyesen díszlakoma és népiünnepély várta, cserkoszorút, családja címerével díszített selyemzászlót adtak át Lonovicsnak. Makón, a megye székhelyén diadalkapu fogadta, kivilágítás, tűzijáték, magasztaló beszédek következtek. A beiktatás napján ágyúörgés, nagymise, ünnepi közgyűlés, különböző küldöttségek fogadása, 200 terítékes díszebéd, üdvözlő költemények fölolvása, reggelig tartó megyebál szerepelt a »műsoron«.

Cikkünk első része — észrevehetően — a tudósítás előrebocsátott kommentárja. (Ez a rész név nélkül jelent meg!) A második válasz az első rész állásfoglalását nehezményező reklamációkra, amelyekre válaszolva MK szükségesnek érezte teljes nevét kírni.

Irodalom

Rubinyi bibliográfiájának annotációja: »Lonovics főispán beiktatásáról, Lonovics jelentéktelen ember.« (110. l.)

SZEGED PUSZTULÁSA

- írta: Kákay Aranyos Nr. 3 (Mikszáth Kálmán)
M. I. Szeged, 1879. Endrényi Lajos és társa. 1—64. p.
II. — Uo. Második kiadás.

Részletek:

Herrich miniszteri tanácsos, vagyis: utazás a lórén SzN 1879. márc. 28., 67. sz. (A füzet megjelenésének előkészítéseként, az egyes fejezetek címeinek felsorolásával, MK álnévének — Kákay Aranyos Nr. 3. — föltüntetésével.)

Verhovay mint kormánybiztosi helyettes SzK 1. köt. 34—37. l.

A legborzasztóbb éj SzK 1. köt. 38—45. l.

A legborzasztóbb éj Emlékezések és tanulmányok (VM) 82—87. l.

Fordítás:

Der Untergang von Szegedin. Nach eigenem Erlebnisse und authentischen Quellen verfasst von Kákay Aranyos No. 3. (Koloman v. Mikszáth) Szegedin 1879. B. Traub & Co. in Szegedin u. Wien.

Keletkezése

Az előszó vallomása szerint a füzet megírásának kiváltó indoka a szegedi katasztrófáról elterjedt mendemondák cáfolata, a várost és népét ért vádak visszautasítása, a valóságos helyzet föltárásának szükségessége volt.

Magától értetődőnek tekintjük azonban, hogy e közvetlenül aktuális és praktikus célok mellett a katasztrófa nyújtotta élmények egyébként is MK tollára kíváncsítottak és az előszóban említett okok nélkül is tárca- vagy karcolat-sorozattá alakultak volna. (Erre vall, hogy a *Szeged pusztulása* mellett ki is kerekedett az árvízi emlékekből egy ilyen novellacsokor az idők folyamán, s még évek múlva, egy-egy évforduló alkalmából vagy az árvízi események szereplői egyikének-másikának halálakor is bővült. Vö. Krk 30—31. köt.; Jk *Az én kortársaim, Az én ismerőseim, Apró vázlatok és rajzok* 1—2. köt., SzK 1—2. köt. stb.)

Az bizonyos, hogy az ország közvéleményének gyors tájékoztatása égető szükségesség volt. A szerencsétlenül járt városba érkező hírlapírók ugyan számtalan beszámolót bocsátottak szárnyra már az első napokban, később átfogóbb leírások is napvilágot láttak (pl. Verhovay Gyulás az Egyetértésben *A szegedi vész* címmel 1879. március 23—25., 81—83. sz.). Ezek azonban sem az előzményeket nem ismerhették pontosan, sem pedig a helyi viszonyokkal nem voltak kellőképpen tisztában, sokszor úgy regisztráltak epizódokat, hogy áttekintésük nem volt stb. Az árvíz történetének későbbi földolgozói, különösen a legterjedelmesebb munka szerzője, Szabó László (*Szeged halála és feltámadása* 1—3. köt. Szeged, 1929.), hangsúlyozzák is a tudósítások hiányos és nemegyszer ellentmondó voltát. Szabó László könyve a korabeli tudósítások közül legbővebben MK e művéből merít, bár több helyen vitába is száll vele.

MK már az árvíz elleni védekezés utolsó napjaiban szükségét érezhette a magyar közvélemény gyors és pontos informálásának. Ellenlábasaival, a SzH munkatársaival egyetértésben intézett tiltakozó táviratot a fővárosi szerkesztőségekhez a város népét kedvezőtlen színben föltüntető jelentések és hírek miatt. A katasztrófa bekövetkezése után ez a szükség még nyilvánvalóbb lett, s a városért érzett aggodalom összefonódott MK c könyvcskéjében a karcolatról ihletének ösztönző erejével.

A füzet meglehetősen gyorsasággal elkészült. (Ez sajnálatosan érződik fogalmazásán!) 1879. március 28-án a fejezet címek felsorolásával adott hírt róla a SzN és egy fejezetet közölt is belőle.

A hírt a budapesti lapok is átvették és a város iránti országos érdeklődés már megjelenése előtt viszonylag »jó sajtó«-hoz jutatta a *Szeged pusztulását*. »*Szeged pusztulása* cím alatt folyó hó 31-én Endrényi L. és társa kiadásában a szegedi katasztrófáról és az azt megelőző eseményekről kimerítő füzet fog megjelenni *Mikszáth Kálmán* (Kákay Aranyos Nr. 3.) jeles fiatal írónk tollából« — írja pl. a Pesti Hírlap március 29-én (87. sz. 3. l.). Hasonló hírek jelentek meg pl. a Független Hírlapban (március 29., 87. sz. Hírek rovat), a Fővárosi Lapokban (márc. 29., 73. sz. 354. l. Vidék rovat), a Vasárnapi Újságban (ápr. 6. 14. sz. 227. l.) stb.

A füzet március 29-én éjjel hagyta el a nyomdát. Április 11-én már a német fordítás is megjelent, 25-én pedig napvilágot látott a második magyar nyelvű kiadás.

A szövegről

A meglehetősen hevenyészett fogalmazású szövegben csak a legszükségesebbeket javítottuk: a nyilvánvaló elírást, sajtóhibát. Ahol a fogalmazás megbicsaklik, de a mondat értelme az olvasó számára pontosan kivehető, a szöveghez nem nyúltunk (pl. 145 : 35. stb.), csupán jeleztük, hogy az eredeti szöveghez ragaszkodunk: [!]

Tárgyi magyarázatok

A főbb tudnivalókat és más cikkekben is előforduló neveket ld. a Jegyzetek bevezetésének az árvízről szóló részében.

Lap Sor

- 145 15 — A fogalmazás nyilvánvaló Petőfi-reminiscenciára vall. *A Tisza* c. költemény utolsó versszakának szavai.
- 18 *Palocapa* — ld. *Szeged, május 3-án* c. vezércikk jegyzete.
- 146 8 *Percsóra* — kisközség Szegedtől északra, mintegy 20 km-re, a Tisza jobbpartján.
- 13 *Szentmihálytelek* — tanyaközpont volt Szegedtől délre a város szomszédságában; ma Mihálytelek.
- Alföld—Fiumei Vasút* — ld. *Az Alföld—fiumei vasúti töltés környékén* c. tudósítás jegyzetei.

- Lap Sor
- 149 : 14 *niam alios vidi ventos* — »már különb [más] szeleket is láttunk»; ti: »nagyobb veszélyekkel is néztünk már szembe».
- 150 : 19 *more patrio* — atyáink szokásához híven.
 34 *Novák József* — városi főügyész, a vízvédelmi bizottság tagja.
 35 *Szekerke József* — tanácsnok, módos magánzó, a vízvédelmi bizottság tagja.
- 151 : 8 *Pillich Kálmán* (1839—1922) — ügyvéd, városatya, a szegedi közélet ismert alakja.
 19 *»sanior pars* — az »egészségesebb (gondolkodású) rész».
 23 *imminens* — küszöbön álló, fenyegető.
- 152 : 32 *Petres* — kisközség Percsora mellett; ld. ott.
- 155 : 2 *»hiobi hír* — vész hír, lesújtó hír.
- 157 : 39 — Mikszáthék nyilatkozata valóban megjelent az Egyetértésben. MK idézetéből lemaradt az *»Arany Oroszlán*» akkori tulajdonosának, Stróbl Józsefnek a neve, aki szintén szerepelt az aláírók között.
- 161 : 6 — Székely Bertalan, a kiváló festő első jelentős történelmi tárgyú képére vonatkozik az utalás: II. Lajos király holttestének feltalálása a mohácsi csatatéren (1861).
- 162 : 5 *ínszceniroz* — itt: előidéz.
 10 *pasasír* — utas.
 19 *»a budai országút*» — ma Kossuth Lajos sugárút.
 37 *experimentál* — kísérletezik.
- 163 : 15 *lóré* — az angol »lowry» (vasúti teherkocsi) szóból: lóvontatású, sínpályán futó kocsi, »lóvasút» kocsija.
- 164 : 3 *indorzata* — válasz, döntés; az írásbeli kérvény hátlapjára rávezetett határozat.
- 165 : 24 *Szeghő Attila* — főmérnök, a vízvédelmi bizottság tagja.
- 166 : 1—8 E sorok többnyire szó szerint azonosak *A haragos Tisza* c. tárcánk egy bekezdésével. (Vö. 56 : 32—35.)
- 170 : 33 *a Simonyi—Károlyi-féle választás* — 1878 augusztusában Simonyi Ernő függetlenségi párti képviselő a SzN támogatásával fényes győzelmet aratott Károlyi István gróf fölött a városban. (Vö. Krk 55. köt. Jegyzetek.)
- 171 : 9 *Beust, Friedrich Ferdinand gróf* (1809—1886) — kiváló képességű szász származású diplomata, osztrák miniszterelnök, a Monarchia külügyeinek vezetésében Andrássy Gyula elődje (1866—71).
 11 *gríff* — csel.
 31 *Teleki Mihály* — ld.: *Szegedország* c. tárcánk jegyzeteit.
 34 *Cserey Mihály* (1668—1756) — erdélyi történetíró, Apafi korának tájékozott, de elfogult krónikása.
- 172 : cím — Szabó László, az árvíz és újjépítés történetírója az itt következő fejezetből többször és hosszan idéz: *Szeged halála és feltámadása* 1. köt. 182—183., 192—194., 196—197. — *A legborzasztóbb éj* egyébként a legismertebb része a *Szeged pusztulásának*. A végzetes, március 11-ről 12-re virradó

- éjszaka történetét MK más változatban is megírta. *Az ár c.* emlékezése 1888-ból (SzK 1. köt. 140—146. l.) több ponton eltér az itt olvashatóktól. Az idő az író szemében látnivalóan háttérbe tolta a tragikus mozzanatokot.
- 174 : 8—16 Az itt leírt jelenet *Az ár c.* tárcában úgy módosult, hogy a híre a tanácskozók mulatságos logikával nem hajlandók hivatalos bejelentésnek tekinteni a magából kikelt polgár szavait, s azt következtetik, hogy akkor tehát a gát sem szakadhatott át. MK saját közbekiáltásáról sem tesz említést.
- 35 »*És a vészharang még akkor sem kongott. . .*« — aprólékosabb visszaemlékezések vitába szálltak MK ezen állításával. Szabó L. i. m. annyit ismer el, hogy valóban volt egy kis késlekedés a vészjelek adásában.
- 178 10 »*És ne hallgassuk-e el annak a gyermeknek szavait. . .*« — az epizódot idézi a fejezetből Szabó L. i. m. (2. köt. 18—19. l.) mint MK legszebb, hiteles epizódját.
- 37 *Pompei és Herculaneum* — P. ósi itáliai település, amely Augustus idején élte virágkorát. 79-ben a Vezuv kitorése pusztította el H. városkával együtt.
- 179 13 »*Egy felsővárosi bognármester. . .*« — a »hordó-epizód«-ot *Az ár c.* emlékezésben úgy írta meg MK, hogy a gazda maga ült a hordóba; az *Ott alszik a Marcsa is* szerint a láncra kötött hordóban a házőrző kutya lakott az árvíz idején.
- 20 — 28 — E sorokat szó szerint átvette Szabó L. i. m. 2. köt. 18—19. l.
- 33 *Aphrodité* — a szerelem és női szépség istennőjének egyik kedvelt ábrázolási módja volt a tenger hullámaiból kiemelkedő nőalak.
- 180 4 *Anteus* — a mitológiában a Földanya fia, aki — ha ellenfelei földre sújtották — új erőre kapott anyjától.
- 11 »*hajléktalan város*« — Pálffy polgármester e kifejezését adta címül MK egy visszaemlékezésének: SzK 1. köt. 127—133. l.

Irodalom

a) A fogadtatás

A füzetről először természetesen a SzN írt — az árvíz idején csökkent lapterjedelme miatt — mindössze pár sort:

Mikszáth Kálmán füzete, a *Szeged pusztulása* egyike lett Szege- den a lehetőleg legkapósabb könyveknek, melyek csak valaha frattak. Azonnal megjelenése után több száz példányban kapkodta el a közönség, úgy hogy most harmadnapra már a második kiadás készül a nyomdában. Kétségtelen, hogy a tárgy az oka a rendkívüli keletnek, de ebben nagy része van az író szeretre méltó irányának és népszerű nevének is. Bár a füzetben itt-ott egy-egy adatot helyre is lehetne igazítani, a leírások oly szépek, hogy aki átélte az izgalmas napokat,

a könyv olvasása alatt fölelevenedni látszik előtte a régi város, hajdani zajával és lázas küzdelmével. (1879. ápr. 1., 70. sz.)

Az Egyetértés c. napilap ugyancsak április 1-én írja, hogy a mű szerzője jelen volt a vész színhelyén mint ottani lakos, s hű de könynyed, élvezhető modorú képeket ad e könyvében. (90. sz. Újdonságok rovat.)

A Fővárosi Lapok április 6-án már meg is támadta MK brosúráját:

E sietősen írt, mondhatni összehányt cikkfűzér előtt meglehetősen követelő előszó áll. Szerző — úgymond — meg akarja cáfolni az időszaki sajtóban előfordult ferdtételeket s Lukács kormánybiztos ama célzatosan kisebbitő jelentését, hogy a vízbefúltak száma huszonegy. Ezért azonban kár volt a füzettel sietni, mert az a jelentés már rég alaposan megcáfolatott; valamint tudjuk azt is, hogy Glück kereskedőt és családját (hála istennek!) nem ütötte agyon a leszakadó ház. A füzet kiadásával való sietés amaz indokát is, hogy ha a szerző késnék vele, egyszer csak azon venné észre magát: íme, már új és fényesebb Szeged áll az elpusztultnak helyén, maga a füzet semmisíti meg, elmondva, hogy a város még sokáig fog víz alatt állni. Igazi indokul az írja ki a füzetből, hogy a vész-füzetek elseje gyanánt kívánt megjelenni a könyvpiacban — hadd kapkodják. Ennek elérése végett szerző pártpolitikai szöszbe meríté cikkeit, majd nem annyira foglalkozva a kormánybiztosok külsejével, a Lukács György fejbúbjával, a Kende Kanut őszülő hajával és Herrich szürke szemével, mint a város veszedelmével, nem gondolva meg, hogy ez a kicsinyeskedés az egész műnek bizonyos cinikus reliefet [!] ad; mert ki törődik akkor emberek külsőségeivel, midőn egy nagy magyar város rombadóltén kesergünk. Szerzőnek egyszersmind az a törekvése is támadt, hogy Szeged veszedelmének nagyrésztét a most ott működött kormánybiztosok nyakára hárítsa. Ha még tovább megy egy lépéssel, valószínűleg oda lyukad ki, hogy Lukács Györgyék vitték be az árvizet a hátukon. Az elkeseredés első perceiben tanulatlan emberek kereshették a bűnbakot s a hibásan szabályozott Tisza bőszültiségeért felelőssé tehették a Tisza embereit; de hetek múltán egy írótól, ki ráér az árvíz közepette füzetet állítani össze, megkövetelhetjük, hogy e pusztulás rajza közben ne aprólékosságokkal foglalkozzék, ne politizáljon, hanem írja meg tárgyiasan és kidomborodó képekben mind a védelem, mind a katasztrófa történetét jobban, mint ahogy a lapok az első napokban megírhatták. De bár e füzet a sajtó »elkövetett« hibáit és hiányait kívánta jóvátenni, bátran kimondhatjuk, hogy nagyobb lapjaink mindegyikében elevebb, tárgyiasabb, adatokban gazdagabb leírásokat olvashattunk Szeged pusztulásáról, mint e füzetben. Legtöbbet ér benne az a statisztika, mely Szeged lakosairól, házáiról, üzlet-piacáról ad számot. Azt mondja többi közt, hogy a hallatlan számú házvesztés onnan van, mert a legtöbb ház vályogból épült, s kivált a külvárosokban kevés a magosb értékű épület, úgy hogy például emeletes házak tekintetében Szeged hazánkban a hetvenegyedik helyet foglalja el. A kárt — szerző szerint — nyolc millióra teszi, de nincs említve, hogy összesen-e vagy csak ingatlanokban.

A védelem napjainak leírásában van egy csomó érdekes adat, de ahol szerző a működő egyéneket bírálja, ott nem igen szerencsés, mert csak vádolni tud; indokolni, bizonyítani nem. Taschler városi kapitány falragasz-stíljét rossznak tartja, s róla magáról is azt mondja, hogy nem termelt a nagy feladatra; hanem bizony a tisztelt városi kapitány is elég hibát találhat e kritikák stílijében, s találhatja azt is, hogy szerzőnk szintén nem termelt ily nagy katasztrófa hű és megható rajzolására. Nem tesz például jó benyomást az olvasóra, midőn a tönkrement Algyő romjai közül kivezve szerzőnk »elbájoltan« nézi a megragadó festői képet, s nem jut eszébe, hogy milyen iszonyú ez a Tisza, hanem hogy milyen gyönyörű, elandalító. Hugo Victor, midőn leírja a Bastille ostromát, a vár fölött, a lőporfüst közt fest egy vígan átszálló lepkét. Ha ember, akinek szíve van, lenne ily könnyűvérű a borzalom közepette, az aligha tenne ránk jó benyomást. Az is furcsa, mit szerzőnk mintegy panaszként említ, hogy a vésszel szemben mintegy elveszett a sajtószabadság, mert például a városi pénztár kiürülését nem volt szabad megírni, nehogy a munkások abbahagyják a töltések erősítését; az előjáróság tekintélyét sem lehetett elrontani, noha — úgymond szerzőnk naivan — a sajtó feladata bírálni az előjáróság intézkedéseit. Igen ám, de nem oly veszély közepett, midőn a megfontolatlan gáncsok egy élet-halál kockáján forgó város rovására eshetnek. Mert vannak ám idők, midőn fontosabb valami is létezik, mint a sajtószabadság. Ott van példaképpen a nagy forradalom, vagy a mi szabadságharcunk ideje. Az, hogy szerző úgy védi a szegedi népet, mint amely egyedül tudott dolgozni a töltéseken, s alig említi a katonaságot, mely oly rendkívüli munkát teljesített, egyfelől a szerző egyoldalúságára, másfelől a füzet hézagosságára vall. Egyes szép lapok kétségkívül vannak a füzetben, ilyenek például a katasztrófa éjjelén a városnézetek, midőn a vészharang kong, a sápadt arcú kormánybiztosok s előjárók leülnek tanakodni, Lukács úri akar valamit, de egyszerre elalszik minden gázláng, jelélül, hogy a víz bevette magát a gázgyárba és a csövekbe. Szerző »elmés« hasonlattal azt írja: »Oly sötétség uralkodott künn, mintha az egész világ valami kormánybiztos feje lenne belülről.« Az sem valami szerencsés hasonlat, mely »a világ részvétét törülköző kendő«-nek nevezi, Szeged könnyeit szárítani. Mikszáth Kálmán ennek előtte jobban megírt néhány elbeszélést és rajzot, mint Szeged pusztulását, noha gazdagabb tárgy nem igen forgott még tolla alatt. De nagyon elhibázta füzetének szerkezetét is, midőn különféle cikkeket össz-vissza szőtt, mert ez a tarkaság teljességgel nem illik a katasztrófa komolyságához; továbbá midőn egyszerre kívánt szerepelni a politikai pamfletíró és tárgyias elbeszélő modorban, nagyon össze nem illő elemeket és színeket habart össze. Eképp könyve nem bír az emlékiratok értékeivel, sőt az ügy érdekében kiadott röpirat hasznával sem. A szegedi vészt nem szabad pártpolitikai tőkének tekinteni, mert ez nem a kormány, nem egyes pártok ügye, hanem az egész országé. Van elég kérdés, melyben lehet szidni minisztert, kormánybiztost, mamelukot s szellőztetni a kérdést, hogy milyen legyen a derék főispán; de itt nem emberek álltak egymással szemben, hanem az

ember harcolt a természet bős dühével és legyőzetett volna, bárki legyen a miniszter, a kormánybiztos, a főispán. Szegedet most újjá kell teremteni s ez nem pártok, hanem az ország munkája lesz. Ez ügyben nem aprólékos pártelvődásra, meddő szemrehányásokra, hanem valamennyiünk vállvetett erejére lesz szükség.

A *Családi Kör* c. hetilap április 27-én (17. sz.) írja: «Jelen mű méltó társa azon megkapó leírásoknak, melyeket Jókai Mór s Verhovay Gyula közöltek a lapokban. Költői s igazán megkapó részletek vannak e kis füzetben, mely — Kákai Aranyosságánál fogva — ért a csípős igazmondáshoz is.» (*Irodalom és művészet* rovat 405. l.)

A német kiadás visszhangjáról a SzN ad számot:

Mikszáth Kálmán német könyve, a Szeged pusztulása a külföldön is szenzációt tett, hódítva a fiatal író érdekes tollának. A külföldi lapok hasábokat közölnek belőle, mégpedig legszívesebben a pikánsan írt részleteket Lukácsról és Herrichről. A *Fremdenblatt* szerint a Mikszáth könyve egy leszténografizott szellemes fecsegés tea mellett, szép női szemek tüzenél. Az *Extrablatt* pedig, ki Mikszáthot vétesen a «kérelhetetlen» magyar ellenék tagjának állítja, azt mondja, hogy sokat használ az irányban az országnak, ha a röpirat kellő figyelemre fog találni illetékes helyeken.» (1879. ápr. 20. 93. sz.)

b) A «Szeged pusztulása» a Mikszáth-irodalomban

Várdai Béla *Mikszáth Kálmán* c. könyvében (Bp. 1910.) így emlékezik meg a füzetéről: «Ama szörnyű időknél Mikszáth lett a krónikása *Szeged pusztulása* című füzetében, mely szintén Kákay Aranyos Nr. 3. álnéven jelent meg, s legrövidebb idő alatt második kiadást és német fordítást is ért. E közvetlen benyomások izgalma alatt írt füzetnek főcélja volt: Szeged népének megvédése a közömbösség vádjá ellen, melyet a vészelőző hetekben állítólag tanúsított. Éles ellenzéki hangon támadja a hivatalos intézőket, élükön Kende Kanuttal, Lukács Györggyel és Herrichhel, s velük a kormányt, amiért ilyen emberekben bizalma volt. Az események előadásában dolgozik már a művész színeivel is. Értjük ezt pl. a kiöntésnek a Tápénál mutatkozó képére, de különösen *A legborzasztóbb éj* című szakaszra, s abban is a bevezető első órák jellemzésére, 'amikor tudták már, hogy jön, csak azt nem, hogy mit fog csinálni?' Művészi-leg is oly értékes rész ez, hogy méltán foglalhatna helyet Mikszáth valamelyik gyűjteményes kötetében.» (75. l.)

Gyöngyösi így méltatja: «A művéske akkoriban nagy föltűnést keltett. Több kiadást is ért. Ha nem is alapos munka, de nagy közvetlenséggel van benne megírva a szörnyű vész, s még most sem vesztette el érdekességét. Nevezetes, hogy Mikszáth egyénisége itt sem tagadhatta meg magát, talált módot e katasztrófa történetének megírásánál is a humorizálásra. A történetbe beleszóvi Herrich miniszteri tanácsos, Kende Kanut, Lukács György kormánybiztosok

humoros arcképét is.» (67—68. l.) — A továbbiakban a műben található élményanyagot fölhasználja MK életrajza e szakaszához. (68—72. l.)

Rubinyi Mózes a SzK I. köt. előszavában így jellemzi: »Sajátos könyvecske, meglátszik rajta egy nagyon tehetséges fiatal embernek néhol túlságosan könnyed, néhol túlságosan nehézkes kezevonása. Helyi csipkelődések és irodalmi szintű meglátások efféle közleményekkel váltják föl egymást: (idézi a statisztikai fősorolást a lovakról, kecskékről). De van két rajza benne, melyek már egy nagy író s egy pompás megfigyelő munkái: *A legborzasztóbb éj s Verhovay mint kormánybiztosi helyettes.*» (3. l.)

Király István a Szeged pusztulását úgy említi a *Tisza Lajos és udvara Szegeden* c. röpirattal együtt, mint amelyek »kiváltképp becsültté tették nevét a szegediek előtt.« (*Mikszáth Kálmán* Bp. 1952. 45. l.)

Nacsády MK publicisztikai és szépirói stílusának fejlődése tekintetéből vizsgálja a *Szeged pusztulását* és ugyancsak a Várdai és Rubinyi által is kiemelt fejezeteket méltatja. (58—59. l.)

Rejtő István szerint a füzet „a sietve papírra vetett mondatok ellenére is, a tragikus eseménynek megfelelő lakonikusságával és a puritánságból áradó patoszával új szint jelentett MK publicisztikájában”. (MTA I. O. közl. 1958. 481. l.)

»APRÓSÁGOK«

SzN 11. sz.

M. 1879. január 15., njn.

A »műfaj« Szegeden MK specialitása, de *Az igazi humoristákból* átvett anekdota is a »ketyegő fené«-ről (185 : 22) az ő szerzőségét bizonyítja.

Keletkezése

Két szegedi közügy áll a csipkelődések mögött, amelyeket a város január 13-i közgyűlése tárgyalt. — Az első egy fűrésztelep fölállításának problémája. A Milkó Vilmos és Fiai cég belterületnek számító helyen, a Tisza partján, az ún. Szina-teleken (a mai egyetemi klinikák telkei) akart gőzfűrészt fölállítani, de az iparhatóság nem adott rá engedélyt. A vállalkozók a városi közgyűléshez föllebeztek s egyúttal a helyi hírlapokban is nyilatkoztak, ami miatt nyilvános vita indult az ügyről. A közgyűlés végül szótöbbséggel jóváhagyta a kérés elutasítását. Bizonyos, hogy a fűrésztelep fölállításának ellenzői között sok maradi is volt, és a konkurenciától való félelem is megszólalt bennük. Az is bizonyos azonban, hogy a közgyűlés leszögezte: nem a fűrésztelep fölállítása ellen, hanem a hely — amelyhez Milkóék ragaszkodtak — ellen van kifogása.

A szóban forgó telek — ha akkoriban kihasználatlan és pocso-lyás terület volt is — már akkor is belterületnek számított, a város

fejlődését figyelembe véve pedig mindenképpen alkalmatlan volt gyártelep fölállítására. A tűzrendészeti, sőt egészségügyi aggályok is indokoltak voltak. Mikszáth, amikor így foglalt állást, kissé elvetette a sulykot.

A másik kérdés az állandó közúti híd problémája. Szegeden vasúti híd vezetett át a Tiszán már az 1850-es évek óta, a közúti közlekedés azonban hajóhídon bonyolódott le. Ebben a kérdésben helyesen támadta MK azt a töredékét a közgyűlésnek, amely a vitában aggályoskodott.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
185	4	<i>Szent Flórián</i> (III. század) — a katolikus egyház által szentté avatott római katonatiszt, akinek »csodatételei« között egy ház lakóinak tűzvészről való megmentése is szerepelt. A keresztényüldözések idején vértanúhalált halt Flóriánt a tűzoltók védőszentjeként tisztelték.
19		<i>Torontál vármegye</i> — a Tisza Szegeddel szemközti partja a Maros torkolatáig Újszegeddel együtt közigazgatásilag ekkor még T-hoz tartozott. Ebből MK többször jogos tréfát űzött. (Vö. <i>A Népkertben</i> Krk 55. k. 13. l.)
21—22		— A »ketyegő fene« csornai agyonütetését <i>Az igazi humoristák</i> (1879) <i>A megcsúfolt falvak</i> c. fejezetében csíki székelyekkel kapcsolatban mesélte el. (73. l.)
186	1	<i>Lord Byron</i> (1788—1824) — a híres angol költő.
	4	<i>magna ingenia conveniunt</i> — a nagy szellemek találkoznak.

AZ ÚJ MAJOROS

SzN 24. sz.

M. 1879. január 30., Kákay Aranyos No. 3. álnévvel.

Keletkezése

Ez az »apróság« szorosan összefügg a *Keresd az asszonyt?* c. január 25-én megjelent vezércikkel. A SzH *Keresd a férfit!* (*Visszhang*) címen támadta meg MK-t január 26-án (12. sz.) vezércikkben. Nőpártoló fejtegetései után: »No, de hölgyeink vigasztalhatják magukat a bunkótámadás [értsd: MK vezércikke] miatt. Aki ezt cselekedte, az azt is mondja, hogy gr. Szapáry Gyula, aki a pénzügyeket vezet, 'semmihez sem ért a világon' . . . — Aki ilyeneket beszél, az nem csuda, ha a magyar nőket megteszi az ország átkaivá. Ítélete nem eshetik beszámítás alá.«

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 186 : cím *Majoros (István)* — 1848-ban zentai nemzetőrkapitány, később a város ellenzéki érzelmű főbírája, akit egy kormányt gyalázó népgyűlési beszéde miatt megfosztottak hivatalától. — MK többször írt róla, amikor a város függetlenségi párti képviselőjeként a parlamentbe került. 1878-ban nem választották meg újra. (Vö. Krk 51. köt. 74—75. l., 52. köt. 52. l.)
- 8 *La Manchai lovag* — Don Quijote, Cervantes ismeretes regényalakja.
- 187 1 *Times* — (The Times) 1783-ban alapított angol hírlap, amely 1786 óta viseli a fenti címet; az angol- és a világgözcselekmény szemében rendkívüli tekintélynek örvendett.
- 9 »*A Fővárosi Lapok*» . . . — a szóban forgó cikk 1879. január 29-én jelent meg; szövegét ld. *Keresd az asszonyt?* jegyzeteiben.
- 19 — Az utalás Eötvös József *A XIX. század uralkodó eszméinek befolyása az álladalomra* (1851—54) c. két kötetes állambölcseleti munkájára vonatkozik.
- 188 : 32 *Kurmacher* — itt: udvarló.

Irodalom

A SzH cikkírója 1879. január 31-én (14. sz.) *Üzenet* — *Kákay Aranyos No. 3-nak* címmel igyekezett visszavágni »Az új Majorosé álneven, sikertelenül. MK az okvetetlenkedésre nem válaszolt.

Rubinyi bibliográfiájának annotációja: »A Szegedi Híradóról«. (110. l.)

SzN 46. sz.

M. 1879. február 22. Njn.

A Zsedényi Edéről szóló »apróságok«, MK szokása szerint, épp úgy követik a Zsedényiről írott megemlékezést (*Az öreg Zsedényi* 43. l.), mint pl. a Pulszky Ferencről írott vezércikket az *Apróságok Pulszkyról* (vö. Krk 55. köt. 113., 131. l.). — Természetesen ugyanúgy el is tér a »hivatalos« megemlékezésben hangot kapó köteles tisztelet és az »apróságok« élcelődése. Ez esetben föltűnő, hogy amíg a nekrológban MK bogaras különének, de mégis, az ország kátyú felé tartó szekerének rohanását fékező, hasznos zsugorinak állítja be Zs-t, itt egyértelműen kártékony akadékoskodóként ír róla.

SzN 55. sz.

Árvízi apróságok

M. I. 1879. március 5., K. A. Nr. 3. jelzéssel.

II. SzK 1. köt. 32—33. l.

Háttérére vonatkozóan ld. jegyzeteink bevezetésének az árvízre vonatkozó részét.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

191 : 22 *Magdeburg* — jelentős város Németország északkeleti részén.

192 3 *Becse* — (Óbecse) nagyközség a Tisza partján Szegedtől mintegy 70 km-re délre; az árvíz idején számos szegedi családot fogadott be.

Irodalom

Cserzy Béla *A nagy palóc elindult* c. életrajzi regényébe beleszővi a záróra rendelettel kapcsolatos anekdotát. (121. l.)

SzN 81. sz.

»Szeged lapja«

M. 1879. április 13., njn.

Keletkezése

Az »apróságok« köntösébe öltöztetett, terjedelmes polémikus fejtegetés címe onnét ered, hogy a SzH negyedévi előfizetési fölhívásának — bizonyára régi, sablonos — szövegében »Szeged lapja«-nak nevezte magát, szándékosan vagy véletlenül megfélekedve arról, hogy már több mint fél esztendeje másik lap is megjelenik a városban.

A vita azon robbant ki, hogy a SzH Lukács György kormánybiztos távozásakor egy vezércikkben méltatta a szerencsétlen kezű tisztviselőt. Egyúttal szóvá tette a SzN-ban MK tollából megjelent Lukács ellenes támadásokat is. »Most, hogy eltávozott, helybeli lap-társunk még azzal a váddal is megtiszteli, hogy ittléte alatt nem tudta, mi történik Szegeden. Ez csakugyan pyramidális állítás. Lukács ellenes buzgalmában csak egyet nem gondolt meg t. lap-társunk, azt t. ill., hogy ezzel a vádpadra állította az egész törvényhatóságot s mindazokat, kiknek a kormánybiztos úrral érintkezni, ötlet informálni és fölvilágosítani módjukban állott.« (*Lukács György kormánybiztos* 1879. ápr. 11., 44. sz.)

A SzH szerkesztője, Nagy Sándor természetesen nem hagyta szó nélkül MK választát (A két lap egyébként is feszült viszonyáról ld. jegyzeteink bevezetését.) Április 16-án (SzH. 46. sz.) *Önvédelem* címen válaszolt a »Szeged lapja« c. »apróság«-ra. Mélységesen föl-háborodva utasította vissza MK írását, mint a »közszerencsétlenség« idején »hetvenkedő, érthetetlen és galád« magatartás jelét. Elmondta, hogy Lukács Györgyről nekik is volt néhány bíráló szavuk, A Hon főlemlegetése is igazságtalan, mert éppen a SzN támadása napján polemizáltak ők is A Honnal. Végül azzal vádolja MK-t, hogy a szerencsétlenség idején pártpolitikai torzsalkodással osztja meg a helyi erőket.

Tárgyi magyarázatok

Az árvízre vonatkozó részleteket ld. a Jegyzetek bevezetésének erről szóló szakaszában.

Lap Sor

- 193 26 *Benedek Lajos* (1804—1881) — soproni születésű császári katonatiszt, 1848—1849-ben Haynau egyik magasrangú beosztottja. Az 1866-os porosz—osztrák háborúban az osztrák seregek fővezéréként Königrátnél döntő vereséget szenvedett.
- 195 1 *Qui bene distinguit, bene docet* — aki helyesen különböztet meg, jól tanít
- 15 — Lukács és Kremminger prépost szóváltását a király előtt ld. még *Szeged pusztulása* 144—145. l., valamint *Fővárosi levél* 60—61. l.

SzN 101. sz.

M. 1879. május 8., K. A. No. 3. jelzéssel.

Keletkezése

A cikk az újjáépítést irányító királyi biztos személyének kérdésével áll szoros kapcsolatban (vö.: *Szeged, május 3-án* c. vezércikk és jegyzete). — Az Ellenőr május 6-án a »Táviratok« rovatban mint saját szegedi levelezőjétől eredő hírt közli: »Hiteles tudomás szerint a szegedi királyi biztos gróf Zichy Ferraris Viktor lesz.« (Reggeli kiadás, 224. sz.) Az Egyetértés ugyanezen a napon: »M megbízható forrásból hallom — táviratozza a lap szegedi munkatársa —, hogy királyi biztosnak Zichy Ferraris Viktor neveztetik ki.« (124. sz.) — A fenti hírek szolgáltatták az alkalmat MK-nak a tréfára.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 197| : 19 *Grévy, Jules* (1807—1891) — a »mérsékelt köztársasági« párthoz tartozó francia politikus, akit 1879. január 30-án választottak köztársasági elnökké.
- 34 *szaturálva van* — telítve, átítatva van.
- 198 1 *speech-elés* — itt: szónoklás.
- 18 *»habemus papam«* — »van pápánk!« A pápaválasztás eldőlését hírül adó hagyományos fölkiáltás.
- 38 *szaszaparilla gyökér* — »szárcsagyökér« — gyógynövény, a gyökeréből készült gyógyanyagot hashajtásra, vérnyomás-csökkentésre, más gyógyanyagokkal keverve vérhaj ellen is használták.
- 199 6 *»két ország és egy nemzet«* — az utalás Petőfinek a »Két ország ölelkezése« c. költeményére vonatkozik. (1848. jún.) Az erdélyi országgyűlés ugyanis 1848. május 30-án mondta ki az úniót Magyarországgal, s Petőfi ebből az alkalmából írta a verset.

SzN 124. sz. De hát hol van Dáni főispán ?

M. 1879. június 6., Kákay Aranyos No. 3. álnévvel.

Az »apróság« hátteréről lásd jegyzeteink bevezetésének a biztosi tanácsra vonatkozó részét, illetve az ehhez a kérdéskörhöz csatlakozó vezércikkeket, tárcákat és jegyzeteiket.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 200 8 *Wo ist die Katze? Wo ist Sie?* — Hol a macska? Hol van ő? Az itt említett képre — példázatként — már hivatkozott MK a BpN-nál is: 1879. jan. 23.
- 15 *Rónay Béla* — képviselő, az újjáépítést irányító királyi biztosi tanács egyik tagja.
- 17 *Lonovics József* — ld. *A makói komédiák* c. cikkünk jegyzeteit.
- 19 *Komjáthy Béla* (1847—1916) — ügyvéd, politikus, a függetlenségi párt alelnöke, országgyűlési képviselő.
- 20 *Gromon Dezső* (1838—1912) — Bács megye főispánja, később honvédelmi államtitkár.

SzN 134. sz.

A hivatalos titok

M. 1879. június 19., Kákay Aranyos No. 3. álnévvel.

A királyi biztosság ellen írott csipkelődés MK-nak a »hivatalos titok« fogalma körül már kifejtett álláspontját ismétli meg humoros formában. (Vö. *Féltre a titkolózással!* Krk 55. köt. 71. l.)

SzN 141. sz.

A szegedi kasza

M. 1879. június 27., Kákay Aranyos No. 3. álnévvel.

Az »apróság« a híres Mikszáth-rajz, *A kaszát vásárló paraszt* (Jk 27. köt. 61—67. l.) első változatával kezdődik. — Az anekdota, amely később rajzzá kerekedett, itt még csupán példázat, amelyhez a királyi biztosságot leckéztető elmfuttatás kapcsolódik. — A Dáni-anekdota egyik változata előző »apróság«-unkban szerepelt: *A hivatalos titok* (202—203. l.).

Irodalom

Rubinyi a Jk 33. köt. bevezetőjében idézi és magyarázza az élmény és a karcolat kapcsolatát. (XV. l.)

A »SZÍNHÁZ« ROVATBÓL

Az Aradi-féle társulat az árvíz miatt nem tudta Szegeden végigjátszani a színiévadot. Pedig a Színügy Egylet ügybuzgalma és a városi közgyűlés által 1879 januárjában megszavazott 1000.— Ft-nyi

támogatás bizonyára kellő alapot nyújtott volna egy minden tekintetben sikeres idényhez.

Aradi Gerő újabb, részben friss műveket tűzött műsorra az idény színvonalának emelésére és az érdeklődés fokozására. Shakespeare két műve (*Otello*, *Lear király*), Molière ugyancsak két vígjátéka (*A fősvény*, *Képzelt beteg*) képviselték a világirodalom klasszikusait a kényszerűségből megrövidült évad második felében. Az új művek közül Csiky Gergely Pesten 1878-ban bemutatott, díjnyertes *Az ellenállhatatlanja*, Csepreghy Ferenc ugyancsak 1878-ban elkészült népszínműve, *A piros bugyellárás* a legújabb magyar színiirodalmat reprezentálták.

Ugyanakkor neves vendégszereplőket is hívott a társulat igazgatója. Önálló hangversenyt adott a kissé kétes híré, szerencsétlen pályafutású Wanda Bogdani, föllépett az 1877-ben Pesten ártatlanul színházi botrányba kevert Nikó Lina, a debreceni színháztól jött Szegedre az egyébként is szegedi származású Lovász Dezső, és — közvetlenül az árvíz előtti napokban — vendégszerepelt Aradinál Szerdahelyi Kálmánné Prielle Kőrnélia.

Összesen mintegy 30 művet mutattak be január 1-től március 6-ig. Közülük *A corneville-i harangokat*, a biztosított sikerű operettet és *A sárga csikó* c. népszínművet háromszor is adták, megismételték Csiky és Csepreghy új műveit. A műsor zömét ezúttal is a népszínművek (10) és az operettek (5) adták. Közülük néhányat az őszi előadásokból újtottak föl (pl. Lecocq: *Kisasszony feleségem*).

A műsor ilyen alakulását nyilvánvalóan befolyásolta az, hogy a szokásnak megfelelően az évad második felében kellett Aradinak kielégítenie az egyes színészek jutalomjáték-igényeit. A színészek pedig — nagyon is érthető gyengeségből — szívesen választottak olyan műveket, amelyeknek főszerepeit már rutinból is eljátszhatták, és amelyeknek az átlagosabb ízlést kiszolgáló volta az anyagi sikert biztosította.

A SzN »Színház« rovata — úgy látszik — az új évben teljesen MK kezére jutott. Erre vall, hogy részint eltűnnek belőle a szerzőségét korábban jelző betűjelek, amelyeknek kitétele az esetben volt indokolt, ha más is frt a rovatba, részint pedig egy-egy színházi vitában vagy jelentősebb alkalommal fel is fedi önmagát személy szerint, s kiáll a rovatban frottak védelmében. Ugyancsak MK-ra vallanak azok a színi-kritikai elvek, megfontolások, amelyekkel az évad kezdetén találkoztunk szegedi kritikáiban. (Vö. Krk 55. köt. jegyzeteinek *A »Színház« rovatból* c. fejezete.)

A szegedi színház életével való egyre alaposabb megismerkedését, »habitué« mivoltát bizonyítja tervezett, az árvíz miatt félbeszakadt új »fotográfia-sorozat«-a, *A színházlátogatók*.

A fentiek ellenére nem közöljük a Színház rovat teljes anyagát; elhagytunk belőle számos apró, csupán híradás szerű, jellegtelen írást.

MK igényesebb bírálónak tűnik, mint 1878 őszén, bár kifogásai megszaporodásában szerepet játszhatott a jutalomjátékok sorra kerülésével a színészek részéről is mutatkozó igénycsökkenés. A szegedi színház viszonyainak, a színikritikák utalásainak, hivatkozásainak

megértéséhez jórészt előző kötetünk jegyzetanyagához utasítjuk az olvasót. Itt Aradi Gerő társulatának csupán olyan tagjairól nyújtunk adatokat, akiket MK is többször említ, vagy részletesebben foglalkozik velük.

Aradi (Tzut) Gerő (1829—1892) — színgazgató, 1858-ban kezdte színészi pályáját; 1864-től volt igazgató s hamarosan a legjobb hírvé vidéki társulatok egyikét hozta létre.

Berényi (Üveges) Gyula (1842—1913) — pályáját a budai Népszínháznál kezdte, majd évtizedekig vidéken, a nagyobb társulatokban játszott. Az 1900-as években a pesti Nemzeti Színház segédszínésze lett.

Bodroghy Dénes (1836—1897) — 1857 óta színész, tagja volt Latabár híres társulatának is. 1876 óta Aradi társulatához tartozott. Szegeden népszerű volt, színpadra lépésének 25. évfordulóján a város díszpolgárává választották.

Enyváry Sarolta (1858— ?) — 1875-ben került színpadra mint igen sokat ígérő énekes tehetség. Később Ausztriába szerződött, s sorsáról nincsenek adataink.

Mezey Péter (1844—1911) — 1859-ben kezdte színészi pályáját, országosan ismert, sokoldalú színész volt. A 80-as években a Népszínházhoz szerződött.

Németh József (1854—1916) — szegedi iparosfiú, komikus; Aradinál kezdte pályáját, majd a Népszínház szerződtette. Később Miskolcon színgazgató lett.

Prielle Péter (1838—1915) — P. Kornélia, a híres színésznő öccse; jelentős vidéki sikerek után a nyolcvanas évek végén a Nemzeti Színház tagja lett.

Rónaszéky Gusztávné (Szentesy Vilma 1854—1927) — tehetséges énekesnő, aki azonban súlyos betegsége következtében nagyothalló lett, s csak rendkívüli akaraterejének köszönhetette, hogy a színpadon maradhatott.

Somogyi Károly (1845—1908) — sokoldalú, művelt színésze volt a vidéki társulatoknak. 1886-tól színgazgató Sopronban, Szegeden, Nagyváradon.

Somogyi Károlyné Nagy Júlia (1850—1919) — jeles drámai színésznő.

A MK által még többször említett Csillag Féniről, P. Rott Mariról nincsenek adataink.

1.

Jelöletlen. — A színházban folyó, itt említett «familiáris diszkurzus» egybevág azzal a hangulattal, amelyet MK többször tréfásan fölidéz, ha a szegedi színházról ír. (Pl. *A színházról* Krk 55. köt.; *A színházlátogatók* Krk 56. köt.)

Jelöletlen. —

2.

Lap Sor

205 : 11 *Peleskei nótárius* — bohózat három felvonásban, írta Gvadányi József *Egy falusi nótáriusnak utazása* c. műve nyomán Gaál József. 1838-ban mutatták be a Nemzeti Színházban.

- Lap Sor
 205 14 *Nagyajtai Zajtay* — a Peleskei nótárius főalakja.
 15 *Baczur* — a *Peleskei nótárius* egyik parlagi figurája.
 17 *Szigeti József* (1822—1902) — színész, neves színműtőr.
 18 *A szép juhász* — Szigeti e művét 1850-ben mutatták be Pesten.
 20 *Van der Meere grófné* — ld. azonos című tárcánkat és jegyzeteit.

3.

Jelöletlen.

- Lap Sor
 206 7 *Egy katona története* — ötfelvonásos színmű, írta Cormon és D'Ennery.
 11 — Somogyiné hibás szereposztását MK többször kifogásolta kritikáiban; vö. Krk 55. köt. *A »Színház«* rovatból c. fejezetének 12. és 13. cikkét.
 14 *Sárga csikó* — Csepreghy Ferenc (1842—1880) korában nagysikerű népszínműve (1877).
 18 *Bakaj* — jó módú parasztgazda a *Sárga csikó* c. népszínműben.
 20 *Dormándy Kálmán* — ld. 4. sz. színikritika.

4.

Jelöletlen. — MK visszatérő kifogásai Aradi társulata ellen, hogy jelmeztára szegényes, illúziót rontó; a színészek gesztusokban, modorban nem képesek a főrangú- és szalonvilágot hitelt érdemlően megjeleníteni.

- Lap Sor
 206 : 26 *Bercsényi Béla* (1844—1901) — színművész, a Nemzeti Színház tagja, a színiakadémia tanára volt. Mint drámaíró is ért el meglehetősen sikereket. *Gróf Dormándy Kálmán* c. öt felvonásos drámáját 1876-ban írta, 1878-ban Pesten is bemutatatták.
 207 : 21 *»nulla mentio fiat«* — az I. (Könyves) Kálmán magyar király által hozott »boszorkány« törvény tréfás-módosított idézése. Az eredeti szöveg: »Nulla questio fiat« (»Említés ne essék« — ti. a nem létező boszorkányokról). MK módosítása körülbelül így adható vissza magyarul: »Egyetlen vélemény, szó se essék.«
 22 *Ellenállhatatlan* — ld. 5. sz. kritikánkat.

5.

Jelöletlen. — Csiky Gergelynek (1842—1891), a századvég legkiemelkedőbb magyar drámaírójának egyik korai kísérlete volt *Az ellenállhatatlan*. Az ún. »újromantika«-val és klasszikus hagyomá-

nyokkal kísérletező Csikyt megragadta a neves spanyol, Lope de Vega követőjeként ismert Augustin Moreto y Cabana (1618—1669) *A szép Diego* c. komédiájának alapötlete. (A művet 1873-ban Beksics Gusztáv fordításában mutatta be a Nemzeti Színház Pesten.) Ebből írta *Az ellenállhatatlant*.

Moreto komédiáját, amely a maga nemében jól megállta a helyét, Csiky jellemvígjáték-ká igyekezett alakítani. Megtartott viszont néhány naiv félreértést — amelyek egy komédiában természetesek — és ezekre építette a bonyodalmakat. Így a mű elvesztette Moreto komédiájának áradó humorát, ugyanakkor nem tudta a jellemeket komolyan hitelessé tenni. Műve kerekded, csiszolt, de szín- és jellegtelen lett. — 1878-ban adta be az Akadémia pályázatára és elnyerte vele a »Karácsonyi-díj« 400 aranyát. (K. Guidó 1858-ban alapított dráma-jutalma, amely »abszolút becsű« műre szólt, s ezért az előző 20 év alatt csak egyszer adták ki.)

Az ellenállhatatlan főszereplői, akiket MK is említ:

Rodrigo — a szépségére hiú kóbor lovag, aki abban a hitben él, hogy a nők képtelenek ellentálni megjelenése és egyénisége varázsának. Így azt véli, hogy Florinda hercegnő is szemet vetett rá, pedig csak levelet akar általa küldeni távol levő kedvesének.

Dorido — Rodrigó együgyű társa.

Gil Perez — kapzsi korcsmáros, aki hitelt ad a Rodrigó sikeréről szóló alaptalan pletykának, s ezen rajtaveszt.

Don Diego — Florinda hercegnő gyámja. Értelmetlen szigorúval azt a látszatot kelti, hogy Florindát maga szeretné feleségül, holott éppen azzal akarja összeházasítani, akit az valóban szeret.

Lamela — (MK-nál tévesen Lemala) Don Diego besúgója.

*

Gyulai Pál MK által aposztrofált kritikája (*Csiky Gergely újabb színművei*; Dramaturgiai dolgozatok Bp. 1908. 2. köt. 453. l.) talán valóban túl szigorú, azonban MK is lényegében ugyanazokat a kifogásokat teszi, mint Gyulai, mégis indokolatlanul elnéző. Kritikus magatartásában szerepe lehet Gyulai iránti ellenszenvének, amelyben kortársaival és pályatársaival osztozott. Gyulaival korábban is polemizált. (Vö. pl. BpN 1877. aug. 24., 234. sz. Apróságok.) Az is tény, hogy Gyulai sem írt elismerőleg MK-ról.

Lap Sor

- 209 4 »Szerelme értem ég...« stb. — idézet az I. felvonás 8. jelenetéből.
- 26 *Berg (Ebersberg), Ottokar Franz* (1833—1886) — osztrák színműíró. Néhány színművét egy időben gyakran játszották színtársulataink.
- 31 *Náday Ferenc* (1840—1909) — a múlt század neves jellemszínésze, az 1870—80-as években a Nemzeti Színház egyik legtöbbet játszó és népszerű tagja.
- Halmly Ferenc* (1850—1883) — kiváló színész; 1873-tól a

Lap Sor

Nemzeti Színház tagja volt. Különösen a népszínművekben és vígjátékokban tűnt ki, de néhány Shakespeare-alakítása is emlékezetes maradt.

- 210 : 12 — MK a befejező sorokat pontatlanul idézi. Az első és második sor közül vagy ő, vagy a nyomda kifejejtette: »*De nem fognak meg, óvatos leszek*».
- 16 — Az eredeti szövegben »Ime« helyett »Ím« olvasható.
- 211 8 *A vereshajú* — Lukácsy Sándor (1835—1907) népszínműve (1877).

6.

Jelöletlen. — A *Kisasszony feleségem* E. Letterier és Vanloo operettje Lecocq muzsikájával. Az 1877-es pesti bemutató óta népszerűvé lett vidéken is. Aradiék 1878 decemberében mutatták be Szegeden. MK akkor igen kedvezően írt a műről és az Aradi-társulat fiatal primadonnájáról, Enyvéry Saroltáról, akit asztaltársaságával, a »Próféták«-kal együtt melegen ünnepelt. (Ld. Krk. 55. k. 155. l.)

Lap Sor

- 212 2 *Zichy Jenő gróf* (1837—1906) — Deák-párti, majd 1870-től kezdve párton kívüli politikus. A századfordulón a függetlenségi párthoz csatlakozott. Jelentősek a gazdasági élet, különösen a hazai ipar fejlesztése érdekében kezdeményezett akciói. (Az 1876-os szegedi, 1878-as székesfehérvári iparkiallítás stb.) Szeged díszpolgárává választotta.

7.

Jelöletlen.

Lap Sor

- 212 : 29 *kókuszdió-tánc* — felvonásközi szünetben játszott szórakoztató látványosság volt.

8.

Jelöletlen.

Lap Sor

- 213 1 *Szép Heléna* — H. Meilhac és L. Halévy operettje Offenbach zenéjével (1864). A trójai háború mondájának profán humorú feldolgozása. Ezért említi MK Paris trójai királyfi szerepét (213 : 4).
- 8 *A két árva* — szerzői: D'Ennery és Cormon.

9.

Jelöletlen.

Lap Sor

- 213 15 *Feuilleton, Octave* (1821—1890) — francia író, drámaszerző.
23 *Piros bugyelláris* — ld. 10. sz. kritikánkat.

Lap Sor

- 213 25 *Soldosné (Blaháné)* (1850–1926) — Kölesi (Reindl) Lujza, a páratlan hírnevű népszínmű énekes. Temperamentumos játékaival a népszínművek előadásának új modorát teremtetette meg. Harmadik férje Soldos (Zsoldos) Sándor volt.

10.

Jelöletlen. — Csepreghy Ferenc (1842–1880) asztalos, műkedvelő színész, majd sikeres népszínműíró *Piros bugyelláris* c. darabját Pesten 1878 novemberében mutatta be a Népszínház. Zenéjét Erkel Gyula — E. Ferenc legidősebb fia — írta.

11.

Jelöletlen.

Lap Sor

- 215 : 10 *posse* — népies komédia, amely a vásári mutatványosok olcsó fogásait és vaskos, otromba humorát is alkalmazza. A német és osztrák drámairodalomban színvonalas válfaja is kialakult; MK azonban — amikor tiltakozik a p. ellen — nyilvánvalóan nem erre gondol.

12.

Jelöletlen. — *Az ezredes leánya* Bercsényi Béla (ld. 4. sz. kritikánkat és jegyzeteit) első színműve volt (1876).

Bánfalvy Lajos okleveles gyógyszerész volt, 1872 óta jelentek meg költeményei, elvétve fővárosi lapokban is. 1875-től a SzH munkatársa lett, majd a SzN-hoz lépett át. 1884-től szülővárosában, Szentesen volt lapszerkesztő. — MK bírálata alkalmat nyújtott a SzH-nak, hogy ellentétet szítson a rivális lap szerkesztőségén belül. MK kritikája megjelenésének másnapján ha nem is magasztaló, de elismerő és mentegető jellegű cikket közölt (16. sz., »Színház« rovat). Nem tudjuk, hogy került sor rá, de tény, hogy MK másik munkatársa, Kulinyi Zsigmond kelt Bánfalvy védelmére a SzH-ban (*A színház tájékaról* 1879. február 12., 19. sz. »Tárca« rovat). Meglehetősen éles hangot ütött meg. Szerinte MK bírálata ártalmas, »egyfüst alatt« dicsér és leránt, lebecsüli a szegedi közönséget is. »Ez a szerény publikum — írja Kulinyi — a maga lábán szokott járni és Bánfalvy Lajosban ha nem is eget verő, de olyan jónevű poétát tüntetett ki tapsaival, aki mint kezdő vígjátékiró sem »fizette ki« a közönséget, mint ahogy ki szokták fizetni újra adott régi dicsőséggel elismert irodalmi nagyságok, kik a *Parnasszus* magaslatáról lenéztőkben nem csoda, hogy szédelegnek.« (A gúnyos célzás valószínűleg MK Szegeden újra fődolgozott és publikált írásaira vonatkozik, amit a SzH egyszer már a szemére is vetett.) MK február 13-án válaszolt Kulinyinak. (Ld. 16. sz. kritikánkat.)

- Lap Sor
 215 24 *Lindau, Paul* (1839—1919) — német író, folyóirat szerkesztő, utóbb színiigazgató. Drámáiban a kor népszerű francia drámaíróit (Dumas fiás, Sardou) igyekezett követni.
 216 : 32 *en famille* — családi körben.
 217 29 *Faludy (Dörflinger) Antal* (1851—?) — szegedi műkedvelőként indult színész, egyéb adataink nincsenek róla.

13.

Jelöletlen.

- Lap Sor
 218 7 *Az utolsó nemzetőr* — Berg (ld. 5. sz. kritikánk jegyzeteit) egyik színművének átdolgozása.

14.

Jelöletlen. — *A corneville-i harangok* »regényes operetta« 4 fölvonásban, szövegét Clairville és Gabet írta, zenéjét Robert Planquette szerezte. Rákosi Jenő fordította magyarra — mint MK kitétele is utal rá —, a francia neveket is »magyarosítva«. Pesten 1878 márciusában mutatta be a Népszínház hatalmas sikerrel (2 év alatt elérte a századik előadást). MK minden bizonytalán látta Pesten, innét az alapos bírálat, amely összehasonlítással többször idézi az egyes szerepek pesti alakítóit: Solymosit, Együdtöt.

- Lap Sor
 218 29 *Nagy István* darabosjátékát már korábban is kifogásolta MK; vö. Krk 55. köt. *Színészeink*.
 219 10 *Együdt István* (1838—1882) — parasztszármaazású színművész, akit szülei papnak szántak. Az 1860-as évek elején a Budai Népszínháznál, majd vidéken játszott. 1875 óta ismét a pesti Népszínházhoz szerződött. Mások visszaemlékezései szerint is emlékezetes volt »Gáspár apó«-alakítása.

15.

Jelöletlen.

- Lap Sor
 219 : 31 *Viola* — Szigeti József népszínműve, melyet Eötvös József *A falu jegyzője* c. regénye nyomán írt. (1855.)
 220 : 1 — A két Petőfi-verssort MK szörendi hibával idézte; pontosan:

Ma itten, holnap ottan,
 Csak ez az élmény

- 5 *Nikó Lina* — ld. 16. sz. kritikánk jegyzeteit.
 17 *Dalos Pista* — Szigligeti Ede 1856-ban Pesten bemutatott népszínműve.

MK érdekes utalása (220 : 23) mögött furcsa história áll. Nikó Linát ugyanis, aki egy botrányos erkölcsi viseletű színésznr helyére került 1877-ben a Népszínházban, elődjének a Nemzeti Kaszinó-beli pártfogói el akarták üldözni a színházról. Nyilvános botrányral fenyegették. A terv kitudódott, és MK is azok közé az újságírók közé tartozott, akik megtámadták a Nemzeti Kaszinót és különösen az ügyben érdekelt gróf Batthyány Elemért és Harkányi Józsefet; védelmére keltek Nikó Linának. (*Apróságok, Swipps Pepi* BpN 1877. nov. 21., 322. sz., nov. 23., 324. sz.)

Nikó Lina kifütyöltetését sikerült megakadályozni, ugyanis fölléptek a *Nannon csaplárosné* c. operett előadásán a sajtó ellen-tüntetést szervezett, és az újságírók zajos ünneplésben részesítették a meghurcolt színésznőt. A Kaszinó tagjai ekkor párbajra hívták ki az ügybe avatkozó lapok szerkesztőit és munkatársait. Erre vonatkozik MK e mondata: »... s közel álltam ahhoz is, hogy a tintaöntás után »vér« fog következni...« A párbajok ügyét kajánul szellőztették a lapok, s néhány ártalmatlan golyóváltás lett csupán az öt kihívásból. MK-ot nem provokálták, bár elég éles hangon nyilatkozott a párbaj-ügyben is. (BpN 1877. nov. 30., 331. sz., *Apróságok*; uo. dec. 1. 332. sz., stb.) — A botrány nagy port vert föl, a sajtó és a közélet neves személyiségei is belekeveredtek: Jókai, Urváry Lajos, Rákosi Jenő, Bartók Lajos stb. (Részletesen ld. Krk. 53. köt. Jegyzetek.)

Lap Sor

220 : 21 *A falu rossza* — Tóth Ede (1844—1876), Mikszáth kedvence népszínmű szerzőjének leghíresebb színműve (1873).

*

MK ezúttal válaszolt a SzH 1879. február 12-i támadására (vö. 12. sz. kritikánk jegyzetei). — A SzH 1879. február 14-én (20. sz., *Újdonságok*) névtelenül felelt és csodálkozott »Aranyos barátunk szertelen érzékenységére«. »Olyan embertől — írta —, aki nem mai gyerek, elvárnánk, hogy — nyelvtanilag szólva — ne az alanyt, hanem az állítmányt keresse. Azzal, hogy mást lenézünk, nem leszünk nagyobbakká. S kérjük, szíveskedjék tudomásul venni, hogy aki lapunkban tollával helyet foglalhat, az nem *akárki*, hanem *valaki*. Többet a békesség okáért nem mondunk. De igen, még valamit: azt t. i., hogy Aranyos kollégáknak a mi magyarságunkra és hazafiságunkra való reflektálását a szóban forgó incidensből magyarázat nélkül *nem értjük*.« — MK — cikke zárósoraihoz híven — nem válaszolt a támadásra.

Jelöletlen. — *Dalos Pista* — Szigligeti Ede (1814—1878) népszínműve.

Lap Sor

- 223 17 *»budapesti ingyenélő«* — a népszínmű harmadik fölvonásában nyegle pesti uracskokat léptetett föl Szigligeti; bizonyára ezek egyikét alakította sikerrel Somogyi.
19 *»Próféta«* — *»P«*-hoz címzett szegedi vendéglő, MK baráti körének egyik törzshelye.
21 *Kalmár István* — MK barátja; ezúttal bizonyára mint a Színügy Egylet titkára *»fungált«*.

18.

Jelöletlen.

Lap Sor

- 223 22 *»A plébános szakácsnéja«* — c. népszínműnek az 1873-as Színművészeti Almanach (szerk. Benkő Kálmán) csupán fordítóját nevezi meg; Lászy Viktor színingazgató.
224 : 1 *Lovászy Dezső* (1845—1900) — színművész. Vidéki kísérletezések (Kecskemét, Balassagyarmat, Pécs stb.) után 1875-ben sikerül föltűnnie. Később Tiszayra változtatta nevét. A 80-as évek végétől színtársulatokat vezetett Miskolcon, Debrecenben.
7 *»Egressyk, Lendvayk. . .«* — MK a többszámot nem csupán szólamszerűen használta. Ugyanis Egressy Gábor (1808—1866), a magyar színészet kiválósága mellett fiai, E. Ákos és Árpád is neves színészek voltak; id. Lendvay Márton (1807—1858) fia, ifj. Lendvay Márton (1830—1875) ugyancsak nevet szerzett a színi pályán.

19—20—21.

Jelöletlenek.

Lap Sor

- 225 : 1 *Bokody Antal* (1837—1902) — neves jellemszínész; a hagyomány szerint a múlt század legnagyobb magyar Molière-alakítója.

22.

Jelöletlen.

Lap Sor

- 225 : 26 *Oltványi-féle zárda* — O. István (1787—1869) esanádi kanonok által alapított, 1873-ra elkészült leányiskola, amelyet apácák vezettek. 1879-ben már tanítónőképző tanfolyama is volt.
226 : 4 *Prielle Kornélia* — ld. 24. sz. kritikánkat.

Jelöletlen.

Lap Sor

- 226 10 *Varga János* (1844—1881) — szegedi születésű aradi ügyvéd volt. Színművei közül többet játszottak a vidéki társulatok. A SzN néhány népies tárcáját is közölte.
- 21 *Permeteg eső* — Pailleron, Edouard (1834—1899) francia drámaíró vígjátéka. A Nemzeti Színházban 1878 novemberében játszott benne P. K.
- Egy kis szeszély* — Musset (1810—1857) vígjátéka (*Un caprice* 1840).

24—27.

Jelöletlenek. (A Prielle Kornélia vendégszereplésére reflektáló kritikákat célszerűnek tartottuk együtt tárgyalni.)

Szerdahelyiné Prielle Kornélia (1826—1906) — a múlt század kiemelkedő magyar színművésznője — szegedi vendégszereplését Aradi először négy műben való föllépésnek tervezte. A szegedi nagy siker és a pesti Nemzeti Színház műsorának előnyös megváltozása azonban arra indította a színésznőt, hogy még két föllépést vállaljon.

MK nagy tisztelője volt P. K. művészetének. (Ld. *Egy negyven éves pályá c.* megemlékezését a művészről 1881-ben tartott jubileuma alkalmából. *Az én ismerőseim* Jk 67. l.)

Lap Sor

- 226 : 31 *Priellené* — nyilvánvaló elírás.
- 227 5 és következő lapok: — MK főkifogása, hogy Aradi társulata »szalon-jelenetek«-ben rosszul öltözteti színészeit, ismerős korábbi írásaiból. A társulat anyagi helyzetére vonatkozó adatok az 1878-ban alakult Színügy Egylettől származhatnak, amelyben MK-nak jó barátai voltak. (Vö. Krk 55. köt. 215—216. l.) — A bírálatot súlyosan kifogásolta a SzH 1879. márc. 2-án (27. sz.). Védelmébe vette Aradit mondván, a színház bevételéből nyárra kell tartalékolnia, mert a Színügyi Szabályzat értelmében a holszezonban sem bocsáthatja el társulatát.
- 229 6 *Női harc* — Scribe, Eugène (1791—1861) neves francia drámaíró műve.
- 230 : 21 *A tolong* — Tóth Ede »népdramája« (1876).
- 231 7 »*Budapesten is betiltották...*« — 1876-ban a jeges dunai árvíz idején történt ilyen intézkedés.
- 22 »*Caverletné*« — Émile Augier (1820—1889) népszerű francia író színműve (1876).

AZ »ÚJDONSÁGOK« ROVATBÓL

Az »újdonságok« ezúttal is — mint előző kötetünkben — részint MK »újdondász«, hírkiválasztó, »ollózó«, összeállító munkájából adnak ízelítőt. Elsősorban az olyanokra gondolunk, amelyek tárgyi, tematikai vonatkozásban kötetünk tárgya-, illetve vezéreikk anyagához kapcsolódnak (Joachim Józsefről, W. Bogdaniról, a farsangról, a Reizner-ügyről stb.). — Másrészt a tömörítő, csattanós, anekdotikus hírfogalmazás példáit mutatjuk. Hangsúlyoznunk kell, hogy *e kis színes hírek között ezúttal igen sok az eredeti Mikszáth-írás*, különösen a helyi eseményeket számbavevőket tekinthetjük azoknak. Az árvíz utáni hetekben a csökkent terjedelmű SzN kialakult rovatbeosztása fölbomlott, valójában jódarabig nem is állt egyébből, mint »újdonságok«-ból. Így az árvízi hírek tulajdonképpen a *Szeged pusztulásának* és az árvízi tárgyú tárcáknak a kiegészítései, tovább-írásai is. Ilyenek a Kende Kanutról, Lukács Györgyről, Dáni Ferencről, Herrichről, Bakayról stb. szóló, csfpós, anekdotikus írások. Közülük igen sokat több pesti lap is átvett — hivatkozással vagy anélkül.

A színházi és báli, farsangi vonatkozású újdonságokban azért sejtjük MK írásait, mert — mint jegyzeteink bevezetésében jeleztük — ő volt a »Színház« rovat vezetője is és ráhárult az 1879-es szegedi farsang krónikásának, a »báli referádák« megírásának szerepe is.

Az »újdonságokat« sorozatunk általában nem jegyzeteli. Mégis, ez esetben, amikor az egyes hírek vonatkozásai feltűnően szépirodalmiak, vagy életrajziak stb., rövid zárójeles megjegyzésekben jelezzük azokat az egyes hírek szövege után.

3. sz., január 4.

Békés családi élet. Egy helybeli házaspár sajátságos módon valószínűsíti meg a családi élet békés csöndjét. A derék pár már hosszú évek során együtt futja az élet rögs útjait, s igen jó egyetértésben élnek egymással, leszámítva azon apró kellemetlenséget, hogy minden nap veszekednek, s minden másodnap verekednek. Hanem azért igen megvannak elégedve egymással, s a verekedés olyan szükséges rossz náluk, mely nélkül nem volnának képesek élni. Cuvier a megmondhatója, hogy hova vezethető vissza ezen furcsa életszükséglet, elég az ahhoz, hogy embereink úgy áhítják a verekedést, mint kis gyermek a cukros bábút. Közelebb egy úriember tért be hozzájuk, s a derék házaspár nem tudta hova tenni vendégét, olyan szívesen látta. Egyszer csak a vendég észreveszi, hogy a háziasszony meg a háziúr nagyon sugdosódnak, s ingerülten oldalba bökdösi egymást; a vendég csak hallgatott s jóízűen falatozott az elébe tett vacsorából, mikor a házaspár hirtelen elébe áll, s a derék férj roppant elhatározással azt mondja neki: »Uram már bocsásson meg, de nekünk verekednünk kell.« A vendég szabódik, hogy hiszen ő nem bántotta, mire a háziúr fölvilágosítja, hogy neki a feleségével kell verekedni; ez nekik életszükséglet, melynek nem tudnak ellentállani. A vendég kezd zavarba jönni. Odakint zuhog a zápor, csapkod a hideg téli szél. Kutyát is

vétek lenne kibocsátani. »De hát nem odázhatnák el, kérem, azt a verekedést« — kísérti meg. »Nem lehet« — kapja válaszul. »De hátha veszélyesen megsértik egymást, s nekem tanúként kell majd szerepelnem? Legyenek tekintettel arra, hogy ilyen rossz időben nem mehetek haza«. Hiába, az erélyes férj csak azt mondta rá: »Nem lehet!« Már nekiment a feleségének, mikor a vendégnek egy arany gondolata támadt; azt a tanácsot adta a verekedni vágyó párnak, hogy menjenek föl a padlásra, verjék meg egymást jól, s ő megvárja őket. A derék házaspár majd össze-vissza nem csókolta e pompás ideáért, s egyszerre rohantak föl a padlásra. A vendég hallotta a feje fölött a szörnyű dulakodást, szitkozódást; a derék pár komolyan ütlegelte egymást. Kisvártatva azután újra bejöttek a szobába teljes nyugalommal, s a férj ismételten köszönetet mondott vendégének a jó tanácsért, mely ezután megmenti őket a botránytól, mert ha rájuk jön ezen életszükséglet, akkor fölmennek a padlásra, s a szomszédok nem fogják legalább röhögni dühös kedvteléseiket. Most már azután teljesen nyugodtak, jókedvűek voltak és mulattak tovább.

Aki mulatni akar. »Hej, megmondtam Dani Örzse, ne menj a rossz útra« — e szavakkal fogadta Kemény úr ismert kliensét, ki csak nemrég heverte ki két évig tartó büntetését. Dehát Dani Örzsinék nem használt a szép szó. Nagyon »hejehuja« természete volt, és mivel nem vala elég mód hozzá, úgy segített magán, hogy kieszelte, minő alkalmas időpontban és hol gyakorolhassa az »enyém, tied és övé« fogalmak kommunisztikus értelmezését — a saját javára. És denikve kitudta, hogy Patkó Ferenc uramnál a hetipiac időben nincs otthon senki, tehát bejelentés nélkül bekopogtatott a házba, hol két kisgyermeket talált, akiket krumplicukorral nyomban lekenyerezett. Azután nekiment az almáriumnak, magához vette az ott talált készpénzt és egypár jóra való rokokoyát, a gyermekeket megcsókolta és érzékeny búcsú közben elpárolgott. Másnap aztán egy fényes, elit Sári-bálban feszített az új rokokoyában, meg azzal a pár forinttal, amelynek birtokában érezte magát, s melynek víg duhajkodás közben szerencsésen a nyakára hágott. Derült percei után Kemény úr állt eléje, mint a nemezis bosszúja, s a zajos társaságból a csöndes magányba kvártélyozá el, ahol a rövid örömet hosszú bánat követi. S így az ő öröme is mint minden e hiú világon, mulandóvá változott, de azért Dani Örzse hisz annak föltámadásában.

Bogdani Vanda. Van der Meere grófné, a párizsi »Théâtre Italien« tagja, az Európa-szerte ismert énekesnő városunkba érkezett, s itt hajlandó a színházban föllépni, vagy önálló hangversenyt rendezni. A grófnő egy időben nagy diadalokat aratott a kontinensen s néhány évvel ezelőtt különösen érdekes közbeszéd tárgya volt egy pör miatt, melyet egy bécsi fényképezeti cég ellen indított, ki a szép grófnőt engedelmével nélkül igen indiszkrét modorban fényképezte le, illetőleg egy csapongó képzelettel teremtett képhez arcvonásait illeszté, s azt sokszorozva árultatta a kirakatokban. Ez az oka annak, amiért az önértében és szemérmében megsértett nő otthagya Bécsset, hol szerződve volt.

(Vö. *Van der Meere grófné* c. tárcánk és jegyzetei; 3., 358. l.)

4. sz., január 5.

Joachim József hangversenye o hó 9-én tartatik meg a Lloydban. Fölhasználjuk ezt az alkalmat, hogy a nagyhírű művészt t. olvasóinkkal közelebbről is megismertessük.

A magyar nemzet termékeny talaja a művészetnek, különösen a zenének. — Alig van hangszer, melynek legkiválóbb kezelői közt magyar névvel ne találkoznánk.

Adtunk a világnak *Lisztet*, a zongoraművészet félistenét, a *Dopplereket*, a kitűnő fuvola-művészpárt, *Goldmarkot*, a jelenkor egyik legtehetségesebb zeneszerzőjét és *Joachimot*, a hegedűsök királyát.

De nem tudtuk nagy művészeinket otthon tartani, nem lehetett őket igazi magyar művészeknek nevelni. Elismerjük szívesen a művészet nemzetközi természetét; hisz a zene egy neme a világnyelvnek, melyen a vágyak és szenvedélyek minden művelt ember által megérthető hangokban tolmácsolhatók. A művészet mint olyan, nem is ismerheti el a földrajzi és etnográfiai korlátokat, mert tárgyai általános emberiek és ezért kell, hogy az egész emberiséget érdekeljék. Amde úgy mint az édesanya ragaszkodik szülőttjéhez, úgy a magyar nemzet is büszkén magáénak vallja nagy fiait, még akkor is, ha azoknak a nagyvilág zajában csak néha-néha jut eszökbe a szerény hajlék, melyben születtek, a szülőföld, mely őket táplálta.

Joachim József szinte azon művészek egyike, kik itt születtek és itt növekedtek, de kik midőn művészetök fénykorát elérték, elvándoroltak gazdagabb országokba, nagyobb nemzetekhez, ott megtalálták a keresett dicsőséget, az európai hírnevet.

Most is egy kegyeletes ünnepély hozta Magyarországra és annak köszönhetjük mi is, hogy alkalmunk lesz Európa legjelesebb hegedűművészt városunkban üdvözölni.

1778. november 14-én született Pozsonyban korának elsőrendű zongoraművésze és ismert zeneszerzője, *Hummel* Nep. János. A pozsonyiak a napokban, ugyan egy kissé elkésve, ünneplik azon esemény századik évfordulóját. Ezen ünnepélyre sikerült *Joachimot* is megnyerni, ki maga félig pozsonyi lévén (születési helye *Kittsee* falu, Pozsony tőszomszédságában), örömmel ragadta meg az alkalmat tíz évi távollét után hazáját viszontláthatni.

Joachim első zeneismereteit Budapesten szerezte. Kik lehettek volna negyven évvel ezelőtt Pesten első tanítói, ha nem a cigányok? A hatéves fiú elszökött a szülői háztól, fölkereste a korcsmákban a barna zenészeket és addig nézte, miként fogja a primás a vonót s hogy teszi azt a húrokra, míg elleste tőle az első fogásokat és képes volt azokat utánozni is.

Otthon pedig egy régi gitáron próbálgatta a cigányoktól hallott nótákat. *Joachim* atyja, egy szegény kereskedő, örömmel látta fiának fejlődő tehetségét — és egyszer, midőn vásárról hazatért, meglepte egy valódi hegedűvel. A gyermek szenvedélyes örömmel használta hangszerét, és csakhamar minden elméleti útruatatás vagy tanítás nélkül, egyedül lángeze által vezéreltetve, legyőzte a kezdet nehézségeit és valósággal hegedült.

A tehetségnek ily élénk nyilvánulása végre atyja figyelmét is felkeltötte és elhatározhatta vele fiának rendszeres kiképzését. Pesten azon időben egy igen jeles hegedűművész, a lengyel Szervaszinszky; az első kísérletet után rögtön fölismerte a Joachimban szunynyadozó tehetséget, és készséggel vállalkozott további tanítására.

Joachim gyermekora a »esoda-gyermekek« kora volt; nem meglepő tehát, hogy Szervaszinszky rövid tanfolyam után már nyilvános hangversenyben léptette föl újonnan fölfedezett »esodáját«. Az alig hét éves Joachim tanárjával egy nehéz Eck-féle kettős koncertet adott elő, mégpedig oly virtuozitással, hogy a közönség egész a túlságig ment lelkesedésében a liliputi művész technikája és szép játéka fölött.

A szerencse kedvezett Joachimnak már kora gyermekévei óta. Nemcsak a nagy tehetség gazdag adományával ruházottatott föl a természet által, hanem művészi vándorlása sem vitte a sanyargások és nélkülözések útjára. Jómódú rokonok gondoskodtak neveltetéséről és jó sorsa oly férfiak körébe vezette, kik képességének kifejlődését minden irányban elősegítették.

Bécsben a híres Böhm József és Hellmesberger György (Hellmesberger J. atyja) lettek tanárai. Hellmesberger elég rövidlátó volt Joachim tanításáról már néhány hó múlva lemondani, mivel jobb kezét gyöngének találta. Képzeltető ezen kemény ítélet sújtó hatása. De az igazi lángész nem csügged.

Ugyanekkor a híres Ernst hangversenyezett Bécsben. Ernsthez folyamodott Joachim tanácsért, és játszott is előtte. Ernst összevissza ölelte és csókolta a zseniális gyermeket és személyesen sietett vele Böhm Józsefhez, kinek különös gondjaiba ajánlta a kis művészt. Böhm rövid idő alatt annyira megszerette, hogy a fiút egészen magához vette és három boldog és eredménydús éven át tartotta házábanál.

A tanoncévek betöltése után Joachim Bécsből Lipcsébe vonult. Lipcse a negyvenes években az európai zenei élet egyik legfényesebb otthona volt. Mendelssohn, Schumann, Moscheles, Hauptmann Móric működésük és a Gewandhaus-hangversenyek rendszeres ciklusai Lipcse művészi életének kiváló élénkséget és elsőrendű tekintélyt biztosítottak. Mendelssohn a szépreményű magyart szeretettel fogadta és pártfogásába vette; a tapasztalatlan fiatal családjának körébe vonva gondoskodott azon hézagok betöltéséről, melyek általános ismereteiben nagyon is észrevehetőek voltak, és bevezette őt közvetlenül a nagyvilág zenei mozgalmába.

Csakhamar Joachimmal egyik »Gewandhaus-hangverseny«-ben föllépett, mely hangversenyről Hauptmann Móric a következőket mondja: »Itt van Joachim Bécsből, aki most Londonba készül, ki a hegedűlést ugyan könnyen megtanulta; a minap a Gewandhausban játszotta a Spohr-féle »Gesangscene«-t, mégpedig jóformán készületlenül; midőn ki kellett már lépnie a közönség elé, nem találják hirtelen a hangjegyet és ő kimegy, játsza kívülről, mégpedig oly gyönyörűen, hogy Spohr maga is örült volna neki. A cantilena megható szépségű, az intonáció csengő tisztaságú és a legnehezebb menetekben is föltétlen biztos. . .« Hauptmann, maga is kitűnő hegedűművész és Spohr tanítványa, így ítélte az akkor 13 éves Joachimról.

Lipcséből Londonba utazott. Mendelssohn ajánló levelei megnyitották részére a filharmonikus hangversenyek különben nagyon exkluzív körét és így azokban fölléphetett. Joachim világhíre azon hangversenyekkel meg volt állapítva [!] és azóta különösen az angol közönség kedveltje.

Oly tehetségnek, mint Joachimé, párosulva komoly törekvéssel, fáradhatlan szorgalommal és őszinte önbírálattal, el kellett érnie a művészet legmagasabb fokát. Joachim azt el is érte, Angliában úgy-mint Németországban őt a »hegedűsök királyának« szokták nevezni és ezen címet ő meg is érdemli. Reméljük, hogy Joachim Szegeden is hírnévhez méltó fogadtatásban fog részesülni.

(Vö. *A hét nagy eseménye e. tárcánk és jegyzeti*; 10., 360. l. Az életrajzot tartalmazó újdonság »ollózás«.)

Baka-stikli. Két szuronyos baka közt kísérteti magát egy furangos eszjárású közlegény egyik helybeli előkelő kereskedőhöz, kivel atyja üzleti összeköttetésben van, és keserves elszontyolodással panasolja el, hogy panganétja eltört, s ha 12 forintot azonnal nem képes lefizetni, annak az eshetőségnek teszi ki magát, hogy hosszú időre bezárják és ezen fölül keményen megbüntetik. A jószívű kereskedő, kinek a főnntisztelt közlegény úr atyja üzlettársa és barátja volt, kifizette a tizenkét forintot, s útnak bocsátá a saajátságos vendéget. Ez és társai, alig érezték magukat a szabad levegőn, hahótában törtek ki a sikerült stikli fölött, nekiiramodtak a mulatásnak, s mulattak, míg csak a bankó tartott. A kereskedő azonban élvén a gyanúperrel, hogy a baka úr rosszban téri a fejét, utána küldé egyik gyakornokát a t. úrnak és figyelemmel kísérteté hadi mozdulatait. Midőn a valót megtudta, nem késott üzletbarátját a történetekről értesíteni, ki egyik közeli városból bejövén, kiadta a taktikázó úrfinak a megérdemelt hadi-érmet. Csakhogy nem volt köszönet benne.

A javíthatlan. Jellemző s mulatságos jelenet adta elő magát nemrég a törvényszék előtt. Egy falusi atyafi állíttatott elő, kit dohány-csempészés kellemetlen vádja terhelt. Égre-földre esküdözött, hogy ő ártatlan, csempészett dohányt sohasem volt kezében még falamiájának [!] sem. Történik pedig, hogy mivel az elkeseredésben jól bepálinkázott atyafi garázdálkodni kezd, a börtönőr parancsot kap kivezetésére. E műtét közben emberünk subája lecsúszik, s alula egy tisztességes nagyságú batyu tűnik elő, melyet idáig hóna alatt tartogatott. S vajon mi lehet a paksamétában? Szent Kerkápoly, Széll s ti mind eltűnt s jövendő fináncminiszterek! Nem más, mint néhány csomó »olyan« veszedelmes dohány! Lett erre elszörnyűködés; emberünk azonban pillanatra sem jön zavarba, de hamisan kacsinva a bírák felé, bizalmaskodva szól nekik oda: »Hát ezt a néhány csomócskát — majd el is feledtem —, a tekintetes törvényszéknek hoztam.«

6. sz., január 7.

— *Dicső közlekedés a Tiszán át.* Kicsi híja volt, hogy kezdetleges közlekedési eszközeinknek emberélet nem esett áldozatul. Egy szegedi

bérkocsisnak 24 óráig kellett az újszegedi partról honvágytelt szívvel bámulni templomtornyainkat, mert a jégzajlás miatt a kompközlekedés megszűnt. — De kocsisunk nem úgy gondolkodván, mint az egyszeri kiscsoltói, ki nem kelt át a folyón, azt várva, míg az a vizecske majd elfolyik előtte, különben is kifogyva eleségből és pénzből, elhátározza, hogy ő kocsiját valami ismerősére bízva, maga pedig lovaival ladikon próbál szerencsét. A vállalat eleinte jól ment; közel voltak már a parthoz, midőn csolnakunk hirtelen egy nagy jégtáblába ütközik és csaknem fölfordul. Volt is nagy ijedség a ladikban, de a parton is. Azonban mégis sikerült a kalandoroknak a közel kompötél és a parton álló komp fölhasználásával a veszedelemtől menekülni, és így az ijedt bérkocsis lovait szárazon vihette az istállóba. . . Talán megérjük már végre azt az időt, hogy álló hídunk lesz, és akkor télen is életveszély nélkül lehet megtenni az utazást Új-szegedről — Szegedre.

(A cikk minden bizonnyal MK írása. Erre vall az »egyszeri kiscsoltói«-ra való utalás. — Szeged város közgyűlése ekkoriban foglalkozott az állandó közúti híd megépítésének kérdésével. Az ügy előadója Zombory Antal városi tanácsnok volt. Lásd kötetünk 32., 185., 269., 310., 352. l.)

5. sz., január 8.

A jó öreg Frankenburg Adolf tegnapelőtt tartotta ötvenéves írói jubileumát Sopronban. Alig van az országban valaki, aki nem tudná, kicsoda az öreg Frankenburg, aki már atyáink tiszteletének is tárgya volt. Egész hasábokat töltene be, ha csak egyszerűen is elősorolnánk működését, elég tehát annyit jegyezni meg csupán, hogy ötven éve szolgálja hivatott tolla a magyar irodalmat. Számos üdvözlét szállt a legközelebbi napokban Sopron felé mindenfelül; a mi szerencsekívánatunk se maradjon el a jeles férfiú jubileumán, üdvözljük melegen, s tiszta szívből kívánjuk. . . Kezdje meg újra azt az »ötvenet«.

»Egy magasrangú íróhoz« címmel egy költemény jelent meg Ábrányi Emilől a »Független Hírlap«-ban, vonatkozással egy nemrégén megjelent könyvre. A költemény, bár poénja igen hatásos, nagyon márciusi szellemű, s miután a nálunk nem létező republikánus szellemet affektálja, mint specialitás költ inkább figyelmet. Egész terjedelmében így hangzik:

Pallossal írt ősöd keze,
Naplót vezetsz és adsz ki te;
Nyelved csinos, irányod tiszta,
Úgy írsz, akár egy zsurnaliszta.

Égből fakadt lánegész sarat-
Gázolva hányszor lenn marad!
Trónról fakadt köznapiság
Dicsőség s hír polcára hág. . .

Ha szellemed mégoly lapos,
Elméd remek, könyved kapós;
A mézesszájú csócselék
Hajlong, nevet, bókol feléd. . .

De csak tovább! bár meg nem éred,
Mit rádtömjénez a dicsérot.
Inkább a könyv és cifra bók,
Mint véritólet és bakók.

Csak írj. . .! Jöhet még durva kor,
Mely minden bálványt eltípor;
Megírhatod majd bús, sötét
Családotok történetét!

(Ábrányi Emil e költeménye — melyet a rovatvezető MK roszszálló szavak kíséretében ollózott át a SzN-ba — a Független Hirlap 1879. január 5-i, 5. számában jelent meg. A »magasrangú író« valószínűleg Rudolf főherceg, a trónörökös, akinek *Fünftehn Tage auf der Donau* c. útinaplóját a magyar sajtó akkor hízelgő kritikával fogadta. Hogy a trónörökös lehet a meg nem nevezett író, MK is sejtette, különben nem illette volna a »republikánus szellem affektálásának« vádjával Ábrányit.)

6. sz., január 9.

Kutyavagatás a színházban. Tegnap a második fölvonás alatt egy műkedvelő kutya is szerencsét akart próbálni a hangjával, s meglehetősen rokonszenvenvel fogadtatott úgy a kedélyesen nevető közönség, mint a rendezőség által, mely hihetetlen keleti gyönyörűséggel élvezte a sajátos hangokat, s eltúrte, hogy az utolsó fölvonás alatt is produkálja magát a dicsvágyú eb, kinek föllépte nem volt előre jelezve a színpadon. A kutya vendégszerepelt, mégis a rendőrség tűnt ki, valóban bámulatra méltó flegmájával.

18. sz., január 23.

Nagy Borcsa színésznő, Somogyiné nővére, kit tegnapelőtt látunk a színpadon, ma reggelre eltűnt a városból anélkül, hogy valakinek elárulta volna, miért s hova. . . Mint értesülünk, levelet is hagyott hátra, mely elkeseredett hangon van írva, s melyben távozása okául azt említé föl, hogy belátta, miszerint a színi pályán nem boldogulhat, de e levélben sem árulja el, hová megy. A dolog mindenesetre sajtóságos és aggodalommal tölti el a hozzá közelállókat annál is inkább, mert Nagy Borcsa az utóbbi időkben igen mélabús volt.

Kölcsönös vonzalom. A vidékről pár hét előtt jött be Szegedre egy facér parasztyerek szolgálatot keresni. S addig keresett, míg

végre szolgalegéynek beállhatott egy jómódú birtokoshoz. De volt neki egy kedvese is, ki nemsokáig állhatta ki otthon az egyedüllet keserveit és utánajött az ő Jóskájának. Miként ez, ő is kapott szolgálatot, s egy arasznyi ideig közönségesen folytak napjaik. De bizony Terkának kedve kerekedett mulatozni, s addig járt Jóska nyakára, míg ez megígérte neki, hogy elviszi bizonyos »polgári« bálba, de csak úgy, ha pénzt hoz. Terkának meg a pénz volt legkevesebb. — A mulatozási vágy azonban oly erősen fúrta az oldalát, hogy gazdáját különféle értékek erejéig megrövidítette és egy zálogháztulajdonos segélyével pénzt teremtett a maga meg a Jóska számára. El is éldelték a pár forintocskát boldog együttlétben, s járták volna ezt a táncot talán még jóideig, ha a Terka gazdája nem találja észrevenni, hogy »kutya van a kertben«. — Ennek pedig meg volt az orvossága, mert »rendőri közegek éles szemei csakhamar kikutatták, hogy a »kertben két kutya van«, s mindkettőt olyan helyre tették, ahol egyelőre sem egymásnak, sem másnak nem érthatnak. Így tehát Terka et comp. sajnálják, hogy ily rosszul kezdődött rájuk nézve a farsang.

19. sz., január 24.

A jelmezbál iránt általános az érdeklődés. A színházi ruhatár minden valamire való jelmeze ki van bérelve; a szabók és varrónók el vannak foglalva a díszes és bizonyára meglepő ruhákkal.

A színház díszítésére is nagy gondot fordít a Nőegylet és minden bizonnal odahat, hogy a — bizony, valljuk meg — sok küzdelemmel életrehívott első helybeli kosztüm-bál ne csak kielégítse, de fölül is múlja a közönség várakozását.

És mire kétszer 24 óra megfordul, látni és hallani fogjuk mindazt, amit most még csak kíváncsian képzelünk.

A *pincérek* is mozognak, ők is sikert akarnak aratni és méltán. A kávéházak és vendéglők törzsvendégeit az utóbbi napokban mind megtisztelték »meghívók«-kal, s természetes, hogy sokan ígérkeztek a bálra.

Ha az előjelek nem csalnak, nem is lesz panaszuk annak anyagi és szellemi sikerére.

(Vö. »*Bárcsak mindig szombat este volna...*« és *A mi uraink, a pincérek* c. tárcáinkat; 24., 31. l., illetve jegyzeteiket; 365., 367. l.)

21. sz., január 26.

Fölültetett fináncok. Valaki besúgta a fináncoknak, hogy Jójárt Márton szegedi parasztgazda csütörtökön este dohányt hoz a városba. Éspedig, hogy az őrködő szemeket kikerülje, a kocsit szalmával fogja

befődni, hogy a dohányt ne lássák ki belőle. — Természetes, hogy nekiindultak a pénzügyek bátor őrei éspedig kettő cibilben, négy fegyverben és vettek magukhoz két rendőrt buzdítól. El is mentek Jójárt uram lakására, és nagy örömkre az első, amit megpillantottak, a szalmás szekér volt; nyomban kicitálták a gazdát és előkérték tőle a dohányt. Ez nagyokat ámul-bámul, szabadkozik, de a fináncok nem engedik, hogy a parasztfurfang kifogjon rajtuk. Rögtön fogadtak egy embert, akivel a szalmarakást összehányutták és epedve várták diadal-muk pillanatának beköszöntét. De biz e szempillanat most elmaradt, és a fináncok hosszú orral akartak elődalogni, mert hiába volt minden kutatásuk, a korpusz deliktit nem találták meg. Mentek is volna már szívesen, de eközben az utcán összecsoportosult nép fenyegető állást foglalt el velük szemben, és csakis egy társuk leleményességének köszönhetik ép bőrrel való menekvésüket, aki egy fiakkert teremtett elő hirtelenében, mely a megnyúlt orrú finánc-férfiakat kimenté a bajból. No, de nem is ülnek ők föl egyhamar minden kótyonfitty embernek!

22. sz., január 28.

Karnevál. Szombaton volt a »Szegedi Jótékony Izraelita Nőegylet« jelmezbálja a valláskülönbség nélküli szegények javára. — Mint előre várható volt, a bál várakozáson fölül sikerült és valláskülönbség nélkül jelent meg azon városunk közönsége oly nagy számmal, hogy a kitűnő ízléssel földiszíftett bálterem alig volt elég befogadásukra. A közönségnek jó nagy része jelmezekben jelent meg, és ezek közül kivált a női jelmezek igen izletesek voltak. — Eleinte a bálban alig lehetett mozogni a nagyközönségnek, csak midőn éjféltáján kissé szétszéledt az étterembe, jutott a fiatalságnak könnyebb mozgás. A táncok jókedvvel folytak, a négyest mintegy 80 pár táncolta. A kotilion azonban e bálon is hosszú volt, úgy, hogy ezután mintegy kifáradva az egyhangúságtól, nyomban eloszlott a közönség 5 óra után. — Összevéve mindent, el lehet mondani, hogy a jelmezbál tartása jó gondolat volt, és ennek sikerétől kezdve meg van alapítva a jelmezbálok sorsa Szegeden. — A páholyok és a karzat természetesen szinte tömve voltak, amely örvendetes körülmény sokat hozott a jótékony célnak. A fesztelenség és az általános jókedv, mely e bált előnyösen jellemezte, sokáig kedves emlékében marad a jelenvoltaknak, mint az idei farsang egyik kiemelkedő, szép pontja. — (A többire lásd a Kákay Aranyos tárcáját az első oldalon.)

(Vö. »Bárcsak mindig szombat este volna...« c. tárcánkat és jegyzeteit kötetünk 24., illetve 365. l.)

23. sz., január 29.

A féltékeny férj. Biz ez nem valami ritkaság a mai világban, különösen ha az olyan anyagból van gyúrva, mint K., fölsővárosi

tanyai gazda. K. uramnak ugyanis kijutott az isten áldásából. Két feleséget kísért már ki a temetőbe, a harmadikkal pedig éppen szüret óta osztja meg a házasság gondjait. Gazduram nem mondhanánk hogy méltó párja kedves hitestársának, mert ő már hatvan évet oipel a vállán, a feleség pedig csak olyan húsz éves, tizes vérű menyecske. Ki rója föl hát neki azt hibául, hogy keble fogékony a mulatságok iránt; nagynehezen rávette a gazdát, hogy a vasárnap bálra a városba jöjjenek. K. uрам kezdetben ellentmondott — mardosván őt a »zöld szemű szőrny«, a nagy féltékenység —, de utoljára is minden ellenvetése a menyecske szilárd akaratán hajótörést szenvedett. Bejönnek hát a városba, s egyik rokonukhoz beszálltak. K. uрам pedig elgondolta, hogy az ő féltett kincsét a tűzvéru fiatalság a bálban ölelgesse és szorongassa... szívét e tudatra elszorulni érzé... és egy nagy tetre határozá el magát. Az bizony jó lesz. Mihelyt megérkeztek a városba, a gazda rosszullétről beszélt, majd nagy fájdalomról panaszkodott és lefeküdt, tudva, hogy hű feleségnek ilyen esetben, ha férjét ápolnia nem is kell, de nélküle mulatságba menni valóban nagy illetlenség volna. A menyecske-nép pedig nem olyan fajta, hogy amit a fejébe vesz, azt onnan valami könnyen kiverje. — Ő elmegy a bálba, ha török, ha szakad. Mit tehetett egyebet, minthogy ő is tervet készített. Mégpedig elég furfangosat. Férje ágya mellé ült, borogatást rakott a fejére, megitatott vele néhány pohár keserűfü levelet, reáarakott két-három dunyhát és türelmetlenül várta, hogy egyszer a beteg elaludjék. Szegény ember életében talán még nagyobb kínokat nem szenvedett, de azért nem árulta volna el magát a férlvilágrt sem. Szenved ő még többet is, csak a féltett kincs otthon maradjon. Egyszer aztán elszenderült. — Csak ezt várta a menyecske. Fölkötözött, s a ház egyik rokonával elment a bálba. — Az öreg szendergése pedig nagyon rövid lehetett, mert a hű hitves még jóformán táncolni sem kezdett, már hírülvitték neki, hogy itt a gazda. Bezzeg megjíedt a menyecske. A földolog előtte csak az volt, hogy lehetne szökni, kikerülvén a nagy patáliát, melyet remélhetőleg a szerelmes és féltékeny öreg rendezni fog. De mikor csak egy kijárás van, s azt is már elfoglalta a dühös férj! — Egyik élelmes legény sejtve a veszélyt, mely az egész mulatságot megzavarhatja, iparkodott ötet valami ürügy alatt félreszólítani, ami némileg sikerült is neki, mi által a bejárat szabad lett. — Az asszony ezt fölhasználván kirohant, de nem elég gyorsan, hogy féltékeny gazdája meg ne pillantsa. »Itt van « — ordít az öreg, s azzal fölemelt bottal rohan a menyecske után. S aztán a vendégsereg legnagyobb mulatságára kezdetét vette a hajsza, melynek eredményéről és a további eseményekről hallgat e krónika. Hihetőleg drága bál lesz ez a menyecskének.

24. sz., január 30.

— *A difteritisz leghatásosabb gyógyszere.* Egyik helybeli polgártárs torka fájni, s ijesztően fájni kezdett, miért is — nagyon természetesebb — azonnal orvost hívatott. — Ki ne félne mai napság a dif-

teritisztól, mely gyermekek s fölnöttek közül egyaránt szedi áldozatait. Az orvos — ki mellesleg legyen mondva, nem a legismertebbek közül való volt — megvizsgálta betegét s azonnal konstatálta, hogy a baj komoly jellegű, a difteritisz előjelei már látszanak . . . azért ő most még *semmiféle segélyt* nem adhat. Egyszermind ráparancsolt a környezetre, hogy a betegből óvakodjanak, s a gyermekeket azonnal távolítsák el a háztól. Az orvos eme nyilatkozata visszatetszést szült mindenki előtt. De leginkább a polgártárs jött ki a sodrából. Bizonyosan belehal — gyötri e rémes gondolat — mert mint tudja, e borzasztó baj ellen még az orvos sem tud segélyt, miként ezt neki szemébe megmondta. — Az orvos eltávozása után dühösen ugrott fel az ágyból. Majd tud ő orvosságot, majd segít ő magán! Mit tesz tehát? Behozat két liter bort, leül mellé, szorgalmasan ürítgeti a poharakat; majd rágyújt öblös tajtpipájára s rendíthetlen flegmával füstölmi kezd. — Bámuló környezetének kérdésére aztán a következő, mély önérzetet tanúsító, s valódi életbölcseletet kifejező szavakkal válaszolt: Ha már meg kell halnom, találjon a halál azon foglalkozásom között, mely életemben a leggyakoribb és legkellemesebb volt. — Azt mondják, hogy a polgártárs állapota azóta tetemesen javul. Íme orvos urak: a difteritisz leghatásosabb gyógyszere.

(MK a SzN-ban pár nap múlva — 1879. febr. 2-án — megjelenő *A fekete asszony* c. tárcájában Miska kocsis a kolera ellen alkalmazza azt a »gyógymódot«, hogy szilvóriumot kezd inni mondván: legalább boldogan menjen a másvilágra. Krk. 30. köt. 118—119. 287. l.)

27. sz., február 2.

Lesz állandó színház. Lesz ám, de mikor! Jámbor óhajításunk rovatában az állandó színház egy gyakran előforduló pontot képez. Dicséretes pénzintézeteink részéről, hogy megemlékeznek városunk közművelődési igényeiről, midőn rendelkeznek tiszta jövedelmük közélokra fordítandó részéről. — Az idén a »Szeged—Csongrádi« és a »Szegedi Általános« takarékpénztárak, az előbbi 100 forint, az utóbbi 50 forintot szavazott meg egy építendő állandó színház alapjára és egyúttal elhatározták azon alap gyarapítását évenkénti adományaik által. Ez nagyon szép. Mivel azonban ilyen adományokból állandó színházat talán majd csak unokáink építhetnének, pedig mind, a becsületesen megterhelt jelenkor fiai is szeretnénk már egy ideiglenes fabódé helyett tisztességes színházba járni, úgyhát jó volna gondoskodni oly alapról, melyből állandó színházat építhetnénk.

30. sz., február 4.

Egy címnélküli könyv jutott a magyar könyvpiacra Solymosy Elektől, a Népszínház tagjától. A könyvet nem foghatja az ember kezébe undor és bosszúság nélkül. A társadalom legmegvetettebb

osztályával foglalkozik az, s tele van badarsággal. A szerző »szerény elnevezésnek«-nak nevezi, de mondhatná rövidebben is: *elnevezésnek*. A legcsodálatosabb az, hogy a könyvön ott találjuk az Aigner Lajos nevét, aki pedig egyike legválogatosabb kiadóinknak.

(Lásd *Vidéki álarcosbál* c. tárcánkat, illetve jegyzeteit; 43., 369. l.)

31. sz., február 5.

Karnevál. A »*Korcsolyázó Egylet*« bálja, mely idei farsangunk egyik legkedélyesebb mulatsága lesz, folyó hó 8-án tartatik meg a Felsővárosi Kaszinó nagytermében. A rendezőség azért választotta az egyszerű »karton-bál«-at, mert hát volt elég az idén a selyemből és nagy puccból, meg jobban is lehet ám mulatni, ha nem kell vigyázni a »slapp«-re és a drága ruhára. Nekünk férfiaknak pedig, higgyék el, úgy tetszenek a nők legjobban, ha csinosan és egyszerűen vannak öltözve. A selyem suhogásánál sokkal bizalmasabb a karton horzso-gása és szinte invitál a kedélyes trécselésre. — A belépti jegyek ára is mérsékelt: *egy szerény forint*. Kaphatók a meghívó előmutatása mellett *Kiss D.* és társa, *Gál és Madár*, *Grossmann B.* urak üzleteiben és a bálbizottsági tagoknál. A pénztárnál egy jegy ára 1 frt 50 kr.

(A szegedi »*Korcsolyázó Egylet*« elnöke a MK farsangi tárcájában szereplő Salamon járásbíró, alelnöke Eisenstädter Lukácsné, a lap szerkesztőjének felesége volt, pénztárosa pedig Eisenstädterné húga, Zsótér Mari. Lásd *Még néhány pipatűll* c. tárcánkat és jegyzeteit; 36., 368. l.)

Az *Olvasó-Egyleti* álarcosbál rendezősége fölkért bennünket annak kijelentésére, hogy minden igyekezete ezidén oda összpontosul, miszerint a szokásos álarcos-bálokat elitbálokká emelje, s látogatottságukat lehetővé tegye az előkelőbb köröknek is. Évégből számos családot nyert meg a megjelenésre. Reméli tehát, hogy idén végképp sikerül megállapítani ez álarcosbálok hitelét s megtisztítani a vegyes közönségtől, mely eddig sokat rontott rajtuk.

(Lásd: *Vidéki álarcosbál* c. tárcánkat és jegyzeteit; 43., 369. l.)

A pincér-bál 6-án lesz. Sokan készülnek a polgári körökből. Akik talán meghívót még nem kaptak volna és arra igényt tartanak, jelentkezzenek a Hungária szállodában, a Profétában és a Hétválasztóban, hol egyszersmind báli jegyek is kaphatók 1 frtjával.

(Lásd *A mi uraink, a pincérek* c. tárcánk és jegyzeteit; 31., 367. l.)

32. sz., február 6.

Így eszik az ember falun. Egy közeli helységben dragonyosok voltak elszállásolva. Az egyik nagyon uraskodott egy parasztházban. A paraszt közönyösnek mutatta magát. Midőn az ebédhez ültek, a katona kihúzta kardját hüvelyéből és maga mellé helyezte az asztalra. A paraszt anélkül, hogy egy szót is szólna, kimegy a szobából. — Néhány pere múlva egy nagy vasvillával tért vissza és az asztalhoz ülve azt szintén maga mellé tette. — »Mit jelentsen ez« — kérdi bosszúsan a hadfi a paraszttól. »Semmit se — válaszol az —, minélunk a falun az a szokás, hogy nagy késhez nagy vella illik.« E szókra a dragonyos kardját a hüvelybe dugta és ez időtől fogva a paraszt és katona a legjobb barátok voltak.

(Egy 1849-ből eredő anekdota fölüjtitása. Vö.: *Kés mellé villa való*; Tóth Béla: *Magyar anekdotakincs.*)

39. sz., február 14.

Kedves vendégünk, Nikó Lina asszony, miután holnap nem lesz előadás, szombaton »A plébános szakácsnéja«-ban lép föl. A jövő héten még vagy háromszor fogjuk látni, leginkább népszínműben, egyszer azonban operettnben is.

Állandó magyar színház fog nemsokára Szombathelyen megnyílni. A színház ügye, melynek élén egykor Horváth Boldizsár állott, s melynek érdekében a megye közgyűlése már 1867-ik évben gróf Erdődy Sándor elnöklete alatt választmányt küldött ki, a lefolyt 1878. évben nagy lendületet nyert, s már közel van sikeres befejezéséhez. Vas megye fényes adománya, Szombathely város áldozatkészsége s a közadakozás és kibocsátott 100 forintos részvények után befolyt összegek lehetővé tették az építkezések megkezdését, s a Hauszmann Alajos budapesti műegyetemi tanár remek terve szerint épült színház és városház épülete már tető alatt van s méltó díszére szolgál nemcsak a megye székvárosának, hanem azon hazafias és művelt közönségnek is, melynek buzgalma, áldozatkészsége e díszes középületet létrehozta. — Szegeden pedig, bár büszkén az ország második városának nevezük magunkat, még álmodni se merünk állandó színházról. Beérjük mi egy fabódéval, míg megtörténik egyszer az, ami a színházak sorsa szokott lenni, hogy leég. A szükség akkor talán rávisz bennünket az állandó színházra.

40. sz., február 15.

A színügy-egylet jutalomjátéka, mely e hó 18-ra volt kitzúve, közbejött akadályok következtében március 4-re halasztatott. Színre kerül »Ádám és Éva« egyfölvonásos vígjáték és »Pajkos diákok« operett. Az egyfölvonásos vígjáték különös érdeket nyer azért, hogy *Kalmár* István ügyvéd, a színügy-egylet titkára az ügy iránti tekintetből fog benne közreműködni.

42. sz., február 18.

Gyors változás. A »Szegedi Híradó« kiadótulajdonosának, ki évek óta kétszer olyan áron közölte a városi hirdetéseket, mint most mi, mai föllebbezése megsemmisíttetni kívánta a tanács a végzését, mely a fele ár megtakarításával a hirdetéseket nekünk adta. Történt pedig ma délben az, hogy a közgyűlés sem látta be, miért közöltesse a hirdetéseket kétszeres áron a tanács és a Sz. H. tulajdonosát fellebbezésével elutasítá. Akkor egyszerre csodálatosan megfordult a »Szegedi Híradó« tulajdonosának az ő meggyőződése. — Délben ugyanis arról volt meggyőződve, hogy a város oly helyzetben van, miszerint neki kétszeres árt is fizethet, azon oknál fogva, mert már régen fizeti a kétszeres árt (Pompás indok!) Délután azonban egyszerre arról győződött meg, hogy a város oly fatálisan szegény, miszerint könyörület emberbarátoknak okkal-móddal segíteni kell a baján, s ez értelemben, mint az esti órákban értesülünk, oly ajánlatot nyújtott be a tanácshoz, hogy ő ingyen fogja czentül a városi hirdetéseket közölni, mert mint »most délután« mondja, Szeged szab. kir. város közönségének ez idő szerint szüksége van a takarékosagra.

(Vö. Jegyzeteink bevezetése: 247. l.)

A *Belvárosi Népkör* szombati bálja számos vendéget vont a kör helyiségébe. Odamehetnek a mi öreg ifjaink tanulni, hogy vigad a magyar. A legvígabb táncosok közt láttunk nem egy deres főt és nem egy olyan menyecskét, kinek már unokája is van, de azért úgy járja az ilyen asszony a víg magyart, mintha tegnap kötötték volna be a fejét. *Szeke* bácsi pedig, ki ma az interpellációk egész raját eresztette a tanács közé, a legvígabb táncosok egyike volt. — Nem tudjuk, hogy a Kör pénztárának mennyi jutott a jövedelemből, de reméljük, egy kis alap a könyvtár gyűjtésére mégiscsak maradt.

42. sz., február 18.

— A *Szegedi Munkás- és Betegsegélyző Egylet* első táncvigalmát szombaton a Felsővárosi Kaszinóban nagyon vegyes közönség tartá meg. — A tágas termekben alig tért a kétnembeli ifjúság, s még a reggeli órákban is javában folyt. Az egylet alaptökeje csinos összeggel gyarapodott. Ugyanezt írhatjuk a Felsőkerületi Népkör szombati báljáról is. Úgy látszik, hogy a mostani farsangon minden bálnak megvan a maga közönsége, s a lakodalmak is — különösen Felsővároson — rendkívüli nagy számmal vannak. Denikve mulatunk, vigadunk, mintha semmi bajunk sem volna. No, erről majd ráérünk gondolkodni a nagybőjtben.

43. sz., február 19.

— *Még egy új elű-bál.* Negyven úriember összebeszélt, hogy a folyó farsangon még egy szigorúan zártkörű bált rendez. Ma az esti

órákban tartatott ez ügyben értekezlet a Hungáriában, melyen részt vett férfi-közönségünk színe-java. — Határozatba ment, hogy a bál az utolsó farsang valamelyik napján tartatik meg. A részletekről holnap.

44. sz., február 20.

— *A zártkörű táncestély*, melyről tegnap volt szó lapunkban, folyó hó 25-én, kedden fog megtartatni a Felsővárosi Kaszinó termeiben. A táncestély méltóan fogja bezárni a szegedi farsangot s okvetlenül legdíszesebb és legvígabb lesz már azon okból is, hogy bizalmas jelleget nyer a szoros, jóformán csak az ismerősöket egybefoglaló zártkörűség által. Az ötven részvényes Marinkich Mihály elnöklete alatt, Kalmár István, Pollák Imre, Lázár György, Nyilassy Pál, Károly Jenő, Hudák Andor és Mikszáth Kálmánból álló bizottságot alakított az estély rendezésére. A bizottság elhatározta, hogy mindössze körülbelül hetven meghívót bocsát szét (mégpedig már holnap), melyek egyszersmind belépti jegyül szolgálnak. Azon családok, hol »fiatal menyecske, de leány nincs«, nem fognak meghívót kapni, hanem fölszólíttatnak, hogy valamely családtagjuk álljon be a részvényesek közé. A bál háziasszonyául, mint értesültünk, Weber Flóra úrnő fog fölkéretni. Dícséret illeti a rendezőket főleg azért, mert elhatározta mindenáron odahatni, hogy a hölgyek lehető legegyszerűbben öltözzenek.

45. sz., február 21.

— *A bálbizottság köréből*. A 25-i táncestély iránt oly nagy az érdeklődés, mint még egy bál iránt sem az idén. Tömegesen jelentkeznek részvényesekül, nagy kár, hogy a bizottság csak igen keveseket fogadhat már be ilyenekül, s azokat, kiket befogadhat a zártkörűség megőrzhetésének szempontjából, maga szólítja fel a belépésre. — Érdekes tudnivaló, hogy a fiatalság egy része ligát csinált amellett, hogy azon hölgyeket kéri elsősorban táncra, akiken *ismerős ruha* lesz, t. i. olyan ruha, melyet a korábbi bálokban már láttak.

— *Szenvedélyes házasságbarát*. P. Alajos köztisztületben álló fiatal ékszerészünk, mint a 25-i táncestély egyik részvényese azon eredeti ajánlatot tette a bálbizottságnak, hogy harminc darab aranygyűrűt ajánl fel díjtalanul a »nőválasz-ra, oly föltétel alatt, ha, midőn a nők szabadon annak az újjára húzzák, akiére akarják, az mindkét részről jegygyűrűnek fog tekintetni. — A bizottság *szavazattöbbséggel* visszautasította a veszedelmes ajánlatot.

— *A bálbizottság köréből.* A meghívók, melyeknek szétküldésével kizárólag Dr. Nyilassy Pál és Lázár György urak voltak megbízva, már mind szétküldettek, de a vidékről is mutatkozó érdeklődés oly mérveket öltött, hogy a meghívókból húsz darabot — mint értesülünk — még utána kellett nyomtatni. S ez tán az első bál Magyarországon, amelynek a meghívói *második kiadást értek.* (Kár, hogy ez nem valami jó könyvvel történik.) A bál háziasszonya Wöber Flóra úrnő lesz. Azon menyecskes családok, kik a bizottság által meghívandóknak jelöltettek ki a részvényesek közé, az ívet a bál pénztárnokánál, Salamon Zsigmond úrnál írhatják alá.

— *A kísértet.* Trézsi néni istenfélő jámbor öregasszony, ez okból a gonosz lélek nagy ellensége neki; ha az nem áskálódnék ellene, már rég emeletes házzal bírna. — Csinálhatott volna már tíz ternót is, de a gonosz lélek, valahányszor ternós álmat lát, mindig megzavarja az esztét, s emiatt a numerusokat reggelre kelve mindig elfelejti. Meg kísértet képében is üldözte már sokszor. A napokban pláne nagyon elkezdett garázdálkodni. Minden istenadta éjjel éjfélkor a kamrában zörgött, dörömbölt olyannyira, hogy a szegény Trézsi néni aludni sem bírt már tőle. Elpanaszolta baját fűnek-fának. Végre akadt egy ismerős legény, aki vállalkozott arra, hogy a kísértetet meglesse és ha lehet, megfogja. Este elrejtőzködött a kamrába egy teli kulaccsal, melyből kurázsit szívogatta magába s így várta a kísértetet. — Egyszer csak neszt hall, lassú, óvatos lépteket, majd egy ugrást, melyre egy bögre összetörése által támadt csörömpölés hallatszik. A kísértet ismét ugrik egyet, és éppen a legény fejbübjára, ki ijedtében hirtelen megmarkolja a kísértetet, mire az nyávogni s prüsszkölni kezd —, egy macska volt, mely a szomszédból jött be éjjelenként a kamra szellőző nyílásán. Uramfia! Biz e rémes historia

— *Háromszáz emberélet.* (Egy fiatal nő naplójából, aki Amerikából érkezett.) — A kapitány örülten szerelmes lett belém, de én nem akartam meghallgatni. — Elindulásunk után harmadnapra kabinom ajtaján kopogtatott. Asszonyom mondá, én a kétségbeesés szélén vagyok. 10 lóporos hordót vitettem a hajó fenekébe, s ha ön továbbra is hideg marad, ha mégsem akar meghallgatni, levegőbe röptetem a hajót. Vesszünk el együtt. — Nos, én ezen az éjszakán *háromszáz ember életét mentettem meg.*

— *A »Szegedi Híradó» szerdai számában a városi hirdetések tárgyában a közgyűlésen szenvedett vereségét azzal bosszúlja meg, hogy a Sz.N.-t, a tanácsot és a közgyűlést szidja. A lapunk ellen fölhozottakat nem méltatjuk feleletre. Ítéljen maga a közönség. De meg kell bélyegeznünk azon terrorizáló eljárást, melyet az anyagi érdekekben képzelt nagyságában megsértett lap követ a tanács és a közgyűlés azon tagjai ellen, kik a város érdekét nem ugyanazonosították a Híradóval. Lehet-e másnak nevezni, mint terrorizálásnak, ha egy lap saját pénzügyében, mikor éppen második kérvényét adja be a tanácshoz, következőleg nyilatkozik: »Amit a hitvány kenyérvettség megkezdett s a tek. tanács keblébe befészkelődött ignorancia és kétkula-*

csosság folytatott, azt a törvényhatósági közgyűlés hétfőn befejezte. A tanács mellére szegzi a Sz. H. szilkei pisztolyát, nehogy a jövőben is merjen olyan határozatot hozni, mely azon lap érdekeivel ellenkezik és mintegy számkivetési lajstromra tűzi ki képzelt «ellen-ségeinek» neveit. — A Sz. H. ezen gyakorlata ismeretes, de nem fog már senkin, és töltetlen fegyverétől nem ijednek meg. Annyival kvalifikálhatatlanabb pedig ezen eljárás, mert az egész világ tisztességes sajtója által elvül van elfogadva, hogy a *bírói és hatósági elintézés alatt lévő ügyek* érdekében föl nem szólal, nehogy a határozatoknak prejudikáljon. Mert különben a sajtó lenne az emberiség legnagyobb átká és az igazság megvakítója.

(Vö. Jogyzeteink bevezetője, 247. l.)

49. sz., február 26.

Bakay-rétes. A «Hétválasztó» vendéglő szakácsnéja is halad a korrall s beleártja magát a politikába is. Nemrég «Bakay-rétesel» lepte meg a szálloda kosztosait az étlapon. A Bakay-rétes jellemző mű. Alakja lepény forma s köröskörül gyúrt kötél szegélyezi, a tetején mandula van, belül azonban egészen üres.

(A «Hír» előzményo MK Bakay Nándor ellen írt cikkeinek. Vö. Krk 57. köt.)

Száz éves színész. A debreceni színháznak pénteken nagyon érdekes estéje volt. A 100 éves Szákfy, vagy mint az oltani színlap mondta: «Ifj. Szákfy Jóska», vett búcsút a színpadtól. Megindító volt látni, amint a jó öreg, ki teljes 70 évig hánykódott mint színész szerte az országban, kiállott a közönség elé puttonnyal a hátán (a «Paraszt mint dús»-ban) s a tapsokra az előbb oly élénken énekelt dalok után sírva fakadt. Szerepét — korához mérten — jól játszotta el, s végezetül eldalolta az ő kedvenc nótáját: «Hogyha nékem száz forintom volna», amikor is a mennyből, t. i. a színpad mennyezetéről koszorúval körített zacskó hullott lábaihoz — 100 ezüst forinttal. Előadás után nagy lakomát rendeztek tiszteletére.

(A «százéves színész»-ről szóló hír részben téves. Az ünnepelt öreg színész 1798-ban született — tehát ekkor 81 esztendő s volt. Az ünneplést így is megérdemelte, nevezetes alakja volt a magyar színészet hőskorának. Színtársulatokat is vezetett; nála játszott 1842-ben Petőfi, Fánecsval együtt vezetett társulatába lépett be 1834-ben Arany János. 1846—48-ban a Nemzeti Színház tagja volt. — 1886-ban halt meg.)

51. sz., február 28.

— *Kende Kanut kormánybiztos* úr hol van ilyenkor? Ezen kérdést intézték egymáshoz többen a vízvédelmi bizottsági tagok közül, midőn a mai ülésben arról értesültek, hogy a vízvéd. intézkedések távolléte által késleltetnek. Furcsa biz az, mikor a kormány a percsórai

társulatot plátói szerelméről biztosítva »jótanácsot« kínál pénz helyett, és a kormánybiztos úr, kit a kormány küldött gondviselésnek, éppen akkor nincs itt, midőn már Tiszaroff úszik, itt meg a víz 23 lábón fölül áll. Nincs itt, merthát hiába, sokkal mulatságosabb dolog Budapesten a farsang.

— »Ludas Matyi« meghalt. Mészáros Károlynak hitták azt az eredeti vézna alakot, aki bolyhos szűrben, darutollas túsz-kalapban, pipaszár lábaira szoruló magyar nadrágban járta Budapestet már évek óta; komikus volt megjelenése és modora, s ő maga annival komikusabb, mert tehetséges írónak hitte magát. Szerkesztett is annak idején egy ponyva élclapot, a »Ludas Matyi«-t, majd a »Kortes«-t, amiben minden volt inkább, csak éppen élc nem. Ő azonban tiszta szívből hitte, hogy ő az irodalom hű munkása, amit éppen olyan joggal hihetett, mint a fa levelein élő hernyó, ha azt hinné, hogy ő is részes a gyümölcs előállításában, melyet a fa hoz. — Tegnapelőtt élte borongós végnapjainak legutolsóját. Nyugodjék békével. —

47. sz., február 23.

— *Vahot Imre* derék veterán írónk meghalt tegnap d. e. 11 óra-kor hosszas és súlyos szenvedés után a Császár-fürdőben. *Vahot Imre* a negyvenes években fényes helyet foglalt el az irodalomban. Keddi lapunkban külön tárcában emlékezünk meg róla. — Addig is itt álljanak róla a főbb adatok. Született Sáros megyében, jómódú családból, hol Pulszky Ferenczel egyidejűleg aljegyző volt a megyénél. Elúnván a hivataloskodást, Pestre telepedett, s a »Divatlapot« szerkesztette, s mint ilyen, jelentékeny irodalmi kört gyűjtött maga körül, Petőfi Sándor is nála volt segédszerkesztő, amivel egész élte fogytáig szerettet dícselkedni. Majd a »Napkelet« című lapot alapítá, mely hirtelen terjedt el az országban. Vállalataiban, mik közt kiváló helyet foglal e két lap, a »Losonczy Phönix«, a »Honvéd könyv« stb. mindig szerencsés volt. Legtöbbbet érő azonban működése mégis a színműirodalom terén, hol a »Huszárcsíny« s »Farsangi iskola« még sokáig fönn-tartják nevét. Az utóbbi időkben előregedve visszavonult és csendes, de nem éppen derűs napjait a Császár-fürdőben élte le. Béke poraira.

(Lásd *Vahot Imre* bácsi c. tárcánkat és jegyzeteit; 49.,

274. l.) — *Vahot Imre* születési helyének megjelölése itt téves.

— Gyöngyösön, tehát Heves megyében született.

— *Akkik a rendőröknek ellenszegülnek.* Takács Ferenc, Pördi József és Szendrei István udvaros uraimék közmegegyezéssel elhatározták, hogy mivel ügyis vége felé jár már a farsang, csinálnak maguknak egy jó napot s kimulatják magukat rendesen. Este kapuzárás után in corpore el is mentek Rókusra, hol kerestek egy magukhoz illő duttyánt. Ott aztán derekasan hozzáláttak a mulatozáshoz. Ennek természetesen az lett a következménye, hogy benyaltak kegyetlenül, s elkezdtek esztelenül ordítózni, garaboncáskodni. — Egy rendőri őrsjárat betévedt a lármás duttyánba, hol a mulatozó kompánia egy tagja beléjük kötött, záporosó módjára hintvén rájuk a »lókötő, akasztó-

facímere és ehhez hasonló ékes stílusukat. A rendőrök a galibáskodó amicét be akarták kísélni, erre azonban a másik két cimborája is ellenük támadt. Erős küzdelem keletkezett. Az udvarosok székokot ragadva rohantak a rendőrökre, de azok sem vévén tréfára a dolgot, heves dulakodás és küzködés után sikerült nekik beksélni a nekivadult kihágókat, kik a mámoruk kialvása után átadattak a fenyítő törvényszékeknek.

48. sz., február 25.

— A rendőrség köréből. Denique, a kutyából nem lesz szalonna! Mészáros Vak Józsefre nagyon ráillik ez a példabeszéd. Nemrég szabaddult ki ökelme a váci fegyházból, hol két álló esztendeig ette a bűnhődés keserű kenyerét a társadalmi rend ellen elkövetett bűneiért, de nem fogott rajta a büntetés, — újólág rosszra adta a fejét. Pulyka peccenyére jött gusztusa és kieszelte, hogy a tojásgyár udvarában találkozik efféle jószág. A tojásgyárhoz f. hó 23-án éjjel el is ballagott. A kerítést áttörte s bement az udvarra, onnan aztán három darab pulykával ellábal. Hanem beletört a bicskájája az eddig jól sikerült vállalatba. — Egész véletlenül találkozott a rókusi őrjáráttal, mely bekséerte a kapitányi hivatal börtönébe, honnan a fenyítő törvényszéknek adatott át.

53. sz., március 2.

— Kende Kanut, a peresóra—szegedi Tisza-szabályozási társulat kormány biztosa, végre valahára életjelt adott magáról azáltal, hogy átiratilag megkereste a város hatóságát, hogy a társulat részére sürgősen utalványozzon ki 15 000 forintot, mely a vízvédelmi intézkedések megtételére mulhatatlanul szükséges, mert a társulat pénztárában pénz nincs. A kormánybiztos úr kijelenti, hogy ha a kért összeg kiutalványozása megtagadhatnák, a netáni veszélyes következményekért felelősséget nem vállal. Erre csak az a megjegyzésünk van, hogy a kormánybiztos úr atyáskodó gondviseléséből ugyan nem valami sok hasznunk van, s az ő felelősség-vállalása nekünk édeskevés garanciát nyújt, mert bizony őtőle akár tízszer is elmoshatna bennünket a Tisza, ha rábíznók sorsunkat.

(Lásd *A haragos Tisza* c., 1879. márc. 4-i tárcánkat és a *Szeged pusztulása* c. broszúrának megfelelő helyeit; 56., 146—147. l.)

56. sz., március 6.

— *Színészek a töltésen.* Aradi úr társulata ma összejött tanakodni, hogy a főnnforgó körülmények közt mit tegyenek. Miután a közelben sehol sincs alkalmas város, ahova elmehessenek, Aradi azon aján-

latot tette a tagoknak, hogy egyelőre maradjanak itt, ő a maga részéről a félfizetést ajánlja meg. A társulat köszönettel fogadta e dicséretes ajánlatot s elhatározta, hogy szolgálatát a vízveszély idejére küldöttségileg fölajánlja a vízvédelmi bizottságnak, fölkérve azt, hogy adjon nekik kivétel nélkül bárminemű foglalkozást a védművek építése körül. Tehát nemsokára ott látjuk a szép Finum Rózsit, meg a kedves Serpolette kisasszonyt is a sáncokon, hacsak holnapig abba nem hagyja a Tisza vize a komédiát.

58. sz., március 8.

A távozó Thalia. Aradi úr színtársulata belátván, hogy az idényben már nem merhet mosolyoghatni Szegeden a színművészet műszája, mert fanyar viszonzásra találna, holnap elhagyja városunkat a legmélyebb sajnálattal a derék város iránt, mely őket annyira pártolta.

— *A veszély madártávlatból.* A városház tornyáról tekintve a rónát, a szem már megpillanthatja az ezüst színű szörnyeteget, mely lomhán látszik közeledni felénk a messzeségben. A természet ünnepiesen csendesnek látszik onnan a toronyról, mintha meg volna döbbenve. A távolban hátulról egy ezüst szalag kígyózik szemlátómást; ez a percsórán kiöntött víz, mely a baktói—macskási töltéstől elhajolva, a Matyhídon át visszatér, ahonnan kivált, a Tiszába és csak a lefolyás megátólása után bekövetkező duzzadása az árvíznek fogja a vizet az alföldi vasúttöltés tövébe szorítani. Iszonyatos látvány azonban, mely a szillérbaktói töltés mellett terül el, mint a végtelen tenger beláthatlan síksága, melyet csak a fák kilátszó koronája tarkít némileg.

63. sz., március 21.

A felső Tisza-parton a vártól egész a Kátay-féle házig a töltésre bódék épültek. Mivel azonban a bódék a közlekedést, mely ezen a ponton a legerősebb, akadályozzák, betiltatott e helyen az ily faházak fölállítására. Az ottlévők is Újszegedre fognak átszállíttatni, hol a város is nagy fabódékat épít a földnélküliek részére. A nép a bódékban már egész otthonosan berendezkedett; ott láttunk sütni, főzni, sőt úzerkedni is. De nemcsak földel alatt, hanem lápokon, a házromok mellett is ütnek sátrat a szülőföldjükhöz görcsösen ragaszkodó népeink. Így láttunk ma Rókuson egy tövig leroskadt ház előtt egy 10—12 tagból álló családot lápon lakni. Az asszony nyugodtan ruhát mos, a férfiak mentenek a ház romjai alól, amit menteni lehet, az anya pedig inti gyermekeit, hogy vízbe ne essenek. Valóban Munkácsy esetére méltó genre-kép.

(A hírt átvette a Pesti Hírlap 1879. márc. 24., 82. száma.)

64. sz., március 22.

Zubovics honvédfőhadnagy, mint sajnálattal értesülünk, súlyosan megbetegedett, s mint az orvosok állítják, komoly aggodalmakra ad okot. Betegsége annyira veszélyes, hogy egyik barátja táviratozott Bécsbe Zubovics néjének, ki rögtön Budapestre indult. Zubovics baja, mint az U. A. C. írja, tüdőropodás, mely vérhányással van összekötve. E bajt a főhadnagy Szegeden kapta, hol egy házba beeezvéen, leszakadó gerendák elzárták előle a kijárást. Zubovics a gerendák egyikét fölemelte, s ekkor megerőltetvén magát, tüdeje megropedt. Ma délután már vagyona iránti végintézkedését is megtette.

(Zubovics részvételét a szegedi mentőakciókban lásd kötetünk jegyzeteinek bevezetésében: 253. l.)

69. sz., március 30.

Sajátságos paróchia. — Az 1607-ik számú vagont az árvíz szent hajlékká változtatta. Két derék ferenciek-beli barát ül bent s kereszteli az odahozott gyermekeket, s bevezeti őket az anyakönyvbé. A harmadik osztályú kocsi, mely sohse hitte volna, hogy még paróchia lesz belőle valaha, elég nagy látogatottságnak örvend, ami szinte egyik jele annak, hogy *Szeged lesz.* A halottakat is itt jelentik be.

(A hírt az Egyetértés 1879. ápr. 1., 90. száma is átvette *A tiszai árvíz* c. időszaki rovatába.)

70. sz., április 1.

Egy jelenet a vész napjaiból. Lukács kormánybiztosról lapunkban mondtuk, hogy eleinte csak úgy jött Szegedre, hogy innen jelentést tegyen a miniszternek, és csak később nyilvánította, hogy ő »teljhatalmú kormánybiztos«, és mutatott erre vonatkozó miniszteri kinevezést. — Azt sem titkolta mindjárt elejétől fogva, hogy a statáriumot elrendelő miniszteri rendelet is nála van lepecsételve, és ha szükség lesz reá, kihirdetteti. — A víz betörése előtti vasárnap reggelén csakugyan elhatározta, hogy a statárium kihirdetessék, mire azon incidens szolgáltatta az okot, hogy állítólag valaki személyét támadta volna meg. Az öregúr valószínűleg csak képzelte ezt, mert eddig erről a támadásról semmit sem lehetett kideríteni. A városházán azonnal rendkívüli gyűlés összehívását sürgette. Össze is jött. Reizner főjegyzőnek ünnepélyesen átnyújtá a lepecsételt iratot, mely a statáriumot tartalmazta. Az hasonló ünnepélyességgel fölörte a miniszteri sigillumot, táblabíróiasan lefricskázta az irományról a porzót, és elindítá szemeit a miniszteri betűk összefogdosására, hogy azokat hangokba adja ki. De mennyire meg volt lepelve, midőn az iratban a statárium helyett ez állott: »Ezennel Dáni Ferenc főispánt nevezem ki Szeged város területére kormánybiztosnak. Tisza Kálmán.« — Reizner azonnal fölhatalmazta a nagy zavarba jött kor-

mánybiztos; ki aztán szégyenkezve előkotorászva mély zsebéből még egy lepecsételt levelet, melyben aztán végre csakugyan benne volt a statárium. — E furcsa kis epizód nyilvánvalóvá teszi, hogy Tisza azon instrukcióval küldte le Szegedre Lukácsot, miszerint, ha jónak találja, Dáninak nyújtsa át kormánybiztosi kinevezését, ellenesetben maga foglalja el a hivatalt. Lukács György alkalmasint úgy találta, hogy ez itt olcsó alkalom érdemjelet szerezni, s itt maradt. — Érdemjelet ugyan még eddig sem szerzett, de máris államtikkárrá leendő előléptetését emlegetik a lapok, hihetőleg jutalmul, amiért Szegedet hősileg sikerült megvédelmeznie az árvíz elől.

(MK ugyanezen a címen írt novellát a szegedi kormánybiztoság működéséről — más szereplőkkel! — 1880-ban: Krk 31. köt. 22. l. — A Lukács Györgyről írottakat vö. *Szeged pusztulása* 151—154., »*Szeged lapja*« 192—196., illetve *Jegyzetek* 249—252. l.)

71. sz., április 2.

Ama bizonyos hölgyek, kiknek csak keresztnévük van. Az árvíz elől egy helybeli örömház tulajdonosnője is elmenekült Makóra kilenc darab virágzó leányzóval. Egy jószívű családapa azonnal házába fogadta a szívesen látott szegedieket. Kissé ugyan csóválta a fejét, hogy mégis sok az áldásból, ha egy anyának ilyen kilenc hajadon leánya van. Később pedig, midőn kombinálni kezdett, az a rögeszme fészkelődött agyába, hogy e leányok életkora közt lehetetlen megtalálni a kilenc évnyi korkülönbséget. Summa-summárum nagy gyanú fészkelődött szívébe, és borzasztóan megijedt, ha gyanúja csakugyan valósággá lesz, mit fog felesége és felnőtt leánya mondani? — Fölkereste tehát a szegedi menekülteket, s meggyőződött, hogy a hölgyeknek csakugyan nincs vezetéknevük. A jámbor ember nagy ijedségében rögtön egy másik üres házába szállásolta el őket.

72. sz., április 3.

Lukács kormánybiztos ért ahhoz, hogyan tegye magát népszerűtlené. Minden cselekedete, még ha jó szándékkal teszi is, olyan rossznak üt ki, hogy az csak bajainkat szaporítja. Még az arany is sárrá válik, ha e szerencsétlen kezű ember hozzányúl. Hogy, hogy nem, most április 1-én jutott eszébe, hogy a városi pénztárakat fogja megvizsgálni. Hozzá is kezdett, és e pénztáraknak föl kellett függeszteni a fizetésekét. A szegény hivatalnokok, kiknek nem elég volt az árvíz nyomorait átszenvedni, most nem juthatnak fizetésükhöz. Van panasz mindenfelé, amin persze segíteni nem lehet, mégpedig napokig. Mert a szuszi-muszi kormánybiztos úr, ki déltájban kel s az egyszerűen túl nemigen jártas a matematikában, ha hasonló elevelességgel akar alapos tudomást szerezni a pénztárak állásáról, az eltart úgy körülbelül három hétig.

73. sz., április 4.

Megint a kormánybiztos. Őméltósága napról-napra szeretetre-méltóbb, mert — nulla dies sine linea. Különösen nagy tapintattal jár el a személyszállító ingyen-jegyek kiosztása körül. Mikor már végigutaztatott boldog-boldogtalant potyára, olyat is, aki sohasem volt Szegeden, akkor egyszerre megtagadja az ingyen-jegyet olyan kérvényezőtlő, mint Kemény Irma úrhölgy, ki mindenőt elvesztette az árvíz által, s ki most is a közérdekben jár Kikindára, hol — előre látván a szegedi levegő egészségtelenségét — egy ideiglenes leány-növelde fölállításán fáradozik, hova szegedi tanítványait is nyáron át elvihesse. A derék asszonyság, ki legméltóbb mindonekfőltt a támogatásra, utolsó pénzt kellett, hogy kiadja tegnapelőtt útjegyre. Ma megint egy háromtagú család állított be a teljhatalmú méltóságos úrhoz ingyen-jegyet kérni: mindenük elveszett, rokonaikhoz akarnak utazni innen, de nincsen pénzük. A három kérelmező, név szerint Szabó Teréz 48 éves, ennek 78 éves *vak* anyja s egy 12 éves leánygyermek. Lukács úr úgy találta el az igazságot, hogy a vak asszonynak adott csupán útjegyét, de családtagjainak nem, dacára hogy ezek is el voltak látva városi igazolvánnyal. Azt persze sehogysem bírták neki megmagyarázni a kötségbeesettek, hogy az a szegény világtalan nő nem utazhat *egyedül*; őméltósága nem volt kapacitálható. S méltán is, mert őméltóságán bizonyosodott be legjobban, hogy a vakok és elgyengült öregek nemcsak, hogy járni tudnak, *hanem még vezetőkül is alkalmazhatók.*

(A Független Hirlap 1879. ápr. 6., 95. száma átvette a közle-ményt *Szeged és vidéke* címmel.)

74. sz., április 5.

Herrich és a francia mérnökök. A kormány részéről meghivat-tak külföldi mérnökök szakvélemény nyilvánítására, mikor a besza-kadt Alföldi-vasúti töltések betömését tárgyalták. Az illető mérnökök meg is jelentek —, de egyszerre csak ismét eltűntek. Mint megbízható forrásból értesülünk, ezen bűvészeti stiklinek mestere nem volt más, mint Herrich tanácsos, ki mindent külföldi szakértőnek esküdt ellen-sége. Nem szereti, ha valaki zavarja cirkulusait.

Egy halott, aki kintéz az ablakon. Csak annak lehet fogalma Sze-gedről, aki erős fantáziával elképzeli, hogyan nézhetett ki a világ, mikor az özönvíz után Noé bejárta. Sőt, a mi világunk még szörnyűbb, mert az árvíz nem tartott addig, hogy a hullákat egész a csontokig megsemmisíthette volna. Tegnap a kiskaszárnya ablakán, hol azelőtt rabok tanyáztak, egy fej bámult ki megüvegesedett szemekkel a csó-nakon járókra. A leapadt víz az ablaknak sodorta e férfihullát, és az ott fönnakadt valamely ruhadarabjánál fogva, míg örök nyugalomra szálltják. Hogy mi volt a neve, nem tudni. Ezentúl *még négy* vízbe-fult hullája találtatott ma. — Neveiket holnap közöljük.

(A Független Hirlap 1879. ápr. 7., 96. száma átvette a *Hírek* rovatba.)

77. sz., április 9.

Lukács György kormánybiztos holnap elhagyja városunkat, eredményekben szegény működésének ötödik hetében. Se nem visz, se nem hagy hátra szép emlékeket. Szeged pusztulásának története örökké nevéhez marad fűzve. Nem tudjuk, vajon csak informálni megy-e föl a miniszterelnökhöz, vagy végképp búcsúzik-e Szegedtől. — Sok újat Szegedre vonatkozólag biz tőle nem tud meg Tisza Kálmán. Hisz ő sohasem is tudta, hogy mi történik Szegeden.

79. sz., április 11.

Akitől mindenki borzad. Egy idevaló K-y nevű törvényszéki tisztviselő a múlt napokban Makóra utazott, az odamenekült törvényszékhez rendeltetvén be. Amint egy látogatott makói vendéglőbe belépett, sápadt arca nagy benyomást tett a jelenlévőkre, suttogás támadt az asztaloknál, s amint egynél letelepedett, egyszerre fölkel mindenki mellőle a borát is otthagyván. Ezen föltűnő viselet nagyon nyugtalanítja a jámbor hivatalnokot. Hát még mikor másnap egész csomó gyerek szaladt utána az utcán, s az emberek bámszeszen tekinték meg, amerre elhaladt. A szegény szegedi ember kétségbe volt esve, megállt a tükör előtt megnézni magát, nem változott-e át csodálatosképpen valami istencsudájára. Este egy vendéglőben szobát nyitattott. A pincér reszketve vitte be előtte a gyertyát, az asztalra tette, s hirtelen, mint a villám kiugrott az ajtón s becsapta azt. Emberünk most már nem tartóztathatta magát, kirohant s nagy lármázva intézett kérdést a tulajdonoshoz, hogy meri így viselni magát a pincér. A vendéglős dadogva mondá az ijedségtől: »Uram, hagyja el családomat, én irtózom.« — »Mitől? Most már követelem az úrtól azonnal szóljon, mert különben megfojtom — kiáltá dühösen emberünk, a vendéglős gallérját megmarkolva . . .« — »Segíts! Kegyelem Kozarek úr!« sikított föl a vendéglős. A Kozarek szóra egyszerre átértette a szegedi ember, hogy őt Makón, a megérkezett hóhérnak nézték már másfél napja — s hangos nevetésben tört ki.

A hajdani »Páva vendéglő tulajdonosa a katasztrófa éjjelén a töltés beszakadása előtt mintegy két órával meghalt. Tehát nem érte meg Szeged veszedelmét. A halottat kiterítették szobájában, az égő viaszgyertyákat meggyújtották (!) körülötte, s mire elkészültek a ravatal rendezésével, betört a víz, s menekült ki-ki amerre tudott. Csak a mozdulatlan hulla maradt ott, s az égő viaszgyertyák. A holttestet ma vették ki ledől háza romjai közül s vitték ki örök pihenőre a szőregi temetőbe, hol még — ha tudnak a halottak álmodni — a régi Szegedről álmodhatik.

(A hírt átvette a Pesti Hirlap 1879. ápr. 15., 103. sz. *Szegedi apróságok* címmel.)

80. sz., április 12.

Egy zokogó város. Ma ezernyi néptömeg töltötte be városunk egyetlen imádkozó helyét, a belvárosi templomot. Az ősz Kremminger prépost tartotta az egyházi beszédet, beleszóve abba megragadó hévvel a város szomorú pusztulását, s oly élénk színeket használt hatalmas szónoklata összes erejével, hogy végre maga is sírni kezdett, a hívek pedig hangos zokogásba törtek ki. A zokogás embertől emberre ragadt s csakhamar kivétel nélkül mindenki sírt, s a derék pap szavai elvesztek az általános jajveszékelésben.

82. sz., április 16.

A sokak leánya. A szerencsétlenül járt Ráder vendéglősné leánykáját az anya halálának estéjén egy ott vacsoráló társaság Gyeorgyovics György trvbíró kezdeményezésére fölkarolta s havonként 25 forinttal ígérte neveltetését, s tanítónővé leendő kiképzését eszközölni. A kis Málit az Oltványi-féle zárdába helyezték, s ott példás magaviseletet tanúsítva szép fiatal leánnyá növekedett az apák nagy örömeire, kik a vizsgálatokon s más ünnepélyek alkalmával rendszeren megjelentek. A bekövetkező árvíz azonban az Oltványi-féle zárda növendékeit s az apákat is szétszórta a szélrózsa minden irányában, úgyhogy a kedves árva tanítvány sorsa és jövője kétségbeesettnek s elveszettnek látszott. Gyeorgyovics bíró úrnak azonban, ki már beleélte magát a gondos atya szerepébe, e nehéz napokban is a közös gyermek állapota fekdött leginkább szívében, s csakhamar ismét összehozta az atyákat, s a kisleányt Temesvárra vitette intézetbe, hogy neveltetése hátrányt ne szenvedjen. E szép tett magamagát dicséri.

84. sz., április 18.

Botrányos hír a városban. Az élelmezési bizottság egyik tagjáról, Reizner Jánosról néhány nap óta furcsa hírek keringenek, élénk s megbotrántoztató beszélgetés tárgyai. Nem akartuk e híreket regisztrálni, nehogy eléje vágjunk egy hivatalból elrendelendő s tudomásunk szerint folyamatban lévő vizsgálatnak. De a hír jobban-jobban terjed. Bár napok múltak el, lecsillapítására nem történt semmi. A bizalmatlanság tűzként terjed. E Reizner-féle ügy egy népes gyülekezetben lett viharos eszmecsere tárgyává. Nem merjük ma sem kvalifikálni ez eseményt, de hallgatnunk sem szabad tovább; mert a hatóság méltóságát ily nehéz napokban, midőn azt a hatóság maga — nem tudni mi okból — elmulasztja megőrizni, a sajtó egyik föladata. — A vádak, melyek némi élelmezési tárgyak elidegenítésére vonatkoznak, már természetüknél fogva valószínűtlenekek s hogy mégis oly hirtelen terjedtek el, annak oka legfőképp abban rejlik, hogy azokat két városi képviselő, Kalmár Imre és Masa urak terjesztették.

Azonban azt nem lehet sem Szeged város, sem hatósága jó hírnevével összeegyeztetni, hogy egy városi tisztviselő nevéhez megtorlatlanul ilyféle vádak tapadjanak, aminőkkel Reiznert illetik. Vagy igaz, ami ellene fölhozott — s akkor nem tarthatja meg tovább helyét, hová a közbizalom emelte; vagy igaztalan a vád — s akkor bűnhődjenek a rágalmozók. Vagy erre, vagy arra dől, de függőben az ügy tovább nem maradhat.

(Lásd *A Reizner ügy a jegyelmi bizottság előtt* c. tárcánkat, *A közpálya — a Reizner-ügy — s a közvélemény* c. vezércikkünkét és jegyzeteit: 69., 104., 281., 293. l.)

A következő mulatságos történetet olvassuk a jelesen szerkesztett *»Temesvarer Zeitung«*-ban. Egy nő nem tudott divatos, szűk ruhája miatt átugrani egy szűk csatorna-tócsán, mely a város egyik keskeny utcájában képződött. Egy udvarias katonatiszt, látva zavarát, szó nélkül hozzálépett, átfogta derekát s a túlpartra helyezé. A csinos nőeske villámló, haragos szemeikkel nézte végig. *»Uram, ki engedte meg önnek...«* — mondá epésen, fátyolát hátravetve. *»Bocsánat, asszonyom...«* — szólott a tiszt s azon percben ismét átnyalábolta a kedves terhet és a régi helyére tette vissza. *»Remélem, most már semmi oka az aprehenzióra!«*

(A temesvári lapból átvett ötlet az alapja *Az íróasztal morzsi* c. Mikszáth-karcolat csoport III. darabjának: *A szégyes leány*. Krk 36. köt. 21—22. l.)

88. sz., április 23.

— *Herrich úr nyájas csevegései*. Lapunk egy megbízható barátjával Herrich közlekedésügyi miniszteri tanácsos úr a következő párbeszédet folytatta a vésznapot megelőző estén. Herrich úr nyájas csevegéseiről csak most lett tudomásunk, s elég érdekesnek tartjuk azokat fölemlíteni. *»Mit gondol méltóságod — kérdé lapunk azon barátja, kit Herrich úr is bizalmas barátjának tartott —, bekövetkezik a veszély?«* *»Oh mindenesetre, öcsém — mondá a jólelkű öregúr —, ez csak idő kérdése már.«* — *»És méltóságod ilyen közömbösen veszi ezt?«* *»Nos miért nem — jegyzé meg a derék férfiú ásítva —, a szegediek magok szereztek magoknak a vizet, ígyák is meg.«* Kétségkívül nagy meglepéssel szolgál nekünk szegedieknek, hogy a tanácsos úr lelkiismerete ilyen nyugodt.

89. sz., április 24.

— *Egy rabló történet magyarázata*. Lukács György egy estén az árvíz után sifirózott táviratot kapott Tisza belügyminisztertől a városházára. A táviratban meg volt jegyezve, hogy a titkos jegyű sürgönynek kulcsa megvan a főispánnál. Miután Dáni főispán éppen jelen volt, Lukács a kulcsot kérte tőle, mire a főispán azon fölvilá-

gositást adta, hogy igenis nála megvan a sifírozott telegrammok kulcsa, csak hogy otthon a házában az első emeleten, a ház pedig a vízben úszik, de ha még oda lehetne is jutni, nem érne semmit, mert a szobák kulcsait elvesztette valahol. Lukács látszólag megnyugodott néhány percig, de bürokratikus lelke csakhamar nagy nyugtalanságok között hánykolódék: hátha valami nagyon fontos dolog van a sürgönyben, hátha így, hátha úgy, hátha Tisza Kálmán még meg is talál haragudni... A főispán végre engedve az unszolásnak egy fiatal úriembert szólított föl, volna-e bátorsága az éjjel odavezetni, s feltörni szobát, asztalfiókot s kihozni a telegrammkulcsot. A fiatalember igent mondott, s feszítő szerszámokat és egy másik embert is magával vivén hozzáfogott az expedícióhoz. Szerencsésen odaért és nekilátott a főispáni lakosztály ajtajnak fölfeszítéséhez. A néma házban hatalmasan visszhangzottak az ajtódöngetések. A lakók, kik a földszinti s egyéb helyiségeket elfoglalták, remegve bújtak ágyaikba, s borzalmasan sutlottak, *»a főispán szobáit rabolják.«* Egynéhány bátrabbnak volt is rá gondolja, hogy a legelső őrjárat után odakiáltanak, hogy betörők vannak a házban. A szolgálatkész katonák azonnal jöttek s elfogták a fiatalember társát, ki éppen az ajtók becsukásával foglalkozott. A fiatalember, ki a telegrammkulcsot megtalálta, szerencsére előre sietett szolgálati buzgalmában, s így nem volt elfogható. A katonaság egészen világosnak látta a statáriális esetet, s úgy bánt az illető polgárral, mint egy szegény ördöggel, akit néhány nap múlva fülakasztának. A rablóbetörés híre szétment a városban s még mai napig is kóvályog különféle variációkban.

(A karcolattá kerekedett *»újdonzságot«* *Szegedi rablóbtörténet* címmel vette át a Pesti Hirlap 1879. ápr. 27., 115. sz.)

90. sz., április 25.

A királyi pár ezüstmenyegzőjét megünnepeltük mi szegediek is. Az igaz, hogy szegénységünkben nem teltek fényes küldöttség, díszruha és pompa. De az ünnepélyes Te Deumra zsúfolásig megtöltte a belvárosi templomot — az egyetlen, mely hozzáférhető — Szeged népe. Megjelent az összes itt időző intelligencia és polgárság. *Kremminger* Antal prépost mélyen meghatva végezte ünnepi tisztét, míg az orgona dicséneke kísért egy ezen alkalomra írt költeményt. Azonban nem dicszletkezés által nyerte az ünnepély megható jellegét, hanem az őszinte szeretetről tanúskodó könnyek által, melyeket ez örömnapon hullatott szegény és gazdag. Másutt nagyszerűbbek lehettek a tüntetések, de sehol sem nyilvánult oly fényesen, mint Szegeden azon igazság, hogy Hollós Mátyás óta nem ült Magyarország trónján királyi pár, mely szeretett lett volna, mint első Ferenc József és Erzsébet. A főispán ezen ünnepélyt megható szavakban ecsetelte táviratilag a miniszterelnök előtt, kérve őt, hogy ezt őfelsége tudomására hozza.

(A királyi párra vonatkozó kitételét vö. *Királyi ajándék* és *A király s a királyné* c. cikkeinkkel. 102., 112. l.)

92. sz., április 27.

Carte blanche — *Szegednek*. A király oldala melletti miniszterhez, Wenckheim báróhoz, mint budapesti levelezőnk írja, egy öreg vonásokkal irt levél érkezett Madridból, melyben egy telivér spanyol caballero, ki Szeged sorsán fölötte megindult, azon tanácsot kéri eljuttatni »Ausztria királyá«-hoz, a »nagy szívű Ferenc Józsefhez«, hogy ha a »magyar cortes« (országgyűlés) fehér lapot tudott adni a horvátoknak, öfelsége most úgy segítsen Szeged sorsán, hogy küldjön le a városi magisztrátushoz egy fehér lapot; amit ott beleírnak, azt meg teljesítse a jó szegedieknek. A miniszter, mint naivságot, csakugyan öfelsége tudomására hozta ez eredeti levelet. — A király mosolygott és állítólag azt jegyzé meg: »Amilyen tartózkodó a magyar az adományok elfogadásában, még talán üresen küldenék vissza.«

(Szabó László *Szeged halála és feltámadása* c. könyvének 3. kötetében »Az árvíz legendái« között idézi: 72. l.)

93. sz., április 29.

A Zombory szenátor kalapja. Zombory Antal úrnak tudvalevőleg kedvenc eszméje volt az árvíz előtt az állandó híd, s ennek megvalósításán nem keveset fáradozott. Valóságos rögeszméjévé vált ez már az utolsó napokban, úgy, hogy azt alig bírta száműzni gondolataiból, s akármit cselekedett is, a háttérben ott volt mindig az állandó híd. Közvetlen a vésznapok előtt egy új kalapot vett a szenátor úr, mely (nála ritka) eseményt hasonlólag a híddal hozott összeköttetésbe, ünnepélyes fogadást téven sokak előtt, hogy addig akármi történjék is, nem vesz új kalapot, *míg ebben a régiben egyszer végig nem sétál az állandó hídon*. A derék szenátor (ki abban az egyben hasonlított Duschek volt magyar pénzügyi miniszterhez, miszerint az krajcáros szivart szítt és mindennap más-más barátjához hívatta meg magát ebédre, hogy arra se fogyjon az ország pénze), ugyancsak megjárta, mert az árvíz elvitte az állandó híd tervét is — legalább hosszú időre. Zombory úrnak tehát férfiasan körülbelül legalább egy félszázadig kell viselnie új fekete kalapját, s mégcsak kefélni sem szabad, hogy nagyon ne kopják. Ez a kopott kalap lesz hát ezentúl a mementó mori és egy eleven szemrehányás Szegeden, hogy ne hagyják jární derék szenátorunkat sokáig viseltesen. — Csakhogy nem tudom, telik-e valamikor a városnak új kalapra, — már t.i. ha új híd — föltétele?

(MK a történetet többször szóba hozta; vö. kötetünkben *Szegedország* 77., 285 l.)

104. sz., május 11.

— *Akit az asszonyok nagyon megszerettek*. Egy fiatal ékszerészünk egy egy idő óta oly különös kegyre vergődött a női világ előtt, hogy maga is túlságosanak kezdte találni. Az utcán most az árvíz

után kivétel nélkül mosollyal üdvözölték azok is, akik azelőtt alig ismerték, akikkel szóba állott, jelentős kézszorításokkal fejezték ki vonzalmukat, sőt az is megesett, hogy sokszor a nők előzték meg nyéjas üdvözleteikkel. Ez aztán nem volt egészen megfogható előtte, s amint meg-megállott a tükör előtt, azon látszék tűnődni, hogy tán bámulatosan megszépült azóta. De nem, — ő éppen semmit sem változott. E csodálatos dolog nyitjának másban kell gyökereznie. Végre is úgy jött rá, hogy az imádottjával fuschéba keveredett —, amire az önkénytelenül kiszalasztá a száján: »Eddig sem törődtem volna önnel semmit, ha nem lettem volna kényszerítve rá . . . mert mert egyedül önnek van mangorlója az egész száraz vároarészben.« — Íme egy fényes példa arra, hogy milyen boldoggá teheti az embert az ostoba mangorló is — ha az isten úgy akarja.

110. sz., május 21.

— *A fecske és a fiskális.* Egyik prókátornak háza olyan jól viselte magát, hogy csak az udvar felőli fal dült össze, a többi falak pedig a tetővel egyetemben teljesen épségben maradtak. Tegnap, midőn az udvar felől végigcsolnakázott a szobáin, látja, hogy az fróasztala fölött, mely a falhoz lévén erősítve, most is ott áll, egy ügyes fecske fészket rakott. Az ügyvéd, ki mellesleg legyen mondvá, nagy ritkaság-kedvelő és igen megörült ennek az akvizíciónak, mert amint a víz lemegy, rögtön betéti a közfalat, s a fecske fészke mint becses emlék az árvíz idejéből, nem mindennapi dísz lesz a kancelláriának, melybe már csak azért is nem egy kliens téved be.

106. sz., május 14.

— *Aki nem győzte bevárni a munkát.* Az árvíz után Mihál István öreg ácslegény Szegedre jött Aradról azon hiszemben, hogy itt bezzeg tömérdek ácsmunka lesz. Nem volt éppen semmi, s mivel Mihálnak pénze még kevesebb volt, idegen léteire nagyon rossz folyamatot vett életpályája. Egy éjjel szállást sem bírt kapni; kopogtatott ugyan sok szegényes bódén, de az mind tele volt menekülővel, s nem volt fáradt fejét hova hajtani. Búsán ögyelgett a csipős éji szélről vagdosztatva az újszegedi »százlábú híd«-on, midőn nagy öröme egy nyitott elejű bódét lát, hova az éppen e percben megeredt eső elől meghúzhatja magát. Odasiet hát, s az egyik sarkában lepackolt. Mire odaért, egészen sötét lett a megeredt eső miatt, tehát nem tudta megkülönböztetni a tárgyakat, nem törődött velük sokat. Azonban egy-két órai jóízű alvás után fölkelt és tapogatózni kezdett a bódében. A túlsó sarkában valami deszka-alkotványok álltak, borzadva vette észre, hogy koporsók, de csak üres koporsók. Rájött tehát, hogy ez a bódé az újszegedi halottas kamra. Eleinte elfutott, de a következő még viharosabb éj megint ide kergette, megedzé bátorságát s ott tölté ismét az éjt . . . és azután majd minden éjt. Tegnapelőtt este azonban

az történt, hogy a kezelő rendőr egy kifogott hullát helyezett el éjszakára a halottas kamrába. — Reggel, mikor elment azt megnézni, ha nem lopták-e el, ellenkezőleg két hullát talált ott. A kezelő rendőr nagyon megütközött a csodán, hogy miként jöhetett ide ez a másik hulla magától? Hanem hát a szegény Mihál István volt az, aki ott ráakadván éjjel a halottra, meggondolta magát, s reggelig ő is azzá lett.

(A Pesti Hirlap 1879. máj. 16., 134. száma átvette a »Vegeyes« rovatba.)

108. sz., május 16.

— *Tisza Kálmán válogatott gorombaságai* cím alatt jelenhetnék meg legközelebb egy könyv, melyből egyelőre mint mutatványt közöljük az »E-s« után a következőket. Egy bizottsági ülésben jelen volt Tisza is, hol szokása szerint minden felszólalás után cáfoló beszédet tartott. *Lipthay* Béla báró szokott higgadsággal szólt a tárgyhoz, amire Tisza hallható fönnhangon monda e szavakat: »*Hogy merényli ez a számár a száját föltátni énellem: majd megtanítom én az élhetlent.*« Még néhány hasonló mondat tört ki belőle, melyet a hozzá közel ülő bizottsági tagok hangos beszéddel elnyomni igyekeztek, hogy b. *Lipthay* az inqualifikábilis beszédet meg ne hallja.

Ami sikerült is, miután b. *Lipthay* kissé távolabb ült, s a kormánypárti bizottsági tagok az ő figyelmét is célzatosan hangos beszéddel kötötték le. A botrány egy része is szerencsésen kikerültett, noha Tisza Kálmán az őt csitító saját pártjabeli képviselőkhöz is e szavakat intézte: »*Ne lármázzatok, takarodjatok a pokolba, nem adok én tőreátok semmit.*« stb. Az eset annyival kínosabb benyomást idézett elő a kormánypárt tagjainál, miután a miniszterelnök csak ebéd után és nem vacsora után volt. De azért csak mégis jó lesz pártjának megjegyezni, hogy in vino veritas.

(A hírt az Egyetértés 1879. május 14., 132. száma bocsátotta szárnyra az »Újdonságok« rovatban *A miniszter után* címmel. A miniszterelnök környezetének tagjai másnap tiltakozó nyilatkozatot tettek közzé az Egyetértésben. A SzN ezt még nem vehette tudomásul.)

112. sz., május 21.

— *A »kapusok városa«*. Az árvíz ismét egy eredeti hivatalt teremtett Szegeden, a kapusokét. A víz alatt álló város ugyanis egy idő óta el van látva fajárdákkal, melyek hosszú tutajokban a falakhoz vannak erősítve az utcák mentén. Hogy azonban a csolnakok közlekedése is lehető maradjon, minden utca két végén van egy-egy elmozdítható járda, s amellet egy fizetett kapus, ki azt, mikor a csolnakos messziről rákiált: »Hé kapus! Utat nyissék kend«, a csákllyával ügyesen úgy löki ki a sorból, hogy a suhanó ladiknak rés nyílik. A kapus élete kényelmes és gondtalan, begyesen lépked a járdákon, s annak-

tudatában, hogy őnélküle ugyan át nem mehet arra senki fia, olyanformának érzi magát, mint a közlekedésügyi miniszter.

(A Pesti Hírlap *A kapusok Szegeden* címmel vette át 1879. május 25., 143. számának »Vegyés« rovatába.)

121. sz., június 1.

— *Az úristen leszavazva.* Mulatságos epizód folyt le a képviselőház tegnapi ülésén a katonaság beszállásolásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása alkalmával. A tizedik §-ban ugyanis arról van szó, hogy hova nem szabad katonákat beszállásolni. A felsorolt épületek között az isten háza negyedik helyen említetik. *Csanády* Sándor ebben istenkáromlást látott, s azt indítványozta, hogy az isten háza elsősorban említessék föl. *Csatár* Zsigmond kenetteljesen pártolta ez indítványt. A többség azonban elvetette és meghagyta az eredeti szövegezést. A szélső baloldaltól erre aztán egy hang elkiáltá: »Hiszen ezek a mame-lukok még az úristent is leszavazzák!« Persze volt aztán hosszantartó derűlttség.

(Az országgyűlésben a szóbanforgó javaslat 1879. május 29-én is folyó tárgyalásakor történt az »újjonság«-ban elmondott eset.)

— *A Szegedi szakértők.* *Tisza* Kálmán a Szegeden működött szakértők éhletelenségének illusztrációjául a következő csinos adomát mondta a szabadelvű körben: »Mit csudálkoztok a gyengébb fejű szakértők ostobaságán? Még az okosabb része sem biztos a tudományában. Egyszer a kisfiam karján valami seb támadt. Elhivatom dr. *Kovács* Sebestyént. Megnézi a sebet s azt mondja, hogy nem kell arra semmi, csak egy kis hideg víz. Adtam neki tíz aranyat. — Azonban skrupulusom volt, mert a seb jelentékenyebbnek látszék előttem, mint sem ilyen egyszerűen begyógyítható legyen. Elhivattam hát *Balassát* is. Nem kell erre — mondja *Balassa* a sebet megnézve — semmi egyéb, csak egy kis hideg víz. — Hogyan? — mondtam tette-tett ravaszkodással — hisz *Kovács* doktor éppen ellenkezőleg meleg vizet javasolt. *Balassa* megütközött, zavarba jött s rövid hallgatás után így szólt: »Valóban, a meleg víz is nagyon jó . . . de a hideg víz még jobb.« Ennek is adtam tíz aranyat.»

(Az anekdotát csekély módosítással közölte *Szabó* László *Szeged halála és feltámadása* c. munkájában. 1929. 1. köt. 38. 1.)

123. sz., június 5.

— *Tisza* Kálmán fia, mint értesültünk, tegnap tette le az első államjogi vizsgálatot a budapesti egyetemen. *Tisza* Kálmán és *Lajos* szinte megjelentek a vizsgálatra. A fiatal *Tisza* a három vizsgára bocsájtott kihallgatandók közt éppen a *harmadik* helyen volt, midőn azonban *Tiszáék* a vizsgálat kezdetén megjelentek, a vizsgáló bizottság elnöke udvariasan proponálta; »Öexcellenciája kedvéért talán

megváltoztathatnók a rendet.« Azonban itt is jelen volt Tisza hatalmas ellenfele, *Szilágyi Dezső*, s közbevágott: »*Csak hadd maradjon a sorrend.*« A fiatal Tisza különben fényes sikerrel állta ki a vizsgát.

132. sz., június 17.

— *Úrvári Lajos*, a »Pesti Napló« szerkesztője plakátokat küldött hozzánk, melyek a Szegedért lefolyt ünnepélyeket hirdették Párizs utcáin. Az egyik plakátot *Úrvári Lajos* megbízása szerint átadtuk a város közönsége számára Párizs nagy rokonszenvének emlékeként *Pálffy* polgármester úrnak, a másikat pedig *Rosenberg* Izidor úrnak. A plakátok ölnyi hosszúak és szélesek, s mint nyomdászati művek is megérdemlik a figyelmet azon csín, elegancia és ízlés miatt, amellyel kiállítvák. A sárga-fekete szín rajtuk hihetőleg a Beust gróf érdeme, ki abban a boldog hitben ringatja magát, hogy nagy dolgot cselekedett, és hogy Ausztriának hasznos szolgálatot tett, amiért a humanizmus e nemes nyilatkozványába is belekeverhette az ő sárga-fekete politikáját.

133. sz., június 18.

— *A bújdosó kép.* Egy főtisztviselőnek arcképéről van szó, mely egy belvárosi vendéglő étteremben szokott fölfüggesztve lenni, s mely hol föltűnik, hol letűnik, mint a holdvilág. Ha vidéki ember vetődik Szegedre, nem szükséges sokáig tanulmányoznia az itteni politikai hangulatot, mindössze el kell mennie e vendéglőbe, s megnézni, ha falon van-e a kép vagy nincs, s rögtön eltalálhatja, milyen szellő fújdogál Szegeden. A kép ott volt egész télen át; mintegy két hét óta azonban rejtélyesen eltűnt a falról . . . Majd meglátjuk visszakérül-e még valamikor? — vagy pedig ez egyszer igazán eltalálta a politikus vendéglős.

133. sz., június 18.

Itt a szép Alföldön. Tisza királyi biztosnak azon a napon, midőn lejött, mindjárt egy naptárra volt szüksége, megkérte hát egyik hivatalnokát, hogy vegyen egyet. Az el is ment a szegedi könyvkereskedésekbe. Elébehánytak bőven válogatás végett huszat, harmincat is, de az illető tisztviselő egész udvariasan tolt a különféle naptárakat: »— Egyik sem kell — mondá —, Tisza Lajos még szükségből sem használ német naptárt.«

141. sz., június 27.

A legyőzhetetlen szádfal alig tud ellenállni az olyan nyári szélnek, mint a mai, mely hűsítő lengésével a szegedieket megörvendeztette. Mi csinálnak majd vele az őszi és téli viharok? A drága szádfal ma

többhelyen csurgásokat kapott, melyek elfogásával ma délután és holnap délelőtt fognak megszűnni. De nem is volna szabad ezen titkot napfényre hozni, mert különben ismét a »Hon« fejkre találja olvasni a hálátlanágot s több efféle szeretetreméltó címeket. Azt a szelet meg bizonytalannal az a gonosz ellenzék bérelte föl, hogy csúffá tegye a »kormánypárti« szádfalat.

(Vö. *Mű, fekezte hálátlanok* c. vezéreikünk és jegyzetei; 138., 300. l.)

136. sz., június 21.

— *Tisza Lajos* királyi biztos, amint látszik, nagyon is utána lát a dolgoknak. Hivatalnokai kimerülve panaszkodnak a sok munka miatt. A királyi biztos alig hagyja őket pihenni. Néha éji 11 óráig dolgoznak, s ő maga, kivéven az ebédidejét, amikor fölváltva három-három vendéget hív asztalához a tisztviselői karból vagy a biztosi tanács tagjai közül, folyton fróasztalánál van és dolgozik. Minden cselekedetén, rendkívüli szívósságán és akaraterején meglátszik a Tisza Kálmán vére. Egészben annak az egyéni alapvonásait bírja. Pontos, néha pedáns s minden, még kis dolgokban is fontolgtató és egész a pedantériáig lelkiismeretes. Életmódja nagyon egyszerű. Reggel öt órakor kel. Két órakor ebédel s csakis az ebéd ideje alatt kedélyes, amikor igen szeret adomákat mondani és hallani. Este nem vacsorál, hanem csak teát iszik. Deszkre is igen ritkán rándul ki, hol a báró Gerliczy-féle udvarházban három szoba van számára berendezve: egy hálóterem, egy ebédlőszécszerű nagy elfogadó szoba s mellette egy kis szobácska, hol a vendég alszik, mert valahányszor Deszkre rándul, mindég kíséri valaki, legtöbbször Stesser miniszteri titkár.

138. sz., június 24.

— *Horváth Gyula* képviselő urat Budapesten jártában tegnap egy kis szerencsétlenség érte. Kocsija nekihajtott egy lámpaoszlopnak, mely alkalommal Horváth úr jobb karján és fején némi sérülést szenvedett. Azonban ennek dacára ma délben visszaérkezett körünkbe és — legföljebb úri módon (t. i. diktálva) — újból fölveszi eddigi tevékenységét. Őszintén kívánjuk különben, hogy erről a kénytelen uraságról is mielőbb letehesen.

■ — *Csekáj*. Annyit mókáznak vele, hogy végre is nevezetességre vergődik. Csekáj maholnap *Mohács* és *Szedán* mellé sorakozik. A szakértő urak nem elégedtek meg a zsilip elkészítésével, hanem ma el is zárták vele a hármas kőhidnál a vízlefolyást és megint belekezdtek a megkedvelt *pumpolásba*. Kár pedig egy blamázsából kettőt csinálni. Ha fölhagytak a szivattyúzással, ugyan mi indokolja, hogy ismét megkezdik? Tán csak nem a Tiszának 3 vonalnyi áradása?

139. sz., június 25.

— *A miniszterelnök sötét szemüvegei nagy malórt okoztak Szegeden. Egy alsóvárosi kereskedő kárait becsülte ozsonnatájt a bizottság, midőn Tisza Kálmán váratlanul megjelent a helyszínen. A jámbor kereskedő, ki nem megvesztegetési szándékból, csak önzetlen vendégszeretetből éppen egy kis papramorgóval akarta megkínálni a becslő bizottság érdemes és kemény munkában izzadó tagjait, annyira meg volt lepve a hatalmas elnökminiszter váratlan megjelenése által, hogy a kezében tartott snapszos üveget, poharakkal együtt földre ejtette. Hogy a darabokra törött üvegek csörömpölésére figyelmes lett-e Tisza Kálmán és mit gondolt e kis esemény felől, azt majd megírja valamelyik hivatalos lap. Mi, ellenzékiek csak annyit sejtünk, hogy a becslő bizottság tagjai — persze a nagyúr távozása után — szörnyen sajnálták a kárbavesztett szívörösítőt. —*

A KÉPMELLÉKLETEKRŐL

- I. Védekezés az árvíz ellen Szegeden: a vasúti töltés erősítése (Vasárnapi Újság 1879. 13. sz. 205. l.)
»Az Arany Oroszlánhoz« címzett szegedi kávéház egykori épülete a századfordulón. (A szegedi Móra Ferenc Múzeum gyűjteményéből.)
- II. Az elöntött szegedi Belváros látképe. (Egykorú fénykép a szegedi Móra Ferenc Múzeum gyűjteményéből.)
Az elöntött szegedi Alsóváros látképe. (Egykorú fénykép a szegedi Móra Ferenc Múzeum gyűjteményéből.)
- III. Térkép-vázlat az elöntött Szegedről és környékéről.
- IV. A »Szeged Pusztulása« magyar és német kiadásának címlapja.
- V. Mikszáth az árvíz menekültjei között. (A kép jobb oldalán lehajtott fejjel jegyezgető, puha kalapos alak Mikszáth. — Részlet Vágó Pál: Árvízkép c., I. Ferenc József látogatását ábrázoló festményéből. Móra Ferenc Múzeum, Szeged.)
- VI. Tisza Lajos, Szeged újjáépítésének királyi biztos. (Egykorú metszet. Vasárnapi Újság 1883. 41. sz. 657. l.)

TARTALOMJEGYZÉK

(Az első szám a szövegre, a második a jegyzetekre utal.)

(Tárcák (karcolatok, nekrológok, riportok stb.)	5	261
Van der Meere grófné	5	261
A hét »nagy eseménye«	10	263
Farsangi gondolatok	14	264
Szerelem — lábakkal kifejezve	17	265
»Bárcsak mindig szombat este volna«	21	266
A mi uraink, a pincérek	26	268
Még néhány pipatűll	30	269
Vidéki álarcosbál	34	270
A színház-látogatók	38	270
Az öreg Zsedényi	43	273
Vahot Imre bácsi	49	274
A haragos Tisza	56	277
Fővárosi levél	60	278
Isten neki — mégegyszer a Borena	63	279
Az Alföld—fiúmei vasúti töltés környékén	66	280
A Reizner-ügy a fegyelmi bizottság előtt	69	281
Kávéház az »Arany Oroszlány«-hoz	71	282
✓Jókai Szegeden	75	283
Szegedország	77	284
Vezércikkek és politikai cikkek	81	286
A francia választások	81	286
Az új kölcsön	83	287
Szeged, január 21.	85	288
Keresd az asszonyt?	87	288
Magyar szájkosár	89	290
Szeged, február 8.	91	290
Szeged, február 22.	93	291
Szeged, március 1.	95	291
Szeged, március 5.	96	291
A válúton	99	292
Szeged, március 18	101	292
Királyi ajándék	102	292
A közpálya — a Reizner-ügy — s a közvélemény	104	293

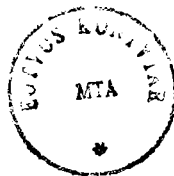
A király s a királyné	112	294
Szeged, ápril 25-én	113	295
Szegedi állapotok	115	295
Szeged, ápril 29-én	117	296
Szeged, április 30-án	118	296
Szeged, május 1.	121	297
Szeged, május 3-án	123	297
Az alsóúti herceg	125	298
Szeged, május 27-én	127	298
Pünkösdi napján	130	299
A biztosi tanács	131	299
A szegedi kiskirályság	134	300
Szeged, június 10-én	136	300
Mi, fekete hálátlanok	138	300
A makói komédiák	142	301
Szeged pusztulása	144	302
•Apróságok•	184	309
A »színház« rovatból	205	314

Függelék

Szeged, január 16.	232
Szeged, február 5.	235
Szeged, február 14.	237
Szeged, június 20-án	239
Szeged, június 23-án	241

JEGYZETEK

Rövidítések	246
Bevezetés a jegyzetekhez	247
A szegedi árvíz és a város újjáépítésének előkészületei	249
A cikkek és karcolatok jegyzetei	261
Tárcák	261
Vezércikkek és politikai cikkek	286
•Apróságok•	309
A »Színház« rovatból	314
Az »Újdonságok« rovatból	325
A képmelléletekről.	359

R 1997

**MTA ITI
R2006**

R 1075

R 1085

Ára: 25 — Bt